OPVS IN EXPOSITIONE PSALMI, DOMINE QVIS HABITABIT, TOTI CHRISTIANE REIPVBLICAE MAXIME VTILE.

ROMA

Cum Gratia & Priuilegio in decennium.

CAEſar Bacconus. I. V. D. prothonotarius Apoſtolicus ecclīæ ſancti Bartholomei de Riuoalto perpetuus, & Reuerēdiſſimi dn̄i Patriarchæ Venetiarū generalis Vicarius, & ipſius abſentis locūtenens. Reuerēdo patri fratri Iacobo panicocto Melſictenſi, ordinis minorum de obſeruantia ſalutem. Hos duos libellos proxima fœtura, à te editos pater reuerende, vnum, videlicet de articulis fidei. Alterum in pſalmū Dn̄e quis habitabit in tabernaculo tuo, vidi & relegi diligēter, & quāuis ſtudia noſtra tuis ſtudijs cōtigua ſint, cohæreant, et implicētur adinuicē, niſi tamen theologus ſit, iſtæc tua penetrare nō poteſt, & de eis iudiciū facere, ſicuti aiunt de pictore, de ſculptore, de fictore niſi ſit artifex. Sed vt mihi datum eſt in eis cernere, ſic eminent cuncta, & elucēt, ac ſinceritatē chriſtianam præ ſe ferunt, vt mediocriter quoq; docti, id ipſum iudicium faciant, diſputas ſubtiliter, grauiter, & ornate, ac frequēter cūcta examinas, vt ſublimitatē in cauſa conſequaris, ſermo tuus in illis eſt copioſus, & varius, & dulcis imprimis. Et qui repugnantes quoq; ducat, & impellat, Poteram amore in te meo fortaſſe decipi, adhibui mecum multos viros probos, & in primis huius doctrīæ peritiſſimos, inter quos Reuerē. patrem Paulum Cianum Minoritam, hoc tempore huius inclyte ciuitatis, hereticæ prauitatis inquiſitorem diligentiſſimum, huic ego libros hoſce legendos tradidi, & penitus introſpiciendos, ipſe idem retulit, cuius etiam fretus admonitione ad viros clariſſimos & excellentiſſimos Capita Excellentiſſimi

Cõſilij.X. (q hiſce tẽporibus ſinceræ fidei aſſertores iſtæc maxime curant) fidẽ feci illos optime digeſtos, & authoritatibus vtriuſq; teſtamẽti et ſacrorum canonum refertos eſſe, & in lucem prodire oportere, q laudabili more ſuo approbauerunt, et imprimi voluerũt, cures igitur hos tuos labores omnibus proficuos facere, vt q̃primũ homines videãt, legant, & ex eis ſuauem guſtum eliciant, vt par eſt, piaculum eſſet, ſi ſupprimerent, & inuideri huic ſæculo noſtro cenſendum foret ſi in aperto non prodirent, impellit me, & charitas in te mea, (ſumus.n. conterranei) & cõmunis omnium profectus. Nullum itaq; tempus in hoc teratur, ſed q̃primũ facias, vt & ego, & ambo, immo omnes lætemur, qui chriſtianam religionem profitemur.

Vale fœliciſſime.

Auguſtinus Moſtardus Reatinus, ad Mortales.

Quo regat hanc orbis molem deus ordine, & altas
Cœlicolum ſedes, tandē quæ meta laborum,
Quæ requies generi humano poſt fata, Iacobus
Edocet hic miro ingenio, cauſasq; latentes
Oſtentat, potuit quas nullus, Numine Regis
Credo equidem diuum factum, cum ſanctior alter
Non ſtruat his animas terris ad lumen ituras
AEthereum, accipite hæc animis, aduertite mentes,
Mortales omnes, quibus eſt cœleſtis origo,
Excelſa, vnde eſtis, læti viuatis in arce,
Qua pater omnipotens cunctos celebrat in annos.

Eiuſdem ad lectorem.

Huc huc, quid pauitans dubia iam mente moraris?
Vera nihil dubij debet habere fides,
Hæc ſunt illa tui fratris ſacra ſcripta Iacobi
Qui tibi cœleſtes monſtrat adire lares,
His poteris ſolio, quo nunc priuatus, in alto
Siſtere, & æterno proximus eſſe Deo,
Diſce igitur, fugias ditis fera tecta tyranni,
Cum neq; poſt mortem pœnituiſſe iuuet.

Frater Iacobus Panis cocti Melfictēſis, Ordinis Minorū Regularis obſeruātiæ, Ferdinādo Gonzagho, Principi Melfictano Illuſtriſſimo, ſuo Domino colendiſſimo. Salutē & fœlicitatem. P. D.

CErtum eſt Deū æternū ſua diuina & prouidētia & ſapiētia creaturā rationalē inter cætera creata, in æterna arte & in inſtāti indiuiſibili ſuæ æternitatis ꝓduxiſſe, & ſua immenſa & ſuprema bonitate, ad clarā & apertā diuinæ eſſentiæ viſionē ꝑdiſtinaſſe atq; fruitionē, hinc effectū eſt vt nullo tpe deſiſteret oportunū remediū ad noſtrā ſalutē dare, vt merito Phus prio cœli & tertio de aia, Natura non deficit in neceſſarijs, etenī in ſtatu innocētiæ in quo creatura rōnalis gratia multisq; priuilegijs ab ipſo ſummo Opifice erat decorata, Voluit in illius intellectū legē infundere q̄ ſufficiens erat hominē in deū ſemetipſum, & ꝓximū dirigere & regulare, Verūtn̄ in naturæ lapſæ ſtatu cū rationalis creatura ab illo gratiaꝝ culmine ſuā ob ingratitudinē cecidiſſet. Qm̄ lumen intellectus in ea fuit obſcuratum & carnis pondere oppreſſa, videbatur ſua bonitate ineffabili Moyſi ſeruo ſuo in monte Sinay in tabulis lapideis ſcriptā legem donauit, quæ perfectiori modo hominem dirigebat & ad Deum & proximū inſtruebat, in ea enim lege explicite aperiebantur magis ac diſucide enodabantur quæ in lege naturæ fuerāt clauſa, vt facilius ad vltimum finē poſſet peruenire, poſt bonum Moyſen non ceſſauit ab opere vt Patriarchas mitteret & Prophetas, qui futura veluti ꝑtæterita nunciabant, vt ad finem perduceret illam, modo minis, modo flagellis,

& cœleſtibus donis,& diuinis,oraculis alliciebant qui bus diuina mādata adhuc magis clara fiebant & ma- nifeſta,interea venit plenitudo temporis in quo miſit Deus filium ſuum in mundum carne humana indutū, factum ex muliere,factū ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret & in adoptionem filiorum reciperet, vtq; creaturam ab æterno productam & ad immen- ſum gaudium ordinatā ſuis ſanctiſſimis meritis ad pa triam perduceret ſempiternam, Nam licet per meri- ta paſſiōis Chriſti præuiſæ beati patres antiqui à pec- cato originali atq; actuali eſſent liberati,nemo tamen poterat quacunq; virtute fœliciſſimam patriam ingre di,niſi per merita paſſionis Chriſti exhibitæ,itaq; vt ra tionalem creaturam ad campos illos Eliſios introdu ceret,voluit filius Dei ex ſua incomprehenſibili chari tate ab alta cœlorum arce deſcendere,multis ieiunijs, vigilijs,et orationibus ſe affligere, p varias mūdi ptes peregrinari,vt doctrina & exemplo euangelicam le- gem ſanctiſſimā & omni amore plenam manifeſtās, animas quas diabolus abſtulerat ab illius poteſtate,& deniq; ſuo ſanctiſſimo ſanguine in ligno Crucis du- riſſimo iam effuſo redimeret,nos igitur qui dulciſſimi Magiſtri noſtri mellifluam doctrinam ſequimur,ani- maduertentes vniuerſum fere orbem omnibus vitijs & peccatis plenum,multoſq; hoīes cupiditatibus hu manis p̄peditos, nec veteris nec noui teſtamenti dog mata aut præcepta poſſe perſcrutari,& illarum ſalutē in vnico Dauid Prophetæ Spiritu Sācto afflati pſal- mo & intelligentia & doctrina conſiſtere,placuit bre uiſſime & omni qua potui breuitate qua moderni ni- mium gaudent exponere pſalmum Dn̄e quis habita-

bit in tabernaculo tuo. Cuius expoſitionem ad mo-dum Dialogi editam fecimus, in quo quidem mira, & inexquiſita Spiritus ſancti afflatu myſteria ad noſtrã ſalutem immediate pertinentia ſatis copioſe declarantur. Opus quidem concionatoribus, & ijs qui audiunt eos perutile & neceſſariũ, quod duce Deo perfectũ, cui magis poteram & melius offerre q̃ tuæ claritudini Princeps Sereniſſime, quem vtriusq; naturæ bonis præditum, quis eſt qui non cognoſcat, obſeruet, & ve-neretur, quem ingenio pollentem, corporis dignitate ornatum, prudentia ſatis locupletẽ, iuſtitia æquiſſimũ, rei militaris peritiſſimũ, tẽporalium rerum dñum ꝑpotentem, Cæſari inuicto Carolo inter primos gratũ vidimus & acceptũ, cuius virtutũ clypeus noſtrum põt ꝓtegere opus, tibi & tuæ claritudini dicatũ, & ab ho-ſtiũ telis tutũ reddere, quãobrẽ accipe sereniſſime Princeps opus hoc multis lucubrationib⁹ editũ et vigilijs, primã noſtri ĩgenij fœturã, noſtrorũ laborũ primitias, quod ſi hilari vultu & ſerena fronte (qua ſoles) accipere non dedigneris, facilius intelligã ad tantã altitudinẽ ꝑuenire, & hoĩum ac chriſtianæ veritatis vtilitatem vt nihil ſit ꝑterea nobis requirendũ, nec mireris paruulũ eſſe, & tanta claritudine indignũ, nãq; nõ minus eſt regiũ pauca libẽti aĩo accipere q̃ multa elargiri, ẽ tñ in paruulo opere qd boni ꝓſequendũ, quid mali fugiẽdũ, qdq; ſalutẽ pariat & fœlicitatẽ, ſtilo tñ q̃ facillimo & more theologico, qđ cũ fuerit tuæ illuſtriſſimæ dñationi cognitũ, cognoſces Fratrẽ Iacobũ Deo optĩo maxĩoq; & tuæ claritati digniſſimæ eſſe deditiſſimũ, vale ac ſalue Prĩceps illuſtriſſime ſub cuius vmbra qeſcat oĩs mens noſtra. Datũ Bari idibus martijs. 1535.

Ferdinandus Gonzagha Melfictenſis Princeps, fra-
tri Iacobo Pani cocto Melfitenſi ordinis Mi-
norum regularis obſeruantiæ,ſacræ theo
logiæ profeſſori, ſuo venerando
ac dilectiſſimo. S. P.

NON Inficiabimur Pater venerãde ex oĩbus q̃s nobis natura tribuit cõmodis in noſtro præſertim principatu,multos ex multis collegiſſe fruct⁹ & dulces,& amænos, varios tñ quales ſubditoꝝ noſtroꝝ ſunt artes,diſciplinæ, atq; operationes,licet tñ nobis (vt decet) vera fateri, hactenus non perguſtaſſe vel ſuauiores fructus vel ſalubriores ijs quoꝝ primitias tua nobis benigne obtulit veneranda paternitas,credo equidem illoꝝ ſurculos aut ramulos non aliunde quã diuinitus excærptos delitiarum (vt aiunt) pomarijs,aut arbuſculis,quas alij fortunatas inſulas vocitant,aut terrenũ paradiſum,ſapiunt etenĩ plane lignũ quod vitæ dicunt,& claritudinẽ eoꝝ quæ vel lege naturæ,vel ſcripturæ,vel prophetico inuolucro abſcondita fuerant,& ſola humanati verbi dulcedine q̃nq; aſperſa,nũc demũ ita amænæ, ita claræ,ſuauiter dilucidata,atq; ſciẽter diuinitus,vt ab illo vitæ ligno collecta videantur,quæ ſi diuinitus magis q̃ humanitus habita & nobis oblata tanto grata magis,p̃cioſa,& p̃ter cætera ſunt nobis plurimi facienda, Dij immortales,& quis non excitaretur ac maxime gauderet hoc breuiſſimo & præcioſiſſimo tuarũ primitiarum munere? ſi vnius pſalmuli diuina interpretatione

non tm̄ & ciuilia & pontificia iura ad chriſtianæ fidei & totius vitæ complementum haberentur, vnum etiã quicquid ab homine crucis charactere ſignato ad lu= men vitæ obtinendum haberi poſſit, vt hoc habito ni hil præterea nobis ſit deſyderandum, hæ ſunt illæ pri= mitiæ frugũ tuarum quaꝶ neq; ſimiles vidimus neq; pares, hæ ſunt ſane quibus dulciores non perguſtaui= mus neq; ſuauiores, ijs ornanda eſt omnis mẽſa & ap paratus regius, quibus ſane ita ſum repletus, vt merito poſſim meo Melfictẽſi fratri Iacobo Pani cocto gra tias agere, tantas, quantas teneor, qñ referre nullo mo do valerem, namq; in principatu noſtro in pomario= lo minus credito, hæc merui obtinere, quæ cunctis, vt humanum eſt, & religioſum, vt ſaluberrima impertiri vehementer gaudeo, quapropter hoc tantũ petimus quæ nobis peculiariter impertiri dignatus es, alijs & noſtro & tuo ſimul nomine elargiari benigne digne ris, nõ enim minor nobis ex re militari, & bellica ſpes eſt triumphi, quam ex huius interpretationis largitio= ne totius chriſtianæ religionis emonumenti & vtilita tis deſyderium, hortamur tñ & obteſtamur reuerentiã tuam, hãc arborem ſic velis colere, vt rariores & præ cioſiores fructus valeamus quandoq; oſtentare, vale ac ſalue nobis ſemper dilectiſſime ac veneranda, Mel ficti quinto Calendas Iunias. 1535.

Annotationes per capita eorum omniū quæ in hoc opere complectuntur,vt captu faciliora ſint cūcta.

IN primis in introductione tria dubia ſiue quæſita cōtinentur cum ſuis reſponſionibus,videlicet.

Primum qualis ſit huius mūdi qualitas & conditio. car.2.

Scđm bñ operātiū qualis & vbi ſit retributio. car.6.

Tertium quis dignus erit ad illam fœliciſſimā patriā peruenire & ibi requieſcere & habitare. car.8.

Primæ partis.ſ.qui ingreditur ſine macula. Capita.

QVid ſit macula peccati origīalis. c.1.

Quid antiq & maiores noſtri patres de Meſſiæ ſaluatoris matræ ſenſere, quid cæteræ nationes. caput.2.

Maumethani confitent & tenent virginē pſeruatā fuiſſe à peccato originali. caput.3.

Dauid matrem Meſſiæ abſq; omni macula peccati originalis conceptam fuiſſe ſentire videt. cap.4.

Opinio quæ tenet virginem in originali conceptam fuiſſe. caput.5.

Opinio quæ tenet matrem Meſſiæ ab originali præſeruatam fuiſſe. caput.6.

Quid ſit macula peccati actualis mortalis. cap.7.

Quid ſit macula peccati venialis. caput.8.

Quomodo poteſt cognoſci qñ vnum peccatum eſt veniale & quando mortale,& quæ differentia eſt in-

ter illa. caput.9.
Q uæritur quomodo vnum peccatum eſt grauius al tero,ſiue loquamur de peccatis eiuſdem ſpeciei, ſiue alterius. caput.10.
Q ueritur quid eſt illud quod remanet in anima noſtra poſt peccatum cōmiſſum ceſſante actu interiori,& exteriori à quo homo ſiue anima noſtra dicatur peccatrix. caput.11.

Secundæ partis.ſ.& operatur iuſtitiam. Capita.

QVid ſit lex ſiue iuſtitia diuina. c.1.
An aliæ leges & iuſtitiæ à lege & iuſtitia diuina dependeant in ſua rectitudine & æquitate.caput.2.
An lex diuina fuit ab æterno, an vero ex tempore. caput.3.
An antiqui philoſophi & gentiles qui fuerūt tempore legis naturæ,& etiam tēpore legis noſtræ hebraicæ,qui non erant de noſtra gente potuerūt ſalui fieri,an non. caput.4.
De neceſſitate legis diuinæ. caput.5.
De contingentia vel neceſſitate legis diuinæ. cap.6.
De immutabilitate legis diuinæ. cap.7.
De cauſa immutabilitatis legis diuinæ. cap.8.
De prædeſtinatione. cap.9.
An bona & mala eueniant de neceſſitate. cap.10.
An mala poſſint euitari ne contingant. cap.11.
De diuinæ prouidentiæ impugnatione. cap.12.
De præcognitione omnium creaturarū. cap.13.

Q̄uõ à Deo omnia ſunt ordinata & diſpoſita. ca.14.
De prouiſione neceſſariorum. cap.15.
De productione creaturarum. cap.16.
De conſeruatione creaturarum. cap.17.
Quid facit ſiue ordinat lex diuina. cap.18.
Quomodo lex diuina poteſt diuidi cum ſit vnicus actus. cap.19.
Quomodo velle & nolle poſſunt eſſe in voluntate diuina, cũ velle idem ſit quod amare, & nolle idem ſit quod odire, odium autem dicit imperfectionem, quomodo ergo poteſt eſſe in Deo. cap.20.
Quid ſit lex naturalis. cap.21.
Quare lex dicitur naturalis nunqđ à natura eſt. ca.22.
In quibus conſiſtit lex naturalis. cap.23.
Omnia præcepta legis fundantur ſuper vnico præcepto legis naturæ. cap.24.
Si lex naturalis fuit ſufficiens, ad quid lex moſaica & euangelica data eſt? cap.25.
Si lex moſaica & euangelica fundantur ſupra legem naturalem, ergo lex naturalis eſſet perfectior vtraque lege. cap.26.
Quæ dependent à lege naturali. cap.27.
Ad quid data eſt lex humana, cum moſaica & euãgelica eſſet ſufficiens ad ſalutem. cap.28.
Quare tãta humanarũ legũ multitudo repit. cap.29.
Quales eſſe debent legiſlatores. cap.30.
Quales debent eſſe leges vt ligent. cap.31.

Tertiæ partis. ſ. qui loquitur veritatem in corde ſuo. Capita.

QVomodo in cogitatione poſſit eſſe pecca tum cum tm̄ cōſiſtat in volūtate. cap.1.
Quomodo actus ītellectus poteſt ſubeſſe imperio voluntatis. cap.2.
Quotuplex eſt iudiciū qđ fieri pōt circa ꝓximū. c.3.
Quot modis cōmittitur iudicium temerarium contra proximum. cap.4.
Vnde pronitas ad maledicendū procedit. cap.5.
An poſſit aliquis iudicare ſine peccato ex aliquibus indicijs. cap.6.
An iudicare male de ꝓxīo ſit peccatū mortale. c.7.

Quartæ partis.ſ.q nō egit dolū in lingua ſua. capita.

QVomodo ſermo eſt in poteſtate voluntatis, & qūo in illo poſſit eſſe pctm̄. cap.1.
Qūo proximo fama detrahitur. cap.2.
Qūo detrahere ſit venenare. cap.3.
Quare non licet reuelare peccatum occultū. cap.4.
Tripliciter pōt ꝓximus in genere diffamari. cap.6.
Qūo detractor teneatur ad reſtitutionē. cap.7.
An homo teneatur magis diffamare ſeipſum, q̄ȝ non reſtituere famam diffamati. cap.8.
An referētes mala ꝓximi teneātur ad reſtōnē. cap.9.
Ad quam reſtitutionem tenetur verum crimen tñ occultum in publico præponendo. cap.10.
An cū reſtō fuerit dānoſa īfamato fieri debeat. ca.11.
An negans crimen ſibi impoſitū tamē verum licet in publico teneatur ad reſtitutionem. cap.12.
An negans crimen ſibi impoſitum licet ſecretū in publico

blico peccet mortaliter. cap.13.
An negans verum crimen ſibi impoſitũ peccet. c.14.
An accuſatus coram iudice de crimĩe occulto poſſit cõpelli vt ſimpliciter neget,aut affirmet. cap.15.
An teneatur pœnitere negando crimen ſibi impoſitũ non exprimendo illa verba vt præponuntur. ca.16.
An peccatum detractionis ſit maius alĳs. cap.17.
Q ũo poteſt homo peccatum detractiõis euitare, ne tantum malum committat. cap.18.
Q ui ſunt qui audiendo detractores peccant. cap.19.

Q uintæ partis.ſ.nec fecit ꝓximo ſuo malum.capita.

QVomodo & quot modis proximus poteſt offendi. cap.1.
Quid facere tenetur ledens proximum vt ſaluetur. cap.2.
Q uid ſtatutum eſt de vltimo dãno illato,ſcilicet morte apud alias nationes. cap.3.
Q uare aliæ nationes non obligantur ad legem moſaicam. cap.4.
Si lex nõ eſſet ſtatuta pro morte illata quid homo facere debet. cap.5.
Quis dicať & ſit iuſtus occiſor. cap.6.
Q ũo poteſt cognoſci qñ lex ſit iuſta. cap.7.
An fuit aliquando licitum occidere hoĩem pro ſimplici furto. cap.8.
An homicida inuoluntarius teneatur ad tantam reſtitutionem ſicut voluntarius. cap.9.
Q uid ſi ex negligẽtia medici patiẽs moriať ſiue mu-

tiletur ad quid tenetur. ca.10
Ad quid mutilās tenet vt à petō liberare poſſit. c.11.
An lex talionis de mutilatione membri in omni gen te oſſeruetur. cap.12.
Cur chriſtiani nō tenent ad legē moſaicam. cap.13.
De vulnere curabili. cap.14.
Quomodo & quot modis proximus offendi poteſt quo ad animam. cap.15.
Ad quid teneatur lædens proximū in bonis ſpiritualibus vt ſaluetur. cap.16.
Ad quid male conſulentes teneātur vt à peccato ſint immunes. cap.17.
Ad quid teneantur defloratores. cap.18.
Quomodo & quot modis offendi poteſt proximus quo ad bona ſpiritualia. cap.19.
Quomodo & quot modis offendatur proximus in bonis temporalibus. cap.20.
Quid ſit furtum ſiue furari. cap.21.
Ad qd obligant q bona pximi furant & detinēt. c.22
Quid ſit iuſtum bellum. cap.23.
Ad quid teneantur iniuſtū bellū exercentes. cap.24.
Quid ſit crimē concuſſionis & qūo cōmittit. cap.25.
Quid facient concuſſores vt ſaluentur. cap.26.
Quid ſit vſura quæ morſus dicitur. cap.27.
Ad quid ſimoniaci teneantur. cap.28.
Quid ſit ſacrilegium & quomodo & quot modis cō mittitur. cap.29.
Ad qd teneant ſacrilegi vt à tali macula liberēt. c.30.
Qūo & quot modis cōmittit damni cauſatio. ca.31.
An dānificātes teneant in æqli gradu ad reſtōnē. c.32.

Sextæ partis.ſ.& opprobrium non accepit aduerſus proximos ſuos. Capita.

OPus eſt nos præcauere ne mala ꝓxi mi audiamus. caput.1.
Quomodo & quot modis tale pec catũ cõtra ꝓximũ cõmittit. cap.2.
An ſit ſemꝑ peccatũ mortale intelli gere malum dictum contra proximum. cap.3.
An poſſumus intelligere male loquos ſine pctõ. c.4.

Septimæ ꝑtis.ſ.& vilis reputat in oculis ſuis. capita.

QVæ hominem ad ſuperbiam inducere vi dentur. caput.1.
Quæ ſunt quæ hominem ad humilitatem inducunt. cap.2.
Quo homo in vtero matris nutritur. cap.3.
Quomodo homo ingreditur in hũc mundũ. cap.4.
Vbi eſt homo. cap.5.
Quomodo homo poſſit odio habere ſeipſum. ca.6.

Octauæ partis.ſ.timẽtes aũt dñm glorificat. Capita.

QVot & quibus timentes Deum ſunt hono randi. caput.1.
De multiplici adoratione. cap.2.
Quot & quibus modis timentes Deũ ſunt venerandi. cap.3.
An dilectio Dei ſtet cũ odio ꝓximi,& ecõtra. cap.4.

Quid per proximū intelligatur. cap.5.
Quæ ſunt cauſæ quæ ad honorandum Deum timentes nos inducunt. cap.6.
Ad quīd ſacerdotis dignitas ſe extendat. cap.7.
De claui ſacerdotali. cap.8.

Nonæ partis.ſ.qui iurat proximo ſuo & non decipit,ſiue qui iurat male,& non pœnitet. capita.

QVid ſit iuramentum. Cap.1.
De iuramenti diſtinctione. cap.2.
De iuramenti modalitate. cap.3.
De periurio. cap.4.
De excuſatione peccati. cap.5.
De iuramento dubio ſiue de iurante in dubio. cap.6.
De frequentatione iurandi an ſit mortale. cap.7.
An liceat per creaturas iurare ſine peccato. cap.8.
An idem peccatum poſſit eſſe cōtra præceptum primæ & ſecundæ tabulæ. cap.9.
An quolibet iuramentum ſit ſeruandum. cap.10.

Decimæ partis.ſ.qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram. capita.

QVæritur vnde rerum dominia ſint diſtincta vt ſupra. cap.1.
Si dominia rerum ab aliquo fuerunt diſtincta,quō iuſte talia dominia poſſunt transferri. ca.2.
Quæritur quomodo res proximi iniuſte aufertur & detinetur ꝑ vſuram contra voluntatem dñi. cap.3.

Quæritur quare iſte qui donat non liberaliter donat, ex quo tanta mala ſequuntur. cap.4.
Quæritur quare iſta donatio non eſt liberalis. cap.5.
Quæritur qui ſunt iſti contractus per actum voluntatis ſecundum quid liberalem, in quibus dominia trãſferuntur. cap.6.
Quõ contractus iuſti vel iniuſti fieri poſſunt. cap.7.
Non ſolum in pecunia, ſed in omni re æſtimabili vſura cõmitti poteſt. cap.8.
An liceat alicui dare ad vſuram. cap.9.
Quid per ſpeciem ſcd̃m legiſtas ĩtelligatur. cap.10.
An per aliã perſonam liceat fœnerari. cap.11.
Quare teneantur ad reſtitutionẽ vſurarum. cap.12.
Quibus rationibus nitũtur vſurarij probare vſuram licere. cap.13.
Quæritur quid requiritur ad hoc vt contractus venditionis ſit iuſtus. cap.14.
Quæritur an cõtractus qui excedit latitudinem iuſti precij ſit nullus, & reſcindat̃ in oĩ foro an nõ. ca.15.
Quæritur quare venalia habent taxatam exiſtimationem, cũ ab oĩbus cõiter aſſeratur, ꝙ res tanti valet quanti vendi poteſt. cap.16.
Quæritur quid requiritur ad hoc vt contractus emptionis iuſte fiat. cap.17.
Quæritur cum ſit ꝙ ſunt multi, qui vẽdunt rem ſuam & non ſtatim recipiunt p̃cium rei vendite, & ſimiliter mutuantes, ſed expectãt tp̃s, quid iuris de iſtis cõtractibus, de q̃bus hodie plenus eſt mũdus. cap.18.
In quibus caſibus licet vltra ſortem accipere. cap.19.

De iuſtitia & iniuſtitia cōtractus ſocietatis. cap.20.
An ī cōtractu ſocietatis liceat recipe vltra ſortē. c.21.
Quot modis fieri pōt contractus ſocietatis. cap.22.
Cum permittatur à iure imperiali quare non licet fœnerari. cap.23.
Quot leges vſuram damnant. cap.24.
Peccatum vſuræ eſt mortale an veniale. cap.25.

Vndecimæ partis .ſ. & munera ſuper innocentem non accepit. Capita.

DE laude præſidentiū & dn̄orum. ca.1.
Quomodo & quot modis notarij cōtra inocētes munera accipiūt. cap.2.
Quomodo & quot modis notarij falſa inſtrumenta conficiunt. cap.3.
Aduocati omni laude videntur digni. cap.4.
Quid faciunt aduocati in patrocinijs. cap.5.
Conſules videntur laude digni. cap.6.
Quare conſiliarij potius demereri q̃ȝ mereri dicantur. cap.7.
De iudicum laudibus & dignitate. cap.8.
De iudicum cauillationibus. cap.9.

Finis Tabulæ capitum Vndecim partiū Fratris Iacobi, de perplexis ſeu dubijs inextricabilibus.

FRATRIS IACOBI PANIS COCTI DE MELFICTO

prouinciæ ſancti Nicolai regularis obſeruãtiæ Minoritæ, ſacræ paginæ profeſſoris opus in expoſitione Pſalmi Domine quis habitabit, Dialogo editum, in quo mira, & inexquiſita ſpiritus.s. afflatu myſteria manifeſtãtur, tam prædicatoribus, quam fidelibus quibuſcunq; perutilia, & neceſſaria.

DIALOGI INTRODVCTIO.

CVM cœlorum ambitus,æthereamq; regionem tanto illuſtratam ſplẽdore,necnon elemẽtorum ſitus, & quæ in eis ſunt diſpoſitiones,à ſummo rerum omniũ opifice recto ordine diſtributas,& ab illius nutu nullatenus diſcrepantes, attentiſſime conſyderarẽ,tum poſtea mente atq; animo circũuectus, ad mortalium naturam ſimul & mores affectusq; hominum conſiderandos, deſcẽderem,videremq; humanæ vitæ inconſtantiam,fallacias,deceptiones, laqueos,atq; praua & penè inumerabilia facinora,quæ vllis verbis conſequi nemo poſſet, ſtatui, vtpotè ſtupore magno perterritus, quoad poſſem, inueſtigare,& perquirere,quis nam huius vitæ mortalium finis eſſet,& quæ vltima retributio, ſitibunda

itaq;(vt ceruus ad fontem aquarum) anima mea, ad multiplices ſapientiæ autores percurrẽs, ſimulq́; memoria, & ſtudio repetẽs, quos priſca maiorum ſæcula ꝑgenuere (vt vera loquar) illorum verbis aut ſententijs qeſcere non poterat. Ecce viſus adeſſe interea mihi obuiam vir quidem ſapiẽtiſſimus, diuina humanaq́; ſapientia clariſſimus, & regia proles, Salomon, cuius doctrĩa & ſapientia benignoq́; vultu allectus, ac miro in eum amore accenſus non potui, non ſatis gaudere atque lætari, vbi ergo adeſſe mihi viſus eſt. Ecce inquam veluti deſyderatus gentibus, mihi adeſſe videris, ſis fœlix noſtrumq́; leues optate laborẽ. Iam pridẽ eſt ꝙ cupio vir ſapientiſſime, cuius nominis celebritate repleta eſt omnis terra, ea petere abs te, quæ ab adoleſcentia multis laboribus, multiſq́; vigilijs defatigatus intelligere non potui, vt qeſcerẽ, & perturbata in iis anima, me ſemper male habet. Obſecro igitur & peto, liceat mihi in tuo ſapientiæ fonte hæc arida ora lauare, liceat ſitim qua diu crucior, extinguere atq; ſedare, velis tuo ſeruo opem adferre, ne incaſſum tandiu laboraſſe, & omni auxilio deſtitutus videar. Tunc ille ſublatis in me oculis & vultu hilari, quo cœlum facilius ſerenare poſſet, inquit. Qui abſcondit frumentum, id eſt, doctrinam (vt ſcriptum eſt) maledicetur in populo. Itaq; cũ digna uideatur adiuuari hæc cupiditas tua, ſi quid fuerit in quo valeã tibi tuoq́; deſyderio ſuppetiari ꝗ libentiſſimæ efficiam. Tunc ego, ſuperioribus & multis ante annis, modo ſcientiæ, modo experientiæ viribus, quibus ab iis qui ſapientes appellantur, fui inſtructus, ꝗ diligentiſſime,

accuratiſſimeq́; ſum pſcrutatus. Quis nã huius mun- di finis eſſet, ac vltima retributio, & demum nihil bo- ni nihilq́; ſolidi, in quo ſtulta hominũ appetitio con- quieſceret inueſtigare valui, niſi perpetuũ ſuppliciũ, & omniũ rerum quas videmus interitum, vbi ærũnis plena eſt omnis vita, & finis eius in dolore, in qua ma lis bona, bonis mala retribuũtur. & ne multis morer, omnibus malis referta eſt humana & mortaliũ vita. Sed quando Deus optimus maximusq́; in æterni- tate ſua iuſtiſſimus ſit, & de neceſſitate & ex bonitate ſua ac lege præfixa premiũ vnicuiq; iuxta opera de- bet retribuere, in mũdo vero præmiũ intuemur pene nullum, verũ indeſinẽtibus agitamur procellis, quod cuiq; vel ineptiſſimo latiſſime patet. Ex iis collegiſſe videor alibi parata eſſe mortalibus præmia, & alibi bona. Verũtamẽ cum altitudinem conſydero cœlo- rum & illorũ ſydera, in quorũ vel ſplẽdore uel deco- re deficit omnis noſtra admiratio & intuitus, longe clariorem & magis admirandam exiſtimo patriam quam dicimus æternã, ex quo fit vt hæc humana ab- iectio & corruptela tanta celſitudine ac beatitate di- gna minime videatur, deficit ſpiritus meus, nec conie ctari queo, an ſuperna & perquã beata patria illa ſit quiſquam dignus, qui per exigua merita eam valeat adtingere, quamobrem vir ſapientiſſime tria q̃brc- uiſſima ex fonte tuæ ſapientiæ exhaurire vehemẽter optarẽ. Primum, qualis ſit huius mũdi qualitas, aut conditio. Secundũ, bene operantium qualis, & vbi ſit retributio. Tertium, quis ad illam fœliciſſimã pa triã dignus ſit puenire, & ibi inhabitare. Hæc ſunt q̃

me male hn̄t, quæq; diu neſciens nouiſſe deſyderaui. Ad hæc ſic ille mihi reſpondit. Magna petis fili, & quæ non viribus iſtis conuenire videbantur, non eſt mortale quod optas, Sancta enim ſunt hæc myſteria non omnibus cognita, ſed ne abſcondam frumentū, & in populo maledicar,(vt dixiſſe memini) dicam q̄ libētiſſime quæ ſentio, Tu vero ſi quid inter dicendū ambigas,interpellare non verearis, Cum igitur ſcire deſyderas huius mundi qualitatem atque (vt dicunt) conditionem, hæc habeas quæ ſatis (vt reor) poteſrunt rei addubitatæ caliginem omnem, ac nebulam propellere, & mentem tuam reddere claram.

Nota qualis ſit huius mūdi qualitas & conditio.

Ego Salomon Rex Iſrael in Hieruſalē, propoſui in corde meo quærere & inueſtigare ſapienter de omnibus quæ ſub ſole fiunt,hanc occupationem peſſimam dedit deus hominibus, vt occuparentur in ea, vidi cuncta quæ fiūt ſub ſole,& ecce vniuerſa vanitas & afflictio ſpiritus,& ideo fili optime vanitas vanitatum & omnia vanitas. Ego enim propoſui in corde meo dicens,ex quo magnus effectus ſum, & præceſſi omnes ſapientia, qui fuerunt ante me in Hieruſalem, & mens mea contemplata eſt multa ſapienter, & didici & dedi cor meum vt ſcirem prudētiam, atq; doctrinam, erroresq́;, & ſtultitiam. Et agnoui, ꝙ in iis quoq; eſſet labor & afflictio ſpūs,eo ꝙ ī multa ſapiētia ſit indignatio,& q addit ſciētiā addit & laborem. Cum igitur in doctrine adq̄ſitione eſſet labor & afflictio ſpiritus,verti me ad alia, & dixi in corde meo,vadam & affluam delicijs,& fruar bonis,& vidi ꝙ in iis quoq; vanitas eſſet. Magnificaui opa mea,ædificaui

domos,& plãtaui vineas, feci hortos, & pomeria,& conſeui ea cunctis arborũ generibus, & exſtruxi mihi piſcinas aquarum, vt irrigarem ſyluam lignorũ germinãtium,poſſedi ſeruos & ancillas, multamq; familiam habui,armenta quoq; & magnas ouium greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem, coaceruaui mihi argentum & aurum & ſubſtantias regũ & prouinciarũ,feci mihi cantores & cantatrices, & delitias filiorum hominũ,ſcyphos, & vrceolos ad vina fundenda, Et ſupergreſſus ſum operibus ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem, Sapientia quoq; perſeuerauit mecum,& oĩa quæ deſyderauerũt oculi mei,non negaui eis,nec prohibui cor meũ quin omni voluptate frueretur. Cũq; vertiſſem me ad vniuerſa opera mea, quæ fecerant manus meæ, & ad labores quibus fruſtra ſudaueram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi & non permanere ſub ſole. Rurſum deteſtatus ſum omnem induſtriã meam qua ſub ſole ſtudioſiſſime laboraui,habiturus hæredẽ poſt me,quem ignoro,vtrũ ſapiens aut ſtultus futurus ſit,& dominabitur in laboribus meis, qbus deſudaui & ſollicitus fui,& eſt quicq̃ tam vanum,vnde ceſſaui, renunciauitq; cor meum vltra laborare ſub ſole. Nã alius laboret in ſcientia & doctrina & ſollicitudine homini ocioſo quæſita dimittit. Et hoc quoq; vanitas & magnum malum. Verti me ad alia, & vidi calũnias quæ ſub ſole geruntur & lachrymas innocentiũ, & neminem conſolatorem,nec poſſe reſiſtere eorum violentiæ,cunctorũ auxilio deſtitutos,& laudaui magis mortuos q̃ viuentes, & feliciorẽ vtroq; iudicaui

qui nec dũ natus eſt, nec vidit mala quæ fiũt ſub ſole. Rurſus contemplatus ſum omnes labores hominum & induſtrias animaduerti patere inuidiæ proximi, & in hoc quoq; vanitas eſt, & cura ſuperflua. Conſyderans reperi & vanitatem aliam ſub ſole virum qui & filium non habet, non fratrem, & tamen laborare non ceſſat, nec ſaciãtur oculi eius diuitijs, nec recogitat dicens, cui laboro? & fraudo animam meam bonis? & in hoc quoq; vanitas eſt & afflictio peſſima. Verti me ad alia, & vidi aliud malũ quod fit ſub ſole, & quotidie frequens apud hoĩes, vir cui dedit Deus diuitias, & ſubſtãtiam, & honorẽ, & non deeſt animæ ſuæ ex omnibus quæ deſyderat, nec tribuit ei poteſtatẽ Deus vt comedat ex eo, ſed homo extraneus uorabit illud, hoc vanitas & magna miſeria ẽ. Verti me ad aliud, & vidi aliud malũ ĩ die vanitatis meæ, iuſtus peribit in iuſticia ſua, & impius multo viuit tempore in iniuſtitia ſua. Noli eſſe iuſtus multum, neq; plus ſapias q̃ neceſſe eſt, ne obſtupeſcas. Verti me ad alia, & vidi, exiſtunt iuſti q̃bus mala proueniunt, quaſi opera egerint ĩpiorum, & ſunt impij q̃ ita ſecuri ſunt, quaſi iuſtorũ facta habeãt, & hoc quoq; vaniſſimũ iudico. Verti me ad aliam partem, & vidi aliud malũ, & vanitatem ſub ſole, poſitum ſtultum in dignitate ſublimi, & diuites ſedere deorſum, vidi ſeruos in equis, & prĩcipes ambulantes ſuper terrã quaſi ſeruos, & hoc quoq; vanitas & magnum malum. Audiſti ergo benedicte fili qualis ſit vel qualitas vel huius mundi cõditio, quãdo nihil ſub ſole extat permanens, & tandẽ vanitas vanitatũ & omnia vanitas. Propterea aufer

iram à corde tuo, & amoue malitiam à carne tua, adu leſcentia enim & voluptas vana. Memẽto creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, anteq̃ veniat tempus afflictionis tuæ, & appropinquent anni de qbus dicas. Non mihi placẽt anteq̃ tenebreſcant ſol & lumen et ſtellæ & luna, quando commouebũtur cuſtodes domus, & nutabunt viri fortiſſimi, & otioſi erunt molẽtes in minuto numero, & tenebreſcent videntes p foramina, & claudẽt hoſtia in platea, in humilitate vocis molentis, & cõſurgent ad vocem volucris, & obſurdeſcent omnes filiæ carminis, excelſa quoq; timebunt, & formidabunt in via, florebit amigdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis, quãdo ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibũt in platea plangentes. Antequam rũpatur funiculus argenteus, & recurrat vita aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & cõfringatur rota ſuper ciſternam, & reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum qui dedit illum, his amplius fili non requiras, & huius locutionis finem audiamus, Deum time, & mãdata eius ſerua, hoc eſt, oĩs homo, cũcta q̃ fiũt, adducet Deus in iudiciũ, pro oĩ errato ſiue bonũ ſiue malum ſit. His ego auditis, rurſus ſic ad eum dixi. Perquam iocunda fuit mihi oratio tua ſapientiſſime domine, qua mundi vanitas, & illius qualitas innoteſcere potuit vel cuiq̃ imperito, ita plene cuncta fuere ac ſigillatim expoſita, vt præterea nihil videretur requirẽdum. Et hoc ad ratiocinium illud vſq; quod in totius orationis peroratione addideras, in quo dicebas. Aufer iram à corde tuo, id (vt tibi verum fatear)

Nota quãdo debet homo recordari dei factoris ſui.

Vita futura, uita aurea uocatur.

intelligere nequeo,ſed quando data eſt à te ipſo mihi facultas meo arbitratu interrogandi, cum ſuperiora omnia ſatis bene fuerint percepta,Ne ſit tibi moleſtum illud ipſum nobis aliqua ratione aperire, vt ſummatim ſaltem colligere valeam. Tunc ille, Attende igitur & ſi non ad viuum reſecare ſtatui, poteris tamen per capita rerum,(vt reor) optata conſeq. Aufer iram à corde tuo,de alijs non conquerendo,& amoue malitiam à carne tua.i. luxuriã. Adoleſcentia enim querens vindictam, & voluptas exercens luxuriam vanæ ſunt,nãq; cito tranſeunt, & ad finẽ malum perducunt. Memento creatoris tui, qui te de nihilo fecit,& ad ſuam imaginem,ꝑpter quod ad eius ſeruitutẽ totus es obligatus.In diebus iuuentutis tuæ,tunc etenim ei melius poteris ſeruire.Anteq̃; veniat tẽpus afflictionis,id eſt ſenectutis, & appropinquent anni tuæ mortis de qbus dicas nõ mihi placent. Antequã tenebreſcant ſol & luna & ſtelle, dicuntur ſol & luna & ſtellæ ſeni obtenebreſcere, & maxime ad mortem adhærenti.Deficit enim virtus eius viſiua, vnde fit,vt claritatem eorum nec in die nec in nocte videre poteſt,& reuertantur nubes,hoc eſt tribulatio mortis,ſuper ſenectutis tribulationem.Quando cõmouebuntur cuſtodes domus corporis,ſcilicet quod eſt aĩæ domicilium,huius autem cuſtodes ſunt corporis ſenſus, q à noxijs ſolent corpori præcauere,& dicuntur cõmoueri quando deficere incipiũt & hebetari. Et nutabunt viri fortiſſimi hoc eſt crura & tibie quæ à virtute viri dicuntur, ſi põdus corporis ſubſtinere vidẽtur,attamen ĩ ſenectute nutant, & tremunt,& uacillãt

dum

dum deficit virtus & natura. Et ocioſi erunt molētes, id eſt dentes quibus molitur in ore cibus, quod aduē-tante morte facere nequeunt. In minuto numero, nu-merus ꝓfecto dentium ex frequenti naturæ curſu mi-nuitur, & tenebreſcunt videntes per foramina, oculi ſane intra capitis foramina ſunt conſtituti. Et claudē-tur hoſtia, labia ſunt in plano faciei ſita, quæ claudun tur dum loqui non poſſunt. In humilitate hoc eſt exi-litate vocis morte adhærente. Et cōſurgēt ad vocem volucris, id eſt galli, ſenes nāq; obdormire minus poſ ſunt, & in galli cantu facillime excitantur, quæ excita tio ſurrectio dicitur. Et obſurdeſcent omnes filiæ car minum, aures dicuntur carminum filiæ, quæ vel carmi nibus, vel melode oblectātur. Excelſa quoq; timebūt, animæ videlicet pars ſuperior, & cum illa corporis pars vna patiens mortem aduenientem. Et formida-bunt in via, nam viam p̄ſentis vitæ timent exire. Flo-rebit amigdalus, caput caneſcet. Impinguabitur locu ſta, vēter humoribus incoctis bene intumeſcet. Et diſ ſipabitur capparis, id eſt carnis cupiditas quæ cappa ris nuncupatur, qua luxuria prouocatur. Quoniam ibit per mortem homo in domum æternitatis ſuæ, cum inde nunq̄; in vitam reuertatur. Et circuibunt in platea, hoc eſt hominem iam defunctum. Antequam rumpatur funiculus, id eſt armonia, qua elemēta in vi uente corpore colliguntur in mortuo diſſoluuntur. Et recurret vita aurea, hæc eſt plane vita futura, quæ iuſtis melior eſt p̄ſenti vita, veluti aurum, re vera, me-lius eſt argento. Et conteratur hydria ſuper fontem. Sane corpus eſt fons, à quo vitales ſpiritus ꝓcedunt

omnes veluti à fontibus aquæ. Hydria vero qua hauriri ſolet aqua, cōpago eſt membrorum omniū à corpore vitam recipiens. Et confringatur rota ſuper ciſternam, rota eſt caput hoc, quod ad figuram rotundam adpropinquat, vel ſimile fictum extat. Ciſterna vero ipſum cor, à quo vita ipſa adſumitur, tunc ſanè rota ſuper ciſterna confringitur, cum ſenſus omnes qui in capite vigent, à corde iam moriente deficiunt. Et reuertatur puluis in terram ſuam, id eſt humanum corpus quod maiorem ex terra continet, quam accepit partem. Et ſpiritus redeat ad Deum, vt eius merita erunt & demerita ab æterno rerum domino iudicāda. Finem loquendi pariter audiamus. Deum time, vt filij parentes timere ſolent, &(vt dicunt) filiali amore, per quem à malo receditur. Et mandata eius ſerua, in bono te exercendo, hoc eſt omnis homo totus, ſcilicet & perfectus homo. Nam totum hic & perfectū idem exiſtunt. Cūcta quæ fiunt ſub ſole, hoc eſt ab hominibus qui liberum propter arbitrium & mereri poſſunt & demereri, adducet Deus in iudicium generale, pro omni errato ſiue abſcōdito quod ibi omnino manifeſtabitur, & ſi fuerit bonum, bonorum capiat vt retributionem. Si vero malum, malorum meritam ſuſtineat caſtigationem. Hæc fuerant quæ dixiſſe volui, queque abs te prius intellecta fuiſſe credidi. Quid eſt igitur quod te vlterius p̄mat, & mētem reddat inquietam? Ad quem ego nihil eſt in quo dubitem vir ſapientiſſime, ſatis clare, ſatisq; diſtincte de huius mundi qualitate fuit & dictum, & memorie à me traditum, nunc ad alia (ſi placet) conuertamur,

Quando ſub ſole vltima beatitudo nulla datur, ſed omnium vanitas, vt ſapientiſſime & ſatis vere fuit diſcuſſum, velis quæſo nobis oſtendere, qualis ac vbi erit bonorum remuneratio. Cum æternus Deus ſua ex bonitate æternaq́; iuſtitia præmium bene operantibus negare minime poteſt. At ille recte inquam, hoc enim erat, ſecundo loco quæſitum, ſed longe (vt late patet) primo difficilius. Quis enim audebit in illa deſcendere, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendunt, & quæ dominus ſe diligentibus præparauit. Nec videatur mirum, nam ſi quæ in terris habentur vix humano ab intellectu conſyderari poſſunt vel cognoſci, quid dicendum videtur? de iis quæ cœleſtia ſunt, & ſupra mortalium naturam conſtare videmus? quæq; mortalis vita attingere nequit? tandem quæ ſentio, ne vel tua cauſa noluiſſe, vel laborem aufugiſſe iudicer, breui ſic habeto. Reor enim aliud eſſe quod potiſſimum intelligere, tuus exardeſcit animus. Non te lateat igitur vltimam hominis retributionem, vltimaq́; munera, præmia, & dona, à ſummo optimoq́; Deo conſtituta & certa, & bene operantium beatitudinē eſſe, & fore claram apertam & manifeſtā ſummæ Deitatis viſionem, illiusq́; fruitionem. Tunc etenim anima humana erit omnifariā quieta in ſumma illius plenitudine, qn̄ per intellectum diuina cum eſſentia, & per apertam viſionem coniuncta, per voluntatem & fruitionē pfectiſſimā atq; amorē vnita, & (vt ita dixerim) cōglutinata, veluti ſuo dilectiſſimo ſponſa, tunc ſane videbit & pguſtabit, quàm amœnus, ſuauis, ac dulcis eſt dominus

In quo cōſiſtit perfectio hominis.

iis qui diligunt illum. Attende itaq; fili dilecte, attende benignum dominum ſic clamantem & dicentem. Ego merces tua magna nimis, non argentum, non aurum, non gēmas, non precioſa tēporalium rerum bona, aut iocalia bene operantibus pollicetur dominus, ſed ſeipſum. Cuius tanta eſt celſitudo, quantā angeli admirantur, cœli obſtupeſcunt, & creature omnes laudare non ſufficiunt. Et q͂d mirum quando pelagus eſt infinitæ ſubſtātiæ, ò primum finitiuum, ò primum cauſatiuum, ò primum independens, ò primum incauſatū, ò veritas infinita, à quo omnia, in quo omnia, & per quem omnia, in quo omne bonum, mali nihil. Quàm ſuprema eſt benignitas tua, q̃; excelſa bonitas tua, qui poſtq̃; ingratiſſimā hanc creaturam ſuper opera manuum tuarum conſtituiſti, ducem & dominam earum rerum quæ creatæ fuerant feciſti, vt in nullo deficeret tua benignitas, teipſum in p̃mium donare voluiſti. Quamobrem noſti (vt reor) ex iis qualis ſit bene operantium retributio atq; beatitas, ſi dicta bene ꝑpendere volueris. verumtñ ſiquis adhuc ſupeſſet ſcrupulus, qui te male haberet, non verearis quæ dubitas efflagitare, nā tui cauſa facta eſt huiuſce rei mētio. Ego igitur ſic ad eum. Non inficiabor vir apprime ſapiens, ſatis plene intellexiſſe tuis & amœniſſimis, & clarioribus verbis, ac ſentētijs, qualis bene operātium retributio & beatitas exiſtat. Rogo nunc oro etiam atq; etiam exoro ac obſecro, quādo datur locus & ocium, ne ſit tibi moleſtum aſſerere, vbi eiuſmodi præmiū erit ac beatitudo, hoc ſane erat (ſi recte memini) cum ſecundo cōiunctū. Ad hoc Salomon,

Nec te fugiat dilecte fili, ꝙ licet Deus omnipotens ꝑ eſſentiam, potentiam, & præſentiam ſit vbique. Nam infinitus eſt, & ſuo eſſe (vt ita dixerim) potentia atque præſentia totum repleat, & cœlorum, & terrarum orbem, ex quo efficitur vt ſeipſum oſtendere poſſit, & clare beato cuilibet manifeſtare, ex quo eiuſmodi beatitas ac præmium volente Deo poſſet vbiq; eſſe, qñ nulla ex parte Dei exoriatur cõtradictio, neq; ex nobis in recipiendo præmio. Verũtamen maieſtas illa infinita reſidet ꝑcipue regia in aula illa, & patria fœliciſſima, cœleſti Hieroſolyma in empyrio cœlo, vbi omnes ſunt ſpiritus bene dominum collaudantes, de quo q̃ſapientiſſime pater meus Dauid. Qui habitãt in domo tua domine in ſæcula ſæculorum laudabũt te. Et iterum melior vna dies in atriis tuis ſuper milia. Iam noſti quale bene operãtium erit præmium, Deitatis ſũmæ & illius omnipotentiæ viſio ſcilicet clara, (ſi de eſſentiali beatitate loquamur.) Et vbi, nã in patria cœleſti ac ſuperna. Et ego eſt inquam vir beniгniſſime quod (dum altiora peteres) mentem meam excitauit, & quietam eſſe nequaquã ſinit, liceat igitur addubitare. Nam dixit ſi bene recolo ipſe Deus, non videbit me homo & viuet. Itemq; poſteriora mea videbis, faciem autem meã non videbis, ex iis fit vt beatitas in mortalium vita eſſe non poſſit. Itemq; mortalitas beatitudini repugnare videtur, beatitudo enim perpetua, at mortalitas ſecum perpetuitatem eſſe nõ patitur. Quapropter velis hæc ipſa mihi clariora (ſi libeat) reddere. Tunc ſapiens, faciam inquit quod petis libentius, Attende tamẽ, Deum poſſe cauſare bea-

Nota qualis et ubi bñ operantiũ erit remuneratio.

Nota quare deus ẽ ubiq;.

Obiectio prima.

Obiectio ſecunda.

Nota quomodo beatitudo pōt eſſe in uita pſenti.

titudinem in anima in præſenti vita, poteſt intelligi bifariam, vel ex ordinata potentia, vel abſoluta, ſi ordinata, dicendum eſt Deum non poſſe aliquem beatificare vel beatum facere, in ſtatu vitæ huius. Et hoc erat quod veritas ipſa Deus aſſerit prima in autoritate ſupius recitata. Si vero abſoluta potentia, ſic dicimus Deū poſſe aliquē beatū facere, aut beatificare, in hac vita, hoc eſt quod diximus in rñſione, & id ſane nullā cōtinet cōtradictionem Deū poſſe hoc facere.

Nota quomodo corpus ſit beatificabile.

Cum vero dicitur ꝙ mortalitas beatitudini repugnare videatur, ſic ſentio, ꝙ licet corpus beatificabile nō ſit, ſi ꝑprie de beatitudine loquamur. Illa etenim in clara viſione, ac deitatis fruitione cōſiſtit, & illa ad animā pertinet. Eſt tñ beatificabile ſecundum qd, continebit enim dotes ſuas ſibi cōpetentes, atq; cōueniētes, Agilitatē, Subtilitatē, Luciditatē, Impaſſibilitatē, ſiue talis beatitudo īmediate ſit à deo, ſiue ſit ex animæ beatæ redundātia. Eſt tamen talis ordo, ꝙ in anima beatitas perfecta eſſe non poteſt ſine corporis beatitudine.

Aīa pfectiſſima beatitudine beata eſſe non pōt ſine corporis beatitudine.

Quapropter qñ corporis beatitudo cū vita mortali ſtare non poteſt, repugnat effectui beatitatis pfectæ eſſe in vita mortali, neq; ſine miraculo. Et non ſolum in hoc ꝙ beatitas ipſa detur eſt miraculum, verūetiā ꝙ res naturalis impediatur ab effectu ſuo naturaliter cōſequente. Nō ꝑpterea implicat, vt iam diximus, qñ tantū virtualis eſt repugnantia, non autē formalis, ſic (vt reor) ſolutum eſt quod ſecundo erat loco quæſitum. Intellexiſſe videor inquam tuæ ſapientiæ lumine interpoſito, tum diſtincte, tum ſatis clare, qualis ſit huius vitæ qualitas, et bene opantium retributio, quæ

Duplex ē repugnātia formalis & uirtualis.

munera, quæ ſupna deitatis dona. Age dic obſecro qđ vltimo fuerat loco præpoſitũ, quodq́;(vt vera loquar) meũ animũ mentẽ deniq́; omnem ac me totũ, exagitare videtur. Quis merebitur? quis dignus? quis aptus? aut idoneus erit in aula illa ſanctiſſima, & in tali tabernaculo, tãta deitatis viſione, decoratiſſimo & amœniſſimo habitare atq́; reqeſcere? Quando (vt dixi) tam præclara, tam decora, tam excellẽs eſt illa celſitudo habitationis illius? Quo ꝑpoſito & quæſito, viſus eſt ſeueriori quodã vultu & à priori vocis ſuauitate, & ſermonis amœnitate ſemotus, & demum veluti cogitabundus in hæc ſapiẽtiſſima verba prorupit. Et quis eſt qui quod petis poſſit eſoluere? Nunqd putas me vocem domini dei mei exhaurire? & illius conſiliarium eſſe? Quis nouit eius conſilia, ſenſum, & archana, cuius iudicia ſunt incomprehenſibilia. Quis deniq́; ſcire poterit quid gratũ fuerit ſemper corã eo? Quis propterea habitare valeat in ſuo tabernaculo? Sed oportune fortaſſis facta eſt abs te huius rei mentio. Ecce videre videor Dauid patrẽ meũ, ipſe eſt, hũc ipſum orabo, ipſi ſupplicabo, qui fortaſſe vtriuſq́; noſtrum mentẽ efficiet quietam, ipſe etenim gratiã inuenit, vel non paruam coram domino, à quo hæc quæ quærimus cõſequi facilius poterit. Tu vero ĩterea ſis præſto, & maxime diligẽs illiusq́; verba colligens, vt nobiſcũ ad optata ꝑuenias. Cum igitur regius vates vbi eramus, factus eſſet ꝑſens, ſuſceptusq́; à filio maxima cum veneratione, longis ſapientiſſimisq́; ſermonibus vltro citroq́; relatis, ſic me aſtante verbaq́; oĩa patulis admittẽte auribus, adinuicem ſunt collocuti.

Sequitur Dialogus in præfati Pſalmi declaratione.

INTERLOCVTORES.

SALOMON ET DAVID.

SALOMON, eſto fœlix optime pater. DAVID. Salue & tu fili mi benedicte, & quid eſt, ꝙ te mihi offers vultu ſeuero, qui lætus adeſſe ſoles? ſapiens non iraſcitur, eundem ſemper habet vultum & æquam frontem. SALOMON, Abſit obſeruande pater, vel iracundiæ, vel alicuius effectus macula. Hoc tamē more hominum euenit, vt mens dubia ad ſe quādoq; exteriores ſenſus trahat. Eramus enim in dubio quod eqdem ſupra vires noſtras & altius euolare videbatur, in quo ad te confugere reputauerā, & ecce boni dator Deus optimus, ad nos direxit greſſus tuos. Noui equidem te apud Deum maximum optimumq;, tantum gratiæ inueniſſe, qui dicentem illum audire meruiſti, Inueni hominem ſecundum cor meum, Cui Deus æternus tanta myſteria reuelauit & archana. Dic rogo pater & obſecro, quod me fugere videtur, nec probe intelligere queo. Quis erit dignus habitare in ſupna patria illa, aulaq; regia, in illo monte ſancto, de quo te dixiſſe memini, Mons Dei, Mons pinguis, Mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo, etenim do minus habitabit in finē. DAVID, Quid eſt quod petis ō fili? Cōſydera illud tua ſapientia, & credas, nō concedi meis auribus omnia reuelari. Nunqd in poteſtate

teſtate

teſtate mea ſit Dei archana ſcire, aut cogere vt nobis cũcta reuelet? Quid ſum ego, niſi cinis & vmbra effugiés, aut vermis viliſſimus? Nec à me vlterius quæras quæ Dei ſunt, ne irritetur dñs, & à me auferat omne bonũ. Potero fili, ne in hoc tibi defeciſſe videar, enarrare atq; exponere ea q̃ ĩ humilitate poſitus memini olim à dño audiuiſſe, poſt hæc verba. Pater miſericordiarũ & infinita bonitas, pelagus infinitæ ſubſtantiæ ac ſciæ, veritas infallibilis, & pater pientiſſime q nũq̃ in te ſperantib⁹ deſinis ſubuenire exaudi p̃ces ſerui tui humiliter dep̃cantis, & noſtrã petitionẽ ne deſpicias.

Pars prima de triplici macula .ſ. peccati originalis, actualis mortalis, & venialis.

יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo, in militãti eccleſia per gratiã, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? q̃s erit dignus reqeſcere & habitare in excelſo mõte tuo & ſuperno, in patria illa cœleſti, in eccleſia triumphãti, in æterna atq; infinita gloria & beatitudine.

הוֹלֵךְ תָּמִים DAVID, Ecce inſonuit tũc vox auribus meis dilecte fili. Vox dulcis, Vox amœna, Vox ſancta, & totius ſciæ plena, quæ oẽm animã ſitientem & egenam explet, atq; ſatiat, q̃ ſola totius tuæ difficultatis nebulã p̃fugare poterit, claramq́; & infallibilẽ obtinere veritatẽ. Dicit enim. Qui ingreditur ſine macula, hoc eſt ille dignus erit triũphantem adire patriã, qui procedit ad illã, & ingreditur ſine macula pecca-

ti originalis,actualis mortalis,& venialis. SALOMON, Et ſi videor intellexiſſe(neq; enim ſum immemor)rerũ ad ſalutem ſpectantiũ,hác peccatorum varietatem & genera. Vellem à te ipſo percontari & ſcire benigne pater, qui hæc à datore luminũ exhaurire dignus fuiſti. DAVID. Percontare tuo arbitratu. Nam propter te facta eſt huius rei mentio. SALOMON, Oro dicas qd ſit macula peccati originalis,qd actualis mortalis,qd deniq; peccati venialis.

De macula peccati originalis. Cap.1.

Quid ſit macula peccati originalis.

DAVID, Macula peccati originalis eſt carentia ſiue priuatio iuſtitiæ originalis debitæ,ĩ altero acceptæ, & actu alterius admiſſæ. SALOMON, Videntur ſuboſcura hæc quidẽ & altius dicta. Reddas ſi libet,clariora, vt ſenſibus omniũ innoteſcere poſſit. DAVID, Reddã & libentiſſime. Et ad huius rei euidentiam ſciendum eſt, ꝙ æternus Deus ſua ex infinita bonitate, poſtq̃ creauit patrem noſtrum Adam,dedit ei vice omnium filiorũ ab ipſo deſcendentium,ſecundum corporeá ſubſtantiam,per carnalem copulam (& hoc de cõmuni lege loquendo)iuſtitiam originalem,ſiue gratiam ſuam,perquam perfectiſſime quidem erat cum Deo cõiunctus,& maiori delectatione q̃ modo dum ſumus per charitatẽ cõiuncti. Quãuis originalis iuſtitia, & charitas ſe habeant ſicut excedens,& exceſſum reſpectu diuerſorũ, hac tamen conditione, vt.ſ.ſeruaret legem ipſius, & mãdata ſua cuſtodiret. Cum igitur Adam ſuam pro-

pter ingratitudinem Deum offendiſſet, ꝓpter peccatum & ſuum demeritum gratiam amiſit, ſiue originalem iuſtitiā, & hoc propter ipſius actuale peccatum, vnde in eo nō fuit originale peccatum. Filij vero ipſius illa originali iuſtitia fuere priuati, & vocatur peccatū originale, eo ꝙ ex quo ſumus (vt ita loquar) originati, vt ipſo facto quo originati ſumus & Adam filij appellati, ſumus & priuati iuſtitia originali. Quāobrem innotuit vt arbitror tibi qd ſit originalis peccati macula. Cum non ſit aliud niſi priuatio iuſtitiæ, aut gratiæ originalis debite, quā tenebamur cuſtodire ex pacto diuino, in altero acceptæ. Nam parens primus noſter Adam, vice omniū noſtrū accepit, & alterius actu amiſſæ, qa ꝑꝑ actuale peccatū qđ Adā cōmiſit contra Deum, iuſtitiam illā originalē amiſimus, veluti cum pacto à Deo nobis datam. SALOMON, Satis percepiſſe reor quid ſit originalis peccati labes aut macula. Nequeo tamen nō ſatis mirari, cum filij Adæ non fuerint cauſa ſui peccati, qn̄ adhuc nullus fuerat genitus, & tamen deus innocentes filios punit & caſtigat. Scriptum eſt enim, filius non portabit iniquitatē patris. Deus ergo propter patris peccatum & ſcelus filium punire non debet. Nam crudelitatis eſt potius eum in quo nihil eſt delicti punire, neq; ad diuinam, vel iuſtitiam, vel pietatem ſpectare videtur, cum Deus ſemper præmiat vltra condignū & citra cōdignum punit, cuius rei oppoſitum in hoc manifeſte apparet. DAVID, Magni ferè ponderis fuere quæ inter dubitandum addita fuere verba, ſimul & obiectio præpoſita & dubitata, breui tamē me ex-

Quare uocatur peccatum originale, & qn̄ contrahitur.

Clara et diſtiſta peccati originalis declaratio.

Obiectio prima de peccato originali.

Filii Adæ nõ puniũtur pp peccatũ pris.

pediam & tua exoluam. Aduerte igitur ꝙ Adæ filij non ſunt à Deo puniti ꝓpter parentis peccatum, ſed tm̃ carent dono illo ſupernaturali iuſtitia.ſ.originali, quã libere voluntarie,& abſq; aliquo merito Deus filijs repromiſit,ſi pater iuſtitiã illã ſeruaſſet. Sed qñ illa donatio fuit cõditionata, & cõditionalis nihil ponit in eſſe,niſi ſtante circũſtantia, ppea filij puniti eſſe nõ dicũtur pp Adæ peccatũ, ſed tantũmodo iuſtitiã originalẽ & donũ ſupnaturale,qđ Deus ſub conditione repromiſerat nõ hñt.SALOMON,Dic quæſo pater,quomodo eiuſmodi peccatũ nõ eſt illis graue, qñ pp illud, filij eius efficiũtur Dei inimici,& qd amplius dici poſſit, q̃ demum viſione diuina priuari, q̃ vltima eſt noſtra beatitudo. Et qd maius dici poſſit cum ſit vltimum ſuppliciũ, & naturæ humanæ pœna,priuari gratia & diuĩa viſiõe.DAVID, Licet filij Adæ pp parẽtis pctm̃ priuẽtur gratia & viſione diuĩa, hoc ſcias talẽ priuationẽ non eſſe illis pœnã,cognoſcunt etenim nõ priuari vel gratia vel viſione diuina pp ipſorum pctm̃,tum qa cognoſcunt hanc eſſe voluntatẽ diuinam,& in ea maxĩe conqeſcunt,tum qa tribuit deus maiorẽ et cõſolationẽ et lætitiam ac doctrinam illis paruulis cum tali peccato recedẽtib⁹, q̃ vnq̃ habuere philoſophi in hac vita.Et ſicut beati in cœleſti patria licet ſint capaces maioris beatitudĩs, tñ qlibet pfectiſſime qetatur,ẽt in minimo gradu, ſicut paruuli q cũ baptiſmo decedunt,et in noſtra lege cum circũciſione,eo ꝙ determinate ſciunt voluntatẽ diuinã ſic voluiſſe.SALOMON, Nõdum in tam claris rñſis qeſcit mens noſtra, qñ aliqd dicendum ſupeſſe adhuc videtur.

Nota qũo iuſtitia origina lis primis pa rentibus fuit donata.

Obiectio ſecũda de peccato origĩali.

Priuatio uiſionis diuĩæ non eſt filiis Adæ pœna.

videtur. Certum enim eſt, paruulos ipſo cum origina li decedẽtes, & cognoſcere & ſcire ſe ad vltimum fi nem ordinatos claram ſcilicet viſioné, & deitatis frui tionem. Sciuntq; ſpeculatiue ſaltem quanta ſit bea torum gloria, & ipſi ad beatitudinem naturaliter ſunt inclinati. Et parte ex altera tanto bono inæſtimabi li ſe vident priuatos. Cur igitur nõ vel maxime triſten tur, ſi tanta eſt alicuius boni dilectio, quanta eſt illius priuationis afflictio? Nam (vt reor) equaliter mẽſuran tur. Itaq; cum magnopere beatitudinem appetant, & ſe illa priuari videant, fit omnino maxime vt triſten tur & doleant. Si ſic, triſtitia dolor & afflictio eadem, ſine maxima pœna eſſe nõ poteſt in anima ſeparata. Ergo repetentes à capite ad pedẽ, quod paſſim dici tur à primo ad vltimum, dicendũ videtur & bene de ducitur, ꝙ propter primi parentis peccatum mirum in modum innocẽtes filij puniuntur. DAVID, Nõ ſine ſapientia eſt à te dubitatũ & quæſitum. Ad id dici mus negari nõ poſſe paruulos decedentes cum ori ginali peccato cognoſcere ſe ad vltimum finem ordi natos, viſioné ſcilicet dei clarã & apertam beatorũq; fœlicitatẽ, ſaltem ſpeculatiue, ſeſeq; eadem beatitudi ne priuatos & caſſos. Verumtñ beatitudinis illius ca rentia & amiſſione nõ dolent, neq; triſtãtur. Quumq; aſſeris ꝙ naturaliter ſciant & beatitudinem velint, & eadem priuentur. Ergo illius amiſſione magnopere triſtantur, propter æqualitatem triſtitiæ rei perdite, & dilectionis eiuſdem. Dicimusq; triſtitia bene cauſa tur & exoritur (vt ita dicam) ex nolitione alicuius ob iecti, & adprehenſione eiuſdem obiecti noliti. Dicã

Obiectio tertia de peccato originali.

Paruuli non triſtantur de priuatione uiſionis diuiæ.

Vnde cauſatur triſtitia in aia noſtra.

clarius quanta res dici poſſit. Pater nollet mortem filij ſui, accidit vt moriatur, ex illa nolitione p̄exiſtente, & adprehenſione & cognitione eiuſdem obiecti ſcilicet mortis. In anima patris exoritur triſtitia, tñ dimiſſa et poſtpoſita nolitione eadem, et ſtãte volitione oppoſiti hoc eſt mortis filij. Non ſequitur triſtitia, ſed potius delectatio & gaudiũ, vt apertiſſime patere videtur in patre filij ſui mortẽ deſyderãte, vt pergat ad vitam æternam. Sic igitur (vt videat ſermo vnde habuit principiũ) non triſtantur paruuli p̄p beatitudinis priuationẽ. Nam illa beatitudo non eſt nolita (vt ſic liceat dicere) ſed volita, volunt enim priuari beatitudine illa, & hoc quia nouerũt voluntatem Dei ſic velle, & pariter voluntas ipſorum conformis eſt diuinæ voluntati. At ſi dixeris illam inclinationem ad fœlicitatem eſſe naturalẽ, & ꝙ nõ eſt ſub eius volũtate velle vel nolle beatitudinem. Et p̄pea non eſt ſub eius imperio nolle non triſtari. Dico benedicte fili illam inclinationẽ naturalem non eſſe aliquam operationem, ſed tantum inclinationem naturæ, in qua aliqua triſtitia ineſſe non poteſt. Nam triſtitia proprie loquendo eſt paſſio ſiue effectus ſequens actũ voluntatis elicitum ſiue p̄ductum, vt dixi, talis non eſt inclinatio naturalis, cum ſit tantum relatio ſiue tendentia ad obiectum. Ex quibus non ĩmerito dicimus filios non puniri à Deo propter primi parentis peccatum.

Quare paruuli non triſtantur de diuinæ eſſentiæ priuatione.

Nõta q̄d ſit inclinatio naturalis.

Quid antiqui, & maiores noſtri patres de Meſſiæ ſaluatoris matre ſenſere, quid cæteræ nationes. Cap. 2.

SALOMON, Satis dilucide(vt recte exiſtimare videor,) ſoluta eſt qõ, & fugata eſt oĩs caligo dubiæ mentis meæ de macula filiorum Adæ in origine peccati, & quid ſit,& qua ratione ad filios primi parentis deuenire potuit. Verũ tñ dum hæc referres non ab re incidi in ea quæ multorũ mentem animũq; mouerũt,& temporibus,& varijs idiomatibus aut ſectis,quorũ ꝗa varia eſt opinio. Placeat tibi cui clara ſunt hæc oĩa nutu Dei, vt iam vidimus aliqd laboris ſumere atq; exponere. Nã cũ beata virgo et Saluatoris mater vna ſit ex filijs Adæ. Nunqd & ipſa maculam originis cõtraxerit,an fuerit p̃ſeruata et ſine macula concepta? In quo multos video delirare,multos aberrare, & à rectitudine iudicij ꝑꝑ ignorantiã & autorũ impitiã recedere. Tu igitur cui non tm̃ p̃terita atq; p̃ſentia iam nota ſunt, verum etiã futura nõ pauca ſup̃no tñ & peculiari dono tibi conceſſa,vt ꝑ tua veritatis plena rñſa cognoſcere valeamus iudicio tuo, qd antiqui & maiores noſtri patres de Meſſiæ Saluatoris Matre ſenſere. Quid cæteræ nationes,vt tuis veridicis valeat mens noſtra qeſcere. DAVID, Age fili diuinorũ ſecretorũ indagator ſubtilis,ſic tibi perſuade nullum me laborem effugiturum(vt patris obſeqa dummodo poſſit) agnoſcas promptiſſima,quid.n.filio,in quo eſt oĩs amor et plenus poſſit abnegari?ea p̃ſertim quæ tuam mentem nunc affligunt. Difficultas eſt non parua,vires,niſi dator boni Deus adfuerit,videntur pondus hoc ſuſtinere non poſſe, propterea q̃ potero dicam. Si quid in=

terea addubitaueris interpella. Et primo quid noſtri maiores & antiqui patres de hac re ſenſere. An conceptа fuerit Meſſiæ mater ſine peccati originalis macula, vt chriſtiani fatentur, & firmitas tenet. Reſpondemus quorundam veterum hebræorum fuiſſe opinionem Meſſiæ matrem, non ſolum in mente Dei ab initio & ante ſæcula creatam fuiſſe, verumetiam & materiam eius in Adæ materia fuiſſe productam, ipſamq; glorioſam Meſſiæ matrem principalem (vt ſic dicam) extitiſſe. Nam cum Deus Adam plaſmaret fecit quaſi materiam ex cuius nobiliori parte Matris intemeratæ materiam accepit, ex reſiduo vero & ſuperfluo Adam formauit. Ex materia tamen intemeratæ matris facta eſt virtus, quæ quidem in nobiliori loco & parte corporis Adæ fuit conſeruata, quæ poſtea emanauit ad Seht, deinde ad Enos, ſubinde ſucceſſionis ordine ad reliquos, vſque ad patrem eius. Et denique ex hac virtute mater Meſſiæ beatiſſima fuit formata. Ex qua quidem opinione aperte colligitur glorioſæ matris carnem non fuiſſe aliqua originalis peccati macula infectam, ſed puriſſimam, & à diuina prouidentia præſeruatam. Et propterea nec anima eius huiuſmodi peccatum in conceptione erat contractura. Ad huius rei confirmationem accedit propheta dicens. Pſalmus. Et Abacum quam plantauit dextera tua. Super quibus interrogatus Rabbenus haccados, hoc eſt magiſter noſter ſanctus, ſic in lingua noſtra interpretatus eſt ab Antonio Conſule Romano, qui ſanctitatem ſuam propter, & maximam doctri-

Pres ueteris teſtamenti dicunt uirginē ſine peccato originali fuiſſe conceptā.

Rabbenus haccados.

nam in illius curia erat gratiſſimus. Dixitque ei Antonius cur mater Meſſiæ abaco comparatur, aut cur ad dexteram Dei dicitur plantata? Reſpondit vt habetur in libro Galerazeya, id eſt reuelatorum archanorum interpretatur ad ſeptimam huius Antonij petitionem. Similis facta eſt abaco mater Dei, quandoquidem veluti abacus eſt armarium, quod principes conficiunt ad collocanda auri & argenti vaſcula, vt ſuam gloriam, ſuásque opes omnibus oſtendant, ita Meſſiæ regis Mater erit armarium, quod Deus conſtruxit, vt in eo ſedeat ipſe Meſſias ad oſtendendam ſuæ maieſtatis gloriam mortalibus, & quidem omnibus. In eo autem quod ait ad dexteram Dei plantatam, oſtendit eam eſſe primam creaturam Dei in humano genere, ſicut dictum eſt Micheæ quinto capi. Et egreſſus eius ab æternitate, & à diebus ſæculi. Dicit egreſſus multitudinis numero. Namque duo ſunt Meſſiæ egreſſus, vnus diuinitatis, quæ æterna eſt, ideoq; dicit ab æternitate. Alter humanitatis, quæ in ſuæ matris extat ſubſtãtia, quæ ab hora creationis mundi eſt creata, hæc ille quẽ magiſtrum noſtrum ſanctum vocant. Et propterea Zacharias capite quarto prophetiæ ſuæ. Petram primariam appellauit. Ex qua (vt iudæorũ multi antiqui expoſuerũt) excidendus erat Meſſias. Quid mirũ fili dilecte ſi Deus æternus voluerit animã matris Meſſiæ à peccato ꝑſeruare. Cũ ob eius amorem & ſui dilecti filij mundũ creare voluerit. Aliter ipm nõ creaſſet. Iõ Rabbenus haccados. i. magiſter noſter ſanctus ĩ lib. Galerazeya, quẽ reuelatorum archanorũ nũcupauit.

Nota quare mr̃ Dei abaco cõparatur

Beata Maria petra primaria appellatur

Ob amorem Ieſu & mr̄is eius creatus ē mundus.

Rn̄dens ad ſextam Antonij vrbis Rome Cōſulis pe titionem, hæc inter cætera dixit. Q m̄ ante mūdi crea tionem Deus ſanctus & benedictus, pſpexerat Adam peccaturū, mandatumq; ſuum tranſgreſſurū, & ob id vniuerſum orbem cōdemnaturū, ppterea deus ipſe di cebat ſe nolle mūdū creare, verbum aūt eius inſtabat mundum eſſe creandum, videns Deus ſanctus & be- nedictus ex Iſrael excidendam eſſe petram ſine mani bus. Et hæc eſt petra primaria, ex qua Meſſias futu- rus eſt, qui miſericordiam ſuam extenderet ſuper or- bem vniuerſum. Et ob hoc vocatus eſt Iſrael pater totius orbis, & populus peculiaris huius petræ dile- ctione. Et Meſſiæ filij Dauid regis eorum, creauit Deus ſanctus & benedictus hunc mundum, ob quod quidem myſterium dictum eſt apud Hieremiam tri- ceſimo ſecundo capite. Niſi pactum meum ſupple eſ ſet, diem ac noctem leges cœlo & terræ non poſuiſ- ſem. Hæc Rabbenus ille haccados. Ad cuius intelle- ctum & declarationem eſt notandum, ꝙ hæc nomi- na hebraica. ישו ומרים id eſt Ieſus, & Maria ratio- ne arithmetica aſcendunt ad numerum . ברית Be- rith, quod idem eſt ꝙ pactum. Nam . ישו ומרים id eſt Ieſus & Maria apud hebreos ſexcentos & duode- cim ratione arithmetica continēt. י Ioth enim con- tinet decem. ש ſin tercentum. ו vau ſex. Et ſic . ישו id eſt Ieſus continet tercentos & ſexdecim. Iterum ו vau continet ſex. מ mem quadraginta. ר res ducen tos, י Ioth decē. ם mem q̄draginta. Et ſic. ומרים id eſt Et Maria ducētos nonagīta ſex cōtinet. Quare ישו ומרים id eſt Ieſus & Maria apud hebræos con-

Rabbenus haccados.

tinent ſexcentos & duodecim. Hunc eundem etiam numerum continet apud eos. ברית Berith,id eſt pactum.Nam ב bet cõtinet duo. ר res ducentos. י Ioth decem. ת tau quadringentos, ex quo patet ꝙ Ieſus & Maria apud hebræos ratione arithmetica aſcendunt ad numerum berith,id eſt pactum, hoc eſt ad numerum ſexcentorũ & duodecim,cuius quidem numeri mentio fit non vulgaris in cabala, quæ quotieſcunque huiuſmodi numeros inuenire poteſt plurimi facit,eisq; non mediocrem adhibet fidem. Quãobrem Hieremie verba ita interpretantur.Niſi pactũ meum eſſet,hoc eſt niſi amore mei Ieſu & Marie, diẽ ac noctem,leges,cœlo,& terre nõ poſuiſſem, hoc eſt mundum non creaſſem. Poteris ergo fili benedicte bene animaduertere, q̃clariſſime maiores noſtri & doctores matrem Meſſiæ quam futuram expectabãt concipiendam eſſe ſine peccati originalis macula. Et idem confiteri & affirmare videntur.Nam ex quo corpus eius erat formandum ex illa maſſa mundiſſima diuina ſapientia præſeruata, quemadmodum ipſius Adæ anima nullum contraxit peccatum originale, propterea ꝙ fuit formatum ex illa materia vel maſſa prima ſine macula, pariter à fortiori nec Meſſiæ mater quando corpus eiuſdem fabricatum eſt, & formatum ex eadem materia diuinæ ſapientiæ præſeruata, hæc fili (licet multa dici poſſint) ſatis habeantur, quo ad maiorum & antiquorum opiniones, ne longius vagari videar præter rei neceſſitatem.

Quid Hieremia per pactum intelligit.

Maumethani confitentur, & tenent virginem præſeruatam fuiſſe à peccato originali. Cap.3.

NVnc ne longius te morer ad nationes, aut ſectas, ſiue reges quæ ſentiãt pedetentim peruenire debemus. Et exquiſitis omnibus tres tantum fuiſſe vel eſſe cognouimus, Hebræorum, Gentilium, vel (vt dicunt) Maumethanorum, & Chriſtianorum. De prima dictum eſt ad plenum. De ſecunda vero quæ gentilium eſt, et quam gentilitas ipſa tenet. Dicimus illos à noſtra poſitione non deuiare, aut abeſſe. Immo hoc idem expreſſe & confitentur & affirmant, Mariam ſcilicet Meſſiæ matrem ab omni macula peccati originalis ab illa ſumma diuina ſapientia fuiſſe præſeruatam, vt in autenticis ſaracenorum libris legitur, quorum vnus Albokari, Alter vero Mezlim vocatur, in illis enim ſic ad verbũ dicitur. Dixit Ebiorayra ſocius. ſ. Maumeth ꝙ audiuit nuncium Dei, id eſt Maumethum dicentem. Nullus naſcitur de filijs Adam quem non tangat Sathan quando naſcitur. Et ideo plorat vociferans ex tactu Sathanæ, præter Mariã & filium eius. Clamor enim infantis quum cadit de ventre matris pp ꝑcuſſionẽ ſathanæ contingit. Itẽ dixit Ebumece ꝓpheta. i. Maumet dixiſſe. Multi perfecti fuerunt ex viris, nulla pfecta fuit ex mulieribus vnquam, niſi Maria mater Ieſu. Conſtat igitur quid Saraceni aut Gentiles ſentiant

Maumethani.

de matre

de matre ipſius Meſſiæ, quã indubitanter aſſeuerant ſine macula cõceptã nullam hñtẽ originis læſionem ex peculiari aut ſpeciali ſupernæ gratiæ dono & munere, quid vlterius eſt tibi reliquum in quod deſcendere poſſit pater tuus, vt te ad altiora ducat?

Dauid matrẽ Meſſiæ abſq; omni macula peccati originalis conceptam fuiſſe ſentire videtur. Cap. 4.

SALOMON, Merito ſemp te maximi feci pater, neq; ſine dei optimi maximiq; voluntate obuius mihi factus fuiſti. Nã ab eo omnia, & in eo oĩa, ſolus es quem Deus dilexit in humanis. Nunc quando lumine ſupernaturali & diuino ſpiritu clarificatus eſt animus tuus, & ita illuſtratus vt alios poſſis reddere claros, & ſæpius clarificas. Cui tandem magis aut melius poteris impetrari q̃ filio tuo Salomoni ſemper & vbique ſcientiæ & ſapientiæ auido. Aperias igitur pater, detegas, & pandas, tuæ mentis ſñĩam, poſt hebræam & gentilium opinionem, qd ſentias de intemeratæ Meſſiæ matris conceptione. Illa enim tantum, crede mihi certiſſima putabo, quæ à tuæ mentis profunditate dicta & reſponſa cognouero. DAVID, Dico quæ vera ſentio, matrem Meſſiæ Ieſu Chriſti immaculatã & omni virtute ab ipſo ſummo opifice, & gratia fuiſſe fulcitam, plenã, & decoratã ex peculiari gratiæ dono, nõ ſolũ quo ad animã, verũ ẽt & quo ad corpus, & carnẽ ſuã ſanctiſſimam ab oĩ fomite & primorum parẽtum

Nota qd Dauid de conceptiõe Mariæ ſentiat.

macula fuiſſe præſeruatam, quinimmo Deum æternũ in ſuo ſanctiſſimo tabernaculo ab inſtanti ſuæ cõceptionis immobiliter & ſemper habuiſſe incolatum. Et deniq; à ſuæ cõceptionis inſtanti ab omni peccato mortali actuali, & macula originalis peccati fuiſſe præſeruatam, adeo ꝙ in illo inſtanti in quo anima illa fuit creata & corpori infuſa, ſimul fuit ſanctificata & gratia præuentã. Et ꝓpterea nunq̃ in peccato originali concepta. Icc irco ſpiritus ſanctus per os meũ dixit. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, quantum ad animã. Nam ipſe deus altiſſimus lætificauit, irrigauit, & ornauit animam virginis matris Meſſiæ flumine copioſiſſimo, & gratiarum & donorum ſpiritus ſancti abundantiſſimo, ꝑ hoc quod ait. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, quia virgo ipſa glorioſa prima fuit ciuis ſuꝑnæ ciuitatis poſt animã ſanctiſſimam filij ſui, ipſa enim prima fuit aĩa prædeſtinata poſt filium ſuum ad æternam vitam, vt eſſet mater ſui filij dilecti. Propterea Zacharias primariam petrã appellauit, ex qua Meſſias erat excidendus, illa profecto prima fuit in genere humano, & ordine & dignitate poſt filiũ. Merito igitur creaturas ſuper omnes ſingulari gratia fuiſſe repletam, et ſuper illas exaltatã. Idem dicimus quo ad carnem & corpus ab omni fomite peccati præſeruatam. Ex hoc enim ſpiritus ſanctus ſubiunxit, ſanctificauit tabernaculum ſuum altiſſimus, filius enim Dei altiſſimi non tantum animã copioſiſſimo gratiarũ flumine lætificauit, atq; irrigauit, vt in ea per gratiam habitaret, ſed etiam corpus totũ eius & animam ſanctificauit, vt in ea habitaret ꝑ car-

nem,& ex illa carnem adſumeret. Sanctificauit igitur tabernaculum ſuum altiſſimus. SALOMON, Nōdum ſatis plene colligere potui, quod ſpiritus ſanctus per os tuū dixerat, quomodo mater Meſſiæ ſit, & fuit tabernaculū eius. Dic oro nec te pigeat clarius, adeſt nāq; mihi comes à noſtri ſermonis exordio (vt bene noſti) cui magis q̄ mihi ipſi cupio ſatiſfieri. DAVID, Faciā q̄libentiſſime. Quadruplex eſt Dei tabernaculum, ſiue tabernaculū quadrifariā accipi poteſt, Perſonale, Myſticale, Maternale, & Materiale, ſiue pro tabernaculo perſonali, materno, myſtico, & materiali. Tabernaculū perſonale ipſa eſt humanitas Chriſti, in qua Dei verbum habitat & habitauit perſonaliter in vnitate ſuppoſiti, & hoc tabernaculum altiſſimus ſanctificauit in ſuæ incarnationis inſtāti, qa fuit anima illa ſanctiſſima repleta ſūma gratia, adeo q̄ eſt impoſſibile deum æternum etiam de potentia abſoluta poſſe creare maiorem. Et hoc congruum fuit. Namq; anima illa ſanctiſſima erat vnita cum diuinitate in vnitate ſuppoſiti ſiue perſone. Et hoc eſt quod tu fili p̄phetico ore intonuiſti dicens. Et repleuit eum dn̄s ſpiritu ſapientiæ & intellectus. Secūdum tabernaculum maternum fuit ipſa beata mater & virgo de qua carnem Meſſias adſumpſit, in qua nouem menſes habitauit. In cuius anima ab inſtanti creationis per gratiam habitauerat. Tertiū tabernaculū myſticum eſt eccleſia, ſiue fidelium congregatio, in qua deus habitat per fidē, quam deus ipſe per circūciſionē in noſtra lege ſanctificauit in ſeipſo. Et in lege noua Meſſias eius filius ſanctificauit per baptiſmū (vt chri-

Nota de quadruplici tabernaculo.

Tabernaculū perſonale dr̄ hūanitas xp̄i.

Tabernaculū maternale dr̄ beata maria.

Tabernaculū myſticum dr̄ eccleſia.

ſtiani affirmāt & firmiter credunt.) Vnde ipſe ait,ego ſanctificabo me ipſum in eis. Quartum tabernaculū eſt materiale,& quælibet eccleſia ad cultum Dei et miniſterium eorum quæ in ea fiunt ſacrificiorum ædificata,& dedicata. Et ꝓpterea dicendum eſt, ꝗ tabernaculum & dei ciuitas prius dicitur de humanitate Chriſti,poſterius vero de virgine matre Meſſiæ. Deinde de eccleſia ſiue fidelium cōgregatione. Vltimo loco & quarto de qualibet materiali eccleſia. Itaq; ſpiritus ſanctus in verbis præ enarratis intelligit virginē glorioſam quo ad corpus & animam, vtrumq; enim fuit ſanctificatum, & gratia repletum, vt diuinitatis eſſet, & dignum & perfectum habitaculum. Namq; ſicut illa teſtamenti archa in qua legis tabulæ erant,& virga Aaron,& vrna mannæ figurabant Chriſti humanitatem,quia eius humanitas archa eſt diuinitatis. Ita tabernaculum Moyſi figurabat matrem Meſſiæ. Et veluti archa teſtamenti repoſita fuit in tabernaculo illo(vt in noſtra lege habetur.)Sic totus Meſſias fuit repoſitus,vt chriſtiani tenent. Et merito in virginali vtero veluti in tabernaculo materno,hoc itaq; tabernaculum dicit ſpiritus ſanctus altiſſimum ſanctificauiſſe. Et hanc ciuitatem copioſiſſimo gratiarum ſpiritus ſancti flumine lætificaſſe,quam & irrigauit, vallauit,& muniuit, & ſuis manibus ſanctificando fabricauit,vt ex ea carnem adſumeret. Ad tertium de confirmatione gratiæ,ſpiritus ſanctus dixit, Deus in medio eius non cōmouebitur, quando enim altiſſimus ſuam matrem ſanctificauit, in eodem inſtanti per gratiā in ea habitauit,& in eadem gratia confirmauit. Et ideo

dixit

Nota quomodo mater dei fuit tabernaculum.

Quid archa figurabat.

dixit Deus in medio eius, hoc eſt virginis non commouebitur, quia poſtq̃ Deus habitauit in medio illius ſanctificati tabernaculi, nunq̃ ab eo receſſit per gratiam, qn ſemper fuit & perſeuerauit in illa, nec mater ipſa mota fuit à ſua & mentis & corporis virginitate. Ad quartum & vltimum, in quo adſeruimus fuiſſe abſq; omni macula peccati conceptam. Spiritus ſanctus ait. Adiuuabit eam Deus mane diluculo, hoc eſt altiſſimus Deus ſanctificauit, & lætificauit, & gratiarum fulmine ornauit virginem matrem ſuã in primo inſtãti ſui eſſe, & creationis animæ, & infuſionis. Ex quo fit vt ſanctiſſima anima ſimul fuit ſanctificata, & in illud ſanctiſſimum corpus infuſa, & corpus ſimul cum anima ſanctificatum. Et ideo ſubdit, adiuuabit eam Deus mane diluculo, hoc eſt in matutino ortu, ac ſi dicat illam ſanctificationem in ortu matutino factam, & in ipſius virginis aurora. Et per conſequẽs in primo inſtanti ſui eſſe, & ſue creationis. Fuit enim virgo Maria diluculum, & totius eccleſiæ aurora. Satis patere arbitror Meſſiæ matrem ſine omni macula originalis conceptã, & ab omni macula actuali præſeruatam. SALOMON, Dic obſecro quomodo ſpiritus ſanctus eam vocauit diluculum & auroram ſimul. DAVID, Dicam fili, Tu attende, tota eccleſia habet noctem, & diem, & diluculum, ſiue auroram, & mane. Nox eccleſiæ ab Adam ad Chriſtum vſq;. Dies autem à primo Chriſti aduentu ad iudiciũ. Mane vero huius diei fuit ab inſtanti incarnationis Chriſti, quia Sol iuſtitiæ lux eſt in mundo. Aurora tamen huius mane, vel matutini temporis virgo fuit

Beata Maria fuit diluculũ, & aurora.

Maria. Nam queadmodũ Sol anteq̃ oriatur ſup ori zontẽ clauſus eſt in aurora, diluceſcere ĩcipit infra au rorã. Sic Chriſtus anteq̃ naſceretur iam incipiebat diluceſcere infra virgineum vterum, quia in vtero exiſtens materno ſanctificauit Ioannem Baptiſtam. Ex quo liquet Meſſiæ matrem vere diluculum & aurorã totius eccleſiæ fuiſſe, in qua Chriſtus ante ſuam natiuitatem latuit per carnem, & ante incarnationem latuit per gratiam. Et ex hoc bene intelligitur cum ab eccleſia dicitur, & de tota ꝙ altiſſimus ſanctificauit, & adiuuit eam mane diluculo, & in ortu matutino. Id totum de Virgine dicitur & Meſſiæ matre, quæ fuit totius eccleſiæ aurora, hoc eſt, ſanctificauit eam Deus ante diem, & ortum, & conceptum Chriſti. Addam quæ addenda videntur, ꝙ quemadmodum in tota ciuitate & myſtico Dei tabernaculo quæ eccleſia dicitur & eſt, contigit adſignare noctem, diem, mane, & auroram (vt dixiſſe memini,) pariter in Dei tabernaculo, & materna ciuitate, eſt adſignare noctem, auroram, & mane. Itaq; nox virginis extitit totum tẽpus ab eius cõceptione carnis, vſq; ad animationem. Aurora eius ſiue diluculum primum fuit inſtans ſui eſſe & creationis, in quo eius anima creata fuit, & corpori infuſa. Mane autem eius ſua fuit natiuitas. Et dies ſuæ vitæ curriculum, quibus ex omnibus diligenter examinatis, beneq; trutinatis, & perpenſis, ſatis conſtare videtur, Meſſiæ matrem ſanctificatam fuiſſe mane diluculo. Igitur in inſtanti primo ſui eſſe & creationis animæ, in quo viuere incepit in hoc mundo. Igitur anima illa benedicta fili ſimul fuit creata, & ſan

Nota q̃ fuit nox uirginis aurora, mane, & diluculum.

ctificata,& gratificata, & ſine omni macula originali concepta. SALOMON, Clara data eſt nobis intelligẽtiæ via qua vel mediocriter inſtructus facilius poteſt ad credendum duci, & indubitabiliter Chriſti matrem abſq; macula originali conceptam, (vt ſatis plene dictum eſt.)Si quæ fuerit maiorum patrũ opinio,quæq; cætere nationes. Et demũ ſpiritus ſanctus ſignificauerit, adtenderint, & diligenter conſyderauerint,nec ſurdula aure dicta tua cõceperint, quibus & obligati ſumus & quieuimus. Sed quando multi multa,& nos cum illis mouere ſolemus.Sintq; rationes,obiectionesq; ſolutione dignæ pater obſeruãde, ſi maiora & longe plura mei quo duceris amore non es grauatus exponere,aut aperire, nec te tedeat quæſo q̃ breuiſſime præponenda exoluere,vt vndequaq; mens mea & alterius tuo lumine illuſtrata, vbique de Mariæ virginis conceptione poſſit & ſentire & loqui intrepide,itaque ad præponenda liceat tua benignitate accedere. Cum in quolibet filio Adæ de lege naturali cõmuni ſiue ordinata . Iuſtitia originalis & eius priuatio ſint ĩmediate oppoſita , oppoſita enim circa ſubiectũ aptum natũ ſunt ĩmediata. Si ergo ita eſt,aut in primo inſtanti in quo mater Meſſiæ fuit naturalis filia Adæ habuit iuſtitiam originalẽ, aut priuationẽ, non primũ,quia iuſtitia vel eius æquiualẽs non erat de ratione illius perſonæ, ergo habuit oppoſitũ, ſcilicet priuationem originalis iuſtitiæ, & ſequitur ex hoc(vt videtur)fuiſſe conceptam cum originali peccato. Nam priuatio illius iuſtitiæ peccatum eſt originale. DAVID, Continet hæc ratio non nihil proui

dentiæ ſeu apparentiæ, exiſtentiæ tamen aut veritatis nihil. Ideo dicimus virginem matrem in primo inſtã ti filiam naturalem Adæ fuiſſe. Sed in illo primo inſtanti nec includebat de ratione ſui originalem iuſtitiam, nec eius priuationem, quia erat tantum perſona humana, ſubiectum enim reſpectu cuiuſque accidentis & priuationis eiuſdem eſt prius ſaltem prioritate naturæ. SALOMON, Immo videtur oppoſitum, quia priuatio reſpectu formæ prius ineſt materiæ q̃ forma. Ergo priuatio origĩalis iuſtitiæ prius inerat perſonæ virginis quàm gratia. Itaque virgo in aliquo primo inſtãti fuit in peccato, poſtea in gratia. DAVID, Dico, & hoc aduertas, ꝙ duplex eſt priuatio, poſitiua & priuatiua. Exemplum primi in homine eſt animal & rationale, tamen prioritate naturæ & poſitiuæ prius eſt animal, q̃ rationale, quia animal præſupponitur à rationali, ſicut perfectibile præſupponitur ſuæ perfectioni. Exemplum ſecundi materia in ſua ratione nec includit formam, nec priuationem, quia ſi includeret alterum ipſorum in ratione ſua, determinaretur ad illud quod non poſſet eſſe ſub alio, quod falſum eſt, ſed quantum in ſe eſt prius prioritate naturæ eſſet ſub priuatione, q̃ ſub forma. Sed quando ab agente extrinſeco non permittitur eſſe ſub priuatione, immo ſemper eſt ſub aliqua forma. Ideo dicitur ꝙ materia eſt ſub priuatione prius prioritate naturæ, q̃ ſub forma, priuatiue tamen, ideſt quantum eſt ex ſe. Sic igitur ad propoſitum, licet quantum eſt ex ſe prius debuiſſet eſſe virgo ſub priuatione originalis iuſtitiæ, q̃ ſub gratia,

Beata Maria in primo inſtãti non includebat iuſtitiam originalẽ, nec eius priuationẽ.

Duplex ẽ priuatio, poſitiua & priuatiua.

tamen

tamen non fuit permiſſum ab agente extrinſeco filio ſuo. Sed quando debuiſſet ineſſe priuatio, tunc fuit gratia æquiualens originali iuſtitiæ. Sic patet reſponſio quam de Immaculatæ Virginis conceptione ſentio.

Opinio quæ tenet Virginem in originali conceptam fuiſſe. Cap. 5.

SALOMON, Diximus multos ſentire multa. Nollem tamē tibi impedimento eſſe, & moleſtiæ, propterea duas varias & omnino diuerſas opiniones. Vnam quidem inuenio noſtræ & modo expoſitæ conſonam & conformem. Alteram vero penitus diuerſam, atque alienam, dicentem omnino Meſſiæ matrem fuiſſe in vtero ſanctificatam, quam tamen ſanctificationem poſt per temporis morulam, poſt animationem fuiſſe factam. Et propterea dicūt morulam illam totam ſiue ſpatium fuiſſe in peccato, & ex conſequenti ſine dubio in peccato originali fuiſſe conceptam, id ſi ita fuiſſet, vana fuiſſent quæ modo recitauimus ex maiorum ſententijs, ex prophetarum verbis, & ſancto ſpiritu modo à te expoſito, & ne voluntarie quidem dicta videatur hæc opinio nobis oppoſita. Nititur ſane & rationibus & autoritatibus multis quas recitare & tibi præponere deſydero. Ex diuino decreto ſancitum eſt, vt omnes ab Adam naturaliter propagati deberent habere iuſtitiam originalem. Sed virgo na- Prima ratio.

turaliter fuit filia Adæ, ergo debuit, ſed non habuit illam, ergo originale peccatum contraxit. Patet conſequentia, quia peccatum originale non eſt niſi originalis iuſtitiæ carentia.

Secunda rõ. Nam ſi virgo fuiſſet concepta ſine originali, derogaſſet conceptioni Chriſti, quia non fuiſſet differentia inter Chriſti & Virginis conceptionem, quod tamen valde eſt abſurdum.

Tertia ratio. Quia cum peccatum originale fuerit cauſa mortis. vt habetur Geneſ. ſecundo capi. quacunq; hora cõmederis morte morieris, & Virgo fuit mortua, igitur peccatum originale contraxit.

Quarta ratio. Etenim tota cauſa qua paradiſi ianua fuit clauſa eſt originale peccatum. Si igitur virgo non fuit concepta in originali, ergo ſequitur, ſi fuiſſet mortua, ſtatim euolaſſet in paradiſum, ſi deceſſiſſet ante mortem Chriſti, cum non haberet peccatum retardans ab ingreſſu paradiſi, ſed hoc erat impoſſibile ex determinatione omniũ, cum paradiſi ianua ſit ſanguis Chriſti, tenet hoc fuiſſe conceptam in peccato originali.

Quinta ratio. Si virgo fuit præſeruata ab originali, fuit ergo priuata priuilegio redemptionis, igitur non fuit redempta, quod eſt contra eccleſiam canẽtem. Chriſte redemptor omnium.

Sexta ratio. Nam ſi Virgo fuiſſet concepta ſine originali macula, caruiſſet filiali excellentia, quia ad hoc quod aliquis ſit Dei filius adoptiuus, oportet ꝙ in aliquo inſtanti ſit ipſi adoptanti extraneus. Sed ſi non contraxit originale, Virgo non fuit extranea, patet, quia nunquam fuit ſine gratia, ergo nunquam fuit adoptata filia.

Septima rõ. Quia fuit propagata communi lege, igitur corpus eius propagatum fuit & formatum ex infecto ſemi-

ne. Et ita eadẽ ratio infectionis in corpore eius quæ erat in corpore alterius ſic propagato. Et cum ex corpore infecto inficiatur anima, eadem ratio infectionis erit in anima eius, quæ & in animabus aliorum cõmuniter propagatorum. Quoniam habuit Octaua ratio pœnas cõmunes humanæ naturæ, ſitim, famem, & huiuſmodi, quæ nobis infligũtur propter originale peccatum, & illæ non erant voluntarie adſumptæ. Nam non erat redemptrix ſiue reparatrix noſtra, quia tunc filius eius non fuiſſet redemptor omnium generaliter, igitur erant inflictæ ſibi à Deo, & nõ iniuſte; propter ergo peccatum, non actuale, quia non habuit, ergo originale. Nam ſi virgo Maria à peccato ori- Nona ratio. ginali fuiſſet præſeruata, Deus peruertiſſet ordinem naturæ quem ipſe inſtituit, cum propter peccatum Adæ omnes homines naturali propagatione deſcendentes cum originali peccato concipi decreuerit, quibus patere videtur manifeſte, ac dicendum eſſe intemeratam virginem ab originalis peccati labe minime fuiſſe præſeruatam. Multa alia breuitati inſeruiens dimitto pater, ut rationibus poſitis ad autoritates illorum & ſacræ ſcripturæ valeamus peruenire, illàm in peccato originali conceptam aſſerentes. Et primo ſpiritus ſancti autoritate Pſalmo tertiodecimo. Omnes filij Adam ſiue filij hominum corrupti & abhominabiles facti ſunt. Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum, id eſt præter Chriſtum, vt communiter exponitur. Item Apoſtoli autoritate apud Romanos, capi. tertio. Omnes in Adam peccauerũt, & egent gratia Dei, ſcilicet Chriſti. Item ad

Corinthios capi.decimoquinto.Sicut in Adam moriuntur omnes, ita in Chriſto omnes viuificabuntur. Ex quibus autoritatibus colligit Auguſtinus,& concludit ſecũdo de baptiſmo paruulorũ,& libro de natura & gratia,neminem fuiſſe liberum à peccato præter Chriſtum. Item libro de fide ad Petrum format illam vulgatam regulã dicens.Firmiſſime tene,& nullatenus dubites, omnẽ hominem qui per cõcubitum mulieris & viri cõcipitur, in originali peccato naſci, impietate ſubditum,mortiq; ſubiectum,& ab hoc naſci iræ filium, de qua dicit Apoſtolus eramus aliquando natura iræ filij,ſicut & cæteri de qua nullus liberatus extitit, niſi per gratiam & fidem Dei & hominis Ieſu Chriſti. Ex quibus & è pluribus eiuſmodi autoritatibus quas breuitati ſtudens omitto,tenet hæc opinio chriſtianorum,& ſecta,virginem in peccato originali fuiſſe conceptam.

Opinio quæ tenet matrem Meſſiæ ab originali præſeruatam fuiſſe. Cap.6.

NOſti pater quid hæc opinio contineat & claudat. DAVID, quid niſi oppoſitam concluſionem,quæ omnino tenet cũ macula originalis cõceptam Meſſiæ matrem, quod longe ſecius noſtra fuerit ſentẽtia quam ſatis te collegiſſe opinor.SALOMON, Id propterea peto,& rogo,vt veritas locum habeat.Dicas nec me dimittas,

aut abire ſinas abſque illorum qui illa ſentiunt reſolu tione, vellem tamen prius ad vberiorem ſententiæ noſtre declarationem in qua declaratum eſt quid ſit originale peccatum intelligere, in quo conſiſtebat illa iuſtitia originalis in Adam, vt veritatem percipere valeamus, & diſtincte. DAVID, Dico fili quod iuſtitia originalis in primo parente nihil aliud eſt, niſi adæquatio & voluntatis Adæ conformitas cum diuina voluntate. Namque iuſtitia dicitur à iuſta, vt ſententia eſt ſapientis. Ille igitur actus dicitur iuſtus à particulari iuſtitia et morali qui fit iuxta mediũ ꝑ proportionem arithmeticam, aut geometricam, & actus ille dicitur iuſtus ſecundum iuſtitiam moralem ſeu legalem, qui fit ſecundum voluntatem legiſlatoris, & ſimiliter de iuſtitia theologica. Et breui ſic habeas, quod eo modo actus ſiue operatio humana eſt iuſta, quo conformatur ſuæ iuſtitiæ. Si moraliter eſt iuſtus moraliter. Si theologice, iuſtus erit theologice. Sic itaque primi noſtri parentes vſque adeo iuſti fuerunt quo conformes extiterunt diuinæ voluntati eius præcepta ſeruantes, verumtamen cum nemo poſſit meritorie iuſtificari niſi per charitatem & gratiam, ideo ſicut charitas vel eſt gratia vel radicatur in ipſa, pari modo illa iuſtitia & conformitas vel erat ipſa charitas ordinata, vel conformabatur aut radicabatur in charitate. Ex quo patet quod illa iuſtitia claudebat in ſe charitatem & gratiam gratum facientem, per quam merebatur in ſua operatione, quæ quidem iuſtitia dicebatur originalis, eo quod Adam traxit eam, quia fuit creatus cum ea. Et ſic Adam per-

In quo conſiſtit iuſtitia originalis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

talem iuſtitiam conformabatur cum diuina volunta-
te & ordinate diligebat Deum in ſe,& propter ſe, &
Quæ dona meruit Adã per iuſtitiam originalem.
proximum propter Deum, & per talem gratiam ſe-
ptem p̃mia merebatur inter cætera. SALOMON,
Quæ iſta fuerunt præmia ſeptem,quæ Adam habuit
prius q̃ peccaſſet. DAVID. Primi noſtri parentes
propter iuſtitiam originalem & diuini præcepti ob-
ſeruationem poſſidebant fœlicem illam terreſtrẽ pa-
triam paradiſum, in quia in preſenti fœlicitabantur.
Deinde promittebatur eis futura & æterna in cœlo
fœlicitas per diuinæ eſſentiæ fruitionem, quia abſque
morte fuiſſent in meliorem vitam tranſlati. Tertio ha
bebant ſpeculatiuam ſcientiam habitualem rerũ om-
nium naturalium,& multarum ſupernaturalium p fa-
miliare colloquium angelorum. Quarto aĩa habe-
bat liberam facultatẽ ſupra totum corpus,& volũtas
ſupra appetitum ſenſitiuũ. Nam ſicut ipſius Adæ vo-
luntas erat conformis & diuinæ voluntati obediens,
ita ſenſualitas rationi. Quinto nullum habebãt impu
gnatorem intrinſecũ,vel extrinſecũ. Sexto liberi erãt
a morte & omni miſeria. Nam poterãt non mori
edens lignum vitæ. Septimo ſuper omnia mineralia,
plantas,& animalia liberum habebãt imperium. Aũ-
diſti hæc omnia, hæc tñ meruiſſent noſtri parentes p
originalem iuſtitiam,& diuini p̃cepti obſeruantiam.
Iſta igitur(vt plene patet)non erant formaliter illa iu
ſtitia originalis, ſed illius iuſtitiæ p̃mia. Conſiſtebat
ergo iuſtitia tota originalis in conformitate diuinæ
volũtatis. Cum igitur Adam ab Eua ſeductus,& illa
a ſerpente,fructum comederunt,tunc a diuina volun-

tate recedentes non fuerunt illi conformes, ſicq; diui-nam illam iuſtitiam qua conformes erant amiſerunt, & gratiã, qua bonitati diuinæ fuerãt ſimiles, & priuati iuſtitia & gratia, facti ſunt iniuſti & Deo odioſi. Ex quo factũ eſt vt ſeptẽ enarratis p̃mijs, & gratiã & iuſtitiã ſequẽtibus fuere priuati, & quod deterius fuit ſentẽtiam mortis incurrerunt eis ſignificatã, malaq́; ſeptẽ p̃mijs ſeptẽ oppoſita. Exules enim facti ſunt, terrena & fœlici paradiſo propter quod in neceſſitatem mo-riendi inciderunt, & omnes corporales erumnas, & actuales paſſiones ĩmediatæ profecto in ſitus fuit fo-mitis & libidinis morbus & cõcupiſcentiæ in carne, tũc caro inſurrexit aduerſus ſpiritũ, & anima perdidit quod tenebat ſupra totum corpus liberum imperiũ, ſenſualitas à carne ſuperata eſt. Et vt diximus, ſuper oĩa mala in iram & odium Dei peruenerunt, factiq́; ſunt debitores diuinæ ſententiæ, perdiderunt futuram fœlicitatem, & temporalem pœnam continuam in corpore perferendam, condemnati ſunt, & ad ipſius animæ pœnam æternam. Intellexiſti quid per gra-tiam in principio meruerunt, quidq; per amiſſionem originalis iuſtitiæ perdiderunt. Redeat igitur ſermo vnde habuit originem. Ponunt hanc concluſionem Deus potuit facere, & de facto fecit ipſam virginem nunquam fuiſſe in peccato originali. Nam bene di-cunt gratiam æquiualere iuſtitiæ originali, quantum ad acceptationem diuinam, vt propter eam habenti non inſit animæ originale peccatum, potuit enim Deus in primo illius animæ inſtanti infundere gra-

Quid p̃ pec-catum primi parentes de-meruerunt.

Quibus mo-dis potuit uir-go concipi.

tiæ tantum quantum animæ in circuncíſione in lege noſtra, vel in baptiſmo inter chriſtianos, in quo ſane inſtanti peccatum illud nō habuiſſet, ac ſi poſtea fuiſſet baptizata, ſicut ſi infectio carnis fuerit ibi in primo inſtanti, non fuit tamen neceſſaria cauſa infectionis animæ, velut nec poſt baptiſmum, quando manet ſecundum multos, & infectio animæ non manet, aut potuit caro mūdari ante infuſionem animæ, vt in illo inſtanti non eſſet infecta. SALOMON, Rogo pater breui ſi dici poſſit vt ſummatim poſſit & appræhēdi. DAVID, Breuius dicam tu attende, ſicut anima poſt circuncíſionem, aut baptiſmum per gratiæ infuſionem non continet peccatum originale, quādo habet æquiualentem gratiam, immo excedentē, quo ad diuinam acceptationem, pari ratione Deus æternus potuit, ac de facto iam in primo creationis inſtanti illius ſanctiſſimæ animæ infudit gratiam. Ex hoc fit vt bene dicant nunquā in peccato originali cōceptam fuiſſe. SALOMON, Quomodo ꝓbant ipſam matrem de facto ſine originali peccato fuiſſe conceptā, quia de poſſibili omnes admitterent, cum non videatur includere cōtradictionem, & per cōſequens Deo poſſibile. DAVID, Multiplici ratione mouentur ad probandam virginem ſine peccati originalis macula conceptam. Ratione perfectionis filij, & hoc multipliciter. Primo quia redēptor. Secundo, quia creditor reſpectu naturæ humanæ. Tertio, cū ſit oīpotens. Quarto, qñ eſt dominus abſolute. Secūda principaliter ratione ꝑdeſtinationis. Tertia rōne congruētiæ.

Prima ratio.

Prima

Prima igitur ratio qua inuigilant oſtendere conce-ptionem illam ſine peccato originali, eſt reſpectu fi-lij, inquantum eſt redemptor, reconciliator, & media-tor, qui ſic arguunt. Perfectiſſimus mediator perfectiſ ſimum habet gradum mediãdi pro illo pro quo me-diat. Sed Chriſtus fuit perfectiſſimus mediator. Patet, igitur habuit perfectiſſimum gradum mediandi poſſi bilé reſpectu alicuius creaturæ, cuius erat mediator. Sed reſpectu nullius perſonæ excellentioré gradũ ha buit q̃ reſpectu matris, ergo &c. Sed hoc non eſſet niſi meruiſſet p̃ſeruare eam à peccato originali, hoc probant multipliciter. Et pro huius rei intelligentia eſt aduertendum. Quod ſex ſunt gradus, ſiue modi redemptionis. Primus eſt, cum quis à mortali actua li peccato redimitur, poſtquam cecidit in illud. Et hoc modo peccatores qui in mortale peccatum ce-ciderunt per pœnitentiæ ſacramentum redimuntur. Secundus cum ab ipſo peccato mortali p̃ſeruatur. Sic Apoſtoli fuerunt redempti, qui accæpto ſpiritu ſancto nunq̃ in mortale peccatum inciderunt. Ter tius eſt, quũ à veniali peccato cõmiſſo aliqs redimi-tur, veluti ſolent redimi qui iuſti appellantur, quique illud omnino euitare nequeunt. Meminiſti profe-cto fili (ſic reor) verbi tui. Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit, hoc vt mihi perſuadeo intellexiſti, & alijs oſtendere voluiſti. Quartus quando ab ipſo veniali peccato præſeruatur, quo equidem modo Baptiſta Ioannes eſt redemptus. Expers (vt multi ſentiunt) peccati venialis. Cum eccleſia cantet. Ne leui ſaltem maculare poſſet famine vitam.

Sex ſunt gra-dus redẽptio nis.

Quintus dum ab originali contracto redimitur, vt paruuli, per baptiſmi ſacramentum, quo fiunt redempti. Sextus quum quis ab originali peccato illæſus præſeruatur. Arguunt ergo ſic. Si pro quia Chriſtus redemptor fuit perfectiſſimus & mediator, ergo habuit perfectiſſimum gradum, & de facto præſeruauit virginem à peccato originali. Patet hoc. Nam perfectiſſimus gradus redimendi ſiue mediandi eſt præſeruare ab originali peccato. Nam ſi oppoſitum tenueris ac dixeris, non præſeruauit à peccato originali, tunc ego, non fuit igitur perfectiſſimus redemptor, reconciliator, & mediator. Arguunt ad eandem probationem, hoc modo, Chriſtus fuit mediator perfectiſſimus, ergo meruit præſeruare matrem à peccato originali, patet conſequentia, quia perfectiſſimus mediator meretur amotionem omnis pœnæ ab eo quē reconciliat, aliter non eſſet mediator perfectus. Igitur & à pœna peccati originalis, cum ſit maior pœna q̃ carentia viſionis diuinæ. Patet quia peccatum eſt maxima pœna naturæ intellectualis, inter omnes pœnas eius. Confirmatur hoc exemplo, quia ſi filio Adæ eſſet maxima pœna regem contra eum offendi nullus eum perfectiſſime reconciliaret, niſi auferret ab eo non tantum exhæredationem, ſed etiam eſſe inimicum regis &c. Præterea meruit Chriſtus p̃ſeruare matrem ab omni peccato actuali, igitur ab originali, antecedens conceditur ab omnibus. Et ideo nō eſt in eo perſiſtendum. Conſequentia etiam patet per illos, nam Chriſtus videtur fuiſſe reparator, & reconciliator immediatius à peccato originali q̃ actuali.

Perfectiſſimus gradus & modus redimēdi eſt p̃ſeruare à peccato origiali.

Peccatū originale eſt maior pena quā carētia viſionis diuinæ.

Propterea ꝙ neceſſitas incarnationis & paſſionis aſ=
ſignatur ab illis ex peccato originali. Addunt etiam,
ſi Chriſtus fuit ſummus & perfectiſſimus mediator,
ergo aliqua pſona ſummæ tenebitur & debebit Chri
ſto, hoc autem non eſſet niſi illa perſona ſummũ bo=
num habuiſſet ab illo, ex quo fit, vt pſeruari à peccato
originali ſit illud, cum talis innocentia poſſibilis ſit
haberi à Deo. Et cum multæ animæ ſint Chriſto de=
bitrices vt mediatori pro gratia & gloria quam illis
meruit. Quare nulla anima ei debitrix pro innocen=
tia. Et quare omnes Angeli beati ſunt innocentes, &
nulla anima erit innocēs niſi anima Chriſti in patria.
Et ideo illa prima ratio aduerſariorum qua probant
virginem contraxiſſe peccatum originale, propter
perfectionem filij ſui in quantum redemptor, media=
tor, & reconciliator concludit oppoſitum. Nam ſi
non pſeruaſſet matrem à peccato originali, de facto
non fuiſſet perfectiſſimus redemptor, reconciliator,
& mediator. Secundo aſſeritur virginem pſeruatam
fuiſſe cũ ſit creditor reſpectu naturæ humanæ, & hoc
ſic aſſeuerant. Creditor abſq; pиudicio iuris ſui poteſt
debitum remittere cuicunq; debitori, in omni ſtatu, &
tempore, & ætate. Sed Deus eſt creditor reſpectu to
tius humanæ naturæ, quia Adam debitor remanſit
poſt peccatum, in tota natura humana. Ergo Deus
ipſe poteſt à iugo ſeruitutis & obligationis abſolue=
re & libertati donare quamlibet perſonam naturæ hu
manæ in omni ſtatu, tempore, & ætate. Et poſt nati=
uitatem, ſicut dimiſit per baptiſmum, & ante natiuita=
tem ſicut Hieremiæ, & Ioãni Baptiſtæ, quos in vtero

matrum ſanctificauit. Ita & in primo inſtanti conce-
ptionis & animationis. Et ſic virgo Maria in primo
inſtanti conceptionis & animationis ſuæ fuit ab om
ni peccato originali pſeruata, ſtāte obligatione hu-
manæ naturæ per peccatum Adæ. Fuit & pſeruata
ab originis macula ratione perfectionis filij ſui, cum
ſit Deus omnipotens. Nam ſicut Deus ſua omnipo
tentia infinita, & non ſine miraculo ſanctificauit Hie-
remiam, & Ioānem Baptiſtam in vtero matris, gra-
tiam illis donans, ita in primo inſtanti conceptionis
matris ſuæ gratiā ſua omnipotētia infundens, potuit
ab omni macula peccati originalis pſeruare. Et non
ſolum animam in creatione ſua, ſed etiam carnem vir
ginis ante animationem ſanctificare, & ab omni fo-
mite purgare, & ſic illa caro non potuit animā illam
inficere. Et ſi obijciatur ꝙ caro illa ſanctificari nō po
tuit, quia capax gratiæ non erat. Dicitur, licet non eſ-
ſet capax gratiæ gratum facientis, fuit tamen per vir-
tutem ſancti ſpiritus mundantem, purgantem, & pu-
rificātem carnem illam, extinguentem fomitem in ea
ſicut ſanctificantur cætera inanimata, vt altaria & ſi-
milia. Dicunt & quarto loco virginem pſeruatam
ab originali, cum filius ſuus abſolute ſit dominus. Et
ſic probare nituntur dominus abſq; ſui iuris & domi-
nij piudicio poteſt liberalitate ſua donare quemlibet
ſeruum, & captiuum ſuum quolibet in tempore, & il-
lius ſerui ætate, vt iam videmus apertiſſime aliquē do
minum temporalem liberare ſeruum, aut ſerui filium,
non ſolū in ætate adulta, ſed adhuc in puerili, & quan
doq; in vētre matris, & forte in die cōceptionis eius,

Quomodo caro Mariæ fuit & potuit ſanctificari.

immo

immo ante conceptionem. Igitur á fortiori potuit fa cere hoc Deus in matre ſua. Nã potuit eã in ſua ani⸗ matione & liberare & ab omni culpa & ſpirituali ſer uitute liberare, ad quam in natura, & in Adam fuerat obligata, hoc nullus ſanæ mentis abnegare põt. Tũc ſic arguunt. Filius Dei ſiue incarnatũ verbum potuit matrẽ à peccato originali pſeruare inquantum perfe ctiſſimus redemptor, inquantũ creditor perfectiſſimus reſpectu naturæ humanæ, inquantum omnipotens, et inquantum dñs abſolute, igitur de facto pſeruauit. Pa tet cõſequentia p Augu. lib. 3. de libero arbitrio aſſe⸗ rẽtem. Quicqd vera tibi ratione occurrit melius eſſe q̃ non eſſe, hoc ſcias Deũ magis feciſſe q̃ non feciſ⸗ ſe. Sed melius videtur ſecundũ rectam rationẽ virgi⸗ nem eſſe pſeruatam à peccato originali, q̃ non pſer⸗ uatam. Patet. Non.n.põt maior eſſe honor & decus alicui creaturæ rationali, q̃ eſſe ſemper in gratia & Dei acceptatione in ſuo conſpectu, & firmum habita culũ ſpũs ſancti, & in hoc oſtenditur magna Dei be⸗ nignitas virginem ſine meritis pſeruando, ſic per op⸗ poſitum, maius dedecus eſſe non põt, & opprobrium creaturæ rationali pro illo tpe, q̃ eſſe in odio, & ini⸗ micitia, atque vt ita dicã in Dei diſgratia, & ſeruum et habitaculũ diaboli. Arbitror fili ad decorem virginis ſatis ſpectare virginem pſeruatã ab originali labe ra⸗ tione filij, vt redemptoris, creditoris perfectiſſimi, om nipotentis, & abſolute dñi. SALO. Rationes verita ti conformes & noſtræ opinioni videntur apprime rationales, & chriſtianæ totius reipublicæ corda læti ficantes, eorum pſertim, qui Chriſti matrem diligunt

atque obſeruant. Nunc qa cordi noſtro & animo ſe-
det illa, vlteriora ꝑpoſita facientia tamen ad idem, di-
cas velim benigne pater, quo ratione ꝑdeſtinationis
adhuc probāt ſine peccato originis Meſſiæ matrem
fuiſſe conceptam. DA. Probant fili dicentes, ꝙ licet
Deus ex bonitate ſua infinita ꝑdeſtinauerit quoſcūqꝫ
ꝑdeſtinauit ad beatitudinē æternam, & ab æterno in
inſtanti īdiuiſibili æternitatis, quia oīa diſtinctiſſime et
ꝑfectiſſime atqꝫ ſine diſcurſu, cognouit, tñ in illo inſtā-
ti æternitatis plura ſigna naturæ aſſignātur. i. natura-
lis intelligentiæ. In primo ſigno naturæ Deus æter-
nus intellexit ſe ſub ratiōe ſummi boni. In ſecundo ſi-
gno cognouit omnes alias creaturas q̄ ſunt, q̄ fuerūt
& eſſe poſſunt. In tertio ſigno ꝑdeſtinauit omnem ra
tionalem creaturā ad gratiam et gloriā. Et ad pœnas
ſimiliter ꝑſciuit. In quarto ſigno ꝓuidit Adam caſurū
in peccatum, & ſupnam patriam amiſſurū. In quinto
ſigno ꝓuidit de oportuno remedio, & ſic fuit determi
natū vt p Chriſti paſſionē redimeretur. Ita ꝙ pri⁹oēs
electi ad gratiam & gloriā fuere ꝑdeſtinati, q̄ꝫ paſſio
Chriſti fuit ꝓuiſa, vt medicina contra lapſum, & pría
aīa ad vitam æternam ꝑdeſtinata fuit aīa ſanctiſſima
Chriſti, qa propinquior erat fini. ſ. Deo īmediatiſſime
in beatitudine creata. Nam ordinate volens pri⁹ vult
finem, q̄ꝫ ea q̄ ſunt ad finem, & prius vult propinqora
fini, q̄ꝫ remotiora à fine. Itaqꝫ cum ꝓpinqor fuerit aīa
Chriſti īmortali Deo, fuit primo ꝑdeſtinata. Secūda
vero prædeſtinata fuit aīa virginis beatæ, qm̄ ipſa fuit
propinqor Deo in beatitudine poſt filiū ſuum. Sicut
ergo diuina voluntas ordinauit conferre tantam gra

In inſtāti æternitatis aſſignātur plura ſigna naturæ

Pría aīa ꝑdeſtiata fuit anima Chriſti.

Secunda aīa prædeſtinata fuit aīa uirginis.

tiam animæ Chriſti & beatitudinē in inſtanti ſuæ cō-
ceptionis,quantā potuit creare & conſeruare, anteq̄
p̄uidiſſet de peccato,& de facto in inſtanti ſuæ conce
ptionis aīa illa ſanctiſſima Chriſti repleta fuit ſumma
gratia & gloria,rōnabiliter ergo ſeqtur,cū beata vir-
go fuerit ſecunda anima electa ad maiorē gratiā atq̄
gloriā q̄ aliqua pura creatura.Nam de facto eſt exal
tata ſup omnes choros angelorum,ꝙ voluntas diuīa
ordinauit in ſuæ conceptionis inſtanti illi tantā con-
ferre gratiam,quantā poſt Chriſtum potuit conferre,
& prius illa voluntas ordinauit ad gratiam conferen
dam,q̄ p̄uideret culpam. Et cum intellectus diuinus
circa cōtingentia eo modo cognoſcat, quo volūtas
diuina ordinat vel ordinauit.Et ille ītellectus ab æter
no p̄uidit virginem beatā ab inſtanti cōceptionis ha
bere gratiam æqualentem iuſtitiæ originali,īmo ſim-
pliciter excedentem,& ita factum eſt, ꝙ in illo inſtāti
quo anima illa fuit corpori īfuſa,fuit p̄uenta gratia di
uina per quam nunq̄ fuit in peccato originali conce
pta.Adhuc probant idem ratione p̄deſtinationis,di- Nota quomodo merita cadunt ſub p̄deſtinatiōe.
centes ꝙ gratia & merita cadunt ſub p̄deſtinatione.
Sic videlicet. Nam licet diuina voluntas ex ſua boni
tate p̄deſtinauerit ad vitā æternam, non ꝑpea moue-
tur ex aliqua noſtra oꝑatione,qm̄ tūc temporale eſſet
cauſa æterni, tamen nō p̄deſtinauit ad tantam gratiā
niſi per tot et tanta merita,ita ꝙ per decem merita ad
decem gradus gratiæ & gloriæ te ordinauit, & hinc
eſt ꝙ minima beatitudo in beatitudinis gradibus eſt
puerorū cum originali decedētium,cum merita pro-
pria non habeant niſi tātum meritū paſſionis Chriſti.

Et,ppterea dicuntur merita cadere ſub p̄deſtinatione, in quantum Deus ordinauit ꝑ illa ad tantā gloriā ad quantā non ordinaſſet ſine meritis. Et ex hoc ſeqtur, vt dicunt,ex quo humana natura vnita fuit,& cum diuina in vnitate ſuppoſiti ſiue ꝑſonæ. Congruum fuit & decens ꝙ voluntas ſuperna animam illam ordinauerit ad tm̄ beatitudinis & gratiæ, quātum ipſe creare potuit,& de facto ſummā cōtulit illi & gratiā,& gloriam. Quāobrē merito dicūt īpoſſibile eſſe Deū poſſe creare maiorē.Ad qualē beatitudinē nō fuiſſet ordinata ſi diuinitati nō fuiſſet cōiuncta,& ſic animā illam ſanctiſſimam Deus altiſſimus elegit ad ſummā mūdiciam ſummamq; innocētiam. Non.n. erat cōgruum vt creatura diuinitati vnita aliqua eſſet macula infecta. Cum igitur ipſa virgo Maria ſcđa fuerit aīa ab ipſo ſummo opifice electa, vt mater eſſet altiſſimi, ex cuius carne ac ſanguine corpus Chriſti ſanctiſſimum generandū erat et formandū,qđ debebat eſſe ſpiritus ſancti habitaculū, & diuinitatis hoſpitium,cōgruum erat vt p̄ſeruaretur,(vt p̄ſeruata fuit)ab omni peccato tam actuali, q̄ originali,ſicut Chriſtus ex hoc qꝫ humanitas ſua fuit diuinitati vnita & nunq̄ aliquo peccato polluta,iccirco clamant & dicunt ſeſe in laudando Chriſtum & virginē male excedere q̄ȝ à laude illis debita deficere,ſi,ppter ignorantiam oporteat in illorum alterum incidere. Addunt p̄terea & dicunt & bene. Si Deus an̄ mundi creationē cognouit Adā peccaturū,ſeqȝ ,p humana redēptione humanitatē ſuſcepturum,ſi determinaſſet incarnari in muliere cōcepta cum originali peccato, ergo Adā fuiſſet coactus ad

peccandũ,qa ſic Deus decreuiſſet.Per ſuppoſitum,& p conſequẽs ſublatum fuiſſet ab Adam liberum arbitrium. Et p cõſequẽs,Deus extitiſſet cauſa peccati,& Adam nõ eſſet puniẽdus. Nullum.n.pctm̃ eſt,niſi voluntariũ. Quæ oĩa abſurda vidẽtur & ĩpoſſibilia,q̃re neceſſe eſt Deum determinaſſe virginẽ,ex qua carnẽ humanam adſumeret cõcipiendam ſine originali peccato. Adhuc ſic virgo Maria fuit p̃ſeruata à peccato actuali,ergo & originali,hæc cõſequẽtia ab iis admittitur q hanc tenent poſitionẽ & opinionem,ſed ꝓbāt p Auguſtinum contra Iulianum hæreticum aſſerentẽ Xp̃m habuiſſe pctm̃ origĩale,non aũt actuale. Sic ergo arguit Auguſtinus. Chriſtus nõ habuit peccatum actuale ergo nec originale. Et dicit. Profecto ſi Chriſtus minor exñs originale cõtraxit. Grandæuus actuali non caruiſſet,ſed actuale non habuit ergo origĩale non contraxit. Aut igitur conſequentia Auguſtini tenet contra hæreticũ,aut non,ſi tenet,ergo & cõtra ipſos,ſi non,igitur conſequentia Auguſtini eſt nulla. Et id eſt abſurdum. Nam rõ iſta cõcludere videtur. Et vlterius mouentur non ſine rationis lumine ad idem ꝓbandũ hac via et modo. Principium generis humani fuit Adam,finis vero eiuſdem Chriſtus, cuius amore creatum eſt genus humanum. Igitur vt principiũ medium & finis inter ſe conueniant. Neceſſe fuit vt quẽadmodum Adam q eſt principium, & Chriſtus q eſt finis abſq; origĩali peccato facti ſunt,ita quoq; & medium qđ eſt btiſſima virgo ſine peccato origĩali eſſet cõcepta. Poſtremo ſeqtur ex illorum dictis,ſicut Eua fuit vna caro cũ Adã, primumq́; mediũ pro humani-

Opus eſt virginẽ p̃ſeruatam fuiſſe à peccato originali.

generis conſeruatione, abſq; originali peccato facta, ita neceſſarium fuit & intemeratam virginem, quæ vltimum eſt mediũ pro humana & animarum ſalute, & vna caro cũ Chriſto q finis eſt, abſq; originali peccato cõcipi. Alioqn prĩcipium, & primũ medium cum vltimo medio & fine non cõuenirent, quod eſſet maxime incõueniens. Sic reor te intellexiſſe rõne pdeſtinationis beatam virginem à peccato originali fuiſſe conſeruatam. SALO. Audiuimus & in profunda mente repoſuimus q̃ humanum intellectum videntur tranſcendere. Memini vltimo loco ratione cõgruentiæ illæſam fuiſſe virginem à peccato originali, prius q̃; ad ſoluendas illorum rationes venias, ſi ſoluendæ ſunt de cõgruitate aliqd dicas. DA. Cur rationes nõ ſoluentur? ſi ſolutionẽ expectent, ſoluã fili mi & rõnes & authoritates, neq; ſum adeo immemor vt mõ dicta obliuioni tradã. Sed prius aliqd ad noſtrorum ſentẽtiam de ratione congruentiæ dicam. Perſiſtunt noſtri de quibus ſermo agitur in eadem ſentẽtia probantes virginem pſeruatam à peccato originali ratione congruentiæ, q̃ quidem tripliciter effertur. Primo ex parte virginis. Secundo ex parte filij ſui. Tertio ex parte noſtri. Primo tenent ex parte virginis congruũ fuiſſe ſic pbantes. Illud attribuendum eſt matri Dei quod cedit in eius & decorem & honorẽ. Illudq́; negandũ & remouendũ quod in eius dedecus et opprobrium. Sed Virginem Matrẽ in primo inſtanti ſui eſſe fuiſſe ſanctificatã, & omnibus gratijs ſibi poſſibilibus ornatam, gratificatamq́; et Deo ſemp gratam, & acceptã, factamq́; habitaculum Dei, cedit in decorẽ & hono-

rem illius,et totum oppoſitum.ſ.non fuiſſe pſeruatam ab originali,cedit in magnum illius dedecus & cōtra dignitatem. Igitur hoc eſt ab ea remouēdum,& illud attribuendū. Maior patet. Minor ꝓbatur. Nam non poteſt maior eſſe honor rationali creaturæ q̄ȝ illā eſſe Deo ſemp gratam,accæptā & habitaculum eſſe ſpiritus ſancti,nec poteſt eſſe maius dedecus q̄ȝ vel odio haberi vel eſſe in inimicitijs vel haberi inimicam Dei & habitaculum diaboli. Si ergo virgo Meſſiæ mater in primo inſtanti fuit ſanctificata habetur primum, Si non,habetur ſecundū. Et ex hoc ſeqtur congruū fuiſſe illam ſine originali fuiſſe conceptam. Ex parte filij qui eam fabricauit,vt mater Dei eſſet. Et hoc multifariam. Primo nāqȝ decet filium matrē honorare,& illā donis omnibus ornare,q̄ faciunt ad decorem & illius honorem,ergo decens fuit Chriſtum, hæc omnia in matrē ſuam redigere,ſi potuit eam ad ſuum libitum fabricare,quod quilibet faceret & ſine aliquo defectu,ſi poſſet,vt Chriſtus, Matrem ſuam fabricare. Maxime decuit Chriſtum cum ſit ſanctus ſanctorū matrem honorare,cum enim ad ſanctificandum venerit oēs creaturas,ſingulari & excellentiori modo debuit ſanctificare matrem ſuam,de qua carnē oportebat ſumere,et in ea maternaliter habitare. Præterea Deus ſiue diuinum verbū in fabricanda totius mundi machina non defuit in neceſſarijs, & in iis q̄ ſunt ad vniuerſi decorem. Igitur minus defecit in fabricanda matre ex qua oportebat carnem adſumere ad redimendū genus humanum,& ad fabricādam eccleſiam in qua carne matris adſumpta,nos redemit. Non ergo debuit in hoc

deficere,quapropter congruum fuit ex parte filij ma‐
trem virginem p̄ſeruatam à peccato originis fuiſſe.
Congruum dilecte fili extitit virginē ab origine pec
cati fuiſſe p̄ſeruatam ex parte noſtra.ſ.fideliter creden
tium ad remouēdum omne ſcandalū,tam à fidelibus,
q̄ ab infidelibus & ethnicis. Quid enī eſt qđ magis
moueat admirationē in auditorum aīo,q̄ audire ma‐
trem Dei fuiſſe aliq̄n illi odio habitā,& inimicam, &
in ſeruitute,captiuitateq́; diaboli poſitā ſub nexu ma‐
culæ originis? Credo te fili meminiſſe anno Meſſiæ
& Chriſti.1322.præſidente Ioanne.22. In apoſtolica
ſede,dum Soltani filius Armeniæ Græca Romanaq́;
lingua eruditus ad chriſtianas partes ſe p̄duxit.Inter‐
poſito tñ diplomate & ritus moresq́; chriſtianorum
pleno affectu cognoſceret.Et Auinione in curia ſum
mi pōtificis magno cum honore ſuſceptus, quotidie
ſolennitatibus diuinoꝝ officiorum q̄bus maxime ob‐
lectabatur intererat. Cum forte accidit in celebritate
virginis cōceptionis ad concionandū conſcenderit,
q̄dam p̄uerſo omine & infauſto motu illuc ſe confe‐
rens,volens præterea q̄buſdam authoritatibus p̄bare
neſcio q̄bus male ab eo intellectis & recitatis, virgi‐
nem Mariam pctm̄ originale contraxiſſe,q̄bus audi‐
tis illæ armeniæ regis filius,vſqueadeo aborruit vt fu‐
rore concitus, & cardinales & ſummum Pontificem
accuſaret. Mirareturq́; magnopere eos q̄ talia edice
re & audire p̄mitterent,& in eum non aīaduerterent,
qđ ſi factum fuiſſet aut dictum apud ſaracenoꝝ magi
ſtratus minime euaſiſſet vel lapidationē, vel grauem
aīaduerſionem, p̄ſertim ſi eiuſmodi verbum de matre

Maumethi

Maumethi factum fuiſſet. Quaobrem q̄ forte ſtatue-
rat baptiſmum ſuſcipe, coactus fuit et à baptiſmate, et
à chriſtianorum moribus & vita recedere. Hæc noſti &
ſcis. Dicendum eſt & vere indubitanterq; tenendum,
virginem Chriſti matrē fuiſſe ab oī macula origina-
lis peccati p̄ſeruatam, ſed vt exemplo, licet non à ſim-
pliciter ſimili, cum nulla detur æqualis cōparatio, pa-
teat vnicuiq; vel inerudito. Si daretur impatoris ma-
ieſtas in vniuerſo orbe pria, cui vnicus & ſumme dile-
ctus eſſet filius, cuperetq; illi ſponſam dari, & in ipſius
poteſtate ſitum eſſet & à ſupis conceſſum, poſſe ſpon
ſam illam filio concedendā ſuo arbitrio formare. Nū
quid non omnibus virtutibus ornatam et decoratam
abſque oī macula & componeret & formaret? credo
nulli dubium eſſe, oī ſtudio et diligentia qbuſq; viribus
poſſet illam ſic formandam eligeret. Et vt pulchra ni
mis, & oī nobilitate & virtute circūſepta, oī gratia re-
ferta, & ſine macula, ac præ filijs hoīum ſpecioſa dile-
cto & vnico filio iungeretur. Nunc ſi impatori hoc
tribuendū exiſtimatur, quāto magis ſummo oīum im
peratori Deo glorioſo, & ſummæ eius ſapientiæ, quæ
ab æterno virginem glorioſam in ſui filij matrem or
dinauit, ex cuius ſanctiſſimis ſanguinibus formādum
erat corpus ſanctiſſimum Chriſti Ieſu, in cuius pote-
ſtate erat mulierem formoſiſſimā oī macula & pecca-
to mundiſſimā formare, omniq; virtute & gratia ple-
nam. Credis ne? vnq̄ pmiſiſſe illam aliquo crimīe infi
ci? Non fuiſſet illius ſapientiæ munus, neq; ſcd̄m rectā
rationem pcedere, īmo abſurdum & inconueniens eſ
ſet illud cogitare. Propterea adducunt Ricardum de

ſancto Victore exclamantē. Non decuit vt caro Mariæ q̃licũq; foret obnoxia culpæ. Quis igitur? niſi iſanæ mētis eſſet, & oĩum literatoꝝ fere delirium, q non rõcinaretur, vel clauderet, firmiterq́; teneret, tum ꝑꝑ filij excellentiam, vt q ꝑfectiſſimus redemptor extitit, & eſt reconciliator, ac mediator, tum ꝑꝑ ꝑ̃deſtinationis rationem, tum etiã ꝑꝑ eam q̃; diximus congruentiam electionis in matrem intemeratã virginem ab oĩ macula peccati actualis, & originalis ꝑ̃ſeruatam. Verũtamen ne aduerſarioꝝ rationes fidem facere videantur. Sic illi rñdent, tu tñ licet hactenus ex tua ſapientia noueris illas, attende, illis enim etiam delectaberis. SALO. Perq̃; gratiſſimum mihi erit nõ tm̃ rationes verũetiã authoritates ſolutas habere & claras, tuoq́; lumine illuſtratas. Quare ad incepta ꝑgere non deſiſtas. DA. Ad primam. Cum dicunt omnes ex decreto contrahere ꝙ debeant originale peccatum, admittunt, ex diuina ordinatione & de lege ordĩata omnes debuiſſe contrahere illud. Sed virgo illa glorioſa fuit de potẽtia Dei abſoluta ꝑ̃ſeruata, ſicut in fine clarius patebit. Ad ſecundam, negant conſequentiã. Nõ.n. ſeqtur virgo Maria fuit concepta ſine peccato originali, ergo derogat conceptioni Chriſti. Conceptio enim Chriſti in multis conceptionẽ virginis excellit. Nam Chriſtus ꝑ naturam fuit ſine originali macula, ſed virgo beata ꝑ gratiam. Chriſt⁹ in ſua cõceptione multis fuit ꝓ̃rogatiuis ornatus, qbus virgo caruit. Nã formatio, & corpis Xp̃i conceptio, non fuit ex ſemĩe viri, ſicut corpus virginis glorioſæ, ſed virtute ſpiritus ſancti. Corpus etiã Chriſti fuit in eodem inſtanti for-

Nota q̃uo cõceptio Chriſti differt à cõceptione Mariæ.

matum infuſa aïa & ſcientijs oïbus ornata, & totum compoſitum diuinitati vnitum, & in eodem inſtanti beatificatum. In virgine hæc oïa non concurrerunt, igitur derogatio nulla. Ad tertiam, cum dicũt ꝙ peccatum originale fuerit cauſa mortis. Aſſerunt illos cõmittere fallaciam, aſſignãtes non cauſam vt cauſam. Peccatum.n. originale non fuit cauſa qua homo fuit mortalis. Nam licet hõ in ſtatu innocentiæ, potuiſſet non mori, & de facto ita fuiſſet, qa non fuiſſet mortuꝰ ſi non peccaſſet. Corpus tñ humanũ de ſe fuerat corruptibile & mori potuiſſet, ſi non fuiſſet tranſlatus homo in paradiſum, vel de ligno vitæ non comediſſet, hoc rationi eſt conſonũ, cum eſſet ex contrarijs compoſitum. Quapropter Auguſtinus in li.ij. de baptiſmo paruulorꝝ, dicit qđ ſi Chriſtus non fuiſſet occidẽdus, tñ ſenio cõfectus defeciſſet. Itaqꝫ ſi Deus de limo terræ homiẽm de nouo formaret, illumq́ꝫ ſuæ diſpoſitioni naturali dimitteret, amoto oĩ dubio congruis tẽporibꝰ extingueretur & obiret, & tñ pctm̃ originale non haberet, cum non eſſet naturalr̃ ꝓpagatus. Et ſic addunt ſolutionem patere ad argumentum de morte virginis, qm̃ licet moriendi neceſſitas, & multa mala, pœnæq́ꝫ cõplures infligantur ꝑꝑ originale pctm̃, nõ tñ mors abſolute conſyderata, & poſſibilitas moriendi, ſicut fames, ſitis, ſomnus & huiuſmodi ſunt ꝑꝑ originale, immo fuiſſent naturalr̃ in hoïe ĩnocente, cum ſint conditiones naturæ. Dico igitur ꝙ licet Deus nõ infligat alicui pœnam ſine cauſa, non tñ illam ſemper ĩmittit ꝑꝑ peccatum, ſed qñqꝫ ad meriti augmentum, Et ideo mediator reconciliare aliquem poteſt, vt ab

Homo in ſtatu innocentiæ mori potuiſſet.

Poſſibilitas moriendi & pene ſunt cõditiones naturæ.

eo pœnæ inutiles auferantur,& in pœnis ſibi vtilibus relinquatur. Quia ergo originalis culpa Mariæ nõ fuiſſet vtilis, ideo filius Dei eius mediator non ꝑmiſit matrem ſuã culpam contrahere originalẽ. Quia vero temporales ei valde vtiles eſſe potuiſſent ad maioris præmij collationem. Ideo mediator eas in matre ſua ꝑmiſit,non autem ꝑpter pctm̃ originale,immo dicunt ꝙ conceptus in originali mori poteſt, & nõ ad exoluendam pœnam originalis,veluti de Lazaro & alijs reſuſcitatis,q plane bis mortui ſunt. Vna tñ mors tantum eſt originali debita. Altera aũt ex conditione naturæ,& iſta vltima morte beata virgo Maria extitit mortua. Ad quartam concedunt oẽs cauſam qua clauditur ianua paradiſi fuiſſe peccatum originale, & ad illud quod dicũt. Si virgo fuiſſet mortua antequã Chriſtus fuiſſet in mũdo debuiſſet ingredi paradiſum ſi fuiſſet ſine originali. Dicunt ꝙ ſancti patres q ante Chriſtum deceſſerunt ad limbum deſcenderunt, & tamen peccatum mortale non habebant nec originale,quia per circunciſionem fuerunt purgati. Sed hoc erat ꝑpter mediatoris & ducis excellentiã, quoniam ille præmio ſuo p̃cioſiſſimo ſanguine paradiſum aperire debebat,atq; ipſe primus ingredi. Sic Deus æternus ſtatuit creaturã humanam nũquam actualiter ingredi vitam æternam & diuinitate frui, niſi celebrata morte dilecti filij ſui, & ſi ꝑ paſſionem eius præuiſam fuiſſent à peccato originis purgati. Ad quintam negatur ab iis cõſequentia. Fuit præſeruata ab originali,ergo nõ fuit redempta. Negant hoc, immo fuit redempta perfectiſſimo gradu perfectionis. Nam ꝑfe-

Cõceptus in origiali mori põt & non ad ſoluẽdam pœnam.

Quare uirgo Maria i paradiſum non igreſſa fuiſſet ſi ante Chriſti paſſionem mortua fuiſſet.

ctius eſt præſeruare aliquem à peccato, q̃ ab illo rele uare, vt multis probari poteſt exẽplis. Ad ſextam reſpondẽt, ꝙ non bene ſentiunt ſic dicentes. Nam adoptatum vel oportet ꝓprie extraneũ eſſe, & ſic omnes qui aliquo peccati nexu tenẽtur extranei dicũtur, vel ſufficit ꝙ ſit extraneus, quantũ eſt de ſe, ſic igitur virgo glorioſa fuit ratione ſui extranea, quia ſi p̃ſeruata non fuiſſet diuina gratia & virtute filij originale pct̃m incurriſſet. Ad ſeptimam, cum dicitur fuiſſe conceptam cõmuni lege, & ſic corpus eius ꝓpagatum et formatũ ex infecto ſemine. Rñdent, argumentũ non ꝓcedere ſecundũ viam Anſelmi. Nam non ſic cõtrahitur originale pct̃m. Verũtamen dato ꝙ ſic contrahatur cõmuniter, tamen carnis infectio manẽs poſt baptiſmũ non eſt neceſſaria cauſa qua remaneat peccatum originale in anima, ſed ipſa manẽte, deletur per gratiam infuſam, ita Deus poſſet in primo inſtanti conceptionis virginis, dãdo tunc gratiam delere, ne eſſet cauſa neceſſaria infectionis in aĩa, ſi gratia tolleret culpam. Ad octauam, de paſſionibus propterea ꝙ habuit pœnas naturæ humanæ cõmunes. Iam ſatis dictũ fuit ſuperius illã p̃ſeruatam fuiſſe à pœnis ſibi inutilibus, cuiuſmodi erat originale, non à pœnis vtilibus in quibus mereri poterat, vt ſunt fames, ſitis, & cæteræ. Ad nonam, in qua dicunt Deum ſi præſeruaſſet ab originis peccato ad ordinem naturæ peruertendum deueniſſet, hoc eſt ꝙ naturæ ordinẽ peruertiſſet. Satis plene rñdetur virginem Mariam de facto cõtra naturæ ordinem fuiſſe p̃ſeruatam. Et bene dicũt. Nam ſtante ordine præfixo poſt pct̃m primorum parentum con

Extraneus dicitur dupliciter.

trahere debebat ac de facto contraxiſſet origiale, ve-
rũtamen voluit Deus ex priuilegio peculiari & abſo
Multa contra naturæ ordinẽ facta ſunt. luta potentia illam pſeruare. Qđ mirum nulli ſanæ
mentis videri debet cum non tantum hoc, verũetiam
multa contra naturæ ordinem & vniuerſalem legem
à Deo æterno legimus facta fuiſſe. Non.n. eſt naturæ
regula vt cæſa & ſicca arbor, frondes folia & fructus
pducat. Virga tñ Aaron hæc omnia frõdes.ſ. flores,
& amigdala edidit. Neque eſt naturæ ordo, vt nocte
vna hæc ſimul arbor pferat, illa tñ virga hæc omnia
eadem nocte pduxit. Neq; eſt naturæ ordo arborem
ſiue viridem ſiue ſiccam animam habere ſenſitiuam.
Virga tñ Moſis in ſerpentem tranſijt, & ſenſitiuã ani
mam obtinuit, non ſeruatur ordo naturæ cum bruta
loquũtur aut diſſerere videntur. Aſinus tñ Balaam cũ
illo eſt loquutus & diſſerere viſus, hæc & talia id gen⁹
in ſacra comperiũtur ſcriptura. Cur igitur de Maria
virgine et in ea videntur diſſerere oculos habẽtes lyn
ceos, & alia minime cernere? Cum ſatis conſtet cõtra
naturæ curſum, & cõem legem ſingulari gratia fuiſſe
ab originis macula pſeruatã. Nunc attende fili quan
tum roboris ac momenti quantũq; ponderis videan
tur habere authoritates illorum q dicere audent Meſ
ſiæ matrem cum originali peccato conceptam. Au-
dias igitur q̃ fuerit authorum mẽs, & qua via iis quos
diligimus rñdẽt. Et primo ad authoritatem noſtram
in qua dicitur. Filij hoĩum corrupti & abominabiles
facti ſunt. Sic dicunt hãc authoritatem nıl aliud dice-
re aut intendere, niſi q humana natura in Adam fuit
penitus corrupta, & ſic omnes de cõi lege concepti

facti ſunt corrupti et abominabiles,niſi p̱ gratiam me diatoris fuerint præuenti. Solus itaq; Chriſtus q̄m ex ſemine Adæ non fuit conceptus,ſolus ille fuit immu- nis & abſq; macula p̱ naturam. Maria vero Meſſiæ mater per gratiā. Ad ſecundam Apoſtoli authorita- tem rñdent, ꝙ qa conuerſi de iudaiſmo gloriabantur de ſua natura,erant.n.ex natura Habraæ & Iacob ſe- cundū carnem p̱ quam naturā ſaluari putabant, Chri ſti gratiam conténentes. Propterea Apoſtolus in to ta epiſtola ad Romanos & ad Galatas. Dicit vt ne- mo glorietur,nec cōfidat in ſua natura carnali. Nam tota carnis natura corrupta fuit in Adam, cum in eo omnes peccauerint hoc eſt omnes obligati fuerīt ſen tentiæ vtriuſq; mortis datæ in Adam.Omnes.n.dum Adam peccauit ad ſui peccati ſententiam obligauit, & prius q̄ȝ naſcantur & concipiātur omnes filij natu rales ipſius adam obligantur illi ſententiæ.Ex qua ne mo liberari poteſt niſi p̱ Chriſti gratiam p̄uenıētem, aut ſubſequentem, quéadmodum liberata fuit virgo Meſſiæ mater p̱ p̄uenientem.Et ideo cōſequentia nō valet.Virgo Maria cum cæteris peccauit in Adam, ergo habuit peccatum originale in anima. Nam ar- guitur à natura ad p̱ſonā. Antecedens.n.dicit virgi- nem obligatam fuiſſe ſecūdū naturam in adam. Et in conſequenti denotatur contraxiſſe pctm̄ in p̱ſona, & ꝓpterea variatur ſuppoſitio.Ad authoritatem in qua dicitur,ꝙ ſicut in adam oēs moriuntur &c.Dicitur ꝙ iſta authoritas oēs alias declarat iuxta intētum huius ꝓpoſiti. Nam manifeſtū eſt ꝙ ſola paſſio Chriſti de ſe eſt ſufficiens ad ſaluandum & viuificandū omnes à

Q̄uō intelli- gitur autho- ritas Apoſto li.

Virgo Maria non fuit obli gata peccato originali ī p̱- ſona.

peccato,ſed talis gratia non tranſiuit in multos, non ex defectu gratiæ,ſed ex īpedimēto malitiæ iudæorū, & alioꝝ infidelium. Ita etiam & pctm̄ ipſius Adæ ſufficiens fuit ad corrūpendum inficiendum & obligandum oēs de ſe. Sed effectus illius ſnīæ non potuit trāſire pſonal'r ad quoſdam pp impedimentum gratiæ p̄uenientis,& p̄ſeruantis,ppterea quēadmodum gratia Chriſti præſeruauit Ioannē Baptiſtam, & multos alios pſonaliter à peccato actuali. Ita p̄ſeruauit virginem matrem non ſolum à peccato actuali,verūetiam originali. Ad authoritatem Auguſtini de baptiſmo paruuloꝝ. Dicitur ꝙ tam in hac q̄ȝ in ſimilibus authoritatibus Auguſtinus tenet,ꝙ à peccato & ſnīa ipſius Adam nemo liber fuit ſcd̄m naturam,niſi ſolus Chriſtus,q non ex opere Adam eſt cōceptus. Sed omnes alij ſcd̄m naturam fuere obligati. Eodē modo rn̄detur ad illam regulā vulgatam. ſ. Firmiſſime tene. Nā illa regula nihil aliud pbat, niſi ꝙ oēs filij Adam per naturalem generationē concepti naſcuntur in peccato originali ſcd̄m naturam, niſi p Chriſti gratiam liberētur. Habes fili q̄ ad ppoſitas rationes atqȝ authoritates facerent,vt illorum poſitio tenet,q Meſſiæ matrem venerantur,cætera poteris tua ſapientia trutinare atqȝ ppendere,& eoꝝ dicta recenſere qui in ſanctitate poſiti virginem de facto dixerunt cōceptam ſine macula originis aliqua,ſecus illorū verba ſaluari non poſſunt. Nam cū beatus Andreas Dei apoſtolus myſterium crucis exponeret Egeæ pconſuli, nōne inter cætera hæc dixit. Et qm̄ de īmaculata terra factus fuerat homo primus, q p lignum p̄uaricationis mundo mortem

Nota q̄ſo omnes fuerūt obligati in Adam.

mortem intulerit, neceſſario de ĩmaculata virgine natus eſt pfectus homo, in quo Dei filius q primum fecerat hoĩem, vitam æternam quã pdiderant in Adam homines repararet, quam qdem ſententiã beatus Dominicus ordinis pdicatorũ fundator & dux eſt ſequutus, & ita in tractatu corpis Chriſti aſſeruit. Sicut primus Adam fuit ex terra virgine & nunquã maledicta formatus, ſic decuit in ſcdo Adam fieri. Hanc pterea opinionem veriſſimam & indubitatã veteres eccleſiæ doctores tã græci q̃ȝ latini tenuere, vt Gregorius nazanzenus, Gregorius nicenus, Baſilius, Ioãnes Chriſoſtomus, & cæteri oẽs vt illorum ſcripta recenſentibus patet. Sic Hieronymus ĩter latinos, Auguſtinus, Ambroſius, Gregorius, & alij, qui fere omnes de ipſiꝰ virginis immaculata conceptione feſtum mille pene annos celebrauere, quorũ verba aurea & lucidas ſententias breuitatis cauſa (noui.n. apud quem hæc recitata ſunt) omittimus. Quaobrem liceat mihi ea dicere apud te filium pſertim q̃ conticenda & ſilentio ptereunda non videntur, q̃ pleno ore & omni verboꝝ ornatu omniq; verborũ ſuauitate ſunt dicenda. Tanta ſolẽnitate & virginis matris ĩmaculata conceptione gaudet et iubilat vniuerſa terra, gaudet ſanctorum patrum & pphetarum limbus inferius, gaudet & tota cœleſtis curia angeloꝝ ſupius, & tota trinitas. Quid p vniuerſam terram celebratur niſi ĩmaculatæ virginis conceptio? Quid in aula inuictiſſimorum impatorum extollitur niſi immaculata conceptio? Quid apud chriſtianiſſimos reges decãtatur hodie niſi ĩmaculatæ virginis conceptio? Quid in omnibꝰ chriſtia-

norum & fidelium eccleſijs cum canticis & gloria eſ‑
fertur niſi beatæ Virginis conceptio? Quid apud pō
tifices maximos magna cum iubilatione & exultatio
ne denunciatur niſi beatæ & immaculatæ virginis cō
ceptio? Iubilauit omnis terra exultauit limbus, & pa‑
tres filiū Dei expectātes. Geſtiebant angeli laudātes
Deū de immaculatæ virginis conceptione, quod tan
topere prædixerunt & mundo adnunciauerunt pro‑
phetæ & ſancti Dei. Vnde Hieremias dicebat. 31. ca.
Creabit nouum dn̄s ſuper terram, fœmina circūdabit
virum, & Eſaias exclamauit. Egredietur virga de ra‑
dice Ieſſe & flos de radice eius aſcendet & reqeſcet ſu
per eum ſpūs dn̄i. Et ſpiritus ſanctus per os meum lo
quutus. Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaura‑
to circundata varietate. Exultabat Adam & Eua qm̄
concepta erat ſine macula illa per quā genus huma‑
num ad libertatē erat rediturum, & calamitates atque
erūnas euaſurum, ꝑpterea non īmerito admirati oēs
dicebant, q̄ eſt iſta q̄ deſcendit de deſerto delicijs af‑
fluens īnixa ſupra dilectum filium & rurſus. Quæ eſt
iſta quæ deſcendit quaſi aurora cōſurgens, pulchra vt
Luna, electa vt Sol. Exultat igitur ſanctiſſima trini‑
tas, qa opus redemptionis appropīquat. Exultat, Pa‑
ter illa ſine macula cōcepta ex qua filius eſt oriturus,
Exultat ſpiritus ſanctus immenſa charitate qua mun‑
dum dilexit omni macula fuiſſe præſeruatam. Exultat
filius qui in eius thalamo nouē menſes erat habitatu‑
rus, & ex illius ſanguine puriſſimo corpus erat adſum
pturus propter matrem ſine macula conceptam.
Quis enim eſt tam durus, q credere non audeat, cum

teſtis ſit ipſa veritas,hoc eſt filius qui eam in matrem adſumpſerat.

Quid ſit macula peccati actualis mortalis. Cap.7.

SALO. Qui ingreditur ſine macula ī tabernaculo ſancto habitabit, hæc macula licet mihi videretur nota in origine peccati ſic tuo lumine fuit illuſtrata vt merito fateri apud te valeam. Nunc mihi cognitam antea minus notam. Eia obſeruande pater ne te pigeat gratiſſimo filio gratam,dulcē,& amœniſſimam,& ſpiritu ſancto plenam reddere,& ad p̄poſitæ rei vberiorē & à nobis deſyderatam expoſitionē benigne deſcēdere. Quid eſt macula peccati mortalis actualis. DAV. Eſt deordinatio oppoſita diuinæ ordinationi,ſine qua finis nō cōſeqtur aliquo modo,quæ q̄dem ordinatio habet p̄ceptum cōtra quod deordinatio fit, ideo deordīatio cadēs ſub p̄cepto auertit neceſſario ab vltimo fine. SALO. Magni momenti & pōderis verba,clarius obſecro ac dilucidius.DAV.Ad clariorē & dilucidiorem vt petis intellectū,aduerte.Deus æternus ab æterno duas cōſtituit leges,ſiue ſanciuit cōſtitutiones,quarum vna eſt ſimpl'r ad ſalutem neceſſaria, ſine qua impoſſibile eſt aliquem poſſe ſaluari (de adultis intelligas.)Et eſt lex ſiue ordinatio decem p̄ceptorū, cōtra quodlibet iſtorū quoties aliq̄d committit homo mortaliter peccat.Nam q̄ cōmittit homicidium contra illud peccat,non occides, ſic eſt de alijs nouē p̄ceptis. SALO. Pōt ne cōtra aliud macula mortalis actua-

Quid ſit macula peccati actualis mortalis.

lis perpatrari q̃; contrà decem iſta præcepta, & ſi eſt, quid eſt. DAV. Sunt equidem multa aduerſus q̃ fieri poteſt macula illa. Scias ꝙ lex eſt triplex pro nũc circa quã poteſt eſſe mortale ſcelus actuale, & ita triplex ꝙ actuale mortale cõmitti nequit, niſi contra aliquem iſtarum, videlicet, Naturalis, Diuina, & Humana eccleſiaſtica. Omne igitur peccatũ quod eſt actuale ex oppoſitis opibus dictarum legũ emanat & exoritur. Præcipit enim lex naturæ quæcunq; vultis vt faciant vobis hoĩes, & vos facite illis. Et quæ non vultis noli te facere. Ex qua lege fere dependent omnes aliæ leges et prophetæ, hæc etenim lex naturæ dependet ex primis principijs & talibus, quibus obligauit & obligat pro omni tpe, ſtatu, & lege. Secunda eſt lex diuina q̃ conſiſtit in decẽ datis Moyſi in lapideis tabulis in monte ſynai, contra quæ omne cõmiſſum eſt actuale mortale. Tertia eſt eccleſiaſtica quã eccleſia conſtituit, & noſtra paterna traditio, & cõtinue ordinat, ac præcipit, cui tenentur omnes obedire, ex cuius inobedientia contrahitur pctm̃ mortale actuale, nunc quia pluribus modis cõmitti nequit, ſicut non alia lex obligans ſub pœna peccati mortalis his iam dictis actuale committitur. SALO. Satis durũ mihi videtur omne pctm̃ cõmiſſum contra legem poſitiuam eccleſiaſticam obligare ad pctm̃ mortale, cum ſint tot præcepta apud chriſtianos ab eccleſia cõſtituta, & à noſtra ſinagoga & paterna traditione antiqua. Quiſnã poterit tot laqueos euadere. Et quare ciuilis & impialis lex non obligat ad actuale mortale? Sicut eccleſiaſtica. DAV. Non obligat. Nam pctm̃ admiſſum con

Triplex ẽ lex circa quas poteſt eſſe peccatum mortale.

tra eccleſiaſticam legem,dummodo lex illa nõ ſit declaratio legis naturalis, aut diuinæ, non eſt mortale niſi fuerit ex contẽptu,aut ex affectata,vel craſſa igno rantia, hoc eſt ſi nollet ſcire quæ ordinat eccleſia & poſſet. Nam tunc agens contra præceptum eccleſiæ à mortali non excuſaretur. Cum vero petis ꝙ ciuilis non obligat. Et cur illa magis q̃ꝫ hæc? Dicimus ciuilem non obligare qm̃ reges & principes mũdani curam non hñt ſpũalẽ.ſ.animarũ. Tum quia humanæ leges ad temporalẽ pœnam ſiue corporis qd'eſt idem, ſunt ſancitæ. Propterea corporaliter tantum puniuntur per illas leges,non autem ſpiritualiter.

Nota q̃ ꝺo lex eccleſiaſtica non obligat ad mortale.

Quare lex ciuilis nõ obligat ad peccatũ mortale.

De peccati venialis macula. Cap. 8.

SALO. Et de veniali macula ſic p̃tereundum tibi videtur, vt nihil de ea dicatur? an qa leuiora hæc ſunt, ſæpe vidiſſe memini leuiora grauiora fieri eo magis ſi plura, dicas quæſo quæ dicenda vidẽtur. DA. Dicam fili, Macula peccati venialis eſt deordinatio oppoſita diuinæ ordinationi,quæ non eſt ſimpliciter neceſſaria ad finem conſequẽdum, vtilis tamen & de bene eſſe. Et vt clara ſint,quæ diximus, præter legem ſiue diuinam ordinationem decem præceptorũ quæ ſimpliciter ad ſalutem eſt neceſſaria. Eſt altera lex ſiue ordinatio,quæ nõ eſt ſimpliciter neceſſaria, ſed vtilis & de bene eſſe,& eſt conciliorũ ordinatio, non enim oĩa quæ in ſacra habẽtur ſcriptura ſunt ex præceptis

Quid eſt macula pctĩ venialis.

& ſimpliciter neceſſaria, ſed aliqua ſuperrogationis & pfectionis & de bene eſſe. Propterea peccans contra conſilia venialiter errat, innoteſcãt vobis hæc exẽpla. Non.n. Salomoni loquor ſoli, cui pauca, Dixit Dñs adoleſcẽtulo quærenti ad vitam ingredi. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Mandatorũ lex iſta ad ſalutem neceſſaria eſt. Iterum dixit vis pfectus eſſe vade & vende oĩa quæ habes & da pauperibus & ſequere me, lex eſt conſiliorum. Licet enim relinquere mũdum, ingredi religionẽ ſanctam, ſeruare caſtitatẽ, ieiunare, & multa huiuſmodi ſint pfectionis, non propterea ſunt ſimpliciter neceſſaria ad acqrendam beatam vitã, ſed quoties poteſt quis perfectius operari & non opatur, venialiter errat, hæc eſt macula venialis.

Quomodo poteſt cognoſci quando vnum peccatum eſt veniale, & quãdo mortale. Cap. 9.

Nota qño dictæcognoſcitur qñ peccatũ mortale, et quando ueniale.

SALO. Ergo peccatum contra legẽ naturalem, contra diuinã decem pceptorum, videlicet, aut contra legẽ eccleſiaſticam, ſiue patrum antiquorum traditionem ex contẽptu & ignorantia affectata ſemper eſt actuale mortale. DAV. Ita. SALO. Et peccatum contra conſilia ſiue leges non ſimpliciter neceſſarias, quæ ſunt de bene eſſe eſt veniale. DAV. Bene.

CAPVT. 10.

CALO. Intellecta macula origĩs actualis mortalis, & venialis, & in quo differant, dic rogo & breui qũo vnum peccatum eſt altero grauius. DAV. Nec breui poteſt dici, nec facilius, an iocaris mecum cum q̃ difficilima ſint ferè faciliora putes, pro ſubiecta materia ſermo debet explicari. Dico ꝙ vel loqmur de peccatis alterius ſpeciei, vel eiuſdem, ſi alterius, vt de odio, blaſphemia, homicidio, & ſimilia. Tunc grauitas peccati cõcluditur ex hoc, ꝙ opponitur bonitati magis intẽſæ & ꝑfectiori, vel qa bonitas oppoſita eſt magis neceſſaria, vel qa tale pctm̃ eſt cõtra plura præcepta & magis ardua q̃ȝ aliud peccatũ. Noui vos exempla magis delectare. Odium Dei, ſi Deus odiri põt, aut odio haberi, eſt maximũ inter oĩa peccata, qa eſt cõtra maximũ bonum diuinum. Si qs autem non diligit Deum ſup oĩa mortal'r peccat, tñ eſt minus pctm̃, q̃ȝ odium Dei, qa poſt primum p̃ceptum, licet p̃ceptum diligendi Deum arduiſſimum ſit & neceſſariũ, non tñ ſicut primum. Et peccata q̃ ſunt cõtra p̃cepta primæ tabulæ, ſunt grauiora illis q̃ ſunt cõtra ſecundã, & breuiter qualis eſt ordo inter præcepta maioris obligationis & neceſſitatis, talis eſt inter peccata. Et qa tria ſunt primæ tabulæ, vnum colere et adorare Deũ. Non adſumere nomen Dei in vanum. Et ſabbatum ſanctificare pertinent ad Deum, Ideo q̃ cõmittuntur contra hæc tria grauiora ſunt, q̃ȝ admiſſa contra ſecundæ tabulæ p̃cepta. Quæ ſunt ſeptem, ſcilicet, Honorare parẽtes, vt bene noſti. Nõ occidere. Non furtum facere. Nõ mechari ſiue immiſceri cũ

Nota quomodo unũ pctm̃ eſt grauius altero.

Qñō unum pctm̄ eiuſdē ſpēi poſſit eē grauius alte- rius ſpeciei.

Nota quot modis unū peccatū uni- us ſpēi poſſit eſſe grauius altero eiuſdē ſpeciei.

aliena. Non iurare falſum teſtimoniū contra ꝓximū. Non deſyderare rem alienā. Quæ omnia ꝑtinent ad ꝓximum. Sed qñ præcepta primæ tabulæ colendi & adorandi vnum Deū eſt maioris neceſſitatis & obli- gationis, ideo pctm̄ idolatriæ qđ committitur cōtra primum p̄ceptum eſt grauiſſimum inter alia q̄ cōmit- tuntur contra reliqua p̄cepta. Et quando Scđm p̄ce- ptum primæ tabulæ eſt maioris obligationis & neceſ ſitatis q̄ȝ tertium, ideo admiſſum contra ſcđm præce- ptum grauius eſt. ſ. blaſphemare Deū, q̄ȝ non colere, & ſabbatum ſanctificare, ſic de alijs p̄ceptis. Quapro pter quanto magis eſt diuinū & neceſſarium p̄ceptū, tanto magis pctm̄ cōmiſſum contra illud eſt graue. Et hoc in peccatis diuerſæ ſpeciei. Nam opponitur bonitati magis intenſæ & neceſſariæ. Si vero loqua- mur de peccatis eiuſdē ſpeciei, dico vnum pctm̄ eiuſ- dem ſpeciei adhuc poteſt eſſe grauius altero multipli citer, vel q̄a vnum eſt magis cōtra plura præcepta q̄ȝ aliud. Exēpli cauſa peccatum eiuſdē ſpeciei cōmitti- tur à viro ſæculari, & idem à viro religioſo. Certū eſt grauius eſſe religioſi pctm̄ q̄ȝ ſæcularis, vtputa ſi forni cetur ſæcularis facit contra vnum p̄ceptum non me- chaberis. Si religioſus, & cōtra illud faciet & contra votum caſtitatis. Et ſic contra plura ergo magis pec cat, maius ergo pctm̄ & grauius. Præterea vnum pec catum eiuſdē ſpeciei altero fit grauius qñ maiori dele ctatione cōmittitur. Tertio qñ vnus minorem habet cauſam vel occaſionem peccandi, q̄ȝ alter. Ex illo. n. exoritur maius pctm̄, vt patet in iuuene & ſene forni- cātibus, magis enim peccat ſenex q̄ȝ iuuenis. Nec eſt

dubium

dubium quin ſenex paruam vel forte nullã habet occaſionẽ,iuuenis vero veluti nauis in medio maris,agitatur fluctibus & ꝓcellis concupiſcentiæ & appetitus varij. Aliquando quia vna ꝑſona poſita eſt & conſtituta ĩ ſtatu maioris dignitatis,q̃ȝ altera. Grauius enim pctm̃ eſt quod à ſacerdote admittitur q̃ȝ ab aliquo laico,& maius à p̃lato,q̃ȝ à ſubdito. Eſt & maius peccatum qñ directum eſt contra ꝑſonam magis dignã, vt ſi quis verberaret ep̃m aut antiſtitem,magis erraret q̃ȝ ſi ſimplicem ſacerdotem. Et ſic de alijs eiuſmodi. Patet etiam in peccatis eiuſdem ſpẽi multipliciter vnum eſſe maius reliquo,& in peccatis diuerſæ ſpeciei.

De macula quæ remanet in aĩa noſtra. Cap. 11.

SALO. Nota eſt mihi diſtinctio peccatorum & grauitas, diu deſyderauimus ſcire hoc eſt à principio huius noſtri colloquij , q̄d remanet in anima poſt cõmiſſum peccatum ceſſante tamen actu interiori ſiue exteriori à quo aĩa dicitur maculata ſiue peccatrix. Et q̄d ſit iſta macula. DAV. Macula remanẽs in aĩa ceſſante actu interiori & exteriori non eſt aliud q̃ȝ quædam obligatio ad pœnas æternas. Nam Deus æternus ordinat illam animã ab illo inſtanti ſiue pũcto quo committit aliquod mortale pctm̃ ad æternam pœnã illi peccato correſpondẽtem. Et tunc diuinus ĩtellectus præuidit animã ab illo inſtanti,et pro omni tp̄e ad pœnas æternas ordinatã, donec pœna debita ſit ſoluta, aut donec egerit pœnitentiã de peccato cõmiſſo,vt voluntas diuina ordina

Quid eſt macula quæ remanet in aĩa nr̃a poſt peccatum cõmiſſum.

uit, quæ ſi cum tali obligatione moriatur, demũ, om‑
nino dãnabitur. Hæc obligatio eſt macula in anima
quã peccatrix dicitur, totq; ſunt maculæ quot cõmiſ‑
ſa peccata, totq; diſtĩctæ obligatiões ad pœnas æter‑
nas. Et hæc eadem (quod aduertendum eſt) tripliciter
appellatur. Primum.n. dicitur macula. Deinde, põt
dici reatus. Et poſtremo appellatur offẽſa. Macula
dicitur inquantũ eſt diſconueniens vel diſproportio‑
nata animæ, ſicut oppoſitũ pulchritudo. Appellatur
reatus inquantum obligat formaliter ad pœnã. Nam
per illã peccans tãq; reus habetur. Nũcupatur offen‑
ſa inquãtum eſt actus voluntatis diuinæ, in qua eſt to‑
ta iſta realitas, per qué actum ad pœnam ordinatur.
Vnde in Deo nihil aliud eſt offendi vel iraſci, q̃; velle
Deũ vindicare iſtam pœnã, & licet figuratiue, vel im‑
proprie dicatur Deus iratus, tñ accipiendo iraſci pro
velle vindicare, excluſa paſſione concomitãte, Deus
formal'r eſt iratus, id eſt q; Deus vult punire pctm̃ cõ‑
miſſum cõtra legem ſuam. Aperta igitur & clara eſt
via ad notitiã habendam de macula qd eſt, & quotu‑
pliciter, hic igitur fili erit dignus in tabernaculo habi
tare, qui ſine illa ingreditur. SALO. Obſtupeſcũt vi‑
res hominũ, & humanus ĩtellectus cum in huiuſmodi
conſyderationẽ deducitur pater benigne & diuinorũ
ſecretorũ ĩueſtigator. Ardua etenim eſt via & arctiſſi
ma, q̃ ducit ad vitam, et ſupnam Hieruſalẽ. Et qs eſt q
poterit p has ſemitas pcedere totq; maculas euitare,
et illis mũdari? Quis vnq̃; fuit, ſine origĩs peccato cõ
ceptus? Nõne & tu ſpiritu ſancto illuſtratus aliqñ di‑
xiſti, Ecce in iniqtatibus conceptus ſum & in pecca‑

Nota qd ſit offendi uel iraſci in Deo.

tis concepit me mater mea. Et Iob homo natus de muliere breui viuẽs tp̃e replet⁹ multis miſerijs,ꝗ quaſi flos egreditur,& fugit velut vmbra.Et tu qn̄q; dixiſti, Oẽs declinauerunt in vnum.Non eſt vſq; ad vnũ. Et ſi dixerimus ꝙ pctm̃ nõ habemus,veritas in nobis nõ eſt,qn̄ ſepties in die cadit iuſtus, niſi forte Deus miſerans à peccatis aliquẽ præſeruauerit, cuiuſmodi ſunt hi qui in ventre matris fuere ſanctificati ad ſupernam patriam euadere non poterant.Quis enim dominus eſt ſuorum ſenſuum in hac vita.Quis tot hoſtes ſuperare et ſtimulos humanæ fragilitatis.Si nemo ſine macula,nullus igitur in mõte ſancto per gloriam habitabit niſi p̃ſeruatus,ĩmo quod difficillimũ eſt dicit deus. הוֹלֵךְ תָּמִים vt textus & veritas hebraica tenet, hoc eſt qui ingreditur et intrat perfectus,hæc verba hebraica idem ſonant.Ex qbus colligo quod nõ ſolũ ſine macula eſſe debet. Sed oĩ gratia & virtute repletus, qđ magis eſt & maxime difficile, ſtupet igitur intellectus vt ad principiũ cõuertar vnde ſum deductus. DAV. Nec vos patiar abire ſuſpenſos,verum eſſe ex cõmuni lege neminẽ ſine macula originis poſſe cõcipi,niſi priuilegio ſingulari, vt late patuit,neq; aliquẽ vallem miſeriæ pertrãſire,p̃ſertim adultum,abſq; actuali mortali niſi fuerit ſanctificatus, multo minus ſine veniali. Si enim intelligeremus nullum poſſe ĩgredi niſi à macula omni p̃ſeruatũ,hoc eſt qui nunq̃; viuens cõtraxerit maculam, eſſet valde irrationabile & impoſſibile. Et ſcriptum eſt.Anathema ſit, qui dixerit Deum præcepiſſe impoſſibilia.Hoc itaque eſſet ĩpoſſibile,niſi in p̃ſeruatis, & in gratia diuina illuſtratis atq; abundan-

tibus, ſed non eſt diffidendũ neq; deſperãdũ de tua & alioꝝ ſalute. Nã textus ille hebraicus & ſcriptura vera, verã hanc habet expoſitionem. Dicit Deus oĩpotẽs ꝙ ille habitabit in tabernaculo meo, hoc eſt in eccleſia militanti, q̃ eſt ſpecialis domus mea ꝑ gratiam. Et ille habitabit ĩ mõte ſancto meo hoc ẽ in eccleſia triumphanti per gloriã, q ingreditur ſine macula, hoc eſt qui in vltimo inſtanti mortis reperietur in gratia mea, ſatiſfactione debita & purgatione facta, vel in vita, vel in purgatorio. Et non aliter intelligendum eſt. Nam impoſſibilia non præcepit Deus. Cum autẽ dicis ꝙ textus hebraicus noſter aliter habet. Nam thamim in lingua hebraica idẽ eſt qđ cõpletus ſiue ꝑfectus, ergo non ſufficit vt ſit completus .i. ſine macula, ſed perfectus, ideſt omni virtute repletus & gratia, aliter nõ eſſet cõpletus, ad hoc vt poſſit ingredi & habitare. Aduertendũ eſt ſuper poſitis & dubitatis verbis, ꝙ textus noſter hebraicus non habet hunc ſenſum & intellectum, ꝙ ille habitabit & requieſcet in monte q ingreditur completus & perfectus, ita ꝙ ſit omni virtute & gratia repletus, quod ſi eſſet, ne paruulus quidem cum circũciſione vel baptiſmate ex hac vita decedens, vitam æternam ingrederetur. Nam talis non haberet ꝓprium meritum, & hoc eſſet contra ſcripturam ſacram. Sed intelligendum eſt in illo textu quod qui in vltimo inſtanti mortis in gratia Dei reperitur, ille dicitur in propoſito immaculatus qui in vitã æternam ingreditur ſine omni obligatione alicuius peccati ſiue pœnæ, & ſic in ꝓpoſito noſtro idem eſt eſſe completũ & ꝑfectum, & ſine macula alicuius peccati.

Nota qũo intelligitur ingredi in uitã æternã ſine macula.

SALO. Soluta eſt oīs caligo & liquerunt me diſcuſſa nocte tenebræ per vocem amœnā, dulcem, ſanctā, ſcientiæ plenam, quæ auribus inſonuit tuis, quæq; ſiſcientes omnes explet atq; ſatiat, & redditum eſt intellectui noſtro lumen, quo datum fuit nobis, dilucidiſſime vt intelligeremus atq; facillime, neminē poſſe habitare in hac eccleſia et in tabernaculo Dei ſuperni p gratiam, niſi qui ingrediatur ſine macula, nec requieſcere in triumphanti per gloriam niſi fuerit immaculatus. Et quid ſit macula, & quot modis dici poſſet. Nūc vereor minime, ſed magis audeo, ad te confugere, vt qui ab eodem Deo hæc audire meruiſti per ſpiritum ſanctum ſcientiarum omnium miniſtratorem. Quid oportet facere, quidq; operari? aut quæ ſtudia, quæ viæ, quæ cogitationes, & deniq; quæ hominibus ſunt ſeruanda & obſeruanda, quibus poſſint quieſcere, & ſine fine in patria æterna inhabitare, & illa frui, dic pater benigne, nec te pigeat filium tuum plenioribus obſequijs demereri.

Pars ſecunda de triplici lege. ſ. diuina, naturali, & humana.

DAVID. יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק

Omine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur ſine macula. Et operatur iuſtitiam. Sic inſonuit vox illa auribus meis, ſic ſcriptum eſt in corde meo, ſic reſonant verba mea, qui

operatur iuſtitiam, qui deſyderat in ſupremo, & exceſſo monte requieſcere, qui cupit optatam cõtingere ſuæ vitæ metam, opetur iuſtitiam illamq́; & aio & ope amplectatur, iuſtitiã cogitet, operetur iuſtitiam, diuinam, naturalem, & humanã. SALO. Non es neſcius qbus loqueris, quos doces & inſtruis, in iis p̃ſertim quæ diuino monitu fuere tibi præſtita & cõceſſa. Scis ergo quid dixiſſe volui, vt clarius. ſ. verbum exhibeas clarioremq́; afferas nobis ſermonẽ. Propterea petimus tria breuiter & breuiſſime tibi exoluẽda. Primum qd ſit lex ſiue iuſtitia diuina. Secundũ an aliæ leges à iuſtitia diuina dependeant in ſua rectitudine & æquitate. Tertium q ſunt effectus ipſius legis diuinæ, ſiue ad qd ordinata eſt lex diuina. Subinde de naturali & humana paucula ingremus, vt clare intelligamꝰ, & dñi dei noſtri voluntatem adimplere poſſimus, & ad fœliciſſimam patriam puenire. DAV. Retulit magnus ille præco, & non ſine magna admiratione ac myſterio ſpiritu tñ ſancto illuſtratꝰ exclamauit vt ſcis. O altitudo diuitiarum ſapiẽtiæ & ſciæ Dei, quã incõprehẽſibilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eiꝰ. Merito enim quis ſenſum nouit, aut eius ſententiam? Hæc mortalium eſt inſaciabilitas, qui ſupra vires euolare nituntur, non eorum qui vires ſuas ſapienter metiuntur. Quæ petis, altiſſima ſunt, Deus ipſe à quo oĩs vallis eſt impleta, ſuggerat nobis, & linguam dirigat, vt inter dicendum quæ ſentio nullatenus aberret, & eo ordine quo præpoſita fuere. Itaq; conuerſi ad primum, dicimus.

Quid ſit lex diuina. CAP. I.

LEx diuina dilecte fili, nõ eſt aliud realiter q̃ꝫ actus ſiue velle aut volitio volũtatis diuinæ, quo ab æterno & pro æterno voluit oĩa, et vult oĩa, q actus voluntatis diuinæ eſt rectiſſimus, immo ipſa rectitudo, cuius rectitudini oĩa conformari debent, ꝑ quem oĩa ordinãtur, & ad vltimum finẽ diriguntur. Sed qñ ſemper clariora petis, eſt aĩaduertendum. Q đ voluntas diuina aut actus voluntatis diuinæ dupl'r poteſt conſyderari. Vno modo vt cõparatur ad intra, ſiue ad ꝑſonas diuinas. Alio modo vt cõ paratur ad extra. Primo modo actus voluntatis diuinæ inquantũ comparatur ad ꝑſonas diuinas, vult patrem ab æterno ꝓducere filiũ, & patrem & filiũ ſpirare ſpiritum ſanctũ, & omnes ꝑſonas diuinas eodẽ actu voluntatis ſiue amoris formal'r infinito, ſe inuicem & mutuo diligere amore infinito, & oẽs perſonas diuinas in eſſentia diuina tanq̃ꝫ in pelago infinitæ ſubſtãtiæ, à qua omnes ꝑfectiones diuinæ pullulant, effluũt, & emanant, eadem viſione intuitiua & faciali intuitione & perfectiſſima & infinita fruitione beatificari et ſatiari, ita ꝙ vna & eadem beatitudo, vna & eadẽ viſio, & fruitio eſt in patre & filio & ſpiritu ſancto. Vnus et idem amor realiter oĩno indiuiſibilis, oĩno impartibilis, quia eſt formal'r infinitus & caret principio medio & fine. Et multa alia ĩnumerabilia ſunt ibi quæ ꝑ volũtatem diuinam ordinãtur. Si aũt comparatur actus diuinæ voluntatis ad extra. ſ. ad creaturas, hoc poteſt eſſe dupl'r. Q uia vel comparatur ad creaturas irrationales vel rationales. Voluntas diuina ſiue actus volũ

Actus uolũtatis diuinæ poteſt conſiderari dupliciter.

Nota q̃ũo uoluntas diuina ordinat oĩa ad extra.

tatis diuinæ inquantum cõparatur ad creaturas irrationales ſenſibiles & inſenſibiles, dicitur lex inquantũ voluit & ordinauit ab æterno oẽs tales creaturas ad ſuos conueniẽtes fines, dando eis ꝓprias virtutes, quibus ſuos effectus, de neceſſitate ꝓducerent, & ad vltimum ſuũ finem attingerent. Q m̃, Deus & natura nihil agunt fruſtra, & ſic finis grauis eſt ad centrũ deſcẽdere, tanq̃ȝ ad ſuum finẽ vltimũ, vt ibi requeſcat et ſuam īueniat ꝑfectionem. Et finis proprius leuis eſt ſurſum aſcendere tanq̃ȝ ad ſuum vltimũ finẽ, vt ibi requeſcat et ſuam inueniat ꝑfectionem. Et oẽs iſtæ creaturæ agũt & oꝑantur in cognitione primi dirigẽtis. ſ. Dei æterni. Et ꝓpterea errare non poſſunt. Itaqȝ ea lege qua voluntas diuina eas creauit gubernãtur & ad vltimũ finem deducũtur. Si vero diuina volũtas aut actus diuinæ voluntatis cõparetur ad creaturã rationalẽ, dicitur lex, inquantũ ꝓduxit creaturã illam dando ex ſua bonitate non tm̃ virtutes & ꝓprietates naturales, ſicut cæteris creaturis irrationabilibus & inſenſibilibus, ſed etiam voluit illi cõdonare intellectum voluntatem & memoriã, quibus bona & mala cognoſcere poſſet, & mala fugere & bona ꝓſequi & facere. Et ideo licet cæteræ creaturæ agãt & oꝑentur de neceſſitate naturæ, & in cognitione primi dirigentis, tñ homo per intellectum agit atqȝ oꝑatur ꝑ ꝓpriam cognitionem & ꝑ voluntatẽ libere & ſimplr̃ voluntarie poteſt mala fugere & bona ꝓſequi. Et ꝑ memoriã mandata & leges Dei habere, & hoc Deus æternus ex ſua bonitate & lege p̃fixa & ꝓmulgata, voluit cõcedere tam hominibus q̃ȝ angelis. Et ꝓpterea fili, ſpiritu ſancto tu illuſtra

tus

tus dixiſti. Deus ab initio formauit homiem, et poſuit eum in manu cõſilij ſui, & adiecit ei mandata & pcepta, ſi volueris ſeruare illa cõſeruabunt te, appoſui añ te ignem & aquã, bonum & malũ, mortem & vitam, quod placuerit ei, dabitur ei. Ecce fili qũo diuina voluntas talia beneficia & virtutes & ꝓprietates ex ſua lege æterna cõicauit rationalibus creaturis, hominibus. ſ. & angelis. De creaturis aũt irrationalibus et inſenſibilibus, ſapiens quidam ſic dicere non dubitauit, Deus res quas condidit ſic adminiſtrat, vt ꝓprios motus agere ſinat. Noſti igitur fili, qũo æternus Deus pmittat & velit ex præfixa lege irrationales creaturas agere ex ꝓpria naturali inclinatione. ſ. de neceſſitate naturæ, vt in poteſtate eorũ non ſit agere ſiue opari, & non agere aut non operari. Et Deus de neceſſitate vult concurrere ad illam opationem ex pfixa lege, qa ſic ab æterno ordinauit. Et ſi non cõcurrit & illa irrationalis creatura non opatur ſcđm ſuam naturã hoc eſt miraculoſe & de abſoluta potẽtia. Pateat hoc exẽplo, ignis eſt agens naturale, ita ꝙ ſtante igne & combuſtibili debite approximato & non ĩpedito de neceſſitate ſequitur combuſtio, q̃ ſi non ſequatur hoc nõ eſt ſine miraculo, & de potentia abſoluta ſuſpendente ignem à ſua opatione ſicut in camĩo trium puerorũ. Homo autem q eſt agẽs liberum & voluntariũ mere & voluntarie ſuas ꝓducit opationes, ꝓpterea magna eſt & eminẽs rationalis creaturæ libertas, quod eſt impoſſibile vt reor Deum etiam de potẽtia abſoluta tali libertate hominem poſſe fundamentaliter priuare. Nam ſicut claudit cõtradictionem, hoiẽm eſſe aſinũ;

nec Deus hoc ex conſequenti facere poteſt, nõ enim eſt factibile, pariter nec poteſt eſſe homo, & non rõnalis & liber, ſaltem quo ad potentias. Actus tñ iſte voluntatis diuinæ, q̃ dicitur lex diuina diuerſimode eſt à deo manifeſtatus, tam in lege noſtra hebraica, necnõ per patriarchas, & ꝓphetas, q̃ʒ etiam in euangelica lege inter chriſtianos habita & obſeruata, in q̄bus tot leges ſunt ab æterno Deo manifeſtatæ ſecundum neceſſitatem, & creature rationalis oportunitatem. SALO. Dic quæſo pater per capita rerũ ac ſummatim ſi fieri põt, vt ampliſſima dicta breuiter colligere valeamus. DAV. Grandes materias breuiſſima verba expromere nequeũt. Nam breuitas obſcuritati eſt cõiuncta tamen ſic habeto, ꝙ lex diuina non eſt aliud q̃ʒ actus voluntatis diuinæ, qui eſt rectiſſimus, immo ipſa rectitudo, quo ab æterno voluit oĩa, & illa ad ꝓprium finem ordinauit & ordinat, ſcd̃m virtutes & proprietates quas ipſa ex ſua bonitate dedit, ex quo actu oẽs leges ſcriptæ ſunt ordinatæ & factæ, & ſuo tempore, ſicut domino placuit manifeſtatæ, hæc eſt lex diuina, vt diximus.

Quomodo oĩa dependeant à lege diuina. Cap. 2.

SALO. Explicato primo, & bene intellecto, liceat venire ad ſecũdũ. An leges aliæ dependeãt in ſua rectitudine à lege diuina, ita ꝙ non poſſit eſſe aliqua lex recta quæ nõ dependeat à rectitudine legis æterne. DAV. Liceat ad ſcd̃m peruenire & q̃ʒ breuiſſime

illi ſatiſfacere. Aduerte igitur ꝙ cum lex diuina rectiſſima ſit, immo rectitudo ipſa, & vniuerſalis lex factibilium oĩum cui creaturæ oẽs rationales et irrationales ſenſibiles & inſenſibiles cõformari & obedire tenentur. Ex hoc fit vt pro tanto lex quæcunq; ſit, recta ſit, pro quanto participat diuinæ legis rectitudinẽ & illi conformatur. Et pro tanto vocatur & eſt lex iuſta & recta, pro quãto eſt à volũtate diuina volita & (vt ita dicã) acceptata. Nam lex & quodcũq; ens dicitur iuſtum & bonum, quia à Deo volitum, & non ecõtra. Non.n.quia opera mea eſt bona, ideo volita à Deo, ita ꝙ bonitas illius opationis ſit, vt Deus acceptet illam, ſed ſola voluntas, ſiue acceptatio voluntatis diuinæ eſt cauſa immediata quare quodlibet ens ſit iuſtũ, rectum & bonum. Ex iſta concluſione ſeqtur correlarie, quod omnis lex quæ non conformatur legi & voluntati diuinæ, ex qua oĩs lex dependet, & cui conformari debet, non põt lex iuſta vocari, immo abuſiue & contra oẽm rationem lex nominatur. Sed potius vocari debet abuſio, & peſſima corruptela, & legis deſtructio vt diximus. Propterea ꝙ eſt contra ſupremæ, & diuinæ legis rectitudinem. Et queãdmodũ, vt noſti, in vno quoq; genere datur vnum quod metrũ eſt & menſura omnium quæ ſunt in illo genere. Et pro tanto aliqd dicitur magis perfectum pro quanto magis appropinquat ad illud primũ, ita ꝙ per acceſſum & receſſum ab illo primo principio oĩa quæ ſunt in illo genere mẽſurãtur, vt in genere animalium, homo eſt primum metrum & pfectiſſimum, & in genere coloris albedo, ita ꝙ aĩal magis appropinquans ad ho-

Nota quõ lex humana ſit & dicatur iuſta.

minis perfectionem magis eſt perfectum, ſic quicūq; alius color reſpectu albedinis & proportionis maioris habitæ ad illam. Pariter Deus æternus dicitur metrum & perfectiſſima menſura extrinſeca & tranſcendens in genere ſubſtantiæ, & ꝑ acceſſum & receſſum ad ipſum menſurantur omnia. Sic lex diuina metrum eſt & menſura rectiſſima, immo ipſa rectitudo, à qua omnia dependent quæ recta ſunt, & per acceſſum & receſſum ab illa, vnaquæq; lex iudicatur iuſta. Habes itaq; fili ſecundum quod quærebas quomodo aliæ leges ab illius rectitudine dependent.

De æternitate legis diuinæ. Cap. 3.

SALO. Dic obſecro pater lex diuīa fuit ab æterno aut ex tēpore? Et addam aliud, lex illa ē ne mutabilis aut variabilis varijs tēporibus, vt aliter ſit in vno tempore q̄ in altero? DA. Quanto magis explicari nitor, tanto magis implicari videor. Videris gradum facere ab imis ad ſuprema. Cupio (vt tibi verum fatear) hæc profundæ mentis archana conticere aut ſilentio p̄terire magis, q̄ ſic ſummatim dicere, vt velis. SALO. Age pater vel affatim, vel ſummatim dicas & à quæſitis amore filij non recedas, aut deſiſtas. Illa enim obiter ſollicitauerūt mētem noſtram, age (ſi placet) reddas illam (vt benigne ſoles) quietam. DAV. Agam fili, vt quieſcat, dixiſti obiter in hanc dubitationem te incidiſſe an lex diuina ſit ab æterno? vel ex tempore? Reſpondeo & pro

huius intelligentia,eſt aduertẽdum ꝙ legem diuinam ſiue aliquid eſſe ab æterno dupliciter poteſt intelligi. Vno modo q́ ſit ab æterno,ideſt ꝙ menſuretur æternitate. Altero modo ꝙ ſit ab æterno, id eſt ꝙ careat principio,medio,& fine. Primo modo illud qđ menſuratur æternitate,& tamen habet principium mediũ & finem,licet dicatur eſſe ab æterno.i.mẽſuratũ æternitate,non tamẽ eſt pro æterno. Illud autem quod dicitur æternũ,& caret principio,medio,& fine, dicitur eſſe ab æterno,& pro æterno,ideſt ꝙ menſuratur æternitate, & caret principio,medio, & fine. Si ergo loquamur de lege diuĩa dicitur,& eſt æterna vtroq; modo.Primo quia actus voluntatis diuinæ quo diſponit omnia eſt ab æterno.i. menſuratur æternitate tanquã ſua ꝑpria mẽſura ſibi correſpõdente.Secundo modo qa eſt ab æterno.i.caret principio,medio,& fine. Eſt tamen cõſyderãdum ꝙ licet diuina lex vtroq; modo ſit æterna,tamẽ in diuerſis tẽporibus. Alio & alio modo ex tempore Deus æternus illã mundo manifeſtauit. Et quãuis lex diuina ſecundũ eſſentiam ſuã ſit vna ab Adam & Abel vſq; ad iudicium,habuit tamẽ ipſa tres ſtatus, videlicet,ſtatum naturæ ab Adam vſq; ad Moſem.Scripturæ à Moſe vſque ad Meſſiæ aduentum.Et gratiæ à Meſſiæ aduentu ad iudiciũ vſq;,quibus ſtatibus ꝓceſſit ſemper de impfecto ad pfectum. Nam cõtinue aliqd perfectionis accepit, quo ad ritũ & modum colendi Deum. Nam ſi recte recolis, ab Adã & Abel accepit modum ſacrificiorũ & oblationem tanq̃ ſignaculũ fidei Meſſiæ futuri. Et in Abraã circunciſionem, ſub qua fide Chriſti vel Meſſiæ ven-

Aliquid eſſe ab æterno ꝑt itelligi dupliciter.

Q̃uõ lex diuina dicatur & ſit æterna.

Lex diuĩa habuit tres ſtatus.

turi ſalui facti ſunt, omnes Meſſiæ fideles. Et ab Adã vſq; ad Moſem in lege naturæ, iſte tamen ſtatus legis naturæ pars eſt diuinæ legis à Deo traditæ. In ſecundo vero ſtatu maiorem adhuc accepit perfectionem & expreſſam iuſtificationem in Moſe, per expreſſa moralia præcepta & iudicialia atq; cæremonialia, in qbus expreſſius figurabantur noſtræ redẽptionis myſteria, ſub qua fide Meſſiæ futuri in illis cæremonijs figurati, ſaluati ſunt omnes patriarchæ & prophetæ & fideles profeſſores, & noſtræ hebraicæ legis obſeruatores. Vltimam demum perfectionem accepit ab ipſo Chriſto & Meſſia recepto in vltimo ſtatu qui quidem Meſſias ſuo aduentu cõpleuit omnia quæ fuerãt figurata in omnibus ſacrificijs & cæremonijs noſtræ legis, quãdo pro nobis qui expectabamus pariter & pro chriſtianis paſſus eſt, et dedit legem euãgelicam in qua aperuit & verificauit myſteria omnia, ſenſum & ſcripturas, quæ fuerant in lege noſtra.

De ſalute antiquorum. Cap. 4.

SALO. Non poſſum nõ vlteriora petere, quando inter dicendum nobis ſe offerre videntur. Dic obſecro antiqui illi philoſophi & gentiles qui fuerunt tpe legis naturæ, & noſtræ hebraicæ legis, potuerunt ne ſalui fieri, an de facto oẽs fuere dãnati? DAV. Non ſunt minimæ entitatis ſed maximæ difficultatis hæc, nec facili tranſitu peragẽda. Dicam tamen ꝙ illa ſumma & infinita ſapiẽtia diuina nunq̃-

deſtitit dare oportunũ remedium ad ſalutẽ noſtram. Sed in omni ſtatu ac tpe congruentem dedit medicinam, qua quilibet ſanare poſſet peccatoꝝ ſuorũ vulnera, ad illamq; fœliciſſimã patriam puenire. Non.n. deficit Deus in neceſſarijs, neq; in ſupfluis abundat, vt vera eſt ſapientium ſnĩa. Nam ex quo creauit hoĩem ad beatitudinem veluti ad finem vltimũ, opus illi fuerat in oĩ ſtatu puidere remedia qbus poſſet ſaluari, ſecus fruſtra creaſſet illum, quod eſt maximum inconueniens. Dico igitur ꝙ quilibet creatus ab Adam vſque ad noue legis. ſ. euãgelicæ publicationem, hoc eſt ad Meſſiæ aduentũ, vt chriſtiani affirmant, potuit ſaluus fieri in lege ſua, & in tpe quo fuit. Si ſecũdum illam legem vixerit. Et pariter qui fuit in ſtatu legis naturæ, prius q̃ʒ lex ſcripta data fuiſſet, potuit & de facto ſaluus factus eſt, dũmodo ſcd̃m legẽ naturæ vixerit. Dicimus quoq; & ſecũdo loco ꝙ omnes philoſophi & gentiles qui noſtræ legis temporibus fuerunt, & non erant de gente noſtra & lege moſaica, potuerunt ſalui fieri & de facto ſaluati ſunt, ſi naturæ legem obſeruabant. SALO. Perſiſte aliquantulum ſi libet, oritur enim difficultas, ex quo lex Moſaica fuit à Deo data, qũo gentiles & philoſophi poterant ſalui fieri ſi legẽ noſtrã non obſeruabant? cum illa lex à Deo fuerit, & oẽs creature ſubijciantur Deo, & illi obedire teneantur. DAV. Dico ꝙ lex noſtra moſaica licet ſit diuĩa, & à Deo data, & quælibet creatura rationalis maxĩe teneatur obedire ipſi Deo, tñ illa lex data fuit populo hebraico tm̃, & nõ gentilibus, ppterea gentes illæ ad noſtrã legem nõ tenebãtur, hoc eſt ꝙ ſpiritus ſanctus

Quilibet qui fuit creat⁹ ab Adã uſq; ad publicationẽ euangelii potuit ſaluus fieri in ſua lege.

Oẽs philoſophi q fuerunt tpe legis hebraicæ et etiã gẽtiles potuerunt ſalui fieri.

Obiectio ꝙ philoſophi et gentiles non poſſent ſalui fieri.

Gẽtiles nõ tenebantur ad obſeruãtiam legis moſaicæ.

per os meum loquutus, ait. Non fecit taliter omni na tioni, & iudicia ſua nō manifeſtauit eis. Voluit Deus æternus populo hebraico tantū ex ſingulari priuilegio dare legem illā ad noſtræ gentis decorē & dignitatem. Cū inde naſciturus eſſet filius eius & mater, idcirco tot gratiæ, tot priuilegia, & denique multa alia bona populo noſtro fuerunt cōceſſa & non gentilibus, colligamus ergo, illos ad noſtrā legem ſeruandā non teneri, & in ſua lege poſſe ſaluari, veluti apparet in ſacris literis, vt Iob & multi alij qui tn̄ gentiles fuerūt. Addimus tertiū fili dilecte ſi Meſſias venit vt chriſtiani tenent, & firmiter credunt, et veritas patuit, q nouā legem dedit, quā oībus nationibus promulgauit, poſt euangelij publicationē nullus cuiuſcunq; ſtatus, ſectæ, ſeu cōditionis ſaluari poteſt niſi tantū chriſtiani credentes, & legē euangelicā ſeruantes, cum lex talis ſit à Deo data, & oībus gentibus & toti mūdo publicata, & quilibet homo Deo teneatur obedire, qlibet tenetur de neceſſitate ſalutis illam obſeruare, aliter ſaluus fieri nō poteſt. Patet nunc qūo & gentilis & philoſophus quilibet, ante publicationem legis euangelicæ poterat fieri ſaluus, ſed poſt promulgationē nullus, niſi in euangelica. Et ſic habes fili ex iis, legem diuinam eſſe ab æterno, & pro æterno. Tum quia menſuratur æternitate, q̄ eſt propria menſura legis, & operationis diuinæ, & maximæ volūtatis. Tum qa actus voluntatis diuinæ caret principio, medio, & fine. Et ꝑ conſequens de neceſſitate æterna.

Poſt publicatione euāgelii nullus cuiuſcūq; ſtatus ſeu ſectæ, pōt ſaluus fieri niſi in lege euāgelica.

De neceſſitate legis diuinæ. Cap. 5.

SALO.

SALO. Si voluntas diuina eſt agens mere volũtarium & liberũ. Vnde pater benigne ꝓuenit iſta neceſſitas, videlicet ꝙ lex diuina ſiue actus voluntatis diuinæ ſit æternus et de neceſſitate æternus. DAV. Licet volũtas diuina ſit agẽs mere voluntarium & liberum & cõtingẽter ad extra, tñ ad intra de neceſſitate opatur & non cõtingẽter. SAL. dilucidius ſi libet. DAV. Dicimus ꝙ licet volũtas diuina ſit agens voluntarium, & contingenter, & ex tpe ꝓducit creaturas, tñ ad intra circa eſſentiam diuinam neceſſario opatur, & amat. Et qm̃ diuina eſſentia eſt æterna, & ſimiliter diuina voluntas. Et ipſa de neceſſitate amat eſſentiam diuinã, & vtraq; eſt formaliter infinita, & pro quocũq; ſigno eſt eſſentia præſens volũtati diuĩæ, pro illo tunc de neceſſitate amat, & qa æternaliter eſſentia diuĩa perfectiſſimo modo eſt ſibi præſens, ideo æternaliter & pro quolibet ſigno de neceſſitate amat. Et ꝓpterea lex ſiue actus voluntatis diuinæ de neceſſitate eſt æternus.

Vñ prouenit neceſſitas legis diuiæ cũ ſit agẽs uolũtarium.

De contingentia vel neceſſitate legis diuinæ. Cap. 6.

SALO. Quare igitur diuina voluntas reſpectu creaturarum cõtingẽter opatur & ex tpe, & reſpectu eſſentiæ diuinæ neceſſario. DAV. Voluntas diuina neceſſario diligit eſſentiã diuinam, qa eſſentia diuina eſt bonitas & ꝑfectio formal'r infinita. Ex qua bonitate infinita, volũtas diuina tãq;

Nota q̃re uolũtas diuina reſpectu creaturarũ contigẽter opatur & reſpectu eſſentiæ neceſſario.

à proprio obiecto neceſsitatur ad amãdum. Non autem ſic reſpectu creaturarum, cum nõ ſint formaliter infinitæ, nec obiectum primarium diuinæ voluntatis. Noſti ergo hæc clarius, & ad tui animi ſententiam.

De immutabilitate legis diuinæ. Cap. 7.

CALO. Noui & diſtincte ſatis, nec ꝓpterea recedamus, aut ab inceptis deſiſtere velimus. Sed ꝙ ſcđo loco diximus aꝑire tua (qua ſoles) benignitate decernas. Eſt ne aliquo modo talis lex variabilis, ſiue mutabilis, vt iam dictum eſt, & dubitatum. DAV. Decreui non deſiſtere & tua vota ſatis adimplere, & quæ ſentiã perq̃ libenter dicere, pro cuius rei dilucidatione firmiter teneas, ꝙ illa lex æterna ſiue actus voluntatis diuinæ vſq; adeo firmiſſimus eſt, & ſtabiliſſimus, vt impoſſibile ſit poſſe aliquo modo mutari, ſeu variari. Si.n. diuina voluntas ſiue aliqd qđ eſt in Deo poſſet variari vel eẽt mutabile, de facto ſequeretur, ꝙ Deus non eſſet Deus, & hoc includit cõtradictionem. Nam cum oĩs mutatio ſiue quaſi mutatio dicat imꝑfectionem ſiue quaſi imꝑfectionẽ, vt doctrina eſt ſapientium oĩum, & oĩs imꝑfectio ſiue quaſi imꝑfectio remouenda ſit ab ipſo Deo, vt tenet oĩs lex & doctrina. Aliter Deus nõ eſſet ſummũ bonum, qa careret aliqua ꝑfectiõe. Et actualiter eſſet imꝑfectus, & ꝑ cõſequens non eſſet ſummũ bonũ, igitur non eſſet Deus, qđ videtur irrationabile & cõtradictionem includere. Ex qbus hæc dicimus ꝙ diuina lex aut diui

næ voluntatis actus eſt oĩno ĩmutabilis, oĩno inuariabilis. Sed eodem actu, eadem lege, mouet immobiliter, & gubernat omnia.

De cauſa ĩmutabilitatis legis diuinæ. Cap. 8.

SALO. Satis bñ, ſed obſecro nec te tedeat diſtincte hoc apire, vnde ꝓuenit ꝙ lex illa ſiue actus diuinæ voluntatis eſt adeo immutabilis, et inuariabilis. DAV. Nimiũ acute rimaris hæc ardua & ꝓfunda myſteria, & in eodẽ verſaris, & circa idẽ diuerſa quæris, & varia, ab alijs potius iſta q̃ȝ à me poteris qñqȝ perſcrutari. Nunc ne deeſſe videar, aut rñdenda ſubterfugere, qd ſenſero dicam. Q d' ĩmutabilitas actus volũtatis aut legis diuinæ emanat ex duplici ratione. ſ. eſſentiæ diuinæ, & voluntatis diuinæ. Nã cum eſſentia diuina ſit bonitas & pfectio formaliter infinita. Et voluntas diuina ſimiliter infinita. Et eſſentia diuĩa ſit obiectum adæquatũ, & neceſſariũ diuinæ voluntatis, de neceſſitate ꝓcedit dilectio formaliter infinita, quæ dilectio ſiue amor oĩno eſt indiuiſibilis, oĩno impartibilis. Et ſicut eſſentia diuina et volũtas diuina ſunt formaliter infinitæ, & vna numero. Sic & actus voluntatis diuinæ, aut amor eſſentiæ diuinæ eſt vnus actus numero oĩno indiuiſibilis, formalr̃ infinitus. Et qm̃ volũtas diuina de neceſſitate diligit eſſentiam diuinã, et eſt actus aut opatio ſibi adæquata. Propterea de neceſſitate idẽ actus numero ſemp cõtinuatur. Ita ꝙ ſicut ab

Vñ ꝓuenit ꝙ lex diuina ſit imutabilis & penitus inuariabilis.

æterno voluntas diuina actualiter diligit eſſentiam diuinam, ita pro quolibet inſtanti noſtri tp̄is actualiter diligit, & ſemper actus ille, aut amor continuatur, ita ꝙ eſt impoſſibile non cõtinuari. Et ex hoc ſeqtur ꝙ lex diuina ſiue actus diuinæ voluntatis omnino ſit inuariabilis. Nam vnus actus numero formaliter infinitus de neceſſitate cõtinuatur, tam ex parte eſſentiæ diuinæ, q̃ȝ ex parte voluntatis, vt diximus.

De prædeſtinatione. Cap. 9.

SALO. Recte quidem & ſatis abſoluta ſunt quæ mẽtem excitabant meam, quibus iam clarum eſt nobis quid lex diuı̃a ſit, quomodo æterna, & omnino ı̃mutabilis, qua vel quo actu ab æterno determinauit omnia. Et merito quæ in Deo ſunt de neceſſitate ſunt, & inuariabilia vt ſaluetur ſumma & infinita perfectio diuinitatis. Nam ſi aliquo modo eſſet mutabilis nõ eſſet ſummum bonum, nec Deus per cõſequens, vt patet. Sed nõ potui ex his dictis & vltima concluſione non incidere in ea dubitabilia quæ omniũ pene mentes, animoſq; vexãt, & cruciant, in quibus & vulgus & ſapientes ceſpitant, dubitant, & inqrunt, dicentes. Si lex diuina æterna eſt & penitus ı̃mutabilis, qua quidem lege ſiue actu volũtatis diuinæ ab æterno determinauit omnia. Et eſt impoſſibile aliter poſſe determinare & velle. Et pariter diuinus intellectus diſtinctiſſime cognouit determinationẽ voluntatis diuinæ. Et eſt ſimiliter oı̃no ı̃mutabilis, & eſt ı̃poſ

Si deus eſſet nutabilis nõ eſſet ſummũ bonũ, & per cõſequẽs nõ eſſet Deus.

ſibile aliter poſſe cognoſcere. Ex hoc ſeqtur ꝙ ſi Petrus ab æterno eſt ordinatus ad vitã æternã de neceſſitate ſaluabitur, etiã ſi perpetraret omnia mala & facinora q̃ fieri poſſunt, & ſi Ioãnes eſt ordinatus ad pœnas æternas de neceſſitate dãnabitur, ẽt ſi faceret omnia bona ſibi poſſibilia, vel volũtas diuina mutabitur. Et diuinus intellectus aliter cognoſcet, quorũ vtrũque eſt impoſſibile, & irrationabile. Et hoc quoad animam. Sequeretur præterea benigne pater ꝙ omnia de neceſſitate euenirẽt, & ſic ſi aliquis moriatur in aqua, ideo moritur, qa Deus ſic voluit & determinauit. Et pariter ſi moriatur in igne, & quoquo modo ſiue bonũ ſiue malũ alicui eueniat, iõ eueniret qa De⁹ ſic voluit & ordinauit. Et ex hoc ſeqtur negandũ eſſe & pro nihilo hñdum liberũ arbitrium. Nã nihil prodeſſet. Et ex hoc infinita pene mala & errores exorirentur. Ex qbus dictis effectũ eſt, vt noſtris tẽporibus multi mortales aſſerere audeãt & defendere conãtur, & hæc peſtis peſſima, & contagioſus morbus aſſidue inficit, & animas mortaliũ maculat, & polluit. Proptere a te etiã atq; etiam rogo, obſecro, & obteſtor diuĩo tuo rñſo (vt adſoles) rei veritatẽ in medium adducas, vt cognita veritate omnium audacia & temeritas ꝓpellatur, & effugiat, & tot mala qlibet euitare poſſit. DAV. Et qs ô fili dilecte eſt q audeat in huiuſcemodi cõſyderatões diſcutiẽdas deſcendere, aut illas agredi, in qbus oĩum hoĩum mentes caligant, ſicut oculi noctuæ (vt dicitur) ad lumen ſolis, talia enim ſunt vt non ſolum humani intellectus potentiam & vires, verũetiam angelici ſine diuino nutu ſuperãt & excellãt.

Et quis eſt qui ſapientiæ & ſcientiæ Dei altitudinē & incomp̄hēſibilia eius iudicia rimari poſſit, niſi adfuerit ſupni luminis aliqd? Itaq; nō immerito agitat mentes hoīum, & cruciat, et qn̄q; p̄cipitat, qn̄ quod quæris nō in hoīe ſed ſupra hoīem ineſſe videtur. Propterea nulla te ducat admiratio, verūtn̄ ne tua ſit mentis exagitatio aliqua, neq; ſcrupulus maneat, qui te vel potius ſocium, cuius cā moueris (vt videor ad hæc petenda) habeat, dicā quæ ſupioribus annis lumine Dei interpoſito dixiſſe memini. Cum ego & cōplures alij in hunc ſermonē incidiſſemus, tu vero ſi adubitaueris interrogato, conabor enim te non longius morari. Dico q̄ Deus æternus ab æterno, in inſtāti indiuiſibili æternitatis oēm creaturā rōnalem p̄deſtinauit ad vitā æternam, & oēm creaturam rationalem p̄ſciuit ad pœnas æternas, & in quolibet inſtanti tp̄is noſtri prædeſtinat ad vitam æternā, & non p̄deſtinat, abſq; aliqua ſui mutatione, nec etiā rationis. Et hoc diximus p̄ter ſententias aliquorū philoſophorum qui omnē præſciētiam aut præuidentiā ab ipſo Deo ſummo auſi ſunt negare, quas omiſſimus veluti nihil ad rem noſtram facientes. SALO. Verba hæc tua memoria ſūt digna. Sed acutiſſime ponderanda. Nā ſi hoc p̄bari poſſet quod illa continēt, omnis difficultas ab intellectu humano ſecederet. Dic ergo pater qūo ē poſſibile. DAV. Dicam dilecte fili. Certum eſt apud oēs & ſapientes & doctores, q̄ Deus æternus de potentia abſoluta pōt ſaluare omnem hoīem, & ſimiliter dānare. SALO. Perq̄ bene hoc omnes cōſentiunt, & ſimiliter in hoc conueniunt oēs. DAV. Et potentia abſoluta fili in

Nota hāc q̄ſtionem qūo oēs creaturæ rōnales ſunt p̄deſtinatæ in uitā æternā, & qūo ſimul ſunt oēs præſcitæ.

Deo non eſt aliud niſi voluntas, vt prior actu ſuæ voluntatis. Et ipſa voluntas etiã vt actu elicit ſuum velle eſt prior ipſa volitione. Nam voluntas fili vt pducẽs actum, eſt prior actu, & libera ad vtrũq; oppoſitorũ. Si ita eſt, ſeqtur ꝙ cum voluntas diuina in illo inſtãti æternitatis vt erat prior actu, poterat ad vtrũq; oppoſitorum. Et poterat ſaluare omnem hoĩem mere libere & contingenter. Ergo pariformiter & modo cum ſit eadem volũtas ſimpliciter vna formal'r infinita. Et vnicus actus voluntatis ſuæ formal'r ĩfinitus. Et vnum inſtãs indiuiſibile æternitatis, ꝙ ſicut in illo priori poterat ad vtrumq; oppoſitoꝝ. Ita & in quolibet inſtanti nunc põt, cum voluntas ſemꝑ ſit prior actu, vt dixi. SALO. Verba & rõnes tuæ multum videntur habere efficaciæ, & ſapientiæ, & ea attingere quæ ſupra humanum intellectum eſſe exiſtimãtur, vt intellectus tñ humanus qeſcat, quid dicẽdum tibi videtur ad remouendã hanc difficultatem? Tenent ſapientes ꝙ nõ eſt tranſitus à cõtradictorio ad cõtradictorium ſine mutatione, quia aliter non eſſet ratio, quare nunc vna ꝑs cõtradictionis ſit vera, & prius non fuit vera, & nunc eſt falſa, et prius non fuit falſa. Verbi gratia. Si manus mea nunc eſt calida et prius nõ fuit calida, non poteſt eſſe ſine mutatione manus. Aliter non eſſet ratio q̃re nunc eſt alba, & prius non fuit alba, vel calida. Nunc aũt ſi voluntas diuina pdeſtinauit Petrum, & nunc nõ pdeſtinat, non videtur poſſe eſſe ſine mutatione, & ſic voluntas diuina eſſet mutabilis, qđ eſt ĩpoſſibile. Similiter cum intellectus diuinus ab æterno cognouit voluntatẽ diuinam determinare Petrum fore ſaluãdum,

& eſt impoſſibile aliter poſſe cognoſcere, ſequitur ꝙ intellectus diuinus non cognoſcet hoc,&c. vel aliter cognoſcet,quorũ vtrũq; eſt ĩpoſſibile. DAV. Acutiſſime qdẽ veluti diuinorũ ſecretorum ſolertiſſimus inquiris & hæc inueſtigas, habeas tñ hanc tuæ dubitationis declarationem,ꝑpoſitis aliqbus notabilibus ex noſtra voluntate adplicabilibus,poſtmodum ad ꝓpoſitum. Dico igitur ꝙ voluntas noſtra poteſt velle aliqua duo oppoſita in eſſe alteri,dupľr. Vel pro eodẽ inſtanti & eodem actu voluntatis numero. Vel pro alio & alio inſtanti,& ꝑ alium & alium actum voluntatis,& hoc modo poteſt velle illi nullo modo variata in ſe ante terminum volũtatis, pateat exemplo ſic, ego poſſum velle Ioãnem eſſe diuitem & nõ eſſe diuitem pro vno & eodẽ inſtanti,& vno & eodẽ actu voluntatis,vel pro alio & alio inſtãti,& ꝑ alium et alium actum voluntatis. Et hoc poteſt eſſe dupľr, vel ego vellem Ioannẽ eſſe diuitem & fœlicem voluntate efficaci & abſoluta,vel voluntate conditionata. Voluntas abſoluta & efficax vocatur qñ ego volo aliqd alicui ſine aliqua conditione,& voluntate efficaci ſtatim pono effectum in eſſe. Verbi gratia,ſi ego vellem voluntate efficaci Ioãnem eſſe diuitem,& poſſem ipſum facere diuitem,ſtatim ponerẽ effectum in eſſe.i.ſtatim Ioãnes eſſet diues,vel poſſem Ioannem eſſe diuitẽ vel nõ diuitem voluntate cõditionata.i. ſi ipſe eſſet bonꝰ chriſticola ſeruans ꝑcepta dñi ſit diues,ſi aũt non ſeruauerit ꝑcepta illius non ſit diues. Et non eſt neceſſe ponere alteram partẽ diſiunctiue niſi ſtante conditione.i. niſi Ioãnes ſeruauerit ꝑcepta dñi non erit diues,

Nota qũo uoluntas noſtra põt uelle aliq̃ duo oppoſita,in eſſe alteri & quot modis.

Quid ſit uolũtas efficax & abſoluta.

Quid ſit uoluntas conditionata.

& hoc

& hoc abſq; aliqua mutatione in voluntate mea, quia volo duo oppoſita ineſſe Ioanni pro alio & alio tpe, non voluntate efficaci, neq; abſoluta, ſed tm̄ conditionata, ita eſt in ꝓpoſito voluntas īmenſa diuina poteſt velle q̄cūq; obiecta abſoluta (exceptis peccatis & inordinate volitis,) q̄ poteſt voluntas creata, & ſicut voluntas creata poteſt velle duo oppoſita in eſſe alteri pro vno & eodem inſtanti, & vno & eodē actu volūtatis, vel pro alio & alio inſtanti, & ꝑ alium & alium actum voluntatis. Ita volūtas diuina poteſt velle duo oppoſita ineſſe alteri pro alio & alio inſtāti, ſed vnico ſimpl'r actu voluntatis nullo modo variato ex parte rei, ſed tm̄ ſcd̄m rōnem. i. ꝙ actus voluntatis diuinæ vt tranſit ad Petrum ꝑdeſtinatum, vocatur actus prædeſtinandi, vt aūt tranſit ſuper conſeruationem illius dicitur actus conſeruandi, vt autem tranſit ſuper animam creatam, dicitur actus creandi nulla facta variatione ex parte ipſius actus, ſed tm̄ vt conſyderatur trāſire ſuper diuerſa obiecta, dicitur eſſe diſtinctus ſcd̄m rationem. Poteſt ergo volūtas diuina velle Petro diuerſa obiecta pro alio & alio inſtāti, vel pro eodem, & hoc vel voluntate abſoluta & efficaci, vel voluntate conditionata. Dico igitur ad argumentū, qn̄ dicis Si voluntas diuina eſt ſimpl'r īmutabilis, & ab æterno voluit quæcunq; voluit, ergo non poteſt velle oppoſitum, vel ſeq̄retur ꝙ eſſet mutabilis quod eſt īpoſſibile. Dicendum eſt ꝙ ſi voluntas diuina vellet Iōānem ꝑdeſtinare ad glo[illegible]am voluntate abſoluta, nō poſſet velle oppoſitum ſine mutatione, & hoc ētiam intelligendo de voluntate efficaci. Si autem voluntas diuīa

Nota q̄ūo Deus uoluit ab æterno omnē hoīem ſaluū fieri.

vult prædeſtinare Ioannem ad gloriam voluntate cõditionata, non ſeqtur ipm̃ poſſe ſaluari vel damnari, niſi ſtante cõditione. Et hoc abſq; vlla mutatione ipſius voluntatis, qa non abſolute ordinauit ipm̃ ad gratiam & gloriam cõſequendam, niſi ſtante cõditione, vel niſi voluntate cõditionata, hoc eſt ſi in vltimo inſtanti mortis inuenitur in gratia, vult ipm̃ eſſe ordinatum ad vitam æternam. Ad ſecũdum præpoſitum in quo dicitur, cum intellectus diuinus cognouit oĩa, & eſt ĩpoſſibile aliter poſſe cognoſcere q̃cunq; cognouit, aut ergo cognouit Petrum eſſe ſaluandũ ſiue p̃deſtinatum, aut nõ, vel ſimul ab æterno cognouit vtrũque, ſi cognouit ipm̃ eſſe p̃deſtinatum, ergo eſt ĩpoſſibile ipm̃ non poſſe ſaluari, ſi autem cognouit oppoſitum. ſ. ipm̃ non eſſe p̃deſtinatum, ergo impoſſibile eſt ipm̃ poſſe ſaluari, & ſeqtur argumẽtum, vel cognouit vtrũq;, & hoc eſt impoſſibile, qa aut voluntas diuina p̃deſtinauit illum ad gloriã, aut non, ſi prædeſtinauit, ergo intellectus diuinus ab æterno cognouit, aliter Deus non eſſet omniſciens, aut non determinauit, & ſic intellectus diuinus cognouit Ioãnem nõ eſſe prædeſtinatum ad vitam æternã, aut voluntas diuina non p̃deſtinauit neq; reprobauit, & hoc eſt impoſſibile, qa illa diuina voluntas ab æterno ordinauit oĩa ad vltimum finem. Dico igitur fili mi, ꝙ diuinus intellectus eſt ĩmutabilis, & ab æterno cognouit oĩa, & impoſſibile eſt aliter poſſe cognoſcere. Et cũ dicitur aut cognouit Ioãnem eſſe p̃deſtinatum ad gloriam, aut nõ. Dico ꝙ cognouit illum eẽ ad gloriã ordinatum. Et cum dicitur, ergo eſt impoſſibile ipm̃ poſſe aliter co

gnoſcere. Et ꝑ conſequens de neceſſitate ſaluabitur. Dico dilecte fili conſequentiã non tenere. Nã quãuis intellectus diuinus ab æterno cognouit Ioãnem eſſe p̃deſtinatum ad gloriam. Et hoc infallibiliter, tñ cum hoc cognouit oppoſitum.ſ.ip̃m non eſſe p̃deſtinatũ. Pro rei intelligentia eſt aduertendũ, ꝙ Deus ab æterno ex ſua infinita bonitate voluit omnem hoĩem fieri ſaluũ. Et hoc loquẽdo de voluntate conditionata, q̃a ſi voluntate efficaci voluiſſet omnem hoĩem ſaluũ fieri, ante mundi creationem omnem hoĩem creaſſet ſimul cum gratia & gloria conſũmata, q̃a voluntas efficax ſtatim ponit effectum in eſſe ſi poteſt. Et volũtas diuina cum ſit formaliter infinita potẽs oĩa ex nihilo ꝓducere ab æterno omnem hoĩem produxiſſet, cuius oppoſitum ſatis patet, qđ hoc modo debet intelligi, qđ ipſa inquantum eſt ex ſe vellet oẽm hominem ſaluum fieri, & ordinat ip̃m ad gloriam, vſq; ad illud inſtans quo fuerit ſine peccato mortali, vel melius quo fuerit in gratia, & ip̃m non eſſe p̃deſtinatum, ſiue ip̃m velle puniri ab illo inſtanti in quo repitur in peccato mortali vſquequo veniat ad pœnitentiam, & ſi in vltimo inſtanti mortis repitur in gratia vult ip̃m eſſe p̃deſtinatum ad gloriam, ſi autẽ in ultimo inſtanti mortis repitur in peccato mortali dãnabitur. Et ſicut uoluntas diuina determinauit ſic intellectus diuinus ĩmutabiliter cognoſcit determinationẽ uolũtatis diuinæ.i. cognouit Ioannem ab inſtanti culpæ ip̃m eſſe ordinatum ad pœnas æternas, uſq; ad illud inſtans pœnitentiæ, & cognouit Ioannem eſſe ordinatum ad uitã æternam ab illo inſtanti in quo repitur in gratia, uſq;

ad inſtans culpæ,& diſtinctiſſime cognouit ſi finaliter morietur in peccato mortali dānabitur, & ſi in vltio inſtanti in gratia ſaluabitur. Et hoc abſq; omni mutatione intellectus & voluntatis. SALO. Sunt hæc à te diſcuſſa ſubtiliter, & non ſine artificio & ſapientia, ſed vt videre videor difficultas ipſa remanet in vigore ſuo, quia iam dixiſti, ꝙ Deus æternus ordinauit vt ab illo inſtanti quo ſiue in quo Ioannes reperitur in gratia ſit ordinatus ſiue prædeſtinatus ad vitam æternam vſque ad inſtans peccati, & ſi finaliter morietur in gratia ſaluabitur, & ab illo inſtanti quo eſt in peccato mortali eſt ordinatus & p̄ſcitus ad pœnas æternas, & ſi in illo morietur damnabitur. Et ex conſequēti cum ſit electio conditionata nihil ponit in eſſe niſi ſtante conditione, & ex conſequenti non poteſt ſequi aliqua mutatio, hæc fuerant dicta ſummatim. Contra hoc arguitur. Certum eſt pater obſeruande ꝙ hō non poteſt eſſe in gratia niſi à Deo creetur. Nam nō eſt in poteſtate alicuius creaturæ aliquid ex nihilo facere, ſicut gratia fit, & per conſequens homo nihil poteſt operari ad ſalutem. Si igitur quando ſum in gratia ego ſum prædeſtinatus, & ordinatus ad vitā æternam, & Deus eſt cauſa īmediata gratiæ, quia ipſe ſolus poteſt conferre & donare, ergo ſeqtur ꝙ Deus eſt cauſa meæ damnationis, quia nō confert gratiam & non ego peccator. DAV. Hæc ratio videtur habere non parum apparentiæ, tamen nihil habet exiſtētiæ. Et ideo dicimus pro illius ſolutione, ꝙ Deus æternus ex ſua bonitate poſuit in poteſtate cuiuſq; animæ rationalis gratiam, pro quanto voluit hominē habere

Nota hãc obiectionem.

Deus nullo mō eſt cauſa dānationis.

gratiam, pro quocũq; inſtanti haberet diſplicentiam de peccato commiſſo, & hoc creatura fili dilecte, põt ex puris naturalibus nullo ſtante particulari influxu, & ſic creatura quãuis non poſſit gratiã creare, tamen ſi diſponit ſe poteſt illam habere, & ſi non habet, hoc eſt ex parte ſua & ex ſuo defectu, non ex parte Dei, ꝑpterea ꝙ non vult ſe diſponere neq; habere attritionem de peccato cõmiſſo. SALO. Solutio ſatis clara & diſtincta mihi eſſet, niſi adhuc aliquid difficultatis ſupereſſet. Dixiſti nãque ꝙ ideo homo poteſt habere gratiam, quia pro quocũq; inſtãti ſe diſponit ad gratiam habẽdo diſplicentiam de peccato cõmiſſo, pro illo inſtanti Deus confert ſibi gratiam, & ſi nõ habeat hoc eſt ex ſuo defectu & non ex parte Dei. Contra. Certum eſt mi pater ꝙ homo non poteſt ſe diſponere ad gratiam niſi Deus ſit cauſa illius diſpoſitionis. Antecedẽs eſt notabile dictum ſapientis illius & per ſe notum (vt ſatis te meminiſſe credo) Nã deus eſt cauſa vniuerſalis omnium rerum. Et ideo dicũt ꝙ prima cauſa prius influit in effectum, q̃ ſecũda, igitur ſi Deus influit prius in effectum q̃ ſecũda, ergo ſequitur ꝙ ſi Deus non influit ſiue non cauſat non habeo diſplicentiam de peccato commiſſo, ſi non habeo diſplicentiam ſiue dolorem non habeo gratiam, ſi non habeo gratiam, ſum damnatus, ſequitur à primo ad vltimum ꝙ Deus eſt cauſa meæ damnationis. D A V. Adhuc væhementius argumẽtatus es. Sed dicã ego ſolutius clariusq;, ut nihil præterea difficultatis remaneat. Nec te lateat ꝙ authoritas ſiue ſententia illius ſapientis non debet ſic intelligi, ꝙ Deus in aliquo inſtã

Adhuc inſtatur ꝙ de' ſit cã noſtræ dãnationis.

ti priori concurrat ad effectũ,& in aliquo inſtanti po ſteriori concurrat cauſa ſcda. Sed in eodem inſtanti quo cauſa ſcda ꝑducit effectum,& Deus ꝑducit,cum ſint cauſæ eſſentialiter ordinatæ, tñ prima cauſa dicitur prius concurrere in effectum.i.perfectius cũ Deus ſit cauſa perfectiſſima. Et licet Deus non de neceſſitate agat ad extra(ut dixerũt nõnulli & male.) Sed mere contingenter & libere,tñ ordinauit uelle concurrere ad opationem cuiuſcunq; cauſæ ſecundæ ſiue creaturæ. Vnde ſapiẽtes aiunt Deus res quas condidit ſic adminiſtrat,ut ꝓprios motus agere ſinat, & ſic ſeqtur cum homo poſſit diſponere ſe ad gratiã, & Deus infundat gratiam, quod põt habere diſplicentiã ſiue attritionem de peccato, & ſic poteſt ſeipſum ſaluare,& ſaluum reddere. SALO. Licet ſolutiones iſtæ videãtur ſatisfacere quæſitis, tñ prima difficultas non videtur penitus ſoluta & euacuata, quæ ſi adhuc ꝑſiſteret in ſuo robore nullius pene momẽti fuiſſent rñſiones, videlicet ꝙ Deus nõ poſſit aliquẽ ſaluare ſine ſui mutatione ſi illũ ordinauerit ad pœnas æternas. Et hoc ſic oſtenditur atq; probatur. Omne p̃teritum eſt ſimpliciter neceſſarium,nam hoc ſolo priuatur Deus ingenita facere quæ fecit,ſcd̃m ſapientiæ amatorẽ. Sed prædeſtinatio Petri trãſiuit in præteritum, qa ab æterno eum prædeſtinauit(vt dixiſti) ergo non poteſt ipſum non prædeſtinaſſe,& per conſequens,ſi prædeſtinatus eſt dãnari minime poteſt. DAV. Non ſine argutia fuere hæc paucula dicta. Nam prima fronte videntur addere vincula & ligare, ſed vt aduertas eadẽ nõ claudere vt arbitraris & exiſtimas. Aduerte vt ve

Deus licet prius iffluat in effectũ quã cã ſecũda, nõ tñ ẽ cauſa damnationis.

ritas eluceſcat. Q đ ſicut voluntas diuina anteq̃ nihil determinaſſet poſſe velle oppoſitum mere libere & cõtingenter. Ita & nunc in inſtanti æternitatis correſpondens cuiq; inſtanti tpis noſtri, & ratio eſt qa ſicut voluntas diuina vt prior tranſitu ſuper obiectum põt ad vtrũq; oppoſitorum. Ita cum ipſa ſit prior actu, vt etiam actu elicit, põt ſuper vtrũq; obiectum. Q d'aũt vt actu elicit, ſit prior actu. Patet, quia voluntas ante actum non eſt libera, qa tunc non producit, nec poſt actum, quia iam produxit. Sed in illo ſigno dum actu pducit vt ſuo modo eſt prior actu, pro tunc eſt libera ad vtrũq; oppoſitorum. Procedit igitur fili dilecte, argumentũ tuum ex imaginatione falſa. Si. n. p impoſſibile ĩtelligeremus Deũ adhuc nõ determinaſſe actũ voluntatis ſuæ, ſiue voluntatem ſuam ad alteram partem, ſed quaſi deliberaret, vtrum vellet ipm̃ prædeſtinare, aut non, bene poſſet intellectus noſter capere ꝙ cõtingenter ipſum pdeſtinaret, vel nõ prædeſtinaret, ſicut patet in actu voluntatis noſtræ. Sed quia ſemper recurrimus ad actum voluntatis diuinæ, quaſi præteritum, ideo non cõcipimus libertatem in uoluntate illa ad actum q̃ſi ſit poſitus abſolute à uolũtate. Sed hæc imaginatio falſa eſt, illud enim nũc eternitatis in quo eſt iſte actus ſemp pn̄s eſt, & ita intelligendum eſt de voluntate diuĩa, ſiue de eius volitione, vt eſt huius obiecti, ſicut per impoſſibile nunc inciperet Deus habere velle in iſto nunc. Et ita libere Deus poteſt habere velle in iſto nunc æternitatis quod vult, ſicut ſi ad nihil eſſet voluntas ſua determinata. His dictis reſpondeo ad formã argumenti. Cum dicitur, ſic. Omne pte

Nota hãc notabilem obiectionem.

Nota qđo uolũtas diuina dicatur libera.

ritum eſt ſimpľr neceſſariū tranſeat. Et cum dicitur ſed p̄deſtinatio Ioãnis tranſiuit in p̄teritū, negatur hoc, liҫet.n. coextiterit præteritis quæ tranſierunt, non tamē ipſa præterijt, ſi alia præterierunt quæ coextiterūt ſibi, vt patet de cœlo & motu ipſius, qa licet motus & partes ipſius quæ coextiterunt cum mobili præterierunt, non t̄ñ ipſum cœlum præterijt, qa verba diuerſorum tēporum dicta de Deo, prout veriſſime cōpetunt ſibi, non cōſignificant partes tēporis cōmenſurantes actū illum, ſed conſignificant nunc æternitatis quaſi menſurans actum illū, inquātum coexiſtēs illis pluribꝰ partibus tpis. Et ideo idem eſt Deum p̄deſtinare, p̄deſtinaſſe, & p̄deſtinaturū eſſe. Et ita contingēs vnū ſicut & reliquum, qa nihil eſt, niſi nunc æternitatis mēſurās actum illum, quod non eſt pñs, neq; præteritum, neq; futurum, ſed coexiſtens oĩbus illis. Et ſic patet quod clauſum videbatur & obſcurum & luce clarius. SALO. Soluta vidētur vincula quibus deuinciri intellectus noſter & impediri à veritatis lumĩe videbatur, ſic vt pleno ore dicere valeam, ita eſſe tenendum, vt rñſa ſapientiſſima ad aures puenerunt, ſed (vt tibi verum fatear) determinatio tua videtur eſſe contra cōem & pene oĩum doctoꝝ determinationē, & ſñiam, qui quidē cum hanc mouent qōnē aliter ſentire, & aliter ſoluere nituntur dicentes ſic ad quæſtionē vtrum p̄deſtinatus poſſit dānari. Rñdent quod in ſenſu diuiſo prædeſtinatus poteſt dānari, quod ſic declarant, qđ voluntas diuina pōt ſup̱ vtrūq; oppoſitorum, non ambo ſimul, nec etiā ꝙ vnus poſſit ſuccedere alteri, quia in æternitate eſt vtrūq;, ſed vera ſimul, inquantū volitio diuina

Nota ꝙ idē eſt deū p̄deſtinaſ p̄deſtinaſſe & p̄deſtinaturum eſſe.

Obiectio notabilis hec determinatio uidetur exp̄ſſe contra cōem opionē omnium theologorum.

conſyderatur

conſyderatur vt prior tranſitu ipſius ſuper illud obie-ctum,quod eſt gloria illi,in illo priori natural'r nõ re-pugnat ei eſſe oppoſiti obiecti, imo poſſet eſſe æqua liter oppoſiti,licet non ſimul amborũ. DAV. Nõ eſt iudicanda contra iſtorũ determinationẽ talis opinio dilecte fili. Sed aliorum pace opinio iſtorũ eſt opinio mea vere & real'r. Verba autẽ iſtorum debent bene et ſane intelligi. Cum ergo dicitur ꝙ volũtas diuina po teſt velle oppoſita, non ambo ſimul, q̃a oppoſita eſ-ſent in æternitate,nec ſucceſſiue,q̃a ambo in æternita-te,& in voluntate diuina nõ põt eſſe ſucceſſio actuũ, ſed vt voluntas ſeu volitio eſt prior tranſitu ſuper ob-iectum poteſt ſup̃ vtrunq;. Dico ꝙ ſi intelligatur vo-luntatem diuinã tantum poſſe ſuper oppoſita in illo priori anteq̃ eliciat actum,eſt contra doctrinã iſtorũ, expreſſe in illa quæſtione mota, vbi vult ꝙ volũtas di uina eſt libera ad vtrũq; oppoſitorum,non ante actũ, nec poſt actum,ſed qñ actu elicit eſt libera ad vtrunq; oppoſitorum. Si aũt intelligatur ꝙ ſit aliquod inſtãs, poſt quod voluntas diuina non põt velle oppoſitum alicuius obiecti voliti, hoc eſt contra mentẽ ipſorũ,q volunt exp̃ſſe ꝙ voluntas diuina nunc poteſt velle ali quod obiectũ ac ſi nunq̃ eſſet voluntas eius determi-nata. Et ita libere & contingẽter ac ſi nunq̃ determi-naſſet. Et per conſequens non eſt ad mentẽ ipſorum vt aſſignetur aliqđ inſtãs,in quo ſi voluit aliquod ob-iectum,poſt illud non poſſit velle oppoſitum. Et hoc abſq; vlla ſui mutatione vt præceſſerunt p̃teritæ ratio nes,debet ergo intelligi, ꝙ voluntas diuina vt prior trãſitu ſup̃ obiectum.i. ſi aliqđ ſignum dari poteſt in-

Hæc opinio non deuiat à ueritate, ſed idẽ dicit qđ alii recte intel lecti ſenſere.

Nota qũo intelligitur ꝙ uoluntas ut prior trãſitu ſup̃ obiectũ põt ſup utrũ-ꝙ oppoſito-rum.

ter voluntatem & volitionem,poteſt ſup vtrunq;. Et talis prioritas reperitur in voluntate diuina, reſpectu actus ſiue volitionis pro quocunq; inſtanti, cum principium ſiue actus primus p̄cedat actum ſecūdum ſiue opationem. Et quod iſta ſit mens ipſorum, patet expreſſe per ſupradicta rn̄dendo ad argumentum principale,vbi dicit ꝙ tale argumentum procedit ex falſa imaginatione. Cum actus voluntatis diuinæ nunquā ptranſiuit in p̄teritum,ſed ſemp eſt perfectiſſime p̄ſens præterito,præſenti & futuro, & mere libere ad vtrūq; oppoſitorum ac ſi nunq̄ determinaſſet. Poteſt ergo in inſtanti æternitatis velle oppoſita, non tn̄ pro æterno.i.ꝙ licet voluntas diuina determinauerit oīa ante mundi creationē,non tn̄ ante mūdi creationem præ-deſtinati fuerunt creati in gratia & gloria,ſed in tēpore continue creātur, quia aliud eſt velle in æternitate, & aliud ē velle pro æternitate. Voluntas igitur diuīa ab æterno licet nō pro æterno voluit omnem hoīem ſaluum fieri,non voluntate abſoluta, neq; efficaci,ſed voluntate conditionata,vt dictum eſt, hoc eſt ordinauit omnem hoīem ad vitā æternam pro quocūq; inſtanti eſſet ſine peccato mortali,vel eſſet in gratia, & ſi finaliter moriatur in gratia,final'r ſaluabitur. Et voluit omnē hoīem puniri pœna æterna, hoc eſt eſſe ordinatum ad æternas pœnas pro quocūq; inſtāti eſſet in peccato mortali, & ſi in illo moriatur,dānabitur. Et hoc eſt quod dicitur voce illius magni præconis & verbo clariſſimo cum intellectu expoſitionis datæ, Deus vult omnes hoīes ſaluos fieri. SALO. Receſſit a me oīs vmbra & caligo totius ſolutæ difficultatis ex

Voluntas diuina ab æterno licet non p̄ æterno uoluit oēm hominē ſaluum fieri.

præcedenti ratiocinio, quod equidem non ſine ſupni luminis fauore fuit à te benigniſſime exhibitū & multis rationibus in lucem editum, ſi aperueris & nobis oſtenderis, an authoritas iſta videatur intelligi de voluntate antecedenti. DAV. Parum hoc pdeſſe videtur, qa ſi non poſſumus ſaluari, qd mihi pdeſt ſcriptura ſacra? Quare tota lex noſtra moſaica pclamat, & pphetæ nunciant? & prima veritas in ſacris euāgelijs docere non deſinit? Si vis ad vitam ingredi ſerua mādata, & rurſus. Si qs ſermonē meum ſeruauerit mortē non videbit in æternum. Et tu fili qnq; intonas. Deus ab initio formauit hoīem, & poſuit eum in manu conſilij ſui, & appoſuit ei mādata & præcepta, ſi volueris ſeruare illa, conſeruabunt te, adpoſui ante te ignem, & aquam, ad quodcunq; velis adponas manum tuam, ante hoīem bonū & malū, vita & mors, quod voluerit dabitur ei, quomodo Deus reliqſſet eum in manu cōſilij ſui, ſi ita determinaſſet eum ad vitam æternam, vt nō poſſet dānari? vel non poſſet ſaluari? & qūo adponeret manum ſuam ad ignem & aquam, ſi non poteſt bene opari, & nō ſit in poteſtate ſua bene vel male agere? SALO. Deus æternus nemini tenetur gratiam dare. Sed cuicunq; vult illā tribuit, & nulla eſt pſonarum acceptio apud Deum cum nulli teneatur. DAV. Quāuis fili Deus nulli teneatur, ſed cuicunq; dat beatitudinē ex ſua mera bonitate, & nulla ēt poſſit eſſe pſonarū acceptio, tñ dicito mihi, cum ab æterno fuerim à Deo creatus ad imaginem & ſimilitudinem ſuam, ſaltē in mente diuina, & ad vltimum finem ſ. beatitudinem, ſicut & Petrus, & eſſem capax ita bea

titudinis,& eſſem ita innocens, ſicut & Petrus,q̃ nam eſſet cauſa qua tribueret mihi dānationem, vel nollet dare beatitudinē,cum nihil repiatur in Petro, quin in me ſit,& nihil mali geſſerim. Cumq; Deus ſummū ſit bonum,ſummeq́; cōmunicabile,& quanto magis bonum,tanto magis cōmunicabile,totaq́; ſcriptura diſcat & prædicet infinitam Dei miſericordiā, quomodo eſſet miſericors,ſi mihi innocenti beatitudinem negaret,atq; æterna pœna me puniri vellet, nulla omnino videtur ratio. Quamobrem dicimus Deum æternum abſq; aliqua ſui mutatione & imꝑfectione præſdeſtinaſſe oēs ad beatitudinem, & ad pœnas æternas præſciuiſſe voluntate tamē conditionata. In quolibet enim inſtanti prædeſtinat & non prædeſtinat,affert teſtimonium huius rei plurimis in locis quibus ſatis patere poterit quæ dicta ſunt omnia in concluſione dubitationis ꝓpoſitæ,& iam ſolutæ. Dicit enim, vbi ceciderit lignū,ibi manebit. Et iterum ꝑ ꝓphetā. Si peccator egerit pœnitentiā, & reuerſus fuerit ab iniqtate ſua,& fecerit iudicium & iuſtitiam,oīum iniqtatū ſuarū amplius non recordabor. Nunqd voluntatis meæ eſt mors impij,dicit dn̄s,& non vt magis cōuertatur & viuat? quaſi dicat nō. Et ſil'r ait ex oppoſito, ſi iuſtus receſſerit à iuſtitia ſua,& fecerit iniqtatem,omniū operationum eius amplius non recordabor, in iniuſtitia ſua, qua p̄uaricatus eſt morietur. Et rurſus ait. Nouit dn̄s mutare ſn̄iam ſi noueris emēdare delictum, &(vt noſti)omnis doctrina clamat,ꝙ iudas damnatus non fuiſſet,ſi peccatorū pœnitētiam egiſſet,hæc voces Dei ſunt,hæc verba, & authoritates q̃ quotidie noſtras ꝑ

ueniunt ad aures,qbus colligitur Deum ſemp̄ p̄deſtinare,& in noſtra poteſtate oĩa poſuiſſe, ſicut ſpiritus ſanctus qñq; p̄ os noſtrũ dixit. Aĩa mea in manibus meis ſemper,hoc eſt noſtra ſalus noſtraq; prædeſtinatio in noſtra poteſtate eſt repoſita Deo ſemp̄ adiuuãte. Habes fili dilecte quod tanto deſyderio audire deſyderabas de p̄ſcitis ac prædeſtinatis, quæ nos & alij ſentire videmur. Nunc ſi quid eſt aliud in quo valeat pater tuus morẽ gerere vel opitulari, nec te latet patrem filio nihil vnq̃ inficiari aut negare poſſe.

An bona & mala eueniant de neceſſitate. Cap.10.

SALO. Audita ad plenum ſñia tua de præſciẽtia & prædeſtinatione nõ ſine diuini numĩs fauore & dulci aura à te recitata,per quam oẽs dubitãtiũ difficultates & obiecta facillime ſoluũtur. Videamus ſi placet,id qđ multos p̄cipitat,& vſq; adeo ĩplicat,vt oĩa credãt de neceſſitate euenire. Habet.n. hæc difficultas(vt iã vides)originẽ à ſupioribꝰ dictis,p̄pea arbitrãtur ꝙ ſi qs in aq̃ ſubmergatur, ſi qs moriatur in igne,id fuiſſe à Deo p̄deſtinatũ & de neceſſitate futurũ. Et in bonis ſimil'r vt in malis & aduerſis,quod videtur manifeſte dirigi contra ſcripturã ſacram,vt in ſuperioribus pluribuſq; locis eſt à te p̄libatum & enarratũ. Et quãuis hoc horribile habeatur in ſacris atq; abominabile,nõ põt non ſuboriri & occurrere nobis hæc dubitatio ex ſupioribus dictis. Audias rogo,vt bñ ſoles benigno tuo ſilẽtio,& diuĩo rñſo ſolones cõcedere nõ dedigneris. Nã ſi recte memi

neris(ego etenim rite memini) eſt dictū ſatis ſuperq; atq; determinatum. Quod lex diuina eſt æterna eſtq; ſimpl'r oīno īmutabilis, qua lege ſiue actu voluntatis diuinæ ab æterno omnia ordiauit & voluit Deus. Et eſt impoſſibile aliter poſſe velle. Sequitur ergo ꝙ oīa eueniant de neceſſitate. Et qualitercunq; moriatur homo, & quodcūq; homini eueniat, ſiue bonum ſiue malum, id ꝓpea euenit, qa futurum erat, & à Deo determinatum, & ſic de neceſſitate, quapropter ne dubitatio hæc & error inhæreat mentibus, tua qua ſoles clarita te īgenij & doctrinæ, dicas rogo quæ ſentire videris. DAV. Quod quæris ſupra humanum eſt intellectū, in quo acutiſſima volutantur ingenia, & vix explicari atq; exolui pñt, reconditum videtur hoc in diuina voluntate, in cuius ptāte eſt agere quicquid velit, nō eſt abſq; audacia, & temeritate hanc ꝓuinciam adſumere, quiſq; in humanis tātum verſabitur, niſi adſit diuini luminis radius, non ſemel in hoc inſudauimus, multos audiuimus dubitantes, multos hōc ipm ſoluere ꝑſuadentes, multos deniq; aberrantes, cum in eo diuerſi diuerſa ſentiant, ꝓpterea prætermiſſis aliorum opinionibus, necnō oppugnationibus, poſtpoſita longa dicendi ſerie, lōnga.n.eſt hyſtoria & lōgæ ambages ſuperno tñ lūmine quo in cunctis tibi ſatisfacere potui, ſumma ſequar faſtigia rerum, vnam tm̄ ponens cōclu ſionem. Licet æternus Deus ab æterno ſua incōmutabili lege, & oīno inuariabili oīa ordinauerit ad vltimum finē, tñ mors īmatura quoquo modo adueniat, ſiue in ignē, ſiue in aqua, & hmōi, non ꝓuenit de neceſſitate, ita ꝙ nō ſit in poteſtate hominis illud euadere.

Nota q̄ño omnia ſūt in poteſtate nr̄a.

Et ſimil'r bona & mala adeo ſunt in poteſtate homĩs meritorie vel demeritorie loquẽdo quo ad animam, vel quo ad corpus, qđ ſi põt vti libero arbitrio omnia hæc poteſt euadere, & nullum malum de neceſſitate ſimpl'r eueniet, quin ſit in noſtra poteſtate & dñio. Pro huius rei lumine & claritate eſt notãdum, ꝙ Deꝰ ab æterno in inſtãti indiuiſibili æternitatis ꝑduxit omnes creaturas q̃ fuerunt ſunt & eſſe pñt in eſſe. ſ. intelligibili, ſiue poſſibili, aut ideali, ꝑut veritas inter chriſtianos tenetur à Ioãne euangeliſta q aſſeruit. Quod factum eſt in ipſo. ſ. verbo vita erat, qa oĩa illa quæ ab æterno à diuino intellectu fuerunt ꝑducta, erant idem quod Deus. Et dicebãtur viuere vita Dei, & intelligere intellectione Dei. Et rõ eſt, qa ĩtellectio aut cognitio ĩtellectus diuini qua diuinam eſſentiã cognouit, in eſſe intelligibili ſiue cognito fuerunt producta, ita ꝙ illamet cognitio diuinæ eſſentiæ inquãtum terminatur ad hominẽ dicitur idea hominis, inquãtum terminatur ad angelũ dicitur idea angeli. Et pariter de omnibus creaturis alijs. Ita ꝙ idea creaturæ non eſt aliud q̃ꝫ diuini intellectus cognitio de diuina eſſentia terminata ad creaturam. Et qm̃ illa cognitio diuini intellectus ſiue diuinæ eſſentiæ eſt idem rea'r quod Deus. Et illamet cognitio realiter & fundamenta'r eſt idea creaturarũ, ideo cum illa cognitio ſit idem rea'r quod Deus. Et Idea ſit idem rea'r quod ipſa cognitio. Sequitur neceſſario ꝙ ſicut illa cognitio Dei eſt æterna eſt vita, eſt incorruptibilis, &c. ſic ſimil'r illæ ideæ dicũtur viuere vita Dei, & eſſe æternæ æternitate Dei, & eſſe incorruptibiles &c. Poſtmodum ex tpe ſicut pla

Quid ſit idea in mente diuina.

citum fuit voluntati diuinæ in hoc mundo fuerunt ꝓ ductæ, qbus omnibus aliquas ꝓprietates dedit natu rales. Vñ omnibus creaturis inſenſibilibus & irratio nabilibus dedit aliquas ꝓprietates, & inclinationes, qbus ſuos ꝓducerent effectus, & hæc omnia ſcd̃m na turalem inclinationem, & de neceſſitate naturæ, ita ꝙ nō eſt in poteſtate eoꝝ poſſe agere, & non poſſe, & li cet Deus æternus de potentia abſoluta poſſet eos im pedire, tñ de potētia ordinata non poteſt. Vnde ſtāte graui ſupius, nullo ſtante impedimēto, non poteſt fa cere Deus de potētia ordinata qn deſcendat, licet de potentia abſoluta poſſet illud impedire, vt patet de igne trium pueroꝝ. Et ita Deus voluit iſta naturalia ſuos ꝓducere effectus ſcd̃m ipſorum inclinationes, ꝙ ipſa natura agente Deus de neceſſitate coagit ex pa cto diuino, ita ꝙ in agendo creatura illa videtur, eo modo quo dici pōt eſſe prima cā in agendo, & Deus æternus ex pacto diuino coagit, hoc eſt illud fili mi qd̃ ſapientes dixerunt, Deus ſic res quas condidit, ad miniſtrat, vt ꝓprios motus agere ſinat. Scd̃m genus fuit creaturarum rōnabiliū, in quo fuerūt angeli & ho mines qbus Deus æternus inter cætera ſibi creata per quādam dignitatē & excellentiam dedit intellectum & voluntatē, qbus non ſicut alia agerent & ꝓducerēt in virtute primi dirigentis & ſcd̃m naturalem inclina tionem, ſed libere & cōtingenter, ex ꝓpria cognitio ne & amore libero agerent, quæcūq; vellent. Et ſicut rebus inſenſibilibus & irrationabilibus dedit, vt ipſe qñcunq; producere vellent ſuos effectus ſcd̃m natu rales inclinationes & earum proprietates ſemp velle

Nota de duplici genere creaturarū.

concurrere ex conſequenti ex pacto diuino. Ita a fortiori Deus ab æterno dedit angelis & hominibus intellectum & voluntatẽ vt ipſi libere voluntarie & cõtingenter facerent quicqd vellent, quapropter opus fuit, illis tribuere intellectum quo cognoſcerent quid boni & qd mali agere vellent. Et bona ꝓſequi & mala vitare ꝑ voluntatẽ, & ex pacto Dei non poteſt voluntas diuina non cõcurrere ad oꝑationem noſtram, qa ſic ab æterno ordinauit, vnde de potẽtia ordinata licet cauſæ eſſentialr̃ ordinatæ pro eodẽ inſtãti ſimul agant, tñ eo modo quo dici poteſt Deus coagit cauſis ſecũdis, ita ꝙ aliquo modo cauſa ſcḋa vult ſiue incipit, licet ꝓprie dici non licet, hoc eſt fili mi quod tu qñqꝫ clarificatus dixiſti. Deus ab initio formauit hominem. Et poſuit eum ĩn manu conſilij ſui, & adiecit ei mandata & præcepta, ſi volueris cõſeruare illa, conſeruabunt te, appoſuit ante eum ignem & aquam, ad quodcũqꝫ velit apponat manum ſuam, ante hominẽ bonum & malum, vita & mors, quod placuerit ei dabitur. Præterea eſt aduertendum quod oẽs oꝑationes noſtræ aut oẽs effectus, quantum eſt in ſe, habent bonitatẽ vel malitiam ex genere, ita ꝙ quælibet operatio abſolute cõſyderata non eſt bona moraliter, neqꝫ mala moraliter, nõ eſt meritoria, neqꝫ demeritoria, ſed eſt indifferens, & poteſt eſſe bona moraliter, & mala moraliter, meritoria, & demeritoria ex circunſtantijs. Verbi gratia, Amare, Ieiunare, Orare, Donare bona ſua quãtum eſt ex parte ipſorum ſine circũſtantijs tm̃ habent bonitatem naturæ, ſiue ex genere. Iſte autem oꝑationes ſi fuerint circũſtãtionatæ circunſtantijs bo

Oꝑatiões no ſtræ abſolute conſyderatæ non ſunt bonæ nec malæ moraliter nec meritoriæ nec demeritoriæ.

nis poſſunt eſſe morales. Et ſi illi q faciunt ſunt in gratia ſunt meritoriæ. Et ſic ſi ille ieiunat vt videatur ſanctus, illa opatio non eſt meritum, ĩmo peccatũ. Si ille amat pp concupiſcentiã carnis peccat, ſiue generat filium vt ſuam ſatiet voluptatem & carnis deſyderium. Et ſi det bona ppter vanamgloriam peccat. Econtra poſſunt eſſe meritoriæ, vtputa. Si amat pximum propter Deum, ſi ieiunat vt carnem domet. Si generet filium vt diuino cultui dedicet. Ex iis dictis patere videtur rñſio ad difficultatem, videlicet, ꝙ licet lex diuina ſit æterna & oĩno ĩcõmutabilis, & oĩno immutabilis, qua lege ab æterno voluit et determinauit oĩa ad finẽ vltimum & opationem, tamen non ſeqtur fili dilecte ꝙ oĩa eueniant de neceſſitate, ita ꝙ Deus particulariter determĩauit & voluit te mori in aqua, aut in igne, aut gladio interfici. Sed ſi ſunt effectus creaturarum inanimatarũ vel irrationabilium, vtputa magnum frigus interficit hoĩem, aut exceſſiuus calor, aut ꝙ aqua ſuffocat bouẽ, aut ignis cõburit, iſti ſunt effectus cauſarum naturaliũ qui pcedunt de neceſſitate naturæ, & agunt ſcđm eorum virtutes & pprietates, & in poteſtate ipſoꝝ non eſt poſſe agere, & non poſſe agere. Et Deus concurrit ad operationem ipſaꝝ ex lege pfixa, & non põt non concurrere, niſi tñ de potẽtia abſoluta & miraculoſe. Propterea ſi qs moriatur vel aliquid mali patiatur ab iſtis creaturis, non eſt qa Deus particulariter voluit illum ſic mori, ſed eſt effectus naturalis illius creaturæ quem Deus ĩpedire non poteſt de potentia ordinata, imputetur ergo illi. Nã ex quo Deus dedit illi intellectũ quo cognoſceret bonum &

Deus de potentia ordinata non poteſt impedire effectus creaturarũ irrationabilium.

malum, & dedit voluntatem qua poſſit bona proſeq & mala euitare, illi īputādum eſt, ſi non euitat malum quātum eſt ex parte ſua vel ex ſe. Nouit enim ignem cōburere et in ignem ſe proiicit. Quare igni vel deo aſcribetur. Nouit etiā aquam non eſſe locum habitationi humanæ conuenienté, neq; reſiſtentem ambulationi, cur p locum humanæ vitæ inconuenientem nauigat, vel ambulat? ſi ſubmergatur nunqd Deus hoc voluit & fecit? ſic ſunt alia diſcrimina & pericula q̄ ab ipſis creaturis eueniunt. Non igitur Deus particulariter ad eiuſmodi morté ſiue ad malum ordinauit illū. Sed eſt effectus naturalis q prouenit ab ipſis creaturis de neceſſitate. Et ex lege præfixa Deus non poteſt non concurrere niſi miraculoſe, quod malum quantū eſt ex parte tua, ſæpius & frequentius euitare noluſti. Si autem loqmur de malis illatis à creaturis rationalibus, dico q̄ nec deus ſic particulariter ordinauit, vt te īterficeret, aut aliquod aliud malum faceret. Sed ſicut creaturis irrationalibus dedit virtutes & proprietates naturales, qbus producerent effectus. Et Deus de potentia ordinata non pōt non concurrere niſi miraculoſe, vt modo dixi. Sic dedit intellectum & voluntatē rōnalibus creaturis vt poſſent bona & mala cognoſcere, & mere libere et volūtarie facere qcqd vellet. Et Deus ex lege p̄fixa non poteſt nō cōcurrere ad actus & opationes humanas, niſi tm̄ de potentia abſoluta. Et ppea ſi Ioānes interficiat aut vulneret Petrum, nō pcedit qa Deus ordīauit illud, ſed qa homo liber eſt, & ſua libertate poteſt mala & bona facere. Et Deus non poteſt de potentia ordinata impedire, & ideo di

Mala illata à creaturis rōnabilibus nō ſunt particulariter à deo ordinata.

Nullũ malũ q̄d fit ꝓcedit ex determinatione diuina.

lecte fili omne malum quo ad corpus & quo ad animam, q̄d à creaturis irrationalibus fit ſiue rõnalibꝰ, nõ ꝓcedit ex determinatione volũtatis diuinæ. ſ. q̄a Deꝰ ſic de tali malo, & circa talem ꝑſonam particulariter determinauit. Sed q̄a creaturæ irrationales ꝑ virtutes & ꝓprietates naturales, quas in ſua prima creatione à Deo accepunt, agunt de neceſſitate naturæ. Et Deus ab æterno ordinauit ſemꝑ ad oꝑationem illarũ velle concurrere, & non põt non concurrere. Creaturæ autem rõnales agunt per ꝓpriam cognitionem & amorem mere libere & contingenter. Et Deus ex lege p̃fixa non põt non cõcurrere ad oꝑationes illarũ, ꝓpea, omnis effectus & oẽ malũ quod ꝓcedit ab illis ĩputatur libero arbitrio ipſarum, & non Deo, q̄a lex diuina eſt de vniuerſalibus, iudicium vero de particularibus.

An mala poſſint euitari ne contingant. Cap. 11.

SALO. Dic obſecro pater, nunquid poſſumus p̃cauere nos, ne tot mala ꝓueniant ex creaturis ſiue irrationalibus ſiue rõnalibus? DAV. Fili dilecte, effectus creaturaꝝ euitare nõ poſſumus, ſi. n. loq̃mur de creaturis irrationalibus, nõ poſſumus facere q̃n ſol ſit calidus, ſaturnus frigidus, neq; vt ignis nõ comburat & calefaciat, aqua non infrigidet, & ſic de ſimilibus effectibus, qui ab illis ꝓcedunt omni remoto impedimento, q̄a nec Deus impedire põt de potentia ordinata, qm̃ actio illarũ creaturarũ non eſt in ptãte noſtra. Nec ſi loquamur de creaturis

Operationes creaturarum euitaꝛ directe nõ poſſumꝰ.

rationalibus quantum ad actum liberi arbitrij poſſu-
mus illas ĩpedire. Nãq; vt diximus nec Deus põt de
potẽtia ordinata. Et hoc qa opatio illarũ non eſt in
ptãte noſtra. Tñ poſſumus indirecte euitare, ſiue po-
tius fugere ne nos lædant quantũ poſſunt. Sed ſi loq-
mur de corporibus cœleſtibus, quæ q̃nq; multa mala
ſolent cauſare in mundo.ſ.diuerſas infirmitates & va-
rias quoad corpus. Nã aer nimis frigidus, vł regio in
qua p̃dominatur ſaturnus planeta frigidus, gignit in-
firmitatem procedentẽ ex nimia frigiditate. Hoc ma
lum poteſt euadere hõ ſi receſſerit ab illa regione ad
aliã magis temperatã, vel ſi calido artificio tale frigus
tẽperauerit. Si vero ſtella quæ canis dicitur iuxta leo-
nẽ poſita vrat ex caliditate exceſſiua, & gignat ĩfirmi-
tatem æſtuoſam & furẽtem, poteſt aliqualiter homo
euitare ad frigidam ſi venerit regionem, vel aliquibus
pharmacis & cibis frigidis ſe reficiat atq; gubernet, et
ſic de alijs à regione cœlorũ deductis. Si vero loqua-
mur, quo ad animã quomodo corpora cœleſtia poſ-
ſunt nobis obeſſe, obſunt nobis, inquãtũ aliqs plane-
ta p̃dominans in natiuitate ſua inclinat hominẽ illum
ad illud malum ſiue ad ĩllum effectum ſecundum pro-
prietatem & virtutem illius planetæ, vt Mercurius ad
ſapientiam & eloquẽtiam. Mars ad bellum, & arma.
Venus ad luxum & laſciuiam, verũtamẽ (vt noſti) hæc
inclinant & non cogunt, et per liberũ arbitriũ põt hõ
euadere, nõne meminiſti illud quod eſt ſapiẽter dictũ,
ſapiens dñabitur aſtris. Sed ſi loquamur de alijs crea-
turis inanimatis.ſ.igne, aqua, ferro, & huiuſmodi poſ-
ſunt hoĩes euadere ne patiãtur mala ab illis, ſi piculis

Nota q̃ uõ poſſumus ca-
uere ne crea-
ture nos læ-
dant.

Nota q̃uo corpora cœ-
leſtia poſſunt nobis noceř quantum ad animam.

Nota q̃uo poſſum' eui-
tare ne creatu-
ræ ĩanimatæ nos lædant.

non ſe expoſuerint,& obiecerint,pariter eſt dicēdum de creaturis irrationabilibus aīatis ſi illas euitauerint, & cōſuetudinem nullā habuerint, vtentes debitis cau tionibus. Si loq̄mur de hominibus & angelis malis, pn̄t homines multa mala euitare vtentes arbitrio libe ro prudenter conuerſantes,& malignantiū ꝑicula eui tantes,& diligenter & cum cautionibus viuentes. Et ſic patet fili qūo nullus particulariter ad aliq̄d malum eſt à Deo ordinatus,neq; quo ad corpus,neq; quo ad animā.Sed oīa mala q̄ ꝓcedunt ab ipſis rationabili- bus & irrationabilibus creaturis,ꝓueniunt(vt dixim⁹) & quod Deus æternus ex lege p̄fixa non poteſt non concurrere ad illaꝝ oꝑationes. Siue ſint irrationales ſiue rationales, & qūo corpora cœleſtia pn̄t cauſare, & homines illa euitare.SALO.Non poſſum nō in- genue tecum p̄ſertim loqui, apud quē cor meum erit ſemp manifeſtum,rationes nāq; tuæ hn̄t īſtar polypi. Nam ad illius ſimilitudinem ſic varijs implicor cirris & nexibus aut voluminibus vt vix explicari poſſim, ꝓpea nec te amore mei tedeat q̄ adhuc occurrunt ex ſuꝑioribus dictis,& audire et ſoluere.Nam ſi oēs crea turæ irrationales agunt de neceſſitate naturæ ſecun- dum virtutes & īclinationes naturales quas in ſua pri ma creatione acceperunt à Deo.Et Deus ex lege p̄- fixa non poteſt non concurrere ad illaꝝ oꝑationes. Et ſimil'r creaturæ rationales mere libere & continge̅ ter oꝑantur tanq̄ cauſæ primariæ,& īmediatæ,& to- tales, & Deus non pōt non concurrere ex lege p̄fixa ad illarum oꝑationes,ſequūtur multa inconuenientia pater benigne.Primum etenim ſeq̄retur, ꝙ De⁹ æter-

Qūo poſſu- m⁹ euitare ne hoies & an- geli mali nos lędant.

nus non eſſet prima cā omnium rerum. Et ꝙ non pri- **Obiectio prima.**
mo ꝓduceret effectus cauſaꝝ ſecundarum. Quod eſt
contra ſapientiũ opinioné, aut eorum q ſapiētiam di-
ligunt. Dicentes, prima cauſa prius īfluit in effectum
q̄ȝ ſecunda. Si igitur voluntas noſtra eſt cā primaria
ſuæ opationis, ergo Deus ipſe non eſt primaria cau-
ſa. Et ex hoc ſeqtur ꝙ nō prius influat in effectum q̄ȝ
ſecunda. Scd̄m ſeq̄retur, ſi voluntas noſtra eſſet tota- **Obiectio ſecunda.**
lis cā ſuæ opationis ꝙ Deus non eſſet omniſciens, qđ
patet. Nam cum ſcīa Dei circa contingentia conſtet
ex determinatione volūtatis. Et Deus determinaſſet
me velle cras, & voluntas mea eſſet cā totalis, poſſem
velle oppoſitum vel non velle cras, & ſic ex determi-
natione voluntatis diuinæ non haberetur certa & in-
fallibilis ſcīa in Deo, & hoc eſt impoſſibile & contra
philoſophorum & theologorũ ſnīam. Tertium ad- **Obiectio tertia.**
deretur & maximum incõueniens ꝙ Deus non eſſet
oīpotens. Nam ſi voluntas noſtra eſſet cā totalis, &
Deus de neceſſitate coágeret iam patet quia volũtas
diuina vellet me rõcinaturum cras tecum, vt iam ince
pimus, & volũtas mea eſſet cauſa totalis illius effect⁹,
tunc mea voluntas poſſet non velle ratiocinari cras,
ſed die poſtero, aut velle oppoſitum, & ſic diuina vo-
luntas illud facere non poſſet, & ꝑ cõſequens non eſ-
ſet oīpotens cum non poſſet facere quicq̄d vellet, qđ
eſſet abſurdum, inconueniens, & impoſſibile, q̄a tunc
Deus non poſſet facere omnia q̄ non includunt con
tradictionem. DAV. Sapienter dubitaſti. Et ea ꝓpo-
ſuiſti q̄ ſine labore ſolui non pn̄t, ſed qn̄ in illis agitur
de omnipotentia Dei, ne obiectiones in robore ſuo

maneant,quibus qñq; poſſent adhærere qui ſcioli vo cãtur,& mens tua reddatur clara dicam q̃breuiſſime potero,& eo ordine quo ſunt ꝑpoſitæ. Ad primã di-cimus,licet voluntas ſit cã ĩmediata & totalis ſuæ ope rationis,non ꝓpea ſeqtur,ꝙ Deus non ſit prima cau-ſa. Et ꝙ prius nõ influat in effectũ. Primo dico ꝙ ſtan te cauſalitate cauſæ totalis voluntatis, Deus æternus eſt prima cã.ſ.in eſſendo,in conſeruando, & in termi nando. Primo igitur Deus eſt prima cã in producen do quo ad actũ primum,ſiue quo ad primũ eẽ,inquã-tum oĩa ſunt ab ipſo Deo ꝓducta,licet aliqui philoſo phi aliter ſentiãt & male. Et ideo fili mi Moiſes in no ſtra lege intonuit dicẽs. In principio creauit De⁹ cœ-los & terrã,vt textus noſter hebraicus extat. Itaq; oĩa per ipſum facta ſunt, omniaq́; fuerũt producta vel in eſſe intelligibili,vel in eſſe quidditatiuo,aut in eſſe exi ſtentiæ reali,& indiuiduali facta ſunt ab ipſo Deo,eſt igitur Deus cã prima omniũ creaturarũ quantum ad primum eſſe. Et eſt prima cã omniũ in conſeruando, inquantũ omnia cõſeruantur in eſſe à ſumma Dei om nipotentia,q̃ ſi in aliquo inſtãti non cõſeruaret,in illo oĩa in nihilum tenderent & eſſe deſinerent. Eſt & cau ſa finitiua,pro quãto terminat omniũ rerum dependẽ tiã,& ab ipſo dependẽt omnia,& eſt terminus & finis rõnalis creaturæ,in qua vltimate & ꝑfecte omnia qe-tantur,& extra quã nulla quies plena & ſufficiens inue niri põt. Ipſe ẽt Deus prius influit in effectũ,& magis influit,qa ꝓducit cãm ſecundã,& prius.i.ꝑfectius ꝓdu cit effectũ cauſæ ſecundæ,quam ipſa cauſa ſcđa. Nam Deus ipſe cã eſt ꝑfectiſſima. Tñ quantũ ad actum ſe-cundum

cundum vel quantum ad opationem, Deus non pri‑
mo pducit illã, licet poſſet hoc facere ſi vellet de po‑
tentia abſoluta, ĩmo pducere & creare oẽm effectum
ſine cauſis ſecũdis, vt bene theologi tenent, verũtamẽ
æternus ille Deus ſumma ex bonitate ſua, mere, libe‑
re, & contingenter, pp libertatẽ voluntatis quã libere
ipſe dedit, in cuius ptãte ſunt omnia opa eius, vult ex
cõſequenti cõcurrere quantum ad ſubſtratũ, etenim ſi
prima cã concurreret effectiue non videretur qũo vo
luntas noſtra eſſet magis libera q̃3 ignis, in cuius pote
ſtate nõ eſt poſſe agere, & nõ poſſe agere, & ſic patet
quo ad primũ, & ꝙ nõ ſeqtur ex hoc ꝙ Deus non ſit
prima cã. Ad ſcdm in quo dicitur, ſequeretur ꝙ Deus
non eſſet omniſciens. Dicimus ꝙ hoc ĩpoſſibile ſeq‑
tur ex falſa imaginatione. Nam cum ſit idem inſtans
æternitatis ſemp permanẽs, & vna & eadem volũtas,
vna numero in diuinis. Et idem actus voluntatis nu‑
mero nullo mõ variatus. Seqtur ꝙ ille actus volũtatis
diuinæ ſicut fuit ab æterno, eſt, & erit, nulla facta varia
tione ex pte voluntatis diuinæ, ſiue ex parte actus vo‑
luntatis diuinæ, ſiue inſtantis æternitatis, & ita volun‑
tas diuina eſt certa & inuariabilis pro nunc, & erit in
futurũ reſpectu cuiuſcũq3 obiecti, ſicut fuit ab æterno,
itaq3 ſcientia intellectus diuini inuariabilis erit, & im‑
mutabilis atq3 infallibilis, ppea ꝙ volũtas illa coaſiſtit
oĩbus in opationibus noſtris, p̃teritis, pñtibus, & futu‑
ris, neq3 trãſit in p̃teritum opatio ſiue actus ille volun
tatis diuinæ. Vnde licet voluntas mea hodie aliqd ve
lit, & cras oppoſitũ, tñ ab æterno & pro quolibet in‑
ſtanti ita eſt notum intellectui diuino illud quod ego

Nõta qũo deus eſt pria cauſa in eſſen do oĩs creatu ræ nõ aũt in operando.

volo ad centũ annos,ſicut fuit ab inſtanti æternitatis. Et ſimiliter dicimus de volũtate diuina,vnde licet ſuc ceſſio tpis præteriti & futuri ſit ex parte noſtra,non tñ ex parte Dei, cum actus voluntatis diuinæ & intellectus diuini mẽſurentur æternitate,quod inſtãs æternitatis coaſiſtit omnibus partibus tpis,& non ſicut nos imaginamur & male. Hoc eſt illud qđ ſupius dixim⁹ in rñſione tui argumenti in quo dicebatur ꝙ p̃deſtinatus non põt dãnari,tali rõne. Omne pteritum eſt ſimpliciter neceſſariũ,qm̃ hoc ſolo priuatur De⁹ ingenita facere q̃ fecit,ſed prædeſtinatio Petri trãſit in pteritum ergo &c. Ad hoc dictum fuit argumentum illud ꝓcedere ex falſa imaginatiõe,cuius imaginationis intellectus iuuat ad ſolutionẽ qõnis. Nam ſi intelligeremus per impoſſibile, Deum adhuc non determinaſſe voluntatẽ ſuam,aut actum voluntatis ſuæ,ad alteram partem, ſed quaſi vellet deliberare,vtrum vellet iſtum pdeſtinare aut non,bene poſſet intellectus noſter capere,qđ contingẽter ipm̃ pdeſtinaret,aut non prædeſtinaret,ſicut patet in actu volũtatis noſtræ. Sed quia ſemp recurrimus ad actum voluntatis diuinæ,quaſi pteritum,ideo nõ cõcipimus libertatẽ in voluntate illa ad actũ, quaſi ſit poſitus abſolute à volũtate. Sed iſta imaginatio falſa eſt,illud.n. nũc æternitatis in quo eſt iſte actus ſemp præſens eſt, & ita intelligẽdum eſt de voluntate diuina ſiue volitione eius vt eſt huius obiecti, ſicut ſi p impoſſibile nunc inciperet Deus habere velle in iſto nunc. Et ita libere põt Deus velle in nũc æternitatis quodcũq; vult,ſicut ſi ad nihil eſſet voluntas ejus determinata. Tunc dico ad formã argumẽti,

Nota qõo uolũtas ſiue actus uolũtatis diuinæ coaſiſtit opationibus noſtris

ꝙ prædeſtinatio huius non tranſit in præteritum, licet enim coextiterit p̃teritis q̃ tráſierunt, non tñ ipſa præ-terijt, ſi alia p̃terierunt q̃ coextiterunt ſibi, vt patet de motu & cœlo. Vnde verba diuerſorũ tẽporum dicta de Deo, ꝓut veriſſime cõpetunt ſibi, non cõſignificãt partes tẽporis cõmenſurantes actum illum, ſed ſignificant nunc æternitatis quaſi mẽſurãs illũ actum inquã-tum coexiſtẽs illis pluribus partibus tpis. Et ideo idẽ eſt Deum p̃deſtinare, p̃deſtinaſſe, & p̃deſtinaturũ eſſe, & ita cõtingẽs vnum, ſicut & reliquum, qa nihil eſt niſi nũc æternitatis mẽſurans illũ actũ, qđ nec eſt pñs, neq; p̃teritum, neq; futurum, ſed coexiſtẽs oĩbus illis. Dico igitur ꝙ licet volũtas noſtra ſit cã totalis noſtræ operationis, ſiue ſuæ opationis, tñ ex hoc non ſequitur ꝙ Deus non ſit omniſciens, qa cum idem actus numero voluntatis diuinæ, et idem inſtãs æternitatis maneat, coexiſtit oĩbus partibus & inſtantibus tẽporis, & omnibus opationibus noſtris, tanq̃; ſi oĩa eſſent pñtia, & ex cõſequenti actus voluntatis diuinæ eſt determina-tiſſimus, & inuariabilis reſpectu cuiuſcũq; obiecti, pro quolibet inſtanti. Ex quo ſeqtur ꝙ ſcĩa Dei reſpectu oĩum eſt penitus ĩmutabilis, itaq; cum oẽs actus et nõſtræ opationes fuerint & ſint notiſſimæ in conſpectu Dei, voluntas diuina inuariabiliter et ĩmutabiliter q̃ſi determinatur reſpectu cuiuſcũq; obiecti ſiue opatiõis, qa idem eſt, voluntatẽ diuinã determinaſſe, determinare, & determinaturã eſſe, qa eſt idem actus voluntatis diuinæ, & idem inſtans æternitatis coexiſtens omnib⁹ partibus & inſtãtibus tpis. Sic credo ad ſcđm dubiũ manifeſtiſſimã patere ſolutionem, & dubij obſcurita-

Nota qd ſignificant partes tpis ut dicũtur de deo.

Deus licet de potẽtia ordi- nata nõ poſ- ſit ſuſpendere opatiões no- ſtras tñ de po tentia abſolu ta poteſt.

tem penitus amotã. Remanet tertij dubij difficultas, q̃ videbatur tenere qđ Deus non eſſet oĩpotens, ſi voluntas noſtra eſſet cã totalis ſuæ opationis, q̃ ſic ſoluitur perq̃ facillime, ꝙ licet voluntas noſtra ſit cauſa totalis opationis, tñ non ꝓpea ſeqtur, ꝙ Deus ſit ĩpotẽs, vel qđ Deus non ſit oĩpotẽs, tum qa Deus ex ſua infinita bonitate, hoc ſpeciale priuilegiũ & gratiam cõicauit oĩbus hominibus & angelis, & ex conſequenti ſi de potentia ordinata non poſſit facere oppoſitum, hoc non ꝓuenit ex impotentia, ſed ex ſua infinita pfe- ctione, qa eſt ĩmutabilis. Tum etiam qa licet de potẽtia ordinata hoc non faciat, tamen de potentia abſoluta & de facto ſi vellet poſſet non ſolum hoc facere, ſcilicet ſuſpendere operationes voluntatis noſtræ & oĩum rerum vt patuit, & ſæpenumero legitur de igne q nutu Dei caleſacere nõ potuiſſe, vt patet de tribus pueris in fornace ignis, & de multis alijs, verũetiã poſſet omnia in inſtanti adnihilare, & per conſequens ex hoc ꝙ voluntas noſtra eſt cauſa totalis ſuæ operationis non ſeqtur ꝙ Deus non ſit omnipotens, cum mere & ex ſua benignitate & liberalitate illud conceſſerit, & ſi de facto vellet facere iam faceret quicqd vellet abſque aliqua contradictione & impoſſibilitate. Aduertas igitur fili dilecte quomodo ex dictis nulla ſequitur impotentia. SALO. Aduerto. DAV. Et dubia ſunt tibi clara & ſoluta? SALO. Sunt. DAV. Et difficultates omnes quæ te male habebant ſunt tibi omnes note? SALO. Sunt. Sed non omnes. DAVID. Quid eſt vlterius quod te inquietum reddat, quodq; ad vlterius dubitandũ te moueat? dicas. Nul-

lus enim labor me grauabit ſi modo vires ſuppetant.

De diuinæ prouidentie impugnatione. Cap.12.

SA L O. Dicam equidem. Nam ſi non abnegaueris de æterna lege, quæ ſecreta ſunt myſteria dicere q̄ ſentires,ſi clarificatus ſuperno affla tu occulta p̄deſtinationis ſigna be nigne dillucidaueris, & quomodo ſub poteſtate liberi arbitrij hominum actiones ſunt repoſitæ & operationes, velis qua ſoles benignitate, tuo amœniſſimo dulci & claro eloquio aperire nobis vnū, quod ex dictis & vltīo loco declaratis emanare atq; ſcaturire videtur,de diuina prouidentia,habet ſa- ne hæc difficultas mortales multos abnegantes, va- riaſq; hominum ſectas inter ſe contrarias,& ob men tis cæcitatem & tenebras,quandoq; ſibi ipſi contradi cunt,caligantes & pene cæcutiētes, vel nihil vidētes, vt noctuæ oculus ad ſolis lumē,ex quorū cæcitate te- meritati cōiuncta ī dei eccl'ia multi exoriūtur errores, multa ſciſmata.Aliq.n.ꝓprijs viribus cōfiſi filij nega- uerunt æternitatē.Aliq filij cū patre æq̄litatē. Aliqui à patre et filio ſpiritus ſancti proceſſionem.Sed de iis alias.Nunc qa hic error negantiū diuinā ꝓuidentiam abiecta omni verecundia eſt inter alios multorū erro res,& oblata eſt nobis occaſio,vt diximus ex ſuperius dictis,placeat benigne pater p̄ponēda audire,et p̄po ſita ſoluere,ne venenum hoc mortiferū mortaliū aīas q̄nq; corrumpat & maculet.Habet enim hæc poſitio

amatoris ſapientiæ authoritatem quæ talis eſt. Si intellectus diuinus intelligeret iſta inferiora vileſceret. in iis pſertim viliſſimis occupatus q̃ quotidie abiecta fiunt & deteriora huiuſmodi, vt bene omiſſa longitudine verbor, ipſe percipis & conſyderas. Addunt & multas rõnes, q̃bus negãt diuinam prouidentiã, q̃bus ſic ꝓbant, quæ ſunt à Deo diſtincte, iuſte, & ordinate ſunt facta. Patet qm̃ nullum cõfuſum iniuſtum & inordinatum põt à Deo eſſe, cum ſit ſumma rectitudo & iuſtitia, vel ipſa rectitudo & iuſtitia per eſſentiam. Sed ſic apparet, ꝙ in mundo multa ſunt confuſa iniuſta & inordinata. Patet q̃nam maior confuſio & iniuſtitia eſſe põt, q̃ȝ iuſtos & ĩnocentes opprimi: iniuſtos et nocentes exaltari & ad ꝓſperitatẽ duci? Non ergo ſunt hæc à Deo præuiſa & ordinata. Et hoc comprobãt diui Boetij, metro q̃nto, libri primi de philoſophica conſolatione. Nã cur tantas lubrica verſat fortuna vices, p̃mit inſontes debita ſceleri noxia pœna. At puer ſi reſident celſo mores ſolio, ſanctaq; calcant iniuſta vice colla nocentes. Latet obſcuris cõdita virtus clara tenebris, iuſtusq; tulit crimen iniqui. Si ergo confuſa iniuſta & inordinata ſunt in mundo, igitur non ſunt à Deo p̃uiſa. Et ex hoc ſeq̃tur Deum iſtor inferiorum curã & prouidentiã non habere. Aſſerunt & p̃terea, ad ꝓuiſorem non tm̃ ſpectat p̃uiſa ab eo diſtincte iuſte, ordinate & facta eſſe, verũetiã p̃uidere ne mala futura cõmittantur & fiant, iuxta illud Boetij ſuperius dicti, & libro q̃rto. Nõ ꝙ añ oculos ſufficit intueri, rerum.n.exitus ꝓuidẽtia metitur. Et ſapientiæ amator hæc dicit. Sis prouidus in ꝓuidẽdo q̃ contingere

Quibus rõnibus diuinam ꝓuidẽtiã negantes mouentur.

poſſunt,nam cum venerint tunc ſcient hoïes ꝙ oculi tui procul videāt,& ꝑꝑ hoc tuam laudabūt ſapientiā, & cauebunt tuā offendere maieſtatē. Si itaq; Deꝰ habeat ꝓuidentiā iſtoꝝ inferioꝝ,cum ab æterno præuidit & præuidet hæc mala fieri à cuiuſq; ætatis hominibus & qualitatis,quare non ꝓhibet ne innocēs occidatur, & alius nō ſine cauſa moleſtetur vel in exilium mittatur? aut ergo Deus non præuidet hæc omnia mala antequam fiant, vel illis non prouidet ſicut debet,aut quia mala placent ei, quod eſt impoſſibile,qa vt dicitur ſapientiæ quinto. Reſpicit Deus vias hominis,& omnes greſſus eius cōſyderat,oculi eius ſunt ſole lucidiores, & conſpicientes oēs vias hominum & profundum abiſſi,& hominum corda intuētes, ergo reſpectu iſtorum inferiorum nulla eſt Dei prouidentia,ſed agitantur & mouentur à caſu & fortuna. Mouentur & tertia ratione,quia ad prouiſorem ſpectat,vt non tantum ea de quibus prouidentiā habeat diſtincte iuſte,& ordinate facta ſint. Et non ſolū vt futura mala nec cōmittātur nec fiant ab iis. Verūetiam q̄ ſunt ſibi cōmiſſa ſaluare,ſi poteſt. Cum ergo Deus ſit pronior ad miſerādum & ſaluandum q̄ȝ ad puniendum,ſi haberet ꝓuidētiam regimen & curā inferioꝝ, q̇re ꝑmitteret tot animas dānari, cum certum ſit plures eſſe dānatas q̄ȝ ſaluas,& cum Deus ſciat certe et īfallibiliter tot animarum dānationē, ſi prouidentiam habet q̇re illas ꝓducit? cum ipſe dicat, melius erat ei ſi natus non fuiſſet homo ille,de Iuda loquēs,ergo non eſt ꝓuidentia in Deo. Hæc ſunt pater q̄ aduerſus Dei ꝓuidentiam ab iſtis dicūtur,quæq; videbantur à ſupe-

riori habere originem de præſcientia & p̄deſtinatio‑ne diuina, quæq; mentes ſollicitant, ſcis ergo quid mo‑ramur, & ad q̄d ſunt ꝓpoſita? DAV. Et ſcio, & noui & viuis ſenſibus illa ꝑcepi, in q̄bus non hoīes ignaui, ſed naui ēt non ſine ratione citantur, & ad dubitandū mouentur. Tu interea eſto (vt ſoles) diligens, & q̄n̄q; conuerſus excita ſocium cuius cauſa moueris. Nam quæ noui dicam. Audiui dilecte fili illoꝝ opinionem ſn̄iam & rationes & ab omni veritate alienas, caligāt ſane oculi in tāto lumine q̄ñ ita inuerecunde & impu‑denter omnem ꝓuidentiam à ſummo Deo auſi ſunt negare, quāobrē ponimus contra eos talē concluſio‑nem. Quod de neceſſitate in Deo eſt ꝑfectiſſima ꝓ‑uidentia circa omnia inferiora. Aliter multa ſequeren‑tur inconuenientia & impoſſibilia. SAL. Si conclu‑ſio præpoſita probari poſſet omnis (crede mihi) dubi‑tatio & vmbra ab humana mente abijſſet, & illorum opiniones & rationes ſolutæ & omnis error fugatus, age chare pater ne vlterius noſtrum remoreris deſy‑derium? DAV. Concluſio hec vſq; adeo clara eſt & manifeſta, vt nullus ſanæ mentis abnegare poſſit, quā‑do non ſolum theologiæ ſacræ, & ſacris rationibus, diuiniſq; reuelationibus, verum ēt naturalibus erit ma‑nifeſta rationibus & demonſtrata. Ad huius conclu‑ſionis intelligentiam eſt primo animaduertendū, q̄ ꝑ‑fectiſſima prouidentia aut ꝑfectiſſimus prouiſor q̄nq; debet habere. Primo debet cognoſcere rerum facien‑darū finem, ꝑꝑ quem illas ꝓducet. Secundo debet di‑ſponere, & ordinare, quo nam pacto illa ſunt facien‑da. Tertio debet ꝓuidere de omnibus neceſſarijs ad

De neceſſita‑te in Deo eſt ſumma pro‑uidentia.

Nota quid debet habere ꝑfectiſſimus prouiſor.

eſſe

eſſe illarum. Quarto debet producere illa in eſſe ſicut ordinauerat. Quinto debet illa cōſeruare in tali eſſe ne deficiant. Appareat merito huius rei claritas, exemplo. Dato petro volente ædificare domum ſua ꝓuidētia, oportet illum præſcire finem & finis prouidentiā habere eiuſmodi ædificatiōis. Nam (vt noſti) finis prima eſt cauſa inter cauſas oēs, & ille mouet agentē ad operationem, & ideo cuilibet agenti ꝑ finem diſtincta neceſſaria ē cognitio ſui finis, hoc eſt vt in tali cognitione non ſit neuter ſed certus. Aliter non acquireret efficaciter illum finem, ſed potius à caſu, et ratio eſt quia cum talis productio ad extra ſit actus imperatus voluntatis, de neceſſitate oportet ꝙ intellectus prius ꝑcognoſcat, quia voluntas non fertur niſi in præcognitum. Et ideo inuiſa diligere poſſumus incognita nequaquam. Secūdo oportet præcognoſcere, ꝑordinare, & diſponere, qūo domus illa debet eſſe ædificata. Nam primo debent fundamenta iactari, & locari. Secundo parietes & latera erigi debetq; diſponi locus varius, & ꝓ cubiculo, & pro atrio vel aula, & pariter de aliis oportunis ad habitationē cōmodam. Tertio debet præparare & prouidere neceſſaria ad ædificationem cōpletam, vt ſunt cementa & ligna ad contignationem. Quarto ducit illam in effectū. Quinto & vltimo ꝓductam ad finem nititur conſeruare ꝓ viribus, ne ruinam patiatur & pereat. Hæc ſunt quinq; quæ optimū prouiſorem decet animaduertere. Merito igitur Vgo de ſancto victore prouidentiā diuinā deſcribens dixit. Prouidentia eſt qua Deus curam habet de oibus quæ fecit, & nihil reliquit ex omnibus ꝙ

Nota qd ſit diuina prouidentia.

pertinent ad illum,& quæ ſubdita ſunt illi,& vt prouideat ſingulis,& habeat vnumquodq; quod ſibi videtur & cõuenit. Cum ergo hæc omnia in Deo exiſtãt de neceſſitate ſequitur in illo ſummã eſſe ꝓuidentiam. Locus extat vides à deffinitione ad definitum,& è cõtra vt ſi homo eſt, rationale animal eſt, & è contra. SAL. Si iſta probari poſſent,hoc eſt ſuperius recitatæ conditiones,eſſe in Deo, maiori demonſtratione non indigeremus,& ſatis clara eſſet conſequentia, & eſt,quæ quidem negari non poteſt. DAV. Et ſunt à nobis recitatæ & propoſitæ,& iam ꝓbatæ & clariſſime videbuntur atq; à vobis ipſis iudicabuntur,niſi vaga mẽs vos alio diſtraxerit. SAL. Et quo magis ducetur mens noſtra, aut qd auidius vnq̃ deſyderauimus audire(nunc præſertim dum nobis data eſt facultas)quam de diuina prouidentia certiſſimas atq; euidentiſſimas rationes.Perge pater benigne,perge, noſtras mentes clarificare & adimplere.

De præcognitione omnium creaturarum. Cap.13.

Deus habuit ab æterno omnẽ præſciẽtiã oium rerũ ante quã fierent.

DAVID,Pergam fili & prío dicimus, ꝙ Deus ipſe hábuit habet & habebit præſcientiam & præcognitionẽ creaturarũ oĩum anteq̃ fierẽt,qm̃ ab æterno in inſtãti ĩdiuiſibili æternitatis omnia pfectiſſime atq; intuitiue cognouit,qa in illo inſtãti dum intellectus diuinus diuinam cognouit eſſentiã, veluti infinitæ ſubſtantiæ pelagus,tunc eadem cognitione cognouit oĩa,quæ ſunt,fuerunt, & eſſe poſſunt,

& ita ab intellectu diuino creaturæ oẽs productæ ſue runt in eſſe ĩtelligibili, aut poſſibili, aut cognito, quod vocamus eſſe ideale, & hoc fuit primum eſſe creaturarum quod à Deo habuerunt, quod q̃dem eſſe creaturarum erat idem quod Deus realiter, ſaltẽ negatiue, quia nullum eſſe habebant extra diuinam eſſentiam, ꝓpterea ꝙ nõ erant niſi in cognitione diuina, quæ eſt idem q̃d Deus, & in hoc ſapientes conueniunt aſſerẽtes, ꝙ intelligere Dei eſt idem eſſentialiter cum Deo, ꝓpea Ioannes intonuit. Quod factum eſt in ipſo vita erat. i. ꝙ omnia quæ erant in verbo Dei viuebãt vita Dei intelligebant intellectione Dei, erãt æternæ æternitate Dei. Et ꝓpterea dilecte fili eſt animaduertendũ, ꝙ talis ordo fuit in præuiſione diuina, in primo inſtãti intellectus ille cognouit eſſentiam diuinam, aut (vt clarius dicam) Deus cognouit ſeipſum ſub ratione ſummi boni. Et in tali ſigno intellectus paternus fuit perfecte beatus, tanq̃ in vltimo fine, & ſic intelligitur ꝙ pater prius ẽ beatus q̃ generet, ideſt anteq̃ habeat filiũ genitũ. Et ſic cognouit eſſentiã ſuam tanq̃ finem omnium creaturarum, patet ex hoc quomodo Deus præcognitionem oĩum creaturarũ, habeat, anteq̃ ꝓducãtur. Nã aliter De⁹ nihil cognoſceret tanq̃ lapis, aut nulla creatura haberet aliq̃d eſse, q̃m primum eſſe creaturarum eſt eſſe ĩtelligibile, quod p̃ſupponitur ab omni eſſe, tam eſſentiæ, q̃ exiſtẽtiæ. Patet quia productio in eſſe reali tam eſſentiæ, q̃ exiſtẽtiæ & indiuidualĩ, eſt à voluntate diuina, tanq̃ à principio ꝓductiuo, quia cũ oĩs ꝓductio creaturarum ad extra ſit mere, libere, & cõtingenter, non põt eſſe niſi à ſola volũtate

Primum eſſe creaturarum fuit eſſe ideale in mente diuina.

Nota de ordine i præuiſione diuina

diuiſa. Pateat exēplo, hō habet triplex eſſe. Primū eſt eē ideale, qđ habet in mente diuina, & hoc eſſe fuit ab æterno. Scđm eſt eſſe eſſentiæ, qđ dicitur qdditas ſiue definitio hominis, qđ dicitur animal rōnale, & hoc eē eſt ex tpe. Tertium eſſe eſt reale & indiuiduale, vt eſſe Ioānis, qđ ſimil'r eſt ex tpe. Si ergo eſſe eſſentiæ & eē exiſtentiæ indiuiduale eſt à voluntate diuina, ergo de neceſſitate ꝓſupponitur primum eſſe. ſ. eſſe intelligibile ſiue ideale. Patet qa voluntas nō fertur niſi in ꝓcognitū. Quāobrem à primo ad vltimum bene ſeqtur. Si Deus nō cognouit creaturas, ergo nulla creatura habet aliquod eſſe, qm̄ omne eſſe tam eſſentiæ, q̃ exiſtentiæ præſupponunt eſſe cognitū, vt diximus quorum vtrunq; eſt impoſſibile.

Eſſe eſſentiæ & exiſtētiæ ꝑ ſupponūt eē cognitum.

Quō à Deo oīa ſunt ordinata & diſpoſita. Cap. 14.

SEcundū quod deſyderatur in optīo & ꝑfectiſſimo ꝓuiſore, & ab eo tenēdum eſt, diſponere & ordinare, quo pacto illa ſunt facienda, hoc aūt ꝑfectiſſime & īmediate dicimus in Deo eſſe. Ex quo enim oīa fuerunt ꝓducta ab æterno, diuino ab intellectu, & eſsentia diuina, fuerunt præſentata diuinæ voluntati, vt illa ex ſua bonitate determinaret quicqd vellet, quia productio ad extra, & contingentia pertinent ad voluntatē diuinā, veluti ad principiū productiuū, cum ꝓducātur mere libere & contingenter. Tunc ipſa voluntas diuina ordinauit quæcūq; ſue bonitati placuerunt, ſcđm ordinē et capacitatem ſiue

Nota q̄ uolūtas diuina ab æterno determinauit omnia ꝓducere.

facultatem earum,ita ꝙ vnũquodq; in eſſe eſsentiale fuit ordinatũ,à Deo ꝙ nec minui,nec augeri põt,ĩ ſua quidditate & eſsentia,niſi varietur ipſa eſsentia in eſse qdditatiuo & eſsentiali.Et hoc qa fuerunt ordinata à voluntate diuina, eo modo quo ab intellectu diuino fuerunt ꝓducta. Deinde fuerũt ordinata ad alias ꝑfectiões accidẽtales,& ſic ꝓduxit ſiue diſpoſuit,ꝓducere eas,ſcd̃m varios diuerſosq; ſtatus & illaꝝ cõditiones, ꝓducẽdo& ordinãdo aliqs eaꝝ pure materiales,aliqs pure ſpirituales,& nõnullas miſtas vt hoíes, ꝑpea ĩtonuit Moſes dicẽs.In prĩcipio creauit Deus cælos & terrã , vt habet textus hebraicus,ꝑ cælos ĩtelligẽs oẽs Angelos,& ꝑ terram omnia &ſimplicia & miſta.Nã omnia in eſse eſsentiali & quidditatiuo ſimul fuere ꝓducta , ſed qñ nõ erant in vltima ꝑfectione accidẽtali ꝓducta in prima die,ſed ſucceſſiue fuerunt producta, ideo deſcribitur qũo terra erat dicẽs. Terra autẽ erat ĩnanis,ideſt inuiſibilis quia aquis cooperta, & vacua, quia ſine arboribus & plantis, & tenebræ erant ſuper facies abyſſi,ideſt obſcuritas ſuper facies quatuor elementoꝝ.Nam elementa nondum erãt in vltima ꝑfectione accidẽtali. Aqua.n.nõ adhuc erat in ſua perfecta denſitate & fluxibilitate,vt modo, ſed quaſi vapor eleuabatur. Et elementa erãt in quadã confuſione & obſcuritate. Et ſpiritus Domini ferebatur ſuꝑ aquas. Sicut voluntas artificis ſuꝑ opus ſuum ꝑficiẽdum, ita voluntas diuina ſuper creaturas ſuas, eas ꝑficiendo in eſse accidentali , & ea ratione ordo ſex dierum & ꝓductio fuit tm̃,quantum ad eſse accidẽtale ſiue ad ꝑfectiones accidentales. Nã in prĩo die ſimul oẽs fuerũt

Quo ordine creaturæ fuerunt ꝓductæ.

Ordó ſex dierũ fuit quãtũ ad eſſe accidẽtale , non aũt quantum ad eſſe eẽntiale.

pductæ in eſſe eſſentiali,& quidditatiuo.Et ſi recte re culis ſequitur littera.Dixit quoq; Deus fiat lux, & facta eſt lux.Nã licet ſol fuiſſet productus in eſſe eſſentiali,ſimul cum alijs,non tñ erat in ſua perfectione accidẽtali adhuc,ꝑpea non ſine magno myſterio Moſes & textus noſter hebraicus dicit. In principio creauit Dii,& non dixit in principio creauit Deus,vt habet textus alter,vt denotaret pſonarũ trinitatẽ, & eſſentiæ vnitatem.Nã per hoc qđ dicitur creauit denotatur vnitas eẽntiæ ſiue diuinitatis, ꝑ hoc qđ dicit dij, perſonarum trinitas expreſſe demonſtratur, qm̃ ꝑductio omnium creaturarum à tota eſt trinitate. Cũ oĩs productio ad extra ſit oĩno indiuiſa in tribus pſonis diuinis ꝑpter vnitatem principij productiui.ſ.voluntatis diuinæ,q̃ de neceſſitate eſt in tribus perſonis diuinis ante omnem creaturam,vt late diffuſeq; diximus. Sic itaq; manifeſtatur ſcđa conditio prouiſoris, qũo æternus Deus & diſpoſuit & diſponit illa eẽ faciẽda, & ſic dilecte fili dator omnium bonorũ Deus, in ſua pſcientia & ordinatione ordinauit rationalem creaturam in tertio inſtãti ad finem vltimũ, hoc eſt ad clarã apertã Dei & viſionẽ & fruitionẽ,& omnia alia creata ad finem illis conuenientem, quod nec hæreticus põt abnegare,qñ non tãtum ſacri doctores verũ etiã ſapiẽtiæ amatores hoc dicunt recta ſentiẽtes ꝙ Deus & natura nihil agunt fruſtra, & ſi ſtellis dediſſet motũ progreſſiuum, iam dediſſet eis omnia ad illum motũ neceſſaria. Et ſic patet cõditio ſecunda ad optimum præuiſorem ſpectans,quomodo Deus diſponit & ordinat,quæ ſunt facienda anteq̃ fiant.

De prouiſione neceſſariorum. Cap. 15.

TErtia prouiſoris conditio eſt, prouidere de rebus neceſſaris ad eſse illarum, hoc aũt ſumme & perfectiſſime aſserimus eẽ in Deo glorioſo. Nãq; ab æterno ꝑuidit de omnibus neceſſarijs ad eſse omnium creaturarũ, tam ſpiritualium q̃ corporaliũ tam ſimplicium q̃ miſtorũ. Rebus enim inſenſibilibus quaſdã latẽtes dedit virtutes, qbus ſuos producerent effectus, & in eſse ſe conſeruarent, vt & ad vltimum finẽ tẽderent, tanq̃ ad vltimum ſaluatiuũ & conſeruatiuum illarũ. Rebus aũt ſenſibilibus & animatis ſimiliter quaſdã dedit virtutes ac naturales inclinationes, ꝑ quas ſuos ꝓducerent effectus, & ad vltimũ finem tenderẽt. Patet de graui, quod quantũ eſt de ſe ad centrũ tendit, & deorſum. Sed leue ſurſum. Rebus aũt rationalibus. ſ. hominibus & angelis tanq̃ nobilioribus, præter innumeras virtutes, intellectũ dedit et voluntatẽ, vt per intellectum Deum cognoſcerent, et eſsent capaces, & per voluntatẽ illum amarent illoq; fruerentur. Et non ſolum talia, verũ etiam nec angelis nec hominibus defuit, tribuens oportunũ remediũ ex quo creati fuerunt. Vñ poſtpoſitis angelis pro nunc, ex quo homo fuit creatus, nonne habuit omnia media neceſsaria ad vltimum finẽ? Nanq; in ſtatu innocentiæ ſiue naturæ deſtitutæ, nõne Deus prouidit & dedit legẽ naturalem hominibus qua cognoſcebant omnia bona & mala? Et quid faciendum & qd nõ faciẽdum? quæ quidem lex in illo ſtatu ſufficiens erat ad

Deus ab æterno ꝓuidit de neceſſariis oĩbus creaturis ſuis.

ſaluandum quotquot viuere volebant ſcđm illam legem. Nam lex naturalis duo claudit principia, in quibus fundantur, & ex quibus dependent omnia præcepta legis, ſcilicet dilectionem Dei et proximi, hoc eſt quod ſaluator ait. Hæc enim eſt lex & prophetæ. Populo aũt moſaico velut nobiliori & grato legem dedit moſaicam, vbi explicite erãt data præcepta legis quibus tunc poterant ſaluari. In ſtatu naturæ redẽptæ dedit vnicum filium ſuum qui legem euãgelicam donauit, quæ lex eſt pfectionis & gratiæ, & in illa omnia continentur ad humanam ſalutẽ neceſſaria, ꝑpea prima veritas, Dixit. Amen amẽ dico vobis, ſi qs ſermonem meũ ſeruauerit mortem non videbit in æternũ. Ecce patet in Deo perfectiſſimã prouiſoris conditionem fuiſſe, ſcilicet ꝓuidere de neceſſarijs anteq̃ꝫ fiant, etenim ab æterno creaturis ſenſibilibus & inſenſibilibus, rationabilibus & irrationabilibus, neceſſaria p̃uidit, & p̃uidere nõ deſinit, vt ꝑ ſingulos ſtatus conſyderantes diximus. Et ꝑpea ſacri doctores dicere non dubitãt ꝙ Deus ætern⁹ in q̃rto inſtanti vidit nos caſuros in Adam, & præuidit de neceſſario remedio ad ſalutẽ noſtrã, qũo humana natura redimi deberet per filij ſui paſſionem. Et ideo aſſerunt Deũ æternũ in nullo defeciſſe in remedijs dandis, neqꝫ ſuos cultores dimiſiſſe ſine remediis ad ſalutẽ neceſſarijs, ſed ĩ omni tpe poſt lapſum neceſſaria fuit deletio peccati originalis ad ſalutem, ergo omni tpe fuit remediũ aliqđ efficax ad hoc faciendũ. Et ſic patet de tertia ꝓuiſoris conditione. Præterea ſi Deus non p̃uidet de oĩbus q̃ ſunt creaturis neceſſaria, aut neſciuit, aut nõ potuit, aut noluit.

Ratio efficax ꝓbãs diuinã prouidentiã.

Non

Non datur medium. Non põt eſſe primũ, quia igno rantia nõ poteſt eſſe in Deo. Nam ab æterno omnia cognouit. Tum ẽt q̃ñ ignorantia dicit imp̄fectionẽ, ſi eſſet in Deo non eſſet ſummũ bonum, & per conſe quens non eſſet Deus. Nec poteſt eſſe ſcd̃m, quia tũc eſſet Deus non oĩpotens. Et non tm̃ non eſset omni potens eo modo quo ſacri doctores dicunt, verumẽt non eſset omnipotens ad mentẽ philoſophorum. Et id apud vtroſq; eſset abſurdum. Neq; tertium. Nam Deus tunc eſset inuidus. Et cum ſit defectus non po- teſt eſse in eo.

De productione creaturarum. Cap. 16.

QVARTA Prouiſoris conditio eſt illa p̄ducere in effectum ſicut ordinauerat, hoc aũt p̄fectiſſime & infallibiliter eſt in Deo, non ſo lum ad theologantium mẽtem, q̃ tenent Deum poſse omnia p̄du- cere immediate ſine cauſis ſcd̃is. Et de facto multa p̄- duxit de nihilo creando, vt patet geneſeos primo. In principio creauit Deus cœlum & terram, & ſic mate- ria prima angeli, cœli, & animæ de nihilo creãtur, ve rumetiã ad mentem ſapientiæ amatorũ quælibet crea tura eſt à Deo ſaltem mediatæ. Tum pp̄ ordinem eſ- ſentialem cauſaꝝ, quia impoſſibile eſt prima cauſa nõ concurrente ſcd̃am cauſam poſse producere, cum eſ- ſentialiter dependeat ab ipſa prima. Tum q̃a vt dicũt ſapientes, cauſa pr̃ia prius influit in effectum q̃ ſecun-

Nota q̃ño creatura q̃li- bet de neceſſi tate eſt à Deo p̄ducta.

Q

da. Hinc philoſoph⁹ ait. A` primo ente, ſcilicet Deo deriuatur ſingulis eſſe & viuere. Tum quia motus cauſa eſt generationis & corruptiōis. Deus itaq; cum primus ſit motor, ergo eſt cauſa oīs creaturæ. Et ꝓpteá ſapientes probant Deum eſſe vnum motorem, primum immobilem, optimum, æternum, incorporeū, et indiuiſibilem, cōſtat ex dictis perfectiſſime in Deo q̄r tam eſſe prouiſoris conditionem, ſcilicet ꝙ producit illa in eſſe reali ſicut ordinauerat.

De conſeruatione creaturarum. Cap. 17.

Creare & cōſeruare tm̄ ratione differūt

Reliquum eſt quintam conditionem probare, ſcilicet ꝙ Deus cōſeruat in eſſe illa quæ ꝓducit. Et hoc eminentiſſimo modo reperitur in Deo. Et hoc qa creare, ſiue ꝓducere & conſeruare differunt tm̄ ratione, quia cum non eſſe creaturæ tp̄e præcedit eſſe immediate, creatur, cum autem non eſſe creaturæ natura tm̄ procedit eſſe conſeruatur. Verbi cauſa & exempli. Anima petri in inſtantia. a. ꝓducitur, & non eſſe tempore realiter præcedit eſſe ipſius aīæ, tunc illa productio aīæ dicitur creatio. Cū aūt in ſcd̄o inſtanti ſubſtētatur, & nō eſſe ipſius aīæ, tm̄ natura præcedit ſuum eſſe dicitur conſeruatio. Ita ꝙ idē realr̄ vt cōparatur ad nō eſſe p̄cedens īmediate dicitur creatio, vt aūt cōparatur ad non eſſe mediate, dicitur cōſeruatio. Si igitur creare & conſeruare ſunt idem realr̄, & nō differunt niſi tm̄ rōne, vt dictum eſt. Sequitur ergo Deus creat, ergo Deus conſeruat, an-

tecedens eſt probatũ, cõſequẽtia patet. Præterea, aut ſecunda cauſa ſeipſam conſeruat, aut conſeruatur ab alia, nõ datur medium, nõ à ſeipſa, qa cum ꝓducere & cõſeruare differant tm̃ ratione, ſi ſcd̃a cã conſeruaret ſeipſam, tunc poſset ꝓducere ſeipſam, quod includit cõtradictionem, qa tunc eſſet prius ſeipſa, & ſic eſſet, & non eſset ſimul, ſi cõſeruatur ab alia, & ꝓceſsus non datur in infinitũ (vt oẽs tenent) igitur oĩa conſeruantur à prima cauſa. Præterea ſi ſcd̃a cauſa põt cõſeruare ſeipſam, igitur circũſcripta per impoſſibile cã prima. Scd̃a cã adhuc eſset, & ex altera parte, cum ſecunda cã eſsentialiter dependeat à prima (veluti & theologi & philoſophi tenent,) circũſcripta prima, ſecunda cã non eſset, qa eſsentialr̃ dependet ab illa, & ſic ſimul eſset & non eſset quod claudit cõtradictionem. Præterea, ſi dependentia q̃ creatura dependet à Deo eſt idem realiter cum creatura. Si creatura non cõſeruatur à Deo, ergo põt eſse ſine dependentia ad Deũ, Et cum illa relatio ſit idem realiter cũ creatura, ergo creatura non poſset eſse ſine tali dependentia, & ſic ſimul eſset & nõ eſset, qđ itidem claudit contradictionem. Et ꝓpterea dicimus Deum æternũ non ſolũ eſse cãm ꝓductiuã creaturaꝝ, vt oĩum opinio tam theologorum q̃ꝫ philoſophoꝝ clara eſt, & manifeſta. Sed ẽt dicimus eſse cãm cõſeruatiuã in eſse, ita ꝙ vera eſt cã effectiua conſeruationis, qm̃ ſi iam in vno inſtanti deſineret Deus conſeruare illã, ĩmediate deſineret eſse, ſic itaqꝫ Deus æternus vltimã habet conditionẽ optimi ꝓuiſoris, hoc eſt qđ conſeruet producta in tali eſse ne deficiant. Et ideo æuum. i. menſura angeloꝝ, & nunc

Si ſcd̃a cauſa conſeruaret ſe ipſam ꝓduceret ſeipſam.

Si ſecũda cauſa conſeruaret ſeipſam ſimul eſſet & non eſſet.

Si ſcd̃a cauſa non conſeruaretur à prima poſſet eẽ ſine prima.

Cã conſeruatiua ẽ uere cã effectiua.

æui, quãtum eſt ex ſe raptim tranſit, & eſse æuiterni. i. angeli, vt poſitũ eſt in iſto nunc, ex vi iſtius poſitionis pciſe habet eſse in iſto nunc, & ſtatim nõ eſse, iſto nũc tranſacto, niſi eadem cã alia cauſatione poneret idem eſse in alio nunc, & ita conſeruat poſitiue cauſando, non aliud eſse, ſicut eſt in ſucceſſiuo, ſed idem eſse infinities, ita ꝙ prima cauſatio dicitur creatio, & ſcđa dicitur cõſeruatio. SALO. Et ſi videor ĩtellexiſse q̃ dixeris, excitat tñ (vt bene inter dicendum te aĩaduertiſſe credo) à latere meo ſocius, cui hæc modo dicta grauia videntur, & ſeuera, & non nihil latentis ſententiæ, aut ſenſus habere, & demum illi obſcura & clauſa, rogamus pater benigne fiant apta, ne cõfuſus veluti ab ſybillinis rñſis vt dicitur ipſe recedat. D A V. Habet ſane materia hæc nõ parũ difficultatis, & bñ aĩaduertimus ſociũ à latere tuũ ſigna dubitationis dare. Nõ. n. hilaré vt ſolét intelligẽtes vultum pferebat, ego tñ ita exiſtimabã, te qñq; declaraturũ. Nunc qa vt video nõ deſyderas aliqd tpis poſt hæc in iis conſumere, non efficiam vt confuſus veluti à ſybillæ rñſis, ſed vt ab oraculo clariſſimo recedat. Dicimus & breuiter & clare, ꝙ ſi Deꝰ ætern⁹ nõ cõſeruaret creaturã, tũc illa pducta in prĩo inſtãti, ſtatim in ſcđo inſtanti deſineret eſſe, ita ꝙ ſemp creatura dici poteſt fieri, non ꝙ illud ſit aliud & aliud eſſe abſolutũ, ſed qm̃ ſemp idẽ eſſe conſeruatur. Et ppea ſacri doctores dicũt q ſicut aer reſpectu ſolis nõ eſt factus lucidus, ſed fit lucidus, alioqn abſente ſole remaneret lucidus, ita ſe habet creatura reſpectu dei. Et iteꝶ dicunt, creatura non ſe habet reſpectu dei, ſicut domus reſpectu edificatoris. Præterea expſſe

patet Deũ ſummã habere ꝓuidentiã. Nam ꝓuidentia in creaturis, aut dicit perfectiõem, aut imperfectionẽ. Sed clariſſime patet non dicere imperfectionem, qñ præcognoſcere, ordinare, præuidere, ꝓducere, & conſeruare, q̃ importat ipſa ꝓuidentia dicunt ꝑfectionẽ. Tunc arguo ſic. Omnis perfectio q̃ reperitur in creaturis, remota oĩ imꝑfectione ab illis ꝑfectionib⁹, & attributa oĩ ꝑfectiõe, attribuẽda eſt Deo. Sic tenẽt theologi. Sic philoſophi, alr̃ De⁹ nõ eſſet ſummũ bonũ, & ꝑ cõſequẽs Deus nõ eſſet Deus. Sed iſta q̃ttuor q̃ ꝑtinent ad ꝓuidentiã videlicet p̃cognoſcere, ordinare, ꝓducere, & cõſeruare, in creaturis dicunt aliquã ꝑfectionẽ, ergo remota ab illis omni imperfectione, & attributa omni perfectione, ipſa prouidentia in ſummo reperitur in Deo. Aliter Deus non eſſet ſummum bonum, & per conſequens Deus non eſſet Deus, quia aliqua perfectio illi deeſſet, quod eſt impoſſibile, & aduerſus theologorum & ſapientum ſn̄iam. Sic arbitror patere rationibus ſuperius expoſitis, nullam difficultatem claudentibus, in Deo ſummam eſſe prouidentiam nõ vnius æthereæ regionis, (vt inſipientes dicere audent, quorum intellectus nequit niſi in ĩmerſa materiæ conſyderare.) Sed omnium creaturarum cœleſtium & terreſtrium abſque perſonarum exceptione. Sunt & ſanctorum qui bene hæc nouerunt, & ſacræ ſcripture authoritates. Aſſerũt enim ſummo Deo cuncta adminiſtrante, quæ fecit, nihil inordinatum, nihil iniuſtum ſiue ſcientibus nobis, ſiue neſcientibus. Et iterum nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt abſque omnipotentis Dei iudicio occulto eueniunt.

Ratio efficaciſſima diuinam oſtẽdẽs ꝓuidentiam.

Nam cuncta Deus futura præſciens ante ſæcula de-creuit, qualiter per ſecula diſponantur. Statutum quippe eſt quantum proſperitas mundi ſequatur, vel quantum aduerſitas feriat, ne electos eius aut immoderata proſperitas euellat, aut nimia aduerſitas grauet. Et ꝓpterea prîa veritas clamat. Ne ſolliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis, aut corpori veſtro quid induamini, non ne aîa plus eſt q̃ꝫ eſca, & corpus plus q̃ꝫ veſtimentũ? Hinc factum eſt, vt tu fili ore prophetico diceres. Tu aũt pater oîa gubernas ſapiẽtia. Ex qbus iã manifeſtum eſt, diuinam ſapientiã omnia gubernare. Et quod in Deo ſumma ſit prouidẽtia. SAL. Et acutiſſime & clariſſime diſcuſſum eſt & ꝓbatum, in Deo optimo & maximo îmo ſummã eſſe prouidẽtiam, et ita probatum vt non rationes exiſtimandæ ſint, ſed potius demonſtrationes, qbꝰ niſi inſipiẽs fuerit, & pingui minerua natus, qlibet intrepide merito poterit adhærere, & non aliter q̃ꝫ dictũ eſt tenere, quibus eqdem ſolis, nulla alia expectata reſponſiõe iã qeſcerem, ſed ad vberiorẽ oîum notitiã & euidẽtiam, ne videremur contẽpſiſſe obiectiones ex aduerſo dictas, libeat illis rñdere, atq; ſoluere. Namq; tibi erit facile, nobis vero nõ moleſtũ. DAV. Faciam & id q̃ꝫlibẽtiſſime, licet ex dictis ſatis viderẽtur ſolutæ obiectiones, ne ab aliorũ more ſecedere videamur, ad illas deducamur. Sed vt eo ordine ſoluãtur quo obiecta fuere nobis ꝓpoſita. Primo. Ad primũ cum dicebatur, ꝙ ſi Deus haberet iſtoꝝ inferiorũ ꝓuidentiam, non eſſent tot cõfuſa î mũdo & inordinata, vt patet per ſingula ꝓ̃poſita. Rñdemus ꝙ cũ Deus cã ſit rectiſſima, îmo ipſa rectitudo

Si qua confuſio eſt in mũdo ſoli humanæ uoluntati attribuitur.

per eſſentiã,q̃ nec fallere põt,nec falli, oĩa ab æterno in mente diuina rectiſſime ꝑduxit,& in eſſe exiſtentiæ ſcd̃m illam rectitudinem in tpe, in mundo ꝑduxit & fecit ex ſua infinita bonitate. Et ſi illam rectitudinẽ à Deo creatam conſeruaſſent,nullus eſſet error, nullus defectus,nihilq́; inordinatũ in mundo. Sed ſi qd mali, ſi quid confuſi, aut inordinati extat,non ex diuinæ ꝓuidentiæ defectu aut culpa,ſed immediate ex mala & peruerſa hominum volũtate,& ex libero arbitrio,cui oĩa bona & mala ſubijciuntur. Vnde nõ immerito,tu quoq; dixiſti. Deus creauit hominem rectũ & ipſe infinitis ſe miſcuit qõnibus. Pro cuius intelligentia eſt ſciendũ,ꝙ Deus æternus creaturas ſuas in triplici differentia ꝑduxit. Quaſdã.n.mere iſenſibiles atq; inanimatas,vt corpora cœleſtia elementa & multa alia,quibus dedit latẽtes virtutes, ꝑ quas ſuos ꝑducerent effectus,& ſic cœlum & cuncta elemẽta de neceſſitate influunt & ſuos ꝑducũt effectus vt illoꝝ ſunt innatæ ꝓprietates. Quaſdam ꝑduxit & ſenſibiles & animatas, qb⁹ p̃ter nõnullas virtutes naturales dedit inclinationes,per quas ſuos producerent effectus. Et ſic omnia irrationabilia vt ſuæ ſunt virtutes & inclinationes, ſic ſuos producunt effectus,& cum ſint agẽtia neceſſaria & agant de neceſſitate naturæ, & in ipſoꝝ ptãte non ſit poſſe agere,& non agere,ſed ſcd̃m inclinationem à Deo datam,& agant in cognitiõe primi dirigẽtis, qui nec fallere nec falli põt, ſemꝑ recte operantur & errare non pñt. Sic cœlũ,ſic terra, ſic elementa cũcta & ſimilia operantur,vnde graue omni remoto impedimento de neceſſitate tendit deorſum, & leue de ne-

Creaturæ in triplici dr̃ia fuerunt productæ.

ceſſitate tendit ſurſum, & Deus de potentia ordinata non poteſt non cōcurrere ad illā opationē, qm̄ ſic ordinauit & fecit. Aliquas vero ꝓduxit, qbus p̄ter ingentes virtutes & gratias, ītellectū dedit & volūtatē, quo intellectu oīa bona & mala cognoſcerent, & ꝑ volūtatē libere, & contingēter, mala vitare poſſent, & bona pſequi, ſcd̄m impium voluntatis illoꝝ, & ſicut æternus Deus ex infinita bonitate ordinauit ad opationē rerum inanimataꝝ ſemper concurrere, & aliter facere non poteſt, licet de potentia abſoluta poſſit aliter facere, & ſæpius fecit, vt patet de igne trium puerorum. A fortiori ordinauit ſemper velle concurrere ad actū voluntatis noſtre, & quāuis de abſoluta potentia poſſet illā impedire & ſuſpendere à ſua opatione, tñ illud non facit. Namq; ex ſua bonitate infinita oīa poſuit in noſtræ voluntatis ꝑtāte, & cum ſit ꝙ noſtra voluntas libera ſit poſſe velle recte, vel nō recte, bene & male & eſt in ꝑtāte ſua, ꝑpterea poteſt deficere & errare, & ſæpiſſime deficit et errat. Quamobrem dicimus ꝙ error oīs, inordinatio, & confuſio quæ in mundo eſt, ex Deo eſſe non poteſt, qui errare nequit, cum ꝑ eſſentiā ipſa ſit rectitudo & prima regula. Nec ex parte īſenſibilium & irrationabiliū. Cum illa agant de neceſſitate naturæ & ſcd̄m naturales inclinationes, q̄ ſunt rectiſſime, & agunt in cognitiōe primi dirigētis errare non pn̄t. Nec ex parte diuinæ ꝓuidentiæ, quin oīa congruenter & optime ordinauerit, ſed ex parte liberi arbitrij, & ex parte humanæ volūtatis, q̄ ex ſuo īperio & ad ſuum operatur libitum. Et Deus ex ſua lege ordinata q̄ſi ſecūdario coopatur. Et non pōt non cō

currere

Et ſi deus de potētia abſoluta poſſit ſuſpēdere opatiōes noſtras tñ de potētia ordinata nō poteſt.

Nullus error p̄t eſſe ex p̄te dei neq; creaturarū irratio nabilium

Oīs error & confuſio ē ex p̄te uoluntatis noſtræ.

currere ex lege diuĩa. Hoc eſt quod ſancti viri dicũt. Deus res q̃s condidit ſic adminiſtrat, vt proprios motus agere ſinat. Et tu fili qñq; dixiſti quod alias repetiuimus. Deus ab initio conſtituit hominẽ, & reliqt eũ in manu conſilij ſui, & adiecit ei mandata & p̃cepta, ſi volueris mandata ſeruare conſeruabunt te, appoſuit ante te ignem & aquam, ad quodcũq; velis apponas manũ tuá, ante hominẽ bonum & malũ, vita & mors; quod placuerit ei dabitur. Quapp ſi quis defectus & error ſi qua cõfuſio eſt in mũdo, non ex diuina prouidentia eſt, ſed ex noſtra procedit voluntate. SALO. Videtur ex hac rñſione maximũ deduci inconueniẽs (mihi parcas) data eſt mihi ex benignitate tuá facultas dubitandi & petẽdi. Nãq; ſi voluntas humana eſt cã totalis (vt ſic dicam) ſuæ opationis, & Deus coageret ad cauſalitatem volũtatis noſtræ (vt dicis) ſequeretur ꝙ Deus non eſſet prima cauſa omniũ rerũ. Et qđ non primo produceret effectus cauſa⁊ ſcdarũ, qđ eſt contra opinionẽ amatorum ſapientiæ, dicentium (vt alias dictum eſt). Prima cã prius influit in effectum q̃ ſcda. Quia ſi Deus eſſet cauſa prĩaria, & ipſe coagit, ergo non primaria, nec prius influit, quod videtur eẽ aduerſus ſapientes. DAV. Habet iſta dubitatio nõ nihil apparẽtiæ, ſed cognita veritate facilius tollitur. Dico igitur ꝙ licet volũtas noſtra ſit cã prĩaria ſuæ opẽrationis. Et ſit pro nunc totalis, vt dictũ eſt ſi recte recolis in ratiocinio habito de oiigĩe & cauſa peccati, tñ ex hoc non ſequitur ꝙ Deus non ſit prima cauſa, & prius non influat in effectum, ppea ꝙ ſtãte cauſalitatę cauſæ primariæ voluntatis noſtræ, & totalis, vt di

Licet uolun⸗tas nſa ſit cã totalis ſuæ o⸗perationis, tñ Deus eſt cau ſa i triplici eẽ.

xiſti Deus æternus eſt prima cauſa in triplici eſſe, hoc eſt in eſſendo, in conſeruando, & terminando. Primo dicimus Deũ eſſe primã cauſam in producendo quo ad actum primũ, ſiue ad primũ eſſe in quantũ ab ipſo omnia ſunt ꝓducta, licet aliqui philoſophi aliter ſen⸗tiant, vt diximus & male, ꝓpea Moiſes exaltauit vocẽ ſuam dicens. In principio creauit Deus cœlum & ter ram. & Ioannes clamat. Omnia ꝑ ipſum facta ſunt. i. omnia q̃ ſunt fuerũt & eſſe poſſunt, ſiue in eſſe cogni to, & poſſibili, ſiue in eſſe eſſentiæ, ſiue exiſtentiæ & in diuiduali, ſunt ab ipſo. ſ. verbo. Cum omnis actio in⸗diuinis ſit indiuiſa ad extra ꝑꝑ vnitatem principii pro ductiui. Eſt igitur Deus cauſa omniũ creaturarũ quo ad primum eſſe. Et eſt cauſa prima in conſeruando, in quantum omnia ab ipſo Deo cõſeruantur ſua om⸗nipotentia, vt ſuperius iam dixiſſe memini. Eſt & ter⸗tio cauſa omnium finitiua & terminatiua, in quantum terminat depẽdentiã omnium rerum, & omnia depẽ dẽt ab ipſo. Eſt etiam finis & terminus creaturæ ratio nalis, in quo anima noſtra vltimate & ꝑfecte q̇etatur, & extra quem nulla quietudo ſufficiens inueniri p̃t. ipſe ẽt Deus prius influit in effectum q̃ꝫ ſcđa, & plus, quia producit cauſas ſcđas, & prius id eſt ꝑfectius ꝓ⸗ducit effectum cauſæ ſecundæ, q̃ꝫ ipſa cauſa ſecunda. Nam Deus eſt cauſa perfectiſſima, tñ quãtum ad ac⸗tum ſiue operationem, Deus non primo producit il⸗lam licet poſſet, ſi vellet, ſua potentia abſoluta, immo producere & creare omnem effectum vt ſacri theolo gi tenent ſine cauſis ſecundis. Verumtñ vt dictum eſt ex bonitate infinita mere libere & contingenter, ꝑꝑ

libertatem voluntatis quam ipſe dedit homini, in cu-
ius poteſtate ſunt omnia opera ſua, vult conſequenter concurrere quantum ad ſubſtratum, vt multi etiam tenent. Nam ſi prima cauſa primo cōcurreret, nō videretur qūo volūtas humana eſſet magis libera q̄ ignis in cuius poteſtate non eſt poſſe, & non poſſe agere. Concludimus ergo fili ꝙ non ſequitur (vt dixiſti) ꝙ Deus non ſit prima cauſa. Immo eſt prima in triplici eſſe, in eſſendo, conſeruando, & terminando. Sic reor patere vt dubitandum tibi non ſit vlterius. SALO. Quid ad reliquas aduerſariorum rationes dicendum videtur, dicas vt omnis pertinacia videatur exploſa et omnis mala voluntas. DAV. Explodamus cito vt cum illorum pertinacia confundantur. Et ideo ad ſecundum obiectum in quo dicitur, ꝙ Deus nō habeat iſtorum inferiorum prouidentiam, cū ipſe præcognouerit tot mala futura in mundo. Quare ſi prouidentiā habeat non abſtulerit, aut ergo Deus non videt an̄q̄ fiant, aut illis non prouidet, aut mala ei placēt, & cætera quæ ſunt impoſſibilia. Dicimus Deum æternum, ab æterno & in omni ſtatu quantū eſt ex ſe amouiſſe oīa impedimenta, q̄ poſſunt impedire rōnalem creaturā à bene beateq; viuendo, ꝑ quāto dedit hoībus & angelis intellectū quo cognoſcerent & bonū & malū, & diiudicare poſſent facienda & non faciēda, & dedit voluntatē qua bona ſequerētur, & mala omni tp̄e fugerent, atq; in quolibet ſtatu dedit legem qua dirigebantur circa omnia, quæ apud Deum & proximū erant neceſſaria, vt patet per legē naturæ, & ſingulos ſtatus, vt ſuperius late diximus, verumtamen creatura-

Deus abſtulit oīa īpedimēta quantū eſt ex ſe in oī ſtatu & tēpore.

rationalis homo,ex propria voluntate mere libere & contingenter, cum ſit domina ſuarum operationum multa committit contra diuina pcepta, & ppea mul ta nefanda in mundo proueniunt,non quia Deus quã tum ex ſe eſt non abſtulerit,ſed qa homo libere,mere, & voluntarie ſe immergit, quãuis tñ ſua abſoluta po tentia poſſet oẽm ſcdæ cauſæ opationem de facto ſu ſpendere,& ex cõſequenti nullũ eſſet in mundo malũ, tñ Deus de potentia ordinata id facere non põt,quia conſtituit ad operationem cuiuſcunq; cauſæ ſcdæ vt dcm̃ eſt concurrere,nec ppea ſequitur ꝙ Deus ſit cau ſa peccati.Nã vt ibi pbatum eſt cã totalis & primaria ſuæ operationis ſola hominis eſt voluntas,Et ſic De⁹ nullo modo eſt peccati cã.Tum quia Deus errare nõ põt,cum ſit ſumma rectitudo.Tum qa ſuperiorem re gulam aut legem non habet cui de neceſſitate cõfor mari teneatur,cũ ipſa voluntas diuina ſit oĩum regula prima.Tum qa licet Deus ſit prima cã voluntatis nõ ſtræ quo ad actum primũ.Siue quo ad primum eẽ nõ tñ eſt prima cã operationis noſtræ voluntatis,ſed cõ currit.Nã al'r de potentia ordinata facere nõ põt.Tũ qa ſi ĩpediret voluntatẽ noſtrã illa non poſſet mereri & demereri.Tum qa voluntas non eſſet dña ſuæ opa tionis.Multaq; ĩpoſſia ſequerentur,ſi Deus voluntatẽ hoĩs ĩpediret ſua abſoluta potentia. Ex qbus patet ꝙ Deus ætern⁹ quantũ eſt ex ſe amouet oĩa incõmoda a rationali creatura. Et ſi qs defectus, culpa,aut pecca tum intercedit,illud eſt ex libero arbitrio,& mala ho minis voluntate,non ex culpa aut defectu diuinæ p uidentiæ.Immo ſæpiſſime multa aduerſa hoĩbus eue

nire cōcedit,vt à peccatis corrigātur hoīes & in me-
lius emēdētur,vtputa peſtes,bella,pſecutiones, & alia
veluti bonus pater corrigēs ſuos filios.Propterea di-
xit,quos ego amo corrigo & caſtigo. Et tu fili qnq̄3
clarificat⁹ ex pte Dei bene dixiſti.Clamaui vos,& re
nuiſtis, expādi manus meas,& non erat qui aſpiceret,
deſpexiſtis oē conſiliū meum & increpationes meas
neglexiſtis. Ego quoq3 in īteritu veſtro ridebo,& ſub
ſanabo,cum vobis aduenerit id qđ timebatis. Cū ſup
uenerit repētina calamitas.Sic patet ad ſcđm.SAL.
Et qs eſt qui tot memoria digna repetitis adhuc du-
bitare poſſit,niſi excors & inſanæ mentis,& tanta mi-
nerua pingui formatus,vt in lapidē cōuerti dignus vi
deatur,qd plura oīa ſūt ad plenū euacuata.Sed rogo
ne tertium q̄ſitū,aut dubitatum,ſiue obiectum p̄termit
tamus.DAV. Tertiū hoc qđ dicis q̄ſitum,non adeo
aſſurgit vt valeat aliqd momenti & roboris habere,
ppea facilius veniet ſoluendū.Cum dicitur q ad ꝓui-
ſorem ſpectat ſaluare q̄ ſunt ſibi cōmiſſa. Cum ergo
Deus ſit ꝓnior ad miſerādum & ſaluādum q̄3 ad per-
dendum,ſi in Deo eſſet prouidentia & regimen infe-
riorum,non pmitteret tot innumerabiles aīas dānari.
Cumq3 ſciat infidelis vel chriſtiani animā dānari,qua
re creat vel non adiuuat? Ergo non eſt in eo talis ꝓ-
uidētia iſtorum inferiorum &c. Dicimus,Deum æter
num nullatenus eſſe cauſam perditionis ſiue alicuius
animæ damnationis,immo quantum in ſe eſt, ſemper
vult animarum ſalutem,deditq3 omnia media ad ſalu-
tem neceſſaria,quibus ad illam homo valeat puenire,
quod ſi non fuerit,nō ex defectu prouiſoris, ſed mala

ex voluntate & operatione procedit, quamuis de potentia abſoluta poſſet nos vel nolentes vel volentes ſaluos reddere, de potētia ordinata non poteſt, qa ab æterno ordinauit, vt nullus adultus poſſet niſi ꝑ obſeruantiā mādatorum & debita media ad vitam æternā ꝓuenire. Et iō per ꝓphetam dixit, Nunqd voluntatis meæ eſt mors impij dicit dn̄s, & non vt magis cōuertatur & viuat, quaſi dicat nō? Et ꝑ alium ꝓphetam. Si impius egerit pœnitentiā & fecerit iudicium & iuſtitiam, vita viuet & non morietur, dicit dn̄s. Ex iis iam dictis, patet Deum non eſſe cām noſtræ dānationis, immo ꝓuidit & ꝓuidet de omnibus ad ſalutē neceſſarijs. Et cum dicitur ꝙ cum Deus determinate cognoſcat animā Petri dānandam, quare illam creat ad ſupplicium? Dicimus ꝙ licet De⁹ cognouerit omnia ab æterno, vt certum eſt, tn̄ illa cognitio non tranſijt in p̄teritum, vt ꝓpter talē cognitionē non poſſit anima illa ſaluari, vt diximus, cum de p̄deſtinatione loquebamur. Nam idē eſt Deum p̄deſtinare, p̄deſtinauiſſe, & p̄deſtinaturum eſſe. Et ſimilr̄ idem eſt Deum cognoſcere, cognouiſſe, & cognoſciturū eſſe, cum hæc oīa mēſurētur inſtanti indiuiſibili æternitatis, qđ coadſiſtit p̄terito, pn̄ti, & futuro. Et ſemꝑ vniformiter ꝑmanens reſpectu cuiuſq; tp̄is differentiæ. Non igitur trāſit illa cognitio in p̄teritum, vt nos male opinamur. Tamen poſito quod anima Ioānis ſit creata pro inſtanti.a. & pro inſtanti.b. ſit dānata. Certum eſt ꝙ Deus cognouit determinate dānationem illius, & ꝙ non poterat ꝓprijs meritis ſaluari, nec alienis. Diceres quare ergo illā creauit? Dicimus ꝙ licet aīa illa ſit dānata, & deus

Stante pfecta diſpoſitione & formatiōe

hoc infallibiliter cognoſcat, tñ non põt de potentia ordinata illã non creare, qa ab æterno voluntas diuina ordinauit, ꝙ pro quocunq; inſtanti corpus humanũ eſt pfecte organizatum, pro illo inſtãti creare vnã animã. Et pro illo inſtanti animã infundere illi corpori. Et non põt aliter facere niſi de potẽtia abſoluta & miraculoſe, ſicut exiſtente igne & cõbuſtibili oĩ remoto ĩpedimento nõ põt de⁹ de potentia ordinata facere, qn ignis cõburat niſi miraculoſe & de potẽtia abſoluta. Et quare? qa vt ſæpius dictũ eſt ordinauit deus ſemp velle cõcurrere ad opationem cuiuſcũq; cauſæ ſecũdæ. Sic eſt in ppoſito. Cum ſit ꝙ Deus ab æterno creare animam, & illã infundere corpori ordinauit, p quocũq; inſtanti corpus illud eſt pfecte organizatũ, & capax animæ intellectiuæ. Et in ptãte hoĩs eſt poſſe efficere & formare illud corpus ſic organizatũ, cõcurrẽtibus alijs cauſis. Et Deus & cauſæ aliæ non pñt non concurrere ad talem effectum, vt dictum eſt, ſeqtur ꝙ pro quocunq; inſtãti corpus eſt ſic formatum, & aĩa de neceſſitate creatur à Deo, & infunditur tali corpori, ita ꝙ Deus de potẽtia ordinata aliter facere non poteſt. Sic euacuatum eſt argumẽtum, & illius ratio minime pcedit, neq; remanet alicuius mens dubia bene põderata & trutinata reſolutione iam dicta. Et qm̃ exẽpla magis mouẽt, nõ ab re viſum eſt hmõi exẽplum addere. Etenim quẽadmodũ princeps hñs præ oculis totius regni puidẽtiam, in toto regno varijsq; locis ciuitatibusq; pprios cõſtituit magiſtratus, exhibens tamẽ leges diſtinctas & bene operãtibus pmia, male vero agẽtibus pœnas repromittẽs, ſubinde illos

corporis humani De⁹ nõ poteſt nõ creare animam.

ſua mũera & officia pſeuerare atq; exercitare pmittit. Et licet de facto illos bene agẽtes & miniſtrãtes poſſit ſuis ex magiſtratibus remouere,tamen ex iuſtitia et potentia ordinata minime poteſt. Sic rex ille regum dñs & vniuerſæ terræ princeps ſummã habẽs ptãtem omnium quas creauit creaturaꝝ,conſtituit & fecit varias pfectiones quas illis q in ſua prima creatione tradidit,& in diuerſis officijs ſuos pducere effectus inſtituit,illis leges varias & pcepta dedit,pmia bene operantibus & male agentibus pœnas repromiſit,& ſuis in officijs pſeuerare permittit, qui quãuis de potentia abſoluta poſſet illas ab officijs & actionibus ſuis ĩpedire,opationesq; illarum ſuſpendere,tamen de potentia ordinata non poteſt. Videant ergo mentecapti, mundi amatores & cæci, videant & cognoſcant in Deo ſummam eſſe prouidentiam,qui ab æterno vltimum finem præcognoſcens oĩa ad finẽ ordinauit, q cunctarum rerum ordinem diſpoſuit,qui oĩa neceſſaria ad acquirendũ vltimũ finẽ preuidit & conſtituit, q omnia licet ab æterno in eẽ cognito, ſiue poſſibili,tñ ex tpe omnia in lucem produxit,qui ſua infinita oĩpotentia omnia creauit,& ſua infinita ſapientia oĩa conſeruat. Audiãt igitur audiant, quid Deus æternus ſuperna qua ſolet voce intonat. Nolite ſolliciti eſſe dicentes,quid mãducabimus,aut quid bibemus,aut quo operiemur, ſcit enim pater veſter cœleſtis qa his oibꝰ indigetis,qrite ergo primũ regnũ Dei,& iuſtitiã eius, & hæc omnia adijcientur vobis, patet manifeſtiſſime Deũ oĩpotentẽ diuina puidẽtia & infinita,vniuerſum mundũ,& ſingl'a q̃ in eo ſunt & regere & gubernare.

Quid

Quid facit ſiue ordinat lex diuina. Cap.18.

SALO. Peruenimus ad lucem in quibus ſolent implicari hominum mentes auditis tui illuſtrati animi rationibus, & acutiſſime, & ſapientiſſime dictis, & diuinitus reſolutis, quibus eqdem vana, vaga, multorum conſyderatio merito propelli pōt, & pro nihilo haberi de prouidentia, prædeſtinatione, & de neceſſitate rerum, ex qua omnia euenire dicebantur, remanet dicendū de tertio & vltimo prīcipali quæſito, videlicet quid facit atq; ordinat lex diuina, aut qui ſunt legis diuinæ effect⁹, hoc ſane reor tertium in eo loco erat ꝓpoſitum. DAV. Hoc erat, recte memini, hoc erat tertio loco ꝓpoſitum, cuius q̄ſiti materia quāuis magna et ampla paucis (Deo ſic volente) expedietur. Scio enim oēs breuitate gaudere. Dicimus itaq; legem diuinā ordinare regulare & diligere rōnalem creaturam ad rite diligendū Deum, ꝓximū, & ſemetipſum vnicuiq; tribuendo qđ ſuum eſt, ſcilicet Deo cultum latriæ ſiue ꝑ ſeipſum diligēdo. Seipſum in Deū, ſcilicet ad vltimam beatitudinem. Et proximū in Deo, & propter Deum .i. diligere illum in ordine ad vitam æternam. Tamen eſt aduertēdum ꝙ lex diuina aliter & aliter ordinauit. Nam in lege noſtra hebraica aliqualiter imperfecte, ſcilicet ꝑ figuras & enigmata. Nam quæ in noſtra lege continentur, figurabant Meſſiam venturum, qui nos ad fœlicem patriam ducere debebat, & ꝑcioſiſſimo ſanguine ſuo redimere. Alio autē modo ordinat in lege euā

Quid lex diuina ordinat & diſponit.

gelica in qua vt chriſtiani fatẽtur & diſtincte & explicite omnia declarauit, quæ in noſtra lege erant iã inuoluta & figurata. Et ſic perfectiori modo dirigeret hominem ad æternam vitam q̃ꝫ lex noſtra moſaica. Et licet varia diuerſaqꝫ p̃cepta in noſtra lege ſint ordinata. Vnde nonnulli affirmãt ſexcenta & tredecim, tñ reuera decem tm̃ exiſtunt, illa potius ſunt decem p̃ceptorum declarationes q̃ꝫ diſtincta præcepta. Nãqꝫ ad hæc decem ſuperiora reducuntur. SALO. Ne deſiſtas amore noſtri quia huiuſce rei facta eſt mẽtio exponere atqꝫ dilucidare nunc. Hæc decẽ pæcepta adquæ ſuperiora illa reducuntur, ad quid ordinabantur & q̃ erant. Scis etenim nõ mihi tm̃ ſed ab altero ſemꝑ expectari tua diuina poti⁹ q̃ꝫ hũana rñſa. DA. Decẽ p̃cepta ſunt duæ tabulæ digito ſiue virtute dei ſcriptæ, q̈s Moſes in monte ſctõ ſinay à Deo recepit, qñ legẽ ab eo meruit accipere, in qbus qdẽ tabulis duabus decẽ continentur diuina p̃cepta. Et in prĩa tabula tria continentur, dirigentia hominẽ ad colendum & honorandũ deum optimũ maximumq́ꝫ. Primum eſt de cultu latriæ. ſ. præcipiens oportere vnum ſolũ Deum adorare veluti ſummũ & infinitum bonum à quo oẽ bonum & totum eſſe noſtrum dependet. Secundũ de noĩs eius veneratiõe atqꝫ honore, ne in vanũ & abſqꝫ veneratione ſanctiſſimum nomen ſuum adſumamus. Tertium de particulari & determinato tpe ad colẽdũ & honorãdũ Deum deputato. ſ. ſabbato, quod reqes in noſtra lingua interp̃tatur. Namqꝫ De⁹ ipſe ætern⁹ ab ope quod fecerat die ſeptimo reqeuit. Hæc tamen dicuntur negatiua præcepta, obligãt enim hoiem ad

Nota quot ſunt p̃cepta legis moſyacæ.

Ad qd ordinata ſunt decẽ p̃cepta ad quæ illa ſexcẽta & tredecĩ reducebãtur.

illorum obſeruantiã in omni ſtatu,lege,& tpe, aut ad ſemper & ꝑ ſemper,ita ꝗ nulla põt homo cîrcũſtantia excuſari de peccato mortali non obſeruatis tribus præceptis iam dictis in oĩ loco & tpe determinato. Scđa tabula ſeptem cõtinet diuina ꝑcepta, q̃ hoĩem ipſum ordinant ad hominem & ꝓximum. Primum in particulari.ſ.de reuerentia honoreq́;,& patri & matri hoc eſt parentibus ſuis & ſubuentione exhibenda. Scđm de homicidio cauendo ne ꝓximum occidat, aut quo vis modo necet. Tertium de furti ꝓhibitione ne furtũ fiat ſiue quouis modo aliena vſurpet. Quartum de adulterio fugiendo,ne quis actu carnis indebitæ ſumpto, adulterium perpetrare audeat nec velit. Quintum,periuria prohibet ne quis iureiurãdo interpoſito decipiat proximum. Sextum aliena bona temporalia concupiſcere & deſyderare vetat. Septimum & vltimum ꝑcipit ac ꝓhibet ne in alterius vxoris cõcupiſcẽtiã aliquis inflammetur exardeſcat'ue, aut incidat. Quibus qdem ꝑceptis debet homo ĩterius,exteriusq́; regulari,quo ad Deum & ꝓximũ, hæc tamẽ ſecundæ tabulæ ꝑcepta affirmatiua dicũtur. Et ſi obligant ad ſemꝑ ſtantibus circunſtantijs,non tñ ꝑ ſemꝑ, qa ſi pater abſens ſit, vel filius non habeat vnde patri ſubueniat,ad ipm̃ honorandũ non tenetur. Similiter quãuis homicidium ſit ſemꝑ ꝓhibitum,iudex tñ homicidam ſuſpendens non peccat,immo meretur. Prohibetur quoq; homo aliena capere, verũtamẽ extremæ neceſſitatis tpe illa capiens nõ peccat,hæc ſunt,& affirmatiua & negatiua,quæ à lege ordinantur ꝑcepta ad quæ oĩa alia referuntur. SALO. Satis clare intel-

leximus, q̃ à lege diuina ordinantur, et pp̄ qd ſit lex ip ſa data, & quemadmodum p̄cepta in genere dicta ad duo reducantur affirmatiua, videlicet & negatiua, tñ exoritur mihi difficultas ex iis dictis, quæ talis eſt.

Quomodo lex diuina poteſt diuidi cum ſit vnicus actus. Cap. 19.

Obiectio prima.

SI lex diuina (vt ſupius dixiſti) nõ eſt aliud q̃ꝫ actus puriſſimus & ſimpliciſſimus diuinæ voluntatis, qui eſt vnus numero omnino indiuiſibilis & impartibilis, quomodo nunc dicitur, ꝙ quædam diuina lex eſt affirmatiua? vt in præceptis ſecũdæ tabulæ, & quædam negatiua? vt in præceptis primæ tabulæ. Igitur ſi ſic eſſent duo actus diuinæ voluntatis, & non vnus purus & ſimpliciſſimus.

Quomodo nolle poſſit eſſe in Deo, cum ſit idem ꝙ odire. Cap. 20.

Obiectio ſecunda.

PRæterea hoc videtur impoſſibile, q̄a velle & nolle idẽ eſt ꝙ amare et odiſſe vel odio habere, odium autem nõ cadit in Deo. Nam dicit impfectionẽ, & non cadit in Deo, ꝓpterea dicit ſcriptura ſacra Miſereris omnium Deus, & nihil odiſti eoꝝ q̃ feciſti, ergo lex negatiua non põt eſſe in Deo. DAV. Sapienter dubitaſti, qm̃ in Deo non eſt

niſi vnicus actus voluntatis formal'r infinitus oīno in-diuiſibilis qui dicitur velle ſiue amare, quo actu,ſiue lege, omnia ab æterno ordinauit. Et nullo modo poteſt eſſe in Deo nolitio ſiue nolle, quod idē eſt quod odire,ſiue odiſſe,tamen iſte actus volũtatis diuinæ inquantum tranſit ad creaturam præmiandam, dicitur actus aut lex affirmatiua,inquãtũ autem ordinat creaturam puniendam,dicitur actus & lex negatiua nulla facta variatione ex parte actus voluntatis diuinæ ſiue diuinæ legis,ſicut apparet in actib⁹ volũtatis noſtræ. Nam eodem actu aut velle vel ſaltē alio & alio velle volo Ioannē præmiari,& Petrum volo puniri, & tamē vterq; actus eſt actus affirmatiuus.ſ. velle aut amare. Sic voluntas diuina inquãtum creaturam ordinat ad vitam æternam,exprimitur per legem affirmatiuã. Inquantum ordinat ad pœnas æternas, exprimitur ꝑ legem negatiuã.Et ideo in veritate rei idem eſt actus voluntatis diuinæ omnino indiuiſibilis quo vult omnia,ſcilicet velle aut amare.Et ſic patet ꝙ nō ſunt plures actus diuinæ voluntatis in Deo.Et ex conſequenti patet reſponſio ad ſecundam obiectionem, ꝙ odire ſiue nolle non eſt in Deo cum ſit vnus actus ſimpliciſſimus voluntatis diuinæ omnino indiuiſibilis, omnino impartibilis, quo actu vult omnia, licet diuerſimode exprimatur ſecundum varios & diuerſos effectus.

Nolitio non ꝑt eſſe i deo.

Nota qño idē actus uoluntatis diuinæ poteſt dici affirmatiu⁹ et negatiuus.

Quid ſit lex naturalis. Cap. 21.

SALO. De lege diuina tantum pcepimus, quātū benignitas tua voluit ac debuit & p ſubiecta materia, & p noſtra omniū intelligentia dicere, vt vlterius dubitare non videamur. Deſyderamus ſi placet de ſcdo principali non nihil ſentire, de lege ſ. naturali. Opinamur hæc breuia fore, ppterea nec te tedeat incipere, nam magno tenemur deſyderio hæc tria breuiſſima percipere. Primo, quid ſit iſta lex naturalis. Secundo, in qbus præceptis conſiſtit. Tertio, q̄ ſunt illa quæ à lege naturali dependent. DAV. Noſti tua ſapīa fili, ex opinionibus ſcientiam & certitudinē haberi non poſſe, dixiſti enim te opinari ſic eſſe, hoc eſt breuia fore, quæ de lege naturæ dici poſſunt, quæ longiora q̄ȝ credis audies, an fortaſſe ironice mecum loqueris? aut hæc addidiſti vt me ad dicēdum prouocares? aut breuia ſint & pauca, aut maiora & plura? nū quā abs te recedam, niſi te quietum reddam. Igitur ad quæſita conuertamur. Ad tuæ petitionis euidentiam eſt notādum, ꝙ lex naturalis pro nunc intelligi dupliciter poteſt. Vno mō pro lumine naturali intellectus, quo lumine & virtute cognitis terminis intellectus iudicat ꝙ hoc eſt bonum, & illud malum. Et ſic lex naturalis accipitur cauſaliter, aut fundamentaliter, quia cauſa, ſiue fundamentum, ſiue principium legis naturalis eſt naturale lumen & concreatum à Deo æterno in anima noſtra, quo lumine & qua virtute propria iudicat, & diſcernit quid boni, quid mali, Verbi gratia. Cognito toto & cognita parte intellectus naturali lumine determinat & dicit ꝙ totū maius eſt ſua

Nota de duplici lege naturali.

parte,ſimil'r cognito bono & cognito malo naturali lumine & virtute nullo alio docente,dicit ac determinat bonum deligendum eſſe,& malũ fugiendum. Et hoc quia bonum ex ſua ratione formali eſt eligibile, cum ſit obiectum voluntatis,ſaltẽ quia voluntas amat obiectum inquantum bonũ,ſiue ſub ratione boni, aut apparentis,aut ex natura rei &exiſtentis,aut boni p̃ſtituti,quia nemo operatur ad malũ aſpiciẽs ſcd̃m ſapiẽtis dictum & ſnĩam.Et ſic accipitur lex naturalis pro lumine naturali intellectus,qđ eſt cã talis legis. Alio modo lex naturalis accipi põt formaliter.ſ.ꝑ illa notitia cauſata à lumine naturali, quæ actualiter ĩformat animã noſtram.Et ſic dicitur lex formalis & proprie. SALO.Audiuimus notabilem diſtinctionẽ legis naturæ.Et quod vno modo fundamentaliter, ꝑ lumine intellectus.Alio modo formaliter pro illa notitia cãta à lumine naturali intellectus,in hac notitia mẽs noſtra eſt dubia.Et modo huc,modo illuc impellitur, dicas rogo quid ſit iſta notitia, quæ dicitur lex naturalis.DAV.Notitia hæc quæ dicitur lex naturalis,non eſt aliud,q̃ꝫ notitia primorum principiorũ practica,& concluſiones q̃ neceſſario ex illis ſequũtur. Verbi gratia intellectus meus cognoſcit hoc totum & hanc ꝑtem,puta in quantitate molis,& ſtatim lumine naturali dicit,ꝙ hoc totum eſt maius ſua parte,& cognoſcit aliud totum & ſuam partem. Et ſimiliter ſtatim dicit ꝙ hoc totum eſt maius ſua parte.Et ſic in omnibus iudicat,tunc facit hanc cõcluſionem. Omne totum eſt maius ſua parte.Iſta notitia vocatur lex naturalis, ꝙa à naturali lumine cauſata nullo alio docẽte,& demo-

Quid ſit notitia quæ dr̃ lex naturalis.

ſtrante. Similiter intellectus meus cognoſcit bonum, & ſtatim lumine naturali dicit & determinat qđ eſt diligendū. Et ſimiliter cognoſcit aliud bonū & iudicat idem, ergo eſt diligendum, & ideo facit hanc concluſionem. Omne bonū eſt diligendū, iſta notitia dicitur lex naturalis formaliter. Et qa ex iſtis principiis ſequūtur multa correlaria & concluſiones, dn̄r leges naturales, ſiue eſſe de lege naturali, quia ab illis primis prīcipiis ꝑcedunt. Verbi gratia ſummū bonū eſt ſumme diligendum, Deus eſt ſummū bonum, ergo Deus eſt ſumme diligendus. Summū malum eſt ſummo odio habendum, blaſphemia Dei, ſiue idolatria eſt ſummū malum, ergo ſummo odio habendum. Iſtæ concluſiones dicuntur eſſe leges naturales ſiue de lege naturæ. Et ſic patet quæ ſit iſta notitia q̄ lex naturalis dicitur.

Quare lex dicitur naturalis? nūqd à natura eſt. Ca. 21.

CALO. Quare lex iſta dicitur naturalis? nunquid talis notitia eſt increata? ita ꝙ ſit à natura. Et ſi ē creata cum ſit ꝙ ſit à cā ſup naturali. ſ. à Deo, quare non dicitur ſup naturalis ſed naturalis?

Quar̄ lex iſta dr̄ naturalis & non ſuper naturalis.

DAV. Lex naturalis non eſt incauſata in anima noſtra, immo ſi loquamur de lumine naturali intellectus quod dicitur lex, primo modo. Siue loquamur de notitia quæ dicitur lex ſecūdo modo, vtraq; cauſata eſt. Primum. ſ. lumē naturale eſt à Deo cōcreatum in anima noſtra. Secunda. ſ. notitia eſt à lumine naturali intellectus vna cum obiecto, quia anima noſtra in ſua

prima

prima creatione eſt tanquam tabula raſa in qua nihil eſt depictum. Eſt igitur fili iſta notitia ſiue lex naturalis cãta & creata à cauſa ſuper naturali, loquendo de lumine intellectus. Et cum quæris ſi eſt cauſata à cauſa ſuper naturali, quare non dicitur lex ſuper naturalis ſed naturalis. Dicimus, ꝙ licet lumẽ naturale dici poſſit lex ſuꝑ naturalis, inquantũ comparatur ad cãm ſuꝑ naturalẽ creantem. ſ. Deum, tñ lex ſiue lumen dicitur naturale, in quantum ex ſua natura & virtute naturaliter operatur. Sicut licet cæcus ſit ſuꝑ naturaliter illuminatus, tñ poſtea naturaliter videt. Sic eſt de lumine naturali intellectus, quod licet poſſit dici ſuper naturale, ꝓ quanto immediate à Deo creatur, tñ poſt creationem naturaliter diſcernit & iudicat. Si aũt loquamur de lege ſecundo modo, illa non dicitur ſuper naturalis, ſed mere naturalis, quia immediate cauſatur à lumine naturali intellectus. Sic credo manifeſtum eẽ quare dicitur naturalis & non ſuper naturalis.

In quibus conſiſtit lex naturalis. Cap. 23.

AD ſecundum venio benedicte fili ꝙ quærebas. ſ. in quibus præceptis cõſiſtit lex naturalis. Dicimus ꝙ naturalis lex triplex eſt, multaq; continet in ſe ꝓcepta, ſed omnia ad duo ordinãtur, hoc eſt dilectionem Dei & proximi. Et hæc duo ad vnum. ſ. bonum eſt faciẽdum & malum fugiendũ, ſuper quo fundamẽto omnia legis naturæ præcepta fundantur. Ad naturalem legẽ pertinet illud thobiæ.

Præcepta legis naturæ ordinantur ad duo & hæc duo ad unũ.

T

Quod tibi oderis fieri alteri, ne feceris, & ideo q̄cūq; vultis vt faciāt vobis homines, & vos facite illis. Hæc eſt enim lex & prophetæ. Quapp lex naturalis impli cite tam veteris q̄ȝ noui teſtamenti præcepta omnia cōtinet, patet quia diuina præcepta (vt diximus) in no ſtra lege ad decem tm̄ præcepta legis reducuntur, q̄ Moiſi data in tabulis lapideis fuerunt in mōte ſinay, hæc autem decem fundantur ſuper illo præcepto & fundamento legis naturæ. Videlicet bonum facien- dum, & malum fugiendum.

Omnia præcepta legis fundantur ſuper vnico præ- cepto legis naturæ. Cap. 24.

SALO. Dic benigne pater, quō decē præcepta legis fundantur ſuper illo vni co naturæ legis præcepto. DAV. Di- cam fili. Et ſi à te ipſo hæc nouiſſe me vi deo, qualiter omnia præcepta legis im- mo prophetarum omnium fundantur in illo naturæ legis præcepto. Bonum eſt faciendum &c. Nam ſu- per hanc primam particulam bonū eſt faciēdum fun dantur quatuor diuinæ legis præcepta. ſ. vnum cole- re & adorare Deum, tanq̄ȝ ſummum & infinitum bo- num. Nomen Dei cum reuerentia & honore nomi- nandum. Aliquo certo & determinato tpe Deum eſ- ſe laudandū. Patrem & matrem & honorandos & nu triendos, hæc quatuor ſup illud verbum legis naturæ iam dictū firmātur. Nā recognoſcere & adorare vnū ſolum Deum, vnum principiū, & cām omniū creatu rarum bonū eſt. Non in vanū & fruſtra adſumere ſiue

Nota quō de cē p̄cepta le- gis fundātur ſup illud præ ceptum legis naturæ.

Quatuor di- uia præcepta fundātur ſup primum p̄ce ptū legis na- turæ.

iurare nomen illius, bonum eſt. In aliquo certo & determinato tẽpore ipſi cultui diuino, ſiue laudi eius incũbere & operam dare, bonum eſt. Patres & matres à quibus tot & tanta bona filii acceperunt honorare & ſubuenire, bonũ eſt. Vides ergo fili mi ſuꝑ hoc verbũ ſiue legis naturæ ſñiam. Bonũ eſt faciendum, quatuor præcepta diuina fundari. Præterea in reliquo ſex alia bene fundantur. Hoc eſt malũ fugiendum. SAL. Et dicas hæc reliqua pater obſeruande. DAV. Dicã libẽtiſſime. Et ſi facillima ſunt intellectu. Nã certũ eſt occidere hoĩem malũ eſſe. Mechari & luxũ indebite exercere qũocunqꝫ malũ eſt. Bona aliena furari, quomodocunqꝫ & iniuſte auferre, malum eſt. Falſum iurare, & ꝓximum decipere malum eſt. Concupiſcere & iniuſte appetere bona ꝓximi tui malum eſt. Inhoneſte deſyderare vxorem ꝓximi eſt ſimiliter malum. Ecce quomodo in eo omnia hæc fundãtur. Sed qm̃ omnia alia p̃cepta tam legis moſaicæ q̃ꝫ aliorum prophetarum omniũ ad hæc decem reducantur, & hæc omnia decem ad illud legis naturæ bonum faciẽdum & malum fugiendũ, ꝓpterea dicendum eſt diuina præcepta omnia ſuper illam naturalem legem fundari.

Sex diuina p̃cepta fundantur ſuꝑ ſecundũ præceptũ legis naturæ.

Si lex naturalis fuit ſufficiens, ad quid lex moſaica & euangelica data eſt? Cap. 25.

SALO. Ad plenum nouimus oĩa diuina p̃cepta, & ꝑ conſequens omnia alia noſtræ legis. Sic etiã ꝓphetarum reduci ad præceptum illud legis naturæ, & in illo fundari, propterea quærimus id

qđ inter audiendum occurrit. Ex quo Deus æternus nullo tpe deſtitit à remedio dãdo & ad noſtram ſalutem oportuno. Cũq; tempore legis naturæ quilibet per eam ſaluus fieret, ſecus defeciſſet Deus in neceſſarijs, quod abſurdum videretur & impoſſibile, ga diuĩa puidẽtia deeſſe nõ poteſt. Sequitur ex hoc, aut ꝙ lex naturalis fuerit diminuta, aut lex moſaica ſupflua, multo magis euãgelica, ex quo videtur alia lex, hoc ẽ ĩcõueniens & manifeſte falſum, ergo illud ex quo ſeqtur.

Obiectio ꝙ lex naturalis fuit ſuperflua aut dimiuta.

Si lex moſaica & euãgelica fundantur ſupra legem naturalem, ergo lex naturalis eſſet perfectior vtraq; lege. Cap.26.

ADditur etiã hoc. Si noſtræ legis moſaicæ præcepta & potiſſimũ illa decem q̃ digito Dei viui ſcripta fuerunt, ſunt fundata ſuper legem naturalẽ, cum omne fundamentum ſit aliquo modo pfectius fundato, ergo lex naturalis perfectior eſt lege noſtra diuina. Et ſic opus Dei reſpectiue ſaltem eſſet imperfectum, hoc autem videtur abſurdum, quia lex noſtra perfectior ẽ lege naturali, & pariter lex euangelica q̃; chriſtiani merito tenent. DAV. Bene inter audiendũ dubitaſti, & melius fuiſti argumentatus, conabor optime ſnĩam animi mei aperire, ſentiant tñ alij quid voluerint. Et ideo ad primum, ſi diuina prouidẽtia in oĩ ſtatu & tpe p̃uidit de oportuno remedio &c. aut lex naturalis fuit ſufficiens, aut nõ, ſi fuit ergo noſtra ſuperflua, quod viſum eſt impoſſibile. Dicimus ꝙ neq; lex

naturalis fuit diminuta, neq̧ noſtra aut euāgelica fuit ſuperflua. SALO. Quare igitur ſi illa fuit ſufficiens, ſecunda.ſ. noſtra non fuit ſuperflua. DAV. Dico, ꝙ vna & eadem fuit lex naturalis, moſaica, & euangelica. Sed tantum iſtæ tres leges differunt quo ad hoc, videlicet inquantum vna lex magis explicite & clare dicit & ordinat, quod alia lex implicite & ĩuolute & figuratiue dicebat, patet nam lex naturalis implicite & inuolutæ importat oĩa quæ ſunt ad ſalutē neceſſaria. Et quātū ad Deū ſemetipſum & ꝓximū, qa in illis (vt vidimus) oĩa præcepta diuina noſtræ legis fundantur & ꝓphetarū, tñ lex noſtra per illa decē p̄cepta diſtinctius, & clarius dicit & ordinat ea quæ in lege naturæ ſunt clauſa. In lege aūt euāgelica p̄cepta legis naturæ ſunt magis clara q̄ȝ in noſtra lege moſaica. Nā licet in noſtra lege, per illa decē p̄cepta & alia. 600. & tredecim moſaica ſint magis exp̄ſſa & declarata, q̄ȝ in lege naturali, verūtñ in lege euāgelica multo magis & clarius manifeſta ſunt. Et p̄cepta legis naturæ, & legis noſtræ moſaicæ. Nā illa q̄ figuratiue & ænigmatice cōtinebātur ĩ noſtra lege, explicite & ꝑ manifeſta myſteria ſunt adimpleta, vt cuilibet ſpeculāti ſatis patet. Conſeq̄ns igitur eſt ꝙ nulla lex diuĩa ſit ſup̄flua, neq̧ naturalis diminuta, qa nō ſūt plures leges, ſed vna. Et nō differūt niſi ſcd̄m ꝙ magis & minus vna q̄ȝ alia p̄cepta magis exprimit & manifeſtat. Ad ſcd̄m qd̄ dubitabas. Si p̄cepta diuinæ legis ſcripta digito dei fundata ſup legē naturæ erāt, ergo lex diuina eſſet imperfectior lege naturali, qd̄ videtur manifeſte falſum. Rñdemus, ꝙ diuinā legē eſſe nobiliorē lege naturali poteſt

Nota q̄ō lex naturalis euāgelica & Moſaica ſunt una lex.

Nota qũo lex euangelica & Moſaica ſit pfectior lege naturali.

intelligi dupliciter. Vno modo ꝙ præcepta diuiæ legis ſint perfectiora & maiora pceptis legis naturæ, q̃ implicite includũtur in ea. Altero modo ꝙ diuina lex ſit perfectior. i. efficacior ad merendũ q̃ȝ lex naturalis. Si loq̃mur de legediuina primo modo. Sic dicimus ꝙ lex diuina nõ eſt pfectior lege naturali. Nam vidimus qũo omnia præcepta non tm̃ illa decem, ſed etiã prophetarũ includuntur in lege naturæ, aliter fuiſſet diminuta quod eſt falſum, qm̃ vt dictum eſt, naturalis, moſaica, & euangelica, ſunt tantum vna lex, & nõ differunt quantũ ad pcepta, niſi ꝙ vna magis explicat q̃ implicite includuntur in lege naturæ. Si autẽ loq̃mur de lege diuina, ſcḋo modo. ſ. quo ad maiorem efficaciam merẽdi. Sic dicimus, legem moſaicam naturali perfectiorem eſſe multipliciter. Primo quia in noſtra hebraica lege, præcepta in lege naturæ iuoluta, explicata ſunt & declarata, & ſic facilius inſtruit hominem ad cognitionem veritatis, & ſemitam quæ ducit ad vitam æternã. Secũdo, qm̃ Deus nunq̃ȝ voluit acceptare noſtrã aliquã opationẽ, niſi quis crederet in Chriſti paſſionẽ ſui filij futurã, ita ꝙ nunq̃ȝ aliqua creatura eſt ingreſſa vitam æternam niſi crederet in Chriſti paſſionem, tamen lex noſtra moſaica maiorem habet efficaciam in hoc q̃ȝ lex naturalis, quæ nullam faciebat explicite mentionẽ de incarnatione & paſſione filij ſui, in noſtra autem moſaica, ſunt leges & prophetæ q diſtincte loquũtur de incarnatione, paſſione, & morte illius, ppea magis diſtincte credidim⁹ paſſionẽ futurã, et p cõſequẽs opa noſtra ſunt & fuerunt deo magis grata. Tertio, qa in noſtra lege plura ſunt ſacramẽta, qb⁹

Lex euangelica pfectior ẽ lege moſaica multipliciter.

cōfertur maior gratia. Nā in lege naturæ pter matrimonium aliud non erat præceptum. Sed in Moſaica plura ſacramēta, ſicut circuncíſio, & alia. Quarto qm̄ in moſaica tot ſunt ſacrificia ordinata & Deo accepta, in naturali non erant talia. Et ppea quantum ad efficaciam & virtutem operandi & merendi, lex noſtra perfectior eſt lege naturæ, & quia Meſſias venit euangelica, lex multo perfectior eſt & naturali & moſaica. Tum quia euangelica magis eſt declaratiua diuinorum præceptorum, quæ figuratiue & ænigmatice in alijs continebantur. Nam in ea euāgelica myſteria omnia ſunt adimpleta, & omnibus manifeſta. Tū quia, qui erant in naturali & moſaica merebantur credentes in paſſionem & mortem filii Dei præuiſam, in euangelica vero operantur & merentur credentes in paſſionem & Chriſti mortē in effectu poſitā. Et ideo maiorem efficaciam habent. Tum quia in euāgelica lege plura ſunt ſacramenta, q̄ȝ in naturali & moſaica. Tum quia euangelica ſacramenta maiorem efficaciā habent, qm̄ illa moſaica habent virtutem ex paſſione præuiſa, quæ ſunt euangelicæ legis ex paſſione exhibita. Quamobrem maior gratia confertur in iſtis q̄ȝ in aliis. Multa prætermittimus breuitatis cauſa tuæ ſapientiæ confidentes, & ex his concludimus ꝙ lex diuina quantū ad efficaciam & virtutem merendi pfectior eſt lege naturali. Et comparatiue lex euangelica perfectior moſaica. Ad id quod dicitur, ꝙ diuina lex fundatur ſuper legē naturæ, & illud quod fundatur videtur eſſe imperfectius eo &c. Et ſic lex diuina eſſet imperfectior lege naturæ. Reſpondemus nō ſimpliciter

Nota hāc reſponſionem.

admittendo antecedens,quod ſi intelligatur ꝙ lex diuina fundatur ſuper legē naturalem tanq̃ꝫ ſi eſſet lex diſtincta,loquendo quantū ad præcepta incluſa in lege naturali.Sic negatur quod lex diuina fundetur ſuper legem naturalem.Nam ſatis diximus iſtas tres leges vnam eē,& quo ad præcepta non differre, niſi ꝙ in vna ſunt inuoluta,in moſaica & euangelica explicata.Si autem intelligatur ꝙ lex diuina fundetur ſup legem naturalem,in quantū lex naturalis eſt prior tēpore lege diuiua,ſic concedo,tamen ex hoc non ſeq;tur quod ſit perfectior,quia prioritas temporis nō arguit perfectionem,& ſic patet reſolutio plena quantum ad dubitationem.

Quæ dependent à lege naturali. Cap.27.

SALO.Innotuit nobis diſtīcte quæ ſit lex naturalis,& quæ ſunt illius præcepta in quibus fundatur,velis dicere ſaltem per rerū capita quæ ſunt illa quæ dependēt à lege naturæ,ad hoc vt pleniſſime hæc à te ſint magis explicata q̃ꝫ ab alijs.Noui enim ſatis clare ſatiſq; aperte cuncta exponere.

DAV.Non credas fili hoc parum laboris minimâq; difficultatem continere,ꝙ petiſti,ſed quia ſoles tua ſapientia ſic humaniſſime tua petere,vt nemo denegare auderet,multo minus Dauid qui filio ſuo in aliquo deeſſe non poterit. Dicam vt vires ſenioris parentis tui poterunt opem afferre. Pro quo aduerte, ꝙ aliqđ eſſe de lege naturæ aut dependere à lege naturali pōt

Aliquid eſſe de lege naturæ pōt itelligi dupliciter.

dupliciter

dupliciter intelligi. Vno modo loquendo de lege naturali.i.de lumine naturali intellectus, quod vocatur lex naturalis effectiue,aut cauſatiue, vt ſupradiximus. Alio modo pro notitia à lumine naturali intellectus cauſata. Et hæc notitia ſiue dicatur notitia primorum principiorũ,aut notitia cõcluſionũ, quæ à principijs illis deducũtur. Et talis notitia dicitur lex naturalis ſecundo modo dicta formaliter, q̃a tanq̃ forma informat intellectum noſtrum. Si igitur loquamur de lege naturali primo modo dicta.ſ.de lumine naturali intellectus. Sic dicimus ꝙ oĩs lex iuſta ſiue diuina ſiue humana dependet à lege naturali.i.à lumine intellectus naturali. Nam aut lex illa fuerit notitia primorũ principiorum,aut fuerit notitia demoſtrata de neceſſitate effectiue ſiue cauſatiue dependet à lumine naturali intellectus. Et omnis alia notitia quæ lex debet vocari, de neceſſitate oportet, ꝙ ſit conformis legi naturali, aliter nõ eſſet lex,ſi eſſet cõtra recte rationis dictamẽ. Et ſic cum ratio ſit anima legis,ſi lex fuerit ſine ratiõe, nõ põt vocari lex,ſed legis deſtructio. Et à primo ad vltimũ ſeqtur,ꝙ oĩs notitia q̃cũq; ſit illa, ſi lex vocari debeat,oportet ꝙ depẽdeat à lege naturali,aut ꝓprie, ſicut notitia primorũ principioꝝ, aut cõcluſionũ demoſtratarum,aut ĩproprie,ſicut eſt notitia ſatis conſona legi naturali, ſecũdo modo dicta. Dicamus ergo, ꝙ oĩs les dependet ſuo modo à lege naturali, q̃a cum illa fundetur ſuper illud fundamẽtum.ſ.bonũ eſt faciẽdum & malum eſt fugiendũ,et ordinat aut dirigat hominẽ ad recte viuendum quo ad ſe, Deum,& proximũ, & oĩs lex cõſtituta ordinatur vel ad regendũ vel

Oĩs lex recta dependet à lege natura

Nulla doctrina lex uocari poteſt niſi depẽdeat à lege naturali ꝓprie uel ĩproprie.

ad gubernandum ſeipſum vel circa Deum, vel proximũ, ſequitur ꝙ nulla notitia põt recte & ꝓprie vocari lex, niſi aliquo modo depẽdeat ab iſta lege prima naturali, ſiue proprie vt eſt notitia primorũ principiorũ & demoſtratarum cõcluſionum, ſiue improprie, vt eſt notitia conformis & conſona legi naturali. Aliter lex nullo modo vocari debet vt plene diximus. Ex hoc ſequitur, ꝙ ex quo notitia decem præceptorũ, ſiue decem præcepta ſunt ac dependent à lege naturali, quia ſunt concluſiones primi principij legis naturæ .ſ. bonum faciendũ, & malum eſt fugiẽdum, ab illa pría particula .ſ. bonũ &c. Sequũtur quattuor pría p̃cepta, videlicet. Vnum ſolũ principium primum et cãm oĩum creaturaꝝ ſuꝑ oĩa adorare et venerari, à quo oĩa procedũt, & eſt totum eſſe noſtrũ. Quare qa bonum eſt. Nomen Dei ſanctiſſimũ maximo cum honore & reuerentia nominare. Aliquo determinato tẽpore eius cultui diuĩo vacare & laudare, qa bonum eſt. Patrem & matrem q te genuerũt reuereri & alere, qa bonum eſt. Vides nunc quattuor p̃cepta qũo tanq̃ cõcluſiones depẽdẽt à lege naturæ veluti à primis principijs. Et ſimiliter ſex alia p̃cepta ab illa particula malum fugiendum, aut non faciendum. Et ꝑpea ſeqtur homicidium nõ eſt faciẽdum quare?qa malum. Aliena bona non ſunt iniuſte capienda, qa malum eſt. Nõ mœchãdum. Non falſum teſtimoniũ cõtra ꝓximum. Nõ cõcupiſcẽda aliena bona. Non vxor proximi indebite deſyderãda, quare?qa hæc mala ſunt. Ecce patet hæc oĩa decem diuina præcepta à lege naturæ depẽdere. Et ſimil'r ſexcenta & tredecim p̃cepta moſaica q̃ ſunt

A prima ꝑticula legis naturæ depẽdẽt quatuor p̃cepta legis diuinæ.

Sex p̃cepta diuina depẽdẽt ex ſc̃da particula legis naturæ.

diuinorum pceptorũ declaratiua & expreſſiua, ſi ſunt cõcluſiones q̃ de neceſſitate ſequuntur ex primis principijs, ſic ſunt de lege naturæ ꝓprie & ſtricte loquendo. Si autẽ non ſunt cõcluſiones neceſſariæ ex primis principijs illis, ſed ſunt cõtingẽtes, licet ſint cõformes primis principijs ſic depẽdent à lege naturali, & largo modo. Si vero loquamur de lege euãgelica, in illa ſunt pcepta q̃ de neceſſitate ab vltimo fine auertũt, ſic ſunt de lege naturæ ꝓprie loquẽdo, vel dicunt nõnulli duo pcepta primæ tabulæ eſſe de lege naturali ſtrictiſſime loquẽdo. De tertio autẽ dubitatur. Et oĩa pcepta ſecundæ tabulæ eſſe de iure naturæ large loquendo, vt aliq dicunt. Nam ſunt cõcluſiones q̃ neceſſario ſequuntur ex primis principijs. Si autẽ ſunt cõſilia & de bene eſſe, ſunt de lege naturæ large loquendo, patet. Nam licet ſeruare caſtitatẽ, relinquere mundum, & ſimilia q̃ ſunt opera pfectionis, ſint bona & laudabilia, nõ ſunt ſimpliciter neceſſaria. Et ppea oĩa conſilia ſunt cõformia legi naturali, licet non ſint cõcluſiones neceſſariæ ſequentes ex illis primis principijs. Concludimus ergo dilecte fili, & breuiter, ꝙ oĩs lex Diuiua, Moſaica, Euãgelica, ſiue humana, ſi in veritate lex vocari debet à lege naturæ dependet vel ꝓprie vel ſtricte, ita ꝙ ſit concluſio de neceſſitate demonſtrata per principia legis naturæ, vel ꝙ ſit cõſona aut cõformis legi naturali, licet neceſſario non ſequatur, & cum oĩs lex recta detur per modũ præcepti vel cõſilij vt apparet in omnibus ordinationibus, ſequitur neceſſario ſiue vno mõ, ſiue altero accipiatur, ꝙ depẽdet à lege naturali. Si vero non eſt concluſio neceſſa

Oĩs lex depẽdet à lege naturali proprie uel ĩproprie.

rio ſequens,neque conformis legi naturæ, dicimus ꝙ nullo modo poteſt vocari lex, imo potius deſtructio legis, & abuſio mala & maxima,præſertim ſi legi naturæ repugnat,hæc habeas fili de lege naturæ. SAL. Voluiſti pater nobis obſequi,& de lege naturæ & diuina dicere ad noſtrã petitionem dilucidandam,et ea dixiſti quæ & naturæ legem & diuinã & quæ ex illis deducuntur aut dependent, ſic clare aperuerunt ſiue per modũ neceſſitatis,ſiue contingentiæ,vt merito q; libet poſſit ſine aliqua mẽtis caligine vtrãq; legem & quæ ab iis cõtinentur intelligere. Velis & in hoc obſequia p̄ſtare vt de lege humana nonnulla q̃ breuiſſime petenda aperias,hæc enim erat vltima lex ſi recte meminiſti,per quam datur aditus ad tabernaculũ Dei & ad montem ſanctum.

Ad quid data eſt lex humana, cum moſaica & euãgelica eſſet ſufficiens ad ſalutem. Cap.28.

Primum. SI Deus æternus per legẽ naturæ & diuinam euangelicamq; tot præcepta dederit,totq; conſilia quibus põt homo bene dirigi & gubernari,tam apud ſe, q̃ apud Deum & proximũ, vt quid facta eſt lex humana? & ad quid neceſſaria,nũ quid naturalis & diuina fuerint diminutæ & inſufficientes? Secundum. Si leges humanæ ſunt neceſſarie, qui ſunt illi, & quales debent eſſe qui leges condunt & conſtituunt. Tertium. Quales debent eſſe leges, adhoc vt ligent & ſint recte ordinatæ. DAVID. Dicam q̃ libentiſ

ſime. Ad primum cum q̃ris ſi lex diuina et naturalis et tot præcepta ſint & conſilia qbus pōt regi homo tā apud ſe ip̄m, &c. nunqd illæ leges ſint diminutæ? R̄ñ-deo dilecte fili, q̄ neq; diuina fuit diminuta, neq; natu-ralis lex. Sed quia cōiter leges diuinæ, & naturales pū-niunt aut adnuntiant delinquētes puniri pœna æter-na & æternis cruciatibus, multiq; inueniantur qui nec Deum timent, nec homines venerentur, neq; credunt ſupernam neq; inferorum vitam inueniri, ac depoſito pœnaꝝ quæ in inferno ſunt timore in peius ſemper p̄-cedunt, Deum, & proximum, & ſemetipſos offenden-tes, propterea opus fuit humanas leges ordinare, quæ non ſolum dicunt male factores dignos eſſe pœnis æternis, ſed præcipiunt & volunt huiuſcemodi homi-nes acerbiſſime puniri pœnis tp̄alibus, ſcd̄m quantita-tem & qualitatē delicti, immo q̄nq; vltra quantitatem ad maiorem timorem, quo humana coerceatur auda-cia, & tuta inter improbos ſit innocentia. SAL. Nō-ne in noſtra lege ſunt ſexcenta & tredecim præcepta, qbus non tm̄ pœnis æternis mandatum eſt peccato-res puniri ſed vt plurimum pœnis tp̄alibus? DAV. Bene dicis fili, quamuis in noſtra lege hoc ſit manda-tum vt dicis, tñ adhuc opus eſt, vt præter ea quæ dicta ſunt ī noſtra lege inſtituātur aliq̄ ſtatuta municipalia, ſiue leges, quia aſſidue varij & diuerſi defectus & erro-res incidunt, qui per generales illas leges non facile puniri poſſunt, namq; ea quæ de nouo emergunt no-uo indigent conſilio & remedio, p̄pea noſtri docto-res antiqui nouas ordinare conſtitutiones non ceſſa-uerunt, ex quibus confectum eſt vt fabricaretur. Tal-

Nota q̄re fuit neceſſariū q̄ leges humanæ conſtitue-rentur.

Nota quot ſunt p̄cepta ī lege moſaica

Lex humana fuit neceſſa-ria.

mud,in quo de viuendi modo multa determinantur, & inter chriſtianos humanæ leges multo magis abū- dant & multiplicantur.

Quare tāta humanaꝝ legū multitudo repitur. C.29.

Quare ma- ior numerus legū eſt inter xpianos q̄ in ter hebræos.

SALO. Quare inter chriſtianos maior eſt multitudo humanarum legū q̄ȝ inter nos? DAV. Ideo in- ter chriſtianos eſt maior numerus legum, quia iudicialia noſtra nō re cipiunt neq; acceptant, ne videan tur iudaizare. Et ideo magis indigent ſtatutis & legi bus humanis, vt recte viuere valeant. Et licet multa de præceptis noſtris iudicialibus accipiant, tñ illa nō ob ſeruant, vt p̄cepta moiſis, ſed vt inſtituta à chriſtianis, ſcilicet pontifice ſummo, vel imperatore, vel aliquo alio vt recte ſpeculanti patet. Habes igitur fili qūo cō gruum fuit leges humanas inſtitui præter naturalem moſaicam & euangelicam.

Quales eſſe debent legis latores. Cap.30.

Qui ſunt qui poſſunt con dere leges.

NVnc redeo ad ſecundum in quo du- bitabas qui ſunt illi & quales eſſe de- bent qui cōdunt leges & ſtatuta, ſi hu- manæ leges ſunt neceſſariæ. Dicim⁹ ꝙ condere leges ad chriſtianoꝝ ca- put pertinet potiſſimū. Et in ſpiritualibus ad pontifi- cem ſummū, & in tpalibus ad imperatorē, illi quidem

poſſunt condere leges vniuerſales,q ſup omnes chri⸗ ſtianos Dñi ſunt, quibus chriſtiani obedire tenentur. Nemo enim pōt præcipere non ſubditis ſuis, & iſtæ proprie dicuntur leges imperiales & canonicæ ſiue eccleſiaſticæ. Cæteri aūt Dñi temporales collegia & reſpublicæ poſſunt ſtatuta aut leges municipales, & particulares inter ſe condere, quæ proprie non dñr leges, quia non vniuerſales. Ex quibus habes, qui ſunt q leges condere poſſint, quæ ꝓpriæ ſunt leges, & q̃ im⸗ propriæ, ſcilicet particulares. Cum aūt quæris quales debeant eſſe legum conditores. Dicimus ꝙ quilibet princeps leges condens, debet dotibus & gratijs ful⸗ gere tribus. ſ. Ducatu rationis. Conſilio ſapientis. Et exēplo virtutis. Primo, debet ducatu rationis fulgere, quapropter Reges à recte agendo vocati ſunt, & à recte faciendo regis nomen tenetur, & peccādo auer titur. Reges ergo fili mi vocātur, qui tam ſubditos, q̃ꝫ ſemetipſos mortificare nouerunt. Sed nemo poteſt ſe regere aut alios niſi ſub principatu ꝓpriæ rōnis, qua refrænantur paſſiones, ſine quarū refrænatiōe nullus pōt bene principari, dic quæſo fili cui libere impera bit q non poteſt ſuis cupiditatibus imperare? refrænet primū libidines, ſpernat voluptates, iracūdiā tēperet, auaritiā coerceat, cæteras animi labes repellat, tuncqꝫ incipiat alijs imperare, quum ipſe improbiſſimis dñis dedecori ac turpitudini parere deſierit. Opus eſt igi⸗ tur primo loco dictamine rectæ rōnis. Scđo dicimus opus eſſe fulgere conſilio ſapientis, principes & legū conditores, hoc eſt eſſe ſapiētes, q̃ꝫ bene fili ore pro⸗ phetico dixiſti. Rex inſipiens perdet populum ſuum,

Quibus gra⸗ tiis debent ful gere legū cō ditores.

beatas igitur fore reſpublicas nouim⁹. Si eas vel ſtudioſi ſapientiæ regerent vel earum rectores ſapientiæ ſtudere contigiſſet. Non ergo inſipiẽtibus aut inexpertis datur conſtitutio legum, aut reſpublica regenda, ſed ijs quos modo diximus ſapientibus. Tertio, diximus oportere eum qui leges condat, exemplo virtutis fulgere. Nam quemadmodũ cæcus corpore non poteſt eſſe tutor & dux, cum non poſſit res pupilli ꝑ ſe gubernare, ſic nec cæci ſpiritualiter, ꝗ habent oculos, & non vident, minime ſunt apti aut cuſtodes, aut aliorum rectores. Nam ſi ſibi bonus non erit cui tandẽ erit? huiuſmodi prĩcipes aut rectores nõ cuſtodiũt, ſed corrumpũt ſubditos, ꝓpea ſi debent principari ſuper oẽs debẽt virtutibus ornari, fœlices reſpublicæ, fœlices homines cuius vis tꝑis, fœlix eccleſia Dei, ſi tales principes reperirẽtur, ꝗs nõ timeret eos? ꝗs eorum mandatis non libenter pareret, quis eoꝝ exemplo nõ moueretur? hæc.n.eſt ſuꝑiorũ cõditio, vt quod agunt præcipere videantur, quod ideo fit quia oẽs eorũ exẽplo ducuntur, quapꝑ fili, debent principes eſſe alioꝝ exemplaria. Sed heu, heu, heu, nam mundus penè totus ijs principibus gubernatur, ꝗ non ſunt reges. Nã recta ratione non ducũtur, qui nõ ſunt ſani, ſed inſipiẽtes & inſani. Nam recto & ſapientium cõſilio nõ gubernãtur, ſed facti ſunt fures ciuitatum diſſipatores, orphanoꝝ & viduarum perſecutores, ꝗ illorum ſanguine & carnibus nutriũtur, & ſuo exẽplo peſſimo alios ad ſcelera exhortantur, inuerecunde peccãt, homines non verentur, Deum non timent, iuuenes & virgines & demũ omnes ad facinora prouocare non ceſſant.

Et ideo

Et ideo ait propheta & non immerito. Veh ciuitati cuius rex puer eſt, & cuius prīceps mane comedit nō ad neceſſitatem, ſed ad ebrietatē ſectandam, veh, veh, eccleſiæ ſanctæ Dei, quæ hodie pueris & inſipiētibus & laſciuis paſtoribus vt plurimū gubernatur, q oues non cuſtodiunt ſed diſſipant ac deuorant, & ſuis exē- plis malis ad mala prouocare alios non ceſſant, præ- tereamus hæc ſilentio potius, & redeat ſermo ad prin cipium. Opus enim eſt vt exemplo virtutis fulgeat q leges cōdere volet, & alios gubernare, aliter quō po- terit alios reprehendere & increpare? Rectus enim pt loripedem reprehendere. Et albus ethiopem deride- re, vt ſua bona vita & viuendi moribus ad recte viuen dum ſolo exēplo excitare poſſit. Nam cuius vita de- ſpicitur, oportet vt eius doctrina & lex contemnatur. Et ideo oportet eum omnibus virtutibus tum iuſtitia & æquitate vigere, qui vult leges condere, & alijs præ cepta dare, ideo per ſpiritum ſanctum qnq; dixiſſe me mini. Diligite iuſtitiam qui iudicatis terram. SALO. Cur potius de iuſtitia q̄ȝ de alijs virtutib⁹ eſt facta mē tio pater obſeruande? DAV. Fili benedicte nō ab re ſpiritusſanctus de iuſtitia meminit potius, nihil enim ē magis ad gubernationem expediens q̄ȝ iuſtitia, q̄ ſine prudentia eſſe non poteſt, hæc eſt illa vniuerſalis iuſti tia in qua omnes aliæ continentur virtutes. Nam pru dentia interdum eſt aſtuta calliditas, fortitudo vbi eſt, ibi qnq; iracundia, pariter de alijs quæ latentia conti- nent vitia, iuſtitia vero vt lucifer inter ſtellas concor- diam tenet aliarum virtutum, & ꝑpterea maxīe opus eſt ipſa iuſtitia. Deinde ratione gubernationis, ſine iu

Quā magis iuſtitia q̄ aliæ uirtutes req- ratur.

ſtitia enim nulla pōt gubernari reſpublica. Nā remota iuſtitia, quid aliud ſunt regna niſi latrocinia? Vltio ratione rectificationis. Nam operatiōes quæ ſunt hominis ad ſeipſum rectificantur & regulantur paſſionibus rectificatis ab alijs virtutibus moralibus. Sed operationes quæ ſunt ad alium indigēt rectitudine ſpeciali, & regimine, quæ quidem rectificatio fit per iuſtitiā. Debet igitur fili princeps aut conditor legis fulgere exemplo virtutis cuiuſlibet, iuſtitiæ præſertim, ſi volet bene gubernare & rempublicam regere.

Quales debent eſſe leges vt ligent. Cap. 31.

AD tertium à te ꝓpoſitum in quo petis q̃les debent eſſe leges. Scias hoc non à me, ſed potius petendum à te. Et ꝓpterea à me ſilendū, viges enim ſapientia, in qua omnes leges continentur. Sed ſi volueris dicam. SALO. Dic benigne pater, eſt hic qui hæc non nouit, vt ſæpius eſt à me dictum, & à te cognitum, ſic in dicendis oībus. DAV. Dicam libenter, ꝙ leges debent eſſe rōnabiles, ꝓbabiles, & vtiles, ad hoc vt recte leges vocari poſſint. Et primo dico ꝙ debent eſſe rationabiles, qa lex eſt omne illud quod ratione conſiſtit, quod religioni conuenit, quod diſciplinæ, quod ſaluti proficiat. Si vero lex ipſa rationabilis non fuerit iuriſditionem aliquā non obtinet. Et ideo ſi leges humanæ repiantur q̃ legi naturali, diuinæ, aut eccleſiaſticæ repugnant, ſiue aliquo modo contradicāt, nullo modo ſunt obſeruādæ, q̄m

Quales debent eē leges ſi leges uocari debent.

Oīs ordinatio hūana cō tradicēs legi naturali aut diuiæ aut eccleſiaſtice lex uocari nō debet.

leges impatorũ ſiue cuiuſcũq; creaturæ,non eſt ſupra legem diuinã,aut naturalẽ,aut eccleſiaſticam, & ꝑ cõſequens non pñt leges illas diſſoluere & diſſipare,qñ igitur leges ſunt ad morum cõpoſitionẽ & ad vitioꝝ refrænationẽ,tunc rationales ſunt & tenẽdæ. Scđo dico ꝙ lex humana debet eſſe ꝓbabilis,qa oĩs lex & cõſtitutio ligat poſtq̃ ad aures ſubditoꝝ ꝑuenit. SAL. At ſi quis dicat quod voluerit vti illicitis,quia ſic ſunt in omnium vſu,vt forte ſit in aliquibus & regionibus & locis. DAV. Nõ excuſatur à peccato ille, nam ꝑꝑ bonæ vitæ tranſgreſſores lex poſita eſt, & non ꝓpter iuſtos,iuſtis enim lex non datur neq; ꝓpter illos fundatur. Tertio leges debẽt eſſe vtiles. Conſtituũtur.n. pro cõi vtilitate & non priuata. Certum eſt bonum quanto cõmunius tanto melius,vt amatores ſapiẽtiæ dicunt,debet igitur ad cõem omnium vtilitatem fieri, contingit autem ſæpius aliquid obſeruari cõmuni vtilitati & ſaluti eſſe vtile,vt in pluribus, aliquibus tñ inutile. Et ideo oportet ponere ſecundum ea quæ vt in pluribus accidunt,vnde ſi contingeret caſus,in quo legis obſeruatio ſit dãnoſa communi vtilitati,nõ eſt obſeruãda,vt in ciuitate obſeſſa ſtatuitur lex ſic,porte ciuitatis in obſeſſione clauſæ ſint,& ſi aliqui ciues illius reipublicæ paterentur perſecutionem hoſtium, & niſi aperiantur portæ captiui fierent,illa lex obſeruanda non eſt. Debet etiam lex eſſe vtilis & poſſibilis, qm̃ ſi obſeruari non poteſt in conſcientia excuſantur qui illam obſeruare non poſſunt,nec ad pœnã eis imputatur,debet eſſe iuſta & honeſta,quia lex vocari non debet quæ iuſta nõ ſit. Erit igitur lex omne quod ratio-

ne conſtiterit dumtaxat, quod religioni congruat, q̃d diſciplinæ conueniat, quod ſaluti proficiat, erit lex honeſta, & poſſibilis, ſecũdum naturam & conſuetudinẽ patriæ, atq; locorum, tp̃iq; conueniẽs, neceſſaria, maniſeſta, ne aliquid propter obſcuritatem in deceptiõe contineat, nullo priuato cõmodo, ſed pro cõi oĩum vtilitate ſcripta, hæc ſunt quæ de legibus habẽtur dicẽda, quæ ſi contra diuina præcepta, ſiue legem naturalem fuerint, audiẽda non ſunt, attamẽ quæ cum illis, eiuſmodi ſunt, vt omnes obedire, & obſeruare teneantur, ſecus non paruo ſupplicio digni exiſtunt.

Pars tertia de iudicio temerario præcauendo, quot & q̃bus modis cõmittitur, & q̃uo poſſumus p̃cauere.

יהוה מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך הולך
Hoc eſt תמים ופעל צדק ודבר אמת בלבבו ׃

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in mõte ſancto tuo? qui ingreditur ſine macula, & opatur iuſtitiam, qui loq̃tur veritatem in corde ſuo. Audi q̃d Deus æternus dicit, qui loq̃tur veritatem in corde ſuo, ille habitabit in tabernaculo ſancto ſuo, hoc eſt qui non male iudicat de p̃ximo ſuo in aĩa ſua, aliter ibi habitare nõ poterit. SALO. Animaduerto animi tui benignitatem & deſyderium q̃d' clarificãdi mentes noſtras te tenet, q̃n ſponte ad id accedis, quod nos ipſi intelligere deſyderamus, vel forte alia te tenet occupatio, qua ſic ci

tius te cupis expedire,& à nobis ſecedere. DAV. Nihil tam arduũ tamq; difficile accidere poſſet,vt à conuentu noſtro & colloq̄o de hac re p̄ſertim poſſit me amouere, proinde pete quod volueris,& ſi vires non defuerint,quæ tuæ ſapientiæ poſſint ſatiſfacere, nulla erit in me mora. SALO. Non diffidebam paternæ benignitati,ſed quia decet filium parentibus in oĩbus obſequi,hæc addidiſſe volui,nũc ad ꝓpoſitũ redeo.

Quomodo in cogitatione poteſt eſſe peccatum, cũ tantum conſiſtat in voluntate. Cap. 1.

CLarum eſt Deum æternum nõ punire aliquem pœnis æternis, niſi ꝓpter peccatũ mortale.Nunc autẽ cum ſit ꝙ peccatum mortale tam actuale,q̃; originale ſit in voluntate,patet,quia iuſtitia habitualis ſiue originalis,quam habuit primus noſter parens.Et ſimiliter iuſtitia actualis, ſiue acquiſita mediantibus meritis ſunt in volũtate.Ergo & peccatũ originale,& ſimil'r actuale,ſunt formal'r & effectiue vel defectiue ſaltem in voluntate,& per cõſequens cogitatio,ſiue cogitare male de ꝓximo,cum ſit actus ſiue opatio intellectus,nõ poteſt eſſe pctm̃. Dic ergo obſecro qũo male cogitare de ꝓximo põt eſſe peccatum,cum ſit ꝙ opatio ĩtellectus ſaltẽ natura præcedit actũ voluntatis,qa volũtas nõ fertur niſi in præcognitũ,& ex cõſequenti non poſſit ſubeſſe voluntati. DA. Hæc dubitatio ardua eſt,eſt enim vt videor videre ex penetralibus philoſophiæ,cui ſtuduiſſe non memini.

Peccatũ formaliter eſt in uolũtate, materialiter autẽ ĩ actibus alia rũ potẽtiarũ.

Conabimur tñ noſtra qua vtimur & ſolemus via rñdere,ꝓpterea dicimus verum eſſe ꝙ peccatum primo formal'r & ꝓprie ꝑtinet ad volũtatem ſiue ad actũ volũtatis,ita ꝙ nullum pctm̃ eſt niſi voluntarium. Vnde in actibus aliaꝝ potentiaꝝ ꝓprie loquendo nõ poteſt eſſe peccatum,tñ in alijs actibus aliaꝝ potẽtiarum poteſt eſſe pctm̃ materialiter,inquãtum ſubſunt imperio voluntatis.Pro cuius intelligentia eſt aduertẽdum,ꝙ cum volũtas ſit dña & motrix in toto regno animæ, & omnia ei obediant,ſicut ergo voluntas in actu ſuo aut in opatiõe ſua tenetur habere & dare rectitudinẽ actui ꝓprio,ſic tenetur habere illã rectitudinẽ, & dare alijs actib⁹exteriorib⁹ ad quos coopatur vt motrix et dña,ſicut igitur mouẽdo recte potẽtias iſeriores, act⁹ eaꝝ potentiaꝝ ſunt recti rectitudine participata,ita ẽt per oppoſitum mouẽdo non recte ſunt actus eaꝝ nõ recti, quã rectitudinẽ voluntas tenetur illis dare,& ita mouendo non recte priuat eas illa rectitudine. SALO. Dicas pater rogo & oro,& breuius & clarius. DAVID. Duo petis contraria, nam breuia obſcura ſunt,& clauſa,qũo igitur clara?SALO. Non diffido claritudini & tui intellectus lumini,qui hoc poteſt & ſolet,propterea ſi volueris fiet quod peto. DAV. Dicã qꝫ res ipſa patitur. Qđ nulla operatio alicuius potentiæ naturalis,aut intellectiuæ,vt ipſe intellectus, ſiue ſenſitiue vt auditus,viſus,odoratus, & cætera, eſt aliquo modo peccatum mortale niſi pro quãto talis actus ſiue opatio eſt ſub imperio & poteſtate volũtatis.Et quia voluntas ex quo eſt dña iſtarum potentiarum põt & tenetur regulare illas potentias in opera-

Nulla opatio alicuius potẽtiæ eſt peccatũ niſi ſit ſub imꝑio uoluntatis.

tionibus ſuis ſcđm rectam rationem, & quoties nō re-
gulat illas ſcđm rectam rationem, & operatio illa eſt
circa obiectum circa quod pōt fieri peccatum morta
le, ſi voluntas illis pleno cōſenſu cōdeſcēdat, mortali-
ter peccat. Et ꝑpea dicimus ꝙ circa actus aliarū po-
tentiarū quæ ſunt ſub imperio voluntatis poteſt eſſe
peccatum materialiter, pro quanto illæ potentiæ ver
ſantur circa obiecta quæ de ſe ſunt materia peccandi,
ſiue mortaliter, ſiue venialiter, ſi voluntas illis opatio-
nibus pleno conſenſu cōdeſcendat & velit. Et ex hoc
ſeqtur ꝙ illæ opationes quæ non ſunt ſub imperio &
dominio voluntatis, non poſſunt eſſe meritoriæ, neq;
demeritoriæ, niſi forte ante factum eſſent ſub imperio
voluntatis aliquo modo. Verbi gratia poſſe pingue-
ſcere non eſt ſimpliciter in poteſtate voluntatis, qa eſt
actus potentiæ augmentatiuæ, & digeſtiuæ, quæ non
ſunt in poteſtate voluntatis, tñ inquantum nutrimen-
tum eſt in poteſtate voluntatis, ex cuius ſupfluitate ſe-
quitur pinguedo, & volūtas poſſet non dare tm̄ cibi
ſuperflui & nutrimenti, pro tanto poteſt dici eſſe ſub
poteſtate voluntatis, & non aliter, & pro tanto poſſet
eſſe peccatū cum ex illa ſequantur multa mala.

Quomodo actus intellectus poteſt ſubeſſe imperio voluntatis. Cap. 2.

CALO. Bene audiuimus, quomodo cir
ca actus aliarū potentiarū à voluntate
poteſt eſſe peccatum materialiter. Nō
aūt ꝑprie & formaliter, obſecro dicas
qūo actus ītellectus poteſt eſſe ſub po-

teſtate voluntatis, cum ſaltem natura actus intellectus p̄cedit actum volūtatis, & per conſequens, actus intellectus non poſſit ſubeſſe actui ſeu poteſtati volūtatis. DAV. In hoc multi & ſapientiſſimi & antiqui doctores laborauerūt, q̄bus dimiſſis, etenim noui quod à me ſcire deſyderas. Dicam quod ſentio, & pro huius difficultatis p̄poſitæ elucidatione eſt bene aduertendum, q̄d' exiſtēte vna intellectione p̄fecta in intellectu, multæ intellectiones ĩdiſtincte & imp̄fecte poſſunt ineſſe, patet in exēplo, vtpotè in viſu qui in pyramide & infra baſim videt vnum puntū in cono diſtincte, & tñ in eadē pyramide & infra eandē baſim videt multa imperfecte & indiſtincte, & tñ vna eſt tantum viſio perfecta iſtius.ſ. ſuper quod cadit baſis pyramidis. Si hoc eſt poſſibile in ſenſu, multo magis in intellectu. Dico vltra ꝙ cognitione exiſtente poteſt voluntas ſibi cōplacere in illa intellectione, & in obiecto illius intellectionis, & non complacere ſibi. Ex hoc ſequitur ꝙ voluntate cōplacente ſibi in intellectione, intellectio firmatur & intenditur. Et nolēte infirmatur & remittitur, quod patet, quia agens quod eſt diuerſarum operationum & actionum, ſi circa vnum & idem verſatur fortius & perfectius agit, q̄ȝ ſi circa diuerſa, ſi ſecundum diuerſas potentias agat, & circa deſperata obiecta, virtus enim vnita fortior eſt & perfectior, igitur ſi anima ſecundū omnes potentias ſuas agat circa idem, fortius & perfectius agit q̄ȝ ſi agat ſcd̄m diuerſas potentias & circa diuerſa obiecta. Et ideo ſi volūtas operetur circa idem, circa quod operatur intellectus confirmatur intellectus in intellectione ſua, vt patet clara

Nota q̄ō actus intellect' poſſit ſubeſſe actui uoluntatis.

tet clara rei experientia. Dico ergo ꝙ vna intelle-
ctione intellectus exiſtente perfecta, poſſunt ibi eſſe
multæ cõfuſæ & imperfectæ, illis ergo confuſis & im-
perfectis ibi exiſtentibus, põt voluntas cõplacere in
qualibet earum, etiam ſi illa intellectio non fuerit co-
gnita vt obiectum actualiter, & tunc voluntate com-
placente in aliqua intellectione cõfirmat illam & in-
tendit, illa igitur quæ fuit remiſſa & imperfecta p iſtã
complacentiam fit intenſa & perfecta, etiã poterit im
perare cogitationi & conuertere intellectum ad illã.
Voluntate aũt nolente aliam intellectionẽ & non cõ
placente in ea remittitur illa & deſinit eſſe. Et ſic dici-
tur voluntas auertere intellectum ab illa intellectione,
ſicut patet de oculo, qui ſtans in comparatione eadẽ
ad aliquod corpus viſum ſine motu aliquo, & manen
te eadem pyramide põt virtus viſiua in aliũ punctũ,
quem prius videbat licet imperfecte, & ſic benedicte
fili, cogitatio põt eſſe in poteſtate voluntatis vt dixi-
mus. SALO. Verba hæc tua non potuerunt adhuc
penetrare intima noſtri intellectus, bene tñ dicta, vera
tñ dicam non bene à nobis percepta, & quia ſoles &
potes clarifica nos tua intellectus & verborum clari-
tate. Dic obſecro clarius. Et paucioribꝰ verbis, vt cõ
ſueuiſti, qũo intellectio ſiue cogitatio ſit in ptãte volũ
tatis. DAV. Grandes materie paruas reſponſiões ex-
peꝑare non poſſunt. Addam quãtum mihi fas fuerit
claritatem intellectus vobis, verborum paucitaté ad-
dere non potero. Dicimus igitur ꝙ ꝑpea cogitatio
ſiue cognitio ſubeſt voluntatis imperio, qa licet intel-
lectus vnam habeat perfectam cognitioné vnius ob-

iecti actualiter,tñ de facto pōt habere multas alias im perfectas,& voluntas poteſt cōplacere ſibi in illis im= perfectis,& ſic firmare voluntatem,& præcipere intel lectui vt conſyderet illas,& hoc modo illa cogitatio ſubeſt imperio voluntatis,quia niſi voluntas eſſet intē ta circa illam cogitationem,& conuerteret intellectū ad conſyderationem illius,intellectus occupatus cir= ca illam cognitionem perfectam actualiter, cum nō poſſet habere duas cognitiones æque perfectas, non conſyderaret illam,& ſic voluntas eſt cauſa illius con ſyderationis. Similiter ſi volūtas non cōplacet ſibi in illa imperfecta cōſyderatione ſeu cognitione, intelle= ctus occupatus circa illā pfectā non conſyderaret de imperfecta & ſic illa deſinit eſſe, & hoc modo cogita tio illa dicitur ſubeſſe imperio voluntatis, quia ſi vel= let intellectus conſyderaret,vt dictū eſt.Et ſi compla= cet ſibi,ſic dicitur conuertere intellectum.Si autē non complacet,ſic dicitur auertere.Dico igitur dilecte fi= li,ex quo ſub imperio voluntatis ſunt cogitatiōes, vo luntas poteſt aliquid inordinate ſibi concupiſcere & complacere in illo,& etiam potentiis inferioribus pt aliquod inordinatum cōcupiſcibile deſyderare, & in hoc complacere in illo,& eodem modo pōt quo ad actum intellectus. Quando igitur voluntas imperat cogitationē alicuius illiciti, qua vult quod obiectum ſit ſibi præſens ad continuandam delectationē,& cō= placentiam in illo. Si illud cogitatum ſit illicitum in complacentia plena illo modo eſt peccatum moita= le.Et hoc non ſolum de carnalibus vt cogitare luxu= riam.Sed ēt in actibus intellectus reſpectu aliorū ob=

iectorum,vt imaginari & morari in cogitatione mor-
tis inimicorũ,& ſic patet ꝙ cogitatio de obiecto illi-
cito procedens ex cõplacẽtia voluntatis in illo poſt
deliberationem eſt peccatum mortale,ſicut eſt pecca
tum mortale voluntatem concupiſcere ſibi obiectum
illicitum.Et delectationem de illo obiecto illicito,&
illam etiam vel aliam cõcupiſcere potentiæ inferiori,
ſic ẽt peccatum eſt velle cogitationem de iſto obie-
cto , exiſtimo fili dilecte ſolutam quam adduxiſti du-
bitationem.

Quotuplex eſt iudiciũ qđ fieri põt circa ꝓximũ.C.3.

SALO.Nulli dubium eſt neqꝫ pote-
rit eſſe non ſolutã eſſe dubitationem
ſic diſtincte recitatã, per quã clariſſi-
me nobis cognitũ eſt,qũo cogitatio
ſubeſt imperio voluntatis,& qũo cir
ca cogitationẽ poteſt eſſe peccatũ. Sed ne te pigeat
ad maiorem euidentiã nobis aperire quotuplex eſt iu
diciũ,quod fieri põt circa proximũ? DAV. Triplex
iudicium mihi videtur eſſe quod erga proximum põt
cõtingere.Primum dicitur dubiũ.Secundũ dicitur ve Triplex eſt iudicium.
rum.Tertium dicitur temerariũ.SALO.Dictum eſt
quotupliciter,dic obſecro qđ dubium, quid verum,&
qđ temerariũ extat iudicium,vt offenſionem proximi
quilibet poſſit effugere.DAV.Iudiciũ dubium eſt qñ Quid ſit iudicium dubiũ.
nõ cõſtat de qualitate alicuius,bonus ne ſit an malus?
& ideo dubium eſt qũo ipſum iudicare debemus bo-
num ne an malũ?Iudiciũ verum eſt qñ certitudinaliter Quid ſit iudicium uerũ.

eius qualitas habetur. Et ꝑpterea certum iudicium de eo facere poſſumus, hoc eſt qualiter exiſtimare debemus. Iudicium temerariũ eſt mala exiſtimatio aut opinio alicuius de quo nulla pñt haberi ſigna mali, vel iſ ſufficientia habeãtur, ꝑpterea debet cõſyderare quilibet & ſemper credere aliquẽ potius bonum q̃ꝫ peruerſum, qñ illius nulla habetur certitudo, vel de bonitate vel de neqtia illius. Nãqꝫ nullus de proximo male debet iudicare abſqꝫ cã cogẽte. Aliter enim contra ꝑximi charitatẽ efficeret, & contra naturæ legem, qđ tibi non vis alteri ne feceris, quod quidẽ fieri nõ põt dum male de ꝑximo vel ſuſpicamur vel cogitamus ſufficiẽtem cãm non hñtes, & ideo peccamus. Scđm dicitur verum & certũ iudiciũ, cuius rei cã eſt aduertẽdum ꝙ quoties videmus aliquẽ operari & male, vtpote blaſphemare Deũ, occidere hoiem authoritate priuata, ꝓculdubio tenendũ eſt eũdem malum eſſe & diuinorum p̃ceptorum tranſgreſſorẽ, & ſi ſecus crederemus aut teneremus oppoſitũ id eſſet extra veritatẽ, ĩmo videremur malũ approbare, verũtamẽ ſi quis publicus fuerit peccator nõ debet aliqs contra eum murmurare, aut detrahere, aut demũ ad inferos iudicare venturum, neſcimus.n.finem ſuum, neqꝫ adhuc eſt ĩn termino ſuæ dãnationis, poterit ſane pœnitẽtiam agere, & ſuorũ peccatoꝝ remiſſionẽ inuenire, non eſt ĩgitur aliquid indiſcrete dicẽdũ aduerſus illum, ſed Deus orandus ut eius mentẽ illuminet. Et ideo caueat unuſqſqꝫ ne cadat, nemo.n.tam ſanctus qui aliqñ non labatur & cadat, quãobrẽ fili compatere illi nam fragilis ẽ & debilis. Tertiũ iudicium & temerariũ extat dum in ali

Quid ſit iudiciũ temerariũ

quo non eſt euidens malũ nec mali ſignum,imo & ſi-
gna & opa eius ſunt bona. Sed prauæ mentis homo
malũ opinatur et de illo iudicat,etenim ſunt qui vidẽt
hoĩem humana cõtẽnere, caſtitatẽ & humilitatem ſe-
ctari,eccleſiæ ſacramẽta frequentare,malos conuẽtus
fugere,& tñ dicunt illum hypocritã, & ea facere ex
prauæ mẽtis effectu,vel ſi viderint de facili iniurias re-
mittere ex puſillanimitate illa feciſſe, & iniurias remi-
ſiſſe.Et econtra aut ex oppoſito iudicant mala opera
ꝓ bonis, exiſtimãtes raptorẽ,adulterũ, fornicatorẽ,la
tronemq; eſſe bonũ temerarie iudicantes, cõtra quos
Eſaias bene intonat. Veh q dicitis bonũ malũ,& ma-
lum bonum,ponẽtes dulce amarũ, & amarum dulce,
dicentes tenebras lucem,& lucem tenebras.

Quot modis iudicium temerarium cõmittitur con- tra proximum. Cap.4.

SALO. Hæc nouim⁹.ſ.quot modis cõ
mittitur iudiciũ erga ꝓximũ. Dic obſe
cro quot modis hoc temerarium iudi-
cium & peſſimum cõtra ꝓximũ cõmit
titur,vt poſſit qui mecum audit hæc ip
ſa pãdere,& alioꝝ mentes dubias, & fortaſſe huius rei
neſcias inſtruere atq; erudire. DAV. Dicam fili & li-
benter ſex modis iudicium temerariũ cõtra ꝓximum
cõmitti poſſe. Primo ex parte iudicãtis per vſurpatio Iudiciũ teme
nẽ officij ſibi nõ impoſiti, vt ſi qñ iudicat aliqs ſeruum rariũ cõtra ꝓ
alienum q non eſt ſuæ iuriſditionis & dñij,hic abſque ximũ cõmit
dubio temerarie iudicat vſurpãs ſibi alienum dñium. titur ſex mo dis.

Secundo, ꝑꝑ indignitatē, nullus enim indignus ꝑſer-
tim peccatis multis oneratus debet magis dignum iu-
dicare, nec aliū quéuis, nāq; cum alium iudicat, ſeip-
ſum cōdēnat. Tertio, ꝑꝑ ignorantiā, ignorans namq;
cæcus eſt, & de re quā neſcit, diſcernere & iudicare ne-
quit. Quarto, qñ de futuris euentibus iudicat, ꝑꝑea ꝙ
nemo deſperādus eſt. Quinto, qñ intentio iudicatur,
vt ſi qs libenter ad audiēdum verbū dñi ſe contulerit,
& tñ tu vel alius iudicat illius intentionem non eſſe ta-
lem qualē oſtendit, ſed malā. Sexto, dum occulta iudi-
cātur. Certum eſt.n. de occultis & incertis temerariū
eſſe iudicium, habes igitur quot modis temerarium iu-
dicium cōmittitur in proximum.

Vnde pronitas ad male dicendum procedit. Cap. 5.

SALO. Vnde ꝑcedit homines ſic pro-
nos eſſe ad male iudicandum de proxi-
mo, cum ſit cōtra legem naturæ & cha-
ritatē? DAV. Reor tribus ex cauſis ho-
minē de proxīo male iudicare. Prima
qñ aliquis eſt in ſeipſo malus, & ſic ſuæ malitiæ cōſci⁹
facilius de altero malum opinatur. Nec mirum eſt, q̄-
lis enim ē ipſe, natura trahitur, vt ſimiles alios iudicet,
proptera bonus ſuæ bonitatis conſcius bene iudicat,
& immunditijs plenus quid pōt niſi male iudicare? Se-
cunda cauſa eſt ex odio in proximum ſuū. Cum enim
aliquis odit aliquem aut inuidet, ex leuibus cauſis ma-
le opinatur, & ex mala opinione male iudicat, & de ꝑ-
ximo exiſtimat. Tertia, mali iudicij cauſa eſt lōga ex-

Ex trib⁹ cau-ſis homo iu-dicat male đ proximo.

Perientia.Et ppea ſenes expti,multoꝝ defectus,& errores ſuſpitioſi,vt plurimũ male opinantur et iudicãt.

An poſſit aliquis iudicare ſine peccato ex aliquibus indicijs. Cap.6.

SALO. Nouimus vnde malum iudicium procedat,poteſt ne ex aliquibus ſignis homo male opinari & de proximo iudicare ſine peccato? Volui hoc dixiſſe pater obſeruande,ppea ꝙ frequens eſt conſuetudo & quaſi vſitatiſſimus inter homines vſus, vt vix reperiri poſſit,qui non ſit ad male iudicandum promptiſſimus.DAV.Tria ſunt ſignorum genera ex quibus põt quis male de proximo iudicare.Quædã ſunt violẽta ſigna.Quædam probabilia.Quædam leuia. Violenta ſunt quæ per violentiam credere malum de aliquo oportet.Nã dum in eo omnia ſigna ſunt mala & nulla bona,& tunc per talia ſigna iudicare malum de aliquo non eſt peccatum . Sicut nec iudicare per euidens factum.Nam & tu fili per hoc ſignum iudicaſti inter duas mulieres quarum vna dicebat filium eſſe ſuum,& altera ſuum.Et tandem dixiſti afferte mihi gladium,& diuidite puerũ. Quæ mater nõ erat acquieſcebat tuæ ſentẽtiæ,quæ vero erat mater,minime, ſed volebat viuũ dare ſociæ,& tu prudenter iudicaſti & ſapienter illius eſſe filium quæ viuum volebat filiũ. Pariter dicendum eſt & iudicãdum de homine ſuſpectam mulierem domi habente, põt etenim de carnali copula iudicari.Et ſimiliter,quando vir vxorem gra-

Signa uiolẽta.

Iudicare male de ꝓximo ꝑ ſigna uiolẽta non ẽ peccatum.

uidam inuenit quam prius non nouerat. Hæc manifeſta ſunt & ſimilia exempla in qbus homo poteſt ſine peccato iudicare. Altera ſigna probabilia ſunt, quod eſſe ſolet in homine & in opere eius, quando plura ſigna mali q̃ boni videntur.

Nota de ſignis ꝓbabilibus q̃ ſunt.

Veluti ſi iuuenis omnino validus & ſanus, qui poſſet integrum diem ſine cibo pertranſire, ieiunia & præcepta ordinata non ſeruet. Et ſi mulier domi ſuæ inculta, foris & in publico altera ſtudet venus videri. Similiter ſi abſente marito ſemper fuerit & ĩ cultu & ornatu. Hæc ſigna mali ſunt & probabilia, fortaſſe ille iuuenis propter paſſionem aliquam occultam à ieiunio excuſatus, & illa mulier vt placeat viro, aut propter leuitatem & vanam gloriã illa faciat. Et ideo hæc probabilia ſunt, & per ea non licet iudicare aliquem eſſe malum vel mortaliter peccare, verumtñ veh homini illi per quẽ ſcandalum venit.

Per ſigna ꝓbabilia iudicare male de ꝓximo quis ſine peccato non poteſt.

Tertia & vltĩa ſigna ſunt leuia, qñ ſcilicet ſunt multa ſigna boni & aliqua mali, vtputa, ſi vir bonæ famæ vitæq; in loco honeſto, raro & tempore congruo cũ muliere valde infami loquatur, ꝑ hoc ſignum leue, de ſancto illo viro male iudicare peccatum eſt, & ex ijs colligimus ꝙ per violenta ſigna iudicare licitum ſit, ꝑ probabilia non, multominus per ſigna leuia.

Nota de leuibus ſignis q̃ ſunt.

Per ſigna leuia male de ꝓximo ſine peccato quis iudicare non poteſt.

An iudicare male de ꝓximo ſit pctm̃ mortale. Ca.7.

SALO. Hoc peccatum eſt ne mortale, an veniale, graue vel leue? DAV. Dicã ꝙ male iudicare de proximo peccatũ eſt mortale, eſt enim cõtra charitatem, quæ malum non cogitat. Nam ꝑ illud

Male iudicare de ꝓximo eſt peccatum mortale.

iudicium

iudicium proximus iniuriā afficitur; propter malam opinionem, quā de illo recitat, præſertim abſq; cauſa ſufficiēti, tñ vt clarius habeatur à ſocio tuo. Eſt aduer=tendū ꝙ ad hoc ꝙ iudicium temerariū ſiue de proxio male iudicare ſit peccatum mortale, tria requiruntur. Primum vt firmiter credat ac teneat ꝙ aliquis fecerit aliquid mali. Secundum qđ credat illud malum à proximo factum eſſe peccatum mortale. Tertium ꝙ hoc credat ſine euidentia operis & violento ſigno. Dico ergo ꝙ pp hoc ꝙ ſuſpicaris aliquem eſſe malum vel feciſſe, & tamen id non eſt tibi certum, neq; pro certo habes, menſq; tua eſt incerta, ſtatq; ſic ſuſpenſa nō peccas mortaliter, talis enim ſuſpitio nō eſt peccatū mortale, ſed pertinet ad ſuſpitionē humanam, ſine qua iſta vita non ducitur. Incipere ergo dubitare de bonitate alicuius propter leuia ſigna & indicia eſt peccatū veniale & leue. Nam melius eſſet ſi bene inciperes iudicare de illo. Secundum dico propter hoc ꝙ ſi iudicares indubitāter aliquem feciſſe aliquod malum quod eſſet veniale, dato ꝙ nō fecerit, neq; peccas mortalr. Tertiū dico ꝙ ſi eſſet violentia opis, aut ſigni, iudicās nō peccat mortalr, vt dictū eſt. Derelinquat igitur fili ipius viā ſuā. Et vir malus cogitationes ſuas, & reuertatur ad dñm, & miſerebitur eius, & ad Deū noſtrum, qa multus eſt ad ignoſcēdum. Quāobrem habitabit ille in tabernaculo meo dicit dominus, & requieſcet in monte ſancto, qui ingreditur ſine macula, qui operatur iuſtitiam, qui loquitur veritatem in corde ſuo, vt plene dixiſſe memini, hoc eſt qui non male neq; temerarie iudicat de proximo ſuo.

Ad hoc ꝙ iudicium temerariū ſit peccatū mortale tria reqrūtur

Pars quarta quot modis detrahitur fama ꝓximo, & qũo poteſt homo tali infamia liberari vt ſaluetur.

יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל
Hoc eſt צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ׃

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut qs requieſcet in mõte ſancto tuo? Qui loquitur veritatẽ in corde ſuo. Qui non egit dolum in lingua ſua. Audi dilecte fili quid vlteriꝰ eſt opus ſeruare volenti patriam ſupnam adire, & illa frui, & fœliciter tenere, dicit dñs qui non egit dolum in lingua ſua, hoc eſt, ꝗ ꝓximi ſui famã nõ detraxerit, aut abſtulerit. Nõ.n. ſatis eſt loqui veritatẽ in aĩa ſua, ſed dolum non agere in lingua ſua detrahendo & alterius bonum nomen auferendo.

Q uomodo ſermo eſt in poteſtate voluntatis, & qũo in illo poſſit eſſe peccatum. Cap. I.

SALO. Non poſſum non dubitare ex ſupioribus dictis aliqd nõ opponere, cui ſemper videtur noua emergere obijcienda, quæ nouã & ſalutarem expectant rñſionẽ, quæ velut aurum in igne tuæ ſapientiæ & doctrinæ diuinitus datæ examinatum, clariora eluceſcant, idcirco iube dicere quæ ſentio. Diximus enim ꝙ peccatũ eſt tãtum in voluntate ut in ſubiecto, & effectiue aut defectiue eſt ab

ipſa voluntate, ex cõſequenti aliaꝝ potẽtiaꝝ actus & opationes nõ ſunt pctm̃, niſi inquãtum ſubijciũtur voluntati, & ipſa tenetur dirigere & regulare actus aliarum potentiaꝝ ſcd̃m rectam rõnẽ. Et cum ſic regulãtur actus eaꝝ poſſunt eſſe meritorij. Cum aũt non regulãtur ſcd̃m rectã rationẽ ſunt demeritorij, dic ergo obſecro qũo ſermo eſt in ptãte voluntatis, & qũo in illo poſſit eẽ peccatum. DAV. Dicam, tu aduerte ꝙ potẽtia motiua in hoĩe eſt in obedientia ſeruili reſpectu voluntatis, quæ primo politice vocatur diſpotica. Vnde intantũ ſibi obedit ꝙ nullum membrũ habile ad motũ niſi ſit aridum reſiſtit impio volũtatis. Sed formare voces articulatas eſt actus potẽtiæ motiuæ, licet nõ poſſit elici niſi p̃cedente actu imaginationis vel intellectus, ergo ſermo eſt in ptãte volũtatis ſi lingua non ſit ĩpedita, ſed diſpoſita ad motum, habes ergo qũo ſermo eſt in ptãte voluntatis. Et hoc ad primum. Ad ſcd̃m. Dicimus ꝙ malitia vel peccatum eſt in ſermone materialiter, in volũtate vero formalr̃. Nã recta rõ iudicat oẽs actus humanos debere eſſe circũſtantionatos rectitudine ſibi debita. ſ. rectitudine participata, loquẽdo de actibus potentiarũ inferioꝝ, ſed actus potẽtiæ motiuæ ſubeſt volũtati, ergo debet eſſe circũſtantionatus & rectus rectitudine ſibi debita, ꝙ trãſeat ſup debitã materiã, vt ordinetur ad debitũ finẽ, vt. ſ. ædificet ꝓximũ & ꝙ notificet illud qđ eſt in cõceptu mẽtis, aliter. n. eſſet mẽdaciũ. Ex defectu igitur alicuius circũſtantiæ quã debet ĩperare volũtas eſt peccatum & malitia formalr̃ in voluntate, & materialr̃ in ſermone. Et ſic reor ſecundum dubium patere.

Nota qũo ſermo eſt in poteſtate uoluntatis.

Nota qũo potentia motiua eſt in potẽtia ſeruili reſpectu uoluntatis.

Nota qũo peccatum eſt in ſermone.

Quomodo proximo fama detrahitur. Cap. 2.

Q̃uo aufer-tur fama ꝓximo.

CALO. Bene & ſatis diſtincte perce-pimus, quomodo ſermo ſit in poteſta te voluntatis, & quomodo ſit peccatũ & malitia in eo. Deſyderaret ſocius et ambo, diſtincte cognoſcere, quonam pacto auſertur ſiue detrahitur fama proximi, nec tibi ſit moleſtum hæc documenta dare, deſyderantibus il-la audire, & per claras diſtinctiones tuas intelligere.

Fama ꝓximi auſertur ſep-tẽ modis.

DAV. Declarabo, tui & ſocij cauſa q̃ libentiſſime, & ꝓpea dicimus. Septem modis famã proximi poſſe detrahi. Primus modus dicitur occultatiuus. Se-cundus negatiuus. Tertius peruerſiuus. Quar-tus venenatiuus. Quĩtus publicatiuus. Sextus ad-grauatiuus. Et ſeptimus inuentiuus. Primus modus occultatiuus eſt, quo fit proximi detractio, cum proxi mi bonum ex malitia cõticetur, quando & vbi taceri non debet. Non ſolum enĩ homo detrahere poteſt proximo ſuo loquendo, ſed etiã tacendo, itaq; queád modum bonitatem & virtutem alicuius boni viri cõ-mendare & manifeſtare eſt bonum, & ad dei honorẽ, & proximi vtilitatem, ſic tacere illam & abſcondere fraudulenter detrahere eſt, & peccatum, ꝓpea grauis eſt illa rapacitas, cum alterius gloriam mendacio nõ corrumpis ſilentio, malitioſe præteris. Hoc aũt ex in-uidia procedit, quæ bonitatem & proximi innocen-tiã occultat, & ſic in profundum proximi bonum mit tit, ne ad aliorum aures perueniat, & ex hac concluſio ne nonnulla documenta videntur animaduertenda.

Non tm̃ de-trahitur fama ꝓximo loq̃n do ſed etiam tacendo.

Primum, ꝙ ſi requiratur teſtimonium alicuius ad liberandũ hominem ab iniuſta morte, quacũq; pœna, vel infamia falſa, vel aliquo iniquo dãno, tunc tenetur homo teſtificari & vera dicere, ẽt ſi reqreretur ab alio q̃ à ſuperiore, quod ſi non facit peccat, quia qui veritatẽ occultat, & qui prodit, vterq; reus eſt, hic quia prodeſſe nõ vult, ille quia deſiderat nocere. Immo magis dicam, ſi quis in iudicio requiſitus, vbi per ſentẽtiam res furto ſublata vel alias iniuſte detenta poſſit reſtitui domino ſuo, & talem veritatem dicendo non ĩminet piculum mortis, ſui ſtatus, nec ꝓpriæ perſonæ, talis non manifeſtando non ſolum peccat, ſed etiam ad omne damnũ quod inde ſequitur læſo ſatisfacere tenetur.

Nota q̃uo aliqs tenetur ad teſtificãdũ ꝑ fama iniuſte infamati.

Secundum documentum, ſi aliquis veritatẽ nouerit de illo præſertim qui morte iniuſta, aut quacũq; pœna puniatur, vel falſa infamia, aut aliquo alio dãno, ẽt ſi eius teſtimoniũ nõ requiratur, facere tenetur quod in ſe eſt, vt alicui veritatem denũciet, qui prodeſſe poſſit, iccirco pſalmo nuntiauimus dicentes. Eripite pauperẽ & egenũ de manu peccatoris liberate. Et tu fili qñq; dixiſti. Erue eos qui ducuntur ad mortem, & eos qui ducuntur ad interitum liberare non ceſſes.

Sciens ueritatẽ ꝙ aliqs iniuſte infamatur tenetur facere quãtũ in ſe eſt.

Tertium documentum quod inde ſequitur eſt, ꝙ illa conſuetudo ſeu potius corruptela quæ hodie in ſynagogis & eccleſiis obſeruatur, ſcilicet ꝙ fiant excõicationes vt furta & alia huiuſmodi inueniantur, non eſt laudanda, licet prælati id denegare non poſſint læſis partibus & expoliatis, ipſi tamen læſi procurantes ſimilia nõ ſunt omnino à peccato excuſati, quia illaqueant animas & abſq; aliqua vtilitate hoc faciunt. Nam quilibet te-

Procurantes excõicatiões fieri nõ excuſantur à pctõ.

netur reuelare ſciens aliquem iniuſte dãnificari, & maxime illi qui põt prodeſſe, nec aliter abſolui poſſunt huiuſcemodi homines niſi reuelent. Secũdus modus detractionis negatiuus dicitur, quando alicui viro bono bonitatem & virtutẽ in eſſe denegas. Vnde detrahere eſt bona à Deo alicui collata peruertere vel denegare (vt puta) ſi quis dixerit ſapientem ſapientiã nõ habere, nec caſtum caſtitatem. Multi ſunt enim detractores qui antiquæ virtuti & bonitati alicuius addunt diminutionem dicentes, illum non efficere dimidiatã partem illius rei quã debet, vel dicunt nõ eſſe verum, ſic eſſe honeſtum, vel bonum vt dicitur, & ſunt ſimiles veſpis, quæ non ſolum non mellificant, ſed aliena mella deuorant, hoc eſt quod dixi in pſalmo. Quem perfeciſti dñe deſtruxerunt, iuſtus aũt quid fecit? ſcilicet in aquirendo iuſtitiam ſuam. Nam ſi quis bonus eſt, ideo bonus, quia Deus fecit illum, ꝓpea denegãtes ij detractores bonitatem proximi & virtutẽ, opus dei abnegant & partes diaboli abſq; dubio exaggerant. Tertius modus detractionis dictus eſt peruerſiuus, quum bonum alterius datractor ille in malum conuertit, dicens illud non fuiſſe bonum, quum ab eodẽ multa ſint mala deducta, aut ſi nequit hoc facere illud conuertit in malam intentionem facientis. Et vſq; adeo peruerſus eſt detractor, quod contineri nõ põt quin aliquod venenum addat, ſi penitus extinguere nõ poteſt, ſuſpectum illud reddit, dicens id non fieri ex intentione boni, ſed aut vana gloria ductũ, aut vt bonus habeatur, aut melius ſua expediret negotia, & ſi iniuriam remittit id fieri dicit ex puſillanimitate, ſi ieiunet aut elemo-

Detractóres aſſimilantur ueſpis.

ſinā exhibeat,aut ſacram audiat concionem inſimulat intentionem illius,dicens vtinā hæc vera eſſent apud Deum,et demū ſi quid boni faciat hypocriſi adſcribit & non rectitudini vitæ,vt ſi q̄s reficiat vires corporis ab eo guloſus dicatur,ſi patientiam tenet,timidus appellatur,ſi ſimplex fuerit fatuus,eſt ſi ſocietati vacauerit,ſæcularis nūcupatur,ſi ſilētio,ſimulator,ſi coreptioni aliorū,temerarius dictus eſt , ſi vigilijs & orationibus indiſcretus,ſi cōmuni & neceſſariæ dormitioni ſō nolentus,ſi prædicationi & alioꝝ ſaluti,appetitor laudis,& ambitionis exiſtimatur, ò infœlix detractor, an ideo iuſtus es quia alios laceras,certe non, nam alios mordere,non eſt vitia emēdare,ſed peccàta peccatis addere,non habitabit igitur in monte ſancto nec in tabernaculo Dei,ait enim magnus ille Deus qui non egit dolum in lingua ſua hic habitabit in tabernaculo meo,hoc eſt qui famā ꝓximi non detraxerit.Quartus modus detractionis dicitur venenatiuus, quid enī eſt aliud detrahere & de proximo male dicere,niſi ꝓximū & illius nomen venenare infamia,vt pene nullo modo liberari,& abſtergi ab illius macula poſſit.

Quomodo detrahere ſit venenare. Cap.3.

SALO. Mirum eſt quod modo audiui detractorē poſſe venenare , an venenū offerat illi cui detraxerit?quō hoc detrahere ſit venenare? eſt ne aliq̄d q̄d lateat in verbo?DA.Hæc ſunt tibi notiſſima, petis vt deperdam tp̄s & verba,nōne tua ſapiētia po-

teris hæc oĩa vel tp̄is momento conſyderare atq; ad plenum appræhendere, an id facis ne cũ ſocio aliquã horulam tẽporis deperdas. SALO. Et quid tẽpore p̄cioſius & inemendabilius, ſi ſolus poteris vtriq; ſatiſ facere, vt q̄d per duos vni ſatisfaciendum putas? dicas rogo. DAV. Dicã, q̄ detrahere ſit venenare. Et prĩo quãtũ ad veneni effectum, effectus ſane veneni eſt hominem priuare vita corporali, & illum interficere, per detractionẽ homo vita priuatur ciuili, quæ ſi vera dicere volumus, nil aliud eſt, niſi bona & honeſta, merito igitur detractor venenare dicitur, & ſerpenti aſſimilari, qui regulus vocatur, qui quidẽ tres dicitur habere p̄prietates. Prima eius veneni proprietas eſt, vt ſubito tãgens aquæ fontẽ licet magnum ita inficit, vt veneni efficacia totus fons venenatus, & veneno affectus remaneat. Secũda vt ſibilando interficiat oẽs audientes ſeu volatilia ſint, ſeu greſſibilia quæ audiunt. Tertia vt dicitur circũſtantia loci in qua vel habitat vel ſpatiatur frequenterq; verſatur, ſterilis fit, & herba caret atq; priuatur. Has tres habet p̄prietates lingua detractoris peſſima. Nam primo ſuis maledictis & criminationibus non ſolum hominem vnum ſed ciuitatẽ prouinciam & regnũ aut regionẽ integram venenat & inficit, & quod longe peius eſt, perſiſtens in regione una penetrat ad regionem maxime diſtantem & ſemotã, in qua fortaſſe fuerit ille qui detrahitur, cuius nomẽ & fama abſumitur, & percalcatur, hic eſt ille ſerpens q̄ à longe intelligitur. Secundo detractoris lingua ſibilando hoc eſt detrahendo venenat audientes. Sic, videlicet primo ſe, quia peccat. Secundo illum quẽ infamat.

Nota q̄đ detrahere ſit venenare.

Detractor aſſimilatur regulo.

ſamat. Nam veluti exhauſto ſanguine homo naturaliter extinguitur, ita detracta boni nominis fama in mūdo moritur, nec plus exiſtimatur apud alios q̄ſi fuiſſet mortuus. Tertio venenat audientes qui & inficiuntur & alios inficiunt, eadem repetētes quæ à detractore acceperunt, & ab vno infinita mala producuntur. Tertia detractoris proprietas ſimilis ſerpēti, in cuius habitatione herba minime pōt naſci, hoc eſt non pōt eſſe pax in eis, cum quibus habet cōſuetudinē, nūc vni nunc alteri deferens, quæ nec viderit nec ſenſerit ſeminans diſcordias, & frequentes diuiſiones, ꝑpea fili bene dici pōt detractoris linguā beſtias ferocitate, aues velocitate, ſerpentes veneno atq; virulentia excedere, & ſic patet. Secundo modo detrahere eſt venenare quantum ad modū propinandi venenū. Nam queād modū & eo modo quo propinatur venenum ſic ſæpe detractor in detractione veneni ſui ſe habet ad ꝓpinandum, namq; non datur alicui venenum purum et ſolum, ſed cū dulcibus & mellitis ferculis immiſtum & coniunctum. Sic detractor bona malis immiſcet vt ſibi fides adhibeatur, q̄m ſæpe vera præponit qui falſa dicturus eſt, vt poſtq̄ fidē adquiſierit ad reliqua mendacia audientes faciat credulos, pari modo commendat detractor eum prius cui detrahere cupit, & aliquādo culpam propriam declarat, vt honeſtius & ſecuri⁹ contra alios loqui poſſit, ſicq; ſeipſum diffamare non curat, vt alterius famam denigrare valeat, vt ſi dixerit ego profecto exiſtimabam illum & bonū & integrū, verumtn̄ me ad furādum & plura ſcelera ſuis perſuaſionibus perduxit, ecce ſeipſum lædit vt alterius famā

Detrahere eſt uenenare q̄tū ad modū ꝓpinādi uenenū.

deturpare poſſit, qñq; ſe dolere oſtendit de peccato proximi, & ſub dolore indicat alterius malum, doleo enim dicens virũ illum in tantã cæcitatem perueniſſe, & interrogatus ab auditore fingit ſe nolle dicere, vt magis auditorẽ incitet ad petendũ & audiẽdi deſyderiũ, et tandem euomit omne venenũ quod ex ꝓximo conceperat. Sunt & multi qui præſentes laudant, abſentes mordent. Sunt et alij qui per ſuſpiria emiſſa cũ væhementi & ficto dolore dicunt, diligo illũ ſatis, ſed non potui ab eiuſmodi vitio reuocare quod per me nunq̃ patuiſſet, niſi multis eſſet manifeſtũ, ego veritatem negare non poſſum. Vides fili benedicte quo nã pacto detractor peſſimus famã proximi auferre nititur & laborat? neque habitabit in monte ſancto Dei. Quintus modus detractionis dicitur publicationis, pateat hoc per poſitũ hoc eſt caſus poſitionẽ. Ponatur aliquẽ peccaſſe cuius ſcelus eſt ſecretum, et inter pauciſſimos notũ, inter quos tu es vnus. Dic mihi eſtne tibi licitum illud peccatum publicare an non?

Quare non licet reuelare peccatũ occultũ. Cap. 4.

Quare non licet publicare peccatum occultũ ꝓximi.

SALO. Et quare non? Si dixero verum, aliquid non addẽs, & à veritate non recedens. DAV. Licet fili verũ dicas, nec aliqd addas, pietas tamen prohibet, non enim obſeruas fraternæ charitatis ordinẽ, ſcilicet corrigere eum inter te & ipſum ſolum, hoc autem uidetur, & eſt cõtra naturæ legem. Quæ non vul-

tis ut faciant uobis homines, nolite facere illis. Sicut enim iam nolles peccatum tuum publicari, ſic nec p̃ximi publicare debes, ad quod obſeruãdũ multæ nos adducunt rationes. Prima corripiẽdus eſt frater & p̃ximus ſeorſum, ne poſtq̃ admiſerit uerecundiam obſtinatus maneat in peccato. Nam cũ aliqs uidet peccatum eẽ manifeſtum, minus curat ſe ab illo auertere, ſed uiſo peccato adhuc ſecreto ne pateat, timore infamiæ ductus, q̃nq; ſe emendat. Secundo nõ eſt manifeſtandũ peccatum proximi ne aliorum eiuſmodi peccatum perueniat ad infamiã, & apud vulgus eiuſmodi homines habeantur infames. Tertio ne alij prouocentur ad peccandũ, & præcipue fragiles & imperfecti. Cum enim audiunt hanc vel illam perſonam boni nominis & famæ hoc peccatum feciſſe, adſumunt ſibi audatiam & temeritatem (diabolo inſtigãte) & facilius peccant. Et qui magis peccant magis obſtinati ſunt in peccato, cum vident ſe ſocios habere. Propterea corripiẽdus eſt frater ſeorſum, ne tot mala inde ſequantur, aliter contra charitatem facerent omnes, ſed heu fili, charitas mortua eſt & vſq; adeo extincta, vt vix hodie audito peccato proximi vel viſo poſſit aliquis reſiſtere, ne ſubito reuelet, & tota ciuitas adimpleatur, cuius rei peruerſe principium fuit vnus, immo eſt aliud maius malũ, nam audito alicuius ſcelere, ſtatim lætatur & gaudet detractor, et vbi eſt illud manifeſtat, & in manifeſtãdo impinguatur, hic & huiuſmodi homines non habitabunt in tabernaculo Dei. SALO. Et quare iſti in maledicendo ſic oblectantur? nunquid eſt qđ moueat eos, ne à maledicẽdo deſiſtant? DAV.

Quare hoĩes delectantur i maledicẽdo.

Quare aliqui delectantur i infamia proximi.

Dicimus eſſe ex maligna illorum natura, vſu & cōſuetudine confirmata, qui adeo maligni, vt publice infament, & ſocios habeant in īfamia, hi omnino crabronibus aſſimulantur quorū natura eſt, non in roſis aut floribus odoris permanere, ſed in animaliū ſtercorib⁹ quibus oblectantur, ſic iſtorum malignitas non conſyderat bona & honeſta hominū opera, ſed tm̄ feces & peccata, in quibus volutantur, ꝑpea caueat qlibet ab huiuſmodi animalibus, quæ retro gradientes in foueas incidunt, caueat à detractore in hoc genere animaliū poſito. Quintus modus dictus eſt adgrauatiuus, detrahunt enim proximo ſuo ꝓximi delictum adgrauantes. Nam aliquoties peccatū veniale adeo adgrauant & modis & geſtis & inuentionibus qbuſdam detractores praui, vt videatur peccatum eſſe in ſpiritum ſanctum, & ex paruo, peruerſitate quadā augent pene in infinitum, veluti de ſimplici & imprudēte vxore quæ coniugem ſuum dixerat peperiſſe ouū. Et ideo cum quis audiuerit aut ſentierit de proximo malū, non debet illud interroganti referre, ſed quantū fieri poteſt diminuere, hec eſt voluntas dn̄i Dei noſtri in ſua reuelatione. Si quis tamen voluerit ſecreta ſua conticeri, ne pādat illa alijs, melius eſt enim tacere q̄ȝ alterum rogare vt taceat. Nam ſi tibi ipſi non imperaſti vt taceres, cur ab alijs ſilentium quæris? Non igitur erit in tabernaculo ſancto. Septimus & vltimus dicitur inuentiuus, & peſſimus eſt aliorū omnium, quē tenent & ſeruant hi qui ex inuidia aut odio & inteſtino malo dicunt aliquē cōmiſiſſe aliquod ſcelus aut peccatū, & mentiuntur & falſo illi adſcribunt. Et hoc mul

Quibus inuētionib⁹ detractores detrahunt famam proximo.

tipliciter fieri ſolet,vel libellis famoſis, pluribus in locis,vt puta ĩ muro,in theatris,et alibi poſitis, atq; fixis, vel epiſtolis,literis,cãtilenis, aut verbis obſcuris,& extraneis deriſionibus formatis,& pluribus ſignis, q̃ nec decet me dicere,nec te audire.Et ſic detrahunt nomẽ alicuius innocentis,quoꝝ ſceleribus neſcio qũo vnq̃; parcet Deus,quamobrem fili non erunt in tabernaculo meo dicit dñs,egerunt enim in lingua ſua dolum. SALO.Nunqd præter modos à te recitatos poſſit fama & nominis celebritas auferri proximo, videtur enim in hoc maxime inſiſtendum,quando ſub priuatione viſionis diuinæ hoc nobis mãdetur, & præcipiatur,& quæ leuia ſunt apud homines grauiora habentur apud Deum,qui examine diligẽtiſſimo & exactiſſimo cuncta trutinatur.

Tripliciter põt ꝓximus in genere diffamari. Cap.6.

DAVID.Sapiẽter dicis & petis, nam claudicat iudiciũ humanum ex omni parte ſi cũ diuino cõparetur. Et ideo ne diminute pertranſeam, hoc qđ nõ erat noſtri ꝓpoſiti ſed tuæ ſapiẽtiæ recenſenda exiſtimaui,fiat tandẽ qđ petis.Nam aliqs tripliciter põt proximũ infamia lædere & famã auferre & hoc in genere.Primo falſum crimen imponendo. Secũdo verum crimẽ occultũ, tñ non ſeruato ordinẽ iuris in publico ꝑponẽdo.Tertio verũ crimẽ,ſed occultũ in publico tñ ſibi ĩpoſitum negando, qa in hoc notat ĩponẽtẽ de calũnia,exẽpli cauſa.Si dixeris Ioã-

Tripliciter põt aliquis diffamare proximum.

nem feciſſe homicidiũ vel adulteriũ quod quidẽ mentiendo feceris illum falſo crimine lædendo. Aut ſi noueris eundẽ aliquod furtum feciſſe ſiue homicidiũ qđ qdẽ eſt occultum, & illud manifeſtaueris. Aut ſi à Ioãne accuſatus fueris alicuius ſceleris, qđ re vera feceras quãuis pctm̃ ſit occultum, ſi negaueris te feciſſe aufers famã & nomẽ bonũ à Ioãne. Nam ille denotatur aut ſugillatur de calumnia, & ſic in genere tripliciter fieri poteſt, nominis, & famæ derogatio.

Quomodo detractor teneatur ad reſtõnem. Cap. 7.

SALO. Satis alte videris rñdere, & qa in genere loq̃ris nõ poſſumus ſic apte appræhẽdere, in genere enĩ latent æquocationes & cõfuſiones, ꝓpterea expetimus ſcire q̃uo teneatur hõ ad ſatiſfactionẽ, cum aliquo iſtoꝝ trium modoꝝ proximum ſuũ læſerit, & in hoc declarando rogamus vt clariori modo apias illa genera, & illoꝝ ſatiſfactiones. DA. Dicã, vos aduertite, ꝙ qlibet auferẽs famã ꝓximi iniuſte aliquo trium modoꝝ quos diximus, tenetur ad reſtitutionẽ. Et primo ad primũ modũ infamiæ falſum crimen imponẽdo, tenetur ad reſtõnẽ retractando illud quod falſe depoſuit, ita publice & corã illis apud quos ĩfamauit, & nõ palliate, aut ſuboſcure, ſed clare, & publice, eo modo quo ĩpoſuit aut depoſuit. Alioquin nõ ſeruaretur iuſtitiæ æqualitas reſtituẽdo proximo quod ſuũ fuerat. Et non tantũ læditur ꝓximus cuius famæ detraxit, ſed & oẽs quibus malã opinionem

Q ó tenẽtur ad reſtitutionẽ falſum crimẽ imponẽtes.

de proximo generauit. Nā q audiuerunt detractoris verba,& præſertim ijs delectantur,ī temeraria iudicia de proximo incidunt,& pp hoc mortaliter peccant. Tum ēt lædūtur hi qui pp bonā opinionem illius cuius fama læditur plures vtilitates & tēporales & ſpirituales fortaſſe cōſequebātur, qbus pp infamationem priuātur,& his oībus tenetur ad reſtōnem. Sic credo patere primū modū diffamationis & eiuſdē reſtōnis.

An homo teneatur magis diffamare ſeipſum, q̃ȝ non reſtituere famam diffamati. Cap.8.

SALO. Durū hoc videtur pater qđ dixiſti. Nam Ioānes (vt reor) magis tenetur zelare ꝓ fama ſua q̃ȝ aliena, quā non pōt reddere ſuum verbū retractando, niſi ſeipm̄ infamaret, & p cōſequens non videtur ad talē reſtōnē teneri. DAV. Iam bene ſcis bona corporis vel exteriora nō eſſe diligenda niſi in ordine, ad bonū aīæ & ad Deū, hoc autē nō eſt niſi vt iuſte poſſit cōpetere illi qui diligit. Et iō quilibet cui iuſte pōt cōpetere fama in ſe debet magis diligere illā ſibi, q̃ȝ alteri, cui nō pōt iuſte cōpetere, Sed ſi ſibi non pōt cōpetere niſi iniuſte, & alteri iuſte, magis debet diligere illā alteri cui iuſte cōpetit, q̃ȝ ſibi cui iniuſte. Sic in ꝓpoſito accuſato de falſo crimīe iuſte conuenit fama, accuſanti aūt poſt talē accuſationē iniuſte, nō ſolū qa mentitus eſt in accuſando, ſed ēt qa publice mentitus eſt, in quo ſufficienter iudicialr̄ ſe infamauit, & iō poſtea directe oſtendēs innocentiā alte

Obiectio.

Nota q̄ſi hō tenetur magis diligere famā ꝓximi, q̄ propriam.

rius cui tenetur & indirecte nocentiam ſuam, non tūc proprie infamat ſe. Sed tunc admouit falſam laudem qua iſte poſt accuſationem mendacem indignus eſt. Exemplum fornicatur qs tribus videntibus, deinceps illi accuſantes non infamant illum, ſed ipſemet ſe inſamauit in ſcelere publico. Nam cōmittendo qđcunq; crimē publice incurrit ſuæ dignitatis læſionē, & amittit famā quantū eſt in ſe, nec notificatio illa aut publicatio per quam notificatur illa læſio aufert illi famam, ſed tantūmodo facit illud ſcelus magis in publicū deuenire, quod ex natura actus prius publicum fuerat.

An referentes mala ꝓximi teneantur ad reſtōnē. C. 9.

SALO. Recte ꝑcepimus & optime reſtitutionem falſi criminis, & qūo magis debet diligere famā proximo q̄ ſibi, in hoc caſu cum ſibi iniuſte cōpetit & accuſato iuſte, nunc ſi aliquis non imponit falſum crimen proximo ſed murmurat, aut indirecte loquitur, vel alicui coram multis narrat non tanq̄ ſibi certum ſed ſic veluti audiuerat. Nunquid teneatur iſte ad reſtitutionē. DAV. Rara fides ideo quia multi multa loquuntur, propterea dicimus ꝙ ſi tātum ſe audiſſe dixerit, & ex modo dicendi non oſtendat aliquā certitudinem maiorem q̄ ex cōmuni relatione, nō aufert ex natura actus in opinione aliorum famam ipſi, quia ſi illi firmiter concipiunt illum de quo eſt ſermo criminoſum eſſe, leues ſunt, quia q cito credit leuis eſt corde, verumtn̄ fili qm̄ à ſcandalo puſillorum oportet

cauere

capere & multi ſunt tales puſilli leues ad credendum mala, ideo periculoſum eſt eis talia audita ex relatiōe referre illis, tamen licet nihil tu addideris ſed tm̄ audita dixeris, ſi animo lædendi aut proximū infamādi dixeris, non eſt facile excuſare, qn̄ ſit contra charitatē, et ex cōſequenti peccatū mortale, ſi vero fiat corā talib⁹ ex inconſyderatione, durū eſt ꝙ exeat genus peccati venialis. Nam lingua in lubrico poſita eſt, & q in verbo non offendit hic vir perfectus eſt.

Si relata referſ alo lædēdi non excuſatur à mortali.

Ad quam reſtitutionem tenetur verum crimen tm̄ occultum in publico præpōnēdo. Cap. 10.

SALO. Audiuimus quæ de primo modo audiēda deſyderauimus de falſo crimine imponendo, & eius reſtitutione, qn̄ ſit mortale, quādo veniale. Ad ſecūdum ſi placet. ſ. verum crimen tamē occultū non ſeruato iuris ordine in publico præponendo. DAV. Dicimus ꝙ non tenetur retractare verbū ſuum quod præpoſuit in publico. Nam hoc faciens mentiretur, cum ſciat illud quod propoſuit eſſe verū, & non tenetur mentiri propter quodcūq; bonū alteri reſtituendum. SAL. qd ergo facere debet? DAV. Dico ꝙ tenetur alio modo licito famam reſtituere, vt puta, per huiuſmodi verba, nō credatis eum eſſe talē, male enim dixi & fatue, quia non ſeruato iuris ordinē propoſui in publico quod nō erat publicum verum, & perſuaſio iſta, ſcilicet non credatis illū malum bōa eſt, Nam quilibet præſumendus eſt bonus, donec pa

Nota q... nētur crimē occultū manifeſtantes.

Obiectio. teat contrariū. SALO. Adhuc non quieſco in reſpō ſione, parcas rogo, qm̄ aut circunſtantes ſciunt hunc ſatisfaciendi modum, aut non. Si ſciunt, hec nō videtur ſatisfactio, ſed potius confirmatio detractionis. Si non ſciunt, omnes qui audiunt talia verba dicentem, credunt, & ſine dubio tenent eum mentitum fuiſſe, & ſic infamat ſeipſum, quō igitur erit aut vocari poterit ſatisfactio. DAV. Dicimus ꝙ alio modo ſatisfacere non tenetur, & hoc facere omnino debet, primo quia ſi retractaret verbum ſuum omnino mentiretur, qđ penitus facere non debet. Nam aliter ſeipſum infamaret quod maius peccatū eſt, q̄ȝ infamare proximum. Secundo, ſcilicet hunc modum ſatisfaciendi omnino facere debet ſicut peccauit, ſolum in hoc ꝙ propoſuit illud in publico quod non erat publicum verum, ſic oportet ſatisfacere & dicere ſe male feciſſe illud in publico dixiſſe, quod tñ non erat verum publicum, & in hoc ſatisfecit proximo quātum in ſe eſt. Et cum dicis aut illi audientes ſciunt hunc modum, aut non, ſi ſciūt tunc clarius vident & cognoſcunt de nouo illud confirmare, ſi neſciunt infamat ſeipſum. Dico ꝙ ſi ſciunt & adhuc percipiunt, ꝙ ſatisfecit ad illud quod tenebatur. Nam ad aliam ſatisfactionē non tenetur, ſed tā tūm dicere ſe male feciſſe. Dicens illud eſſe verum publicum quod non erat publicum. Nec ſequitur ꝙ diffamet ſeipſum, quia audiētes non poſſunt dicere ſe neſcire, qm̄ in illa ſatisfactione expreſſe fit mentio de malo commiſſo, ꝙ propoſuit illud verum publicum qđ non erat. Et non dicit ꝙ non ſit verum, ſed expreſſe male feciſſe, ex hoc quia cōtra ordinem charitatis di-

xit publicum illud quod non erat,& ſic patet ꝙ non poſſunt dicere ſe ignorare. Colligamus igitur nos ad breuitatem dicentes,ꝙ qui detraxerit proximo tenetur facere debitam ſatisfactionem,& iſtam quã diximus,quia in hoc peccauit,ex qua ſatisfactione non ſequitur ꝙ illud ſit magis ratum & firmum,quia primo iam aſſertiue dixit hoc eſſe verum,& quãtum ad hoc non tenetur reiterare verbum ſuum,ſed tantum cõfiteri ſe male feciſſe,illud malum dixiſſe tanq̃ publicum, quod in veritate non erat publicum. Nec ſequitur ẽt ꝙ apud neſcientes talem modum ſatisfaciendi,ſit infamatus aliquis,quia in illa ſatisfactione fit expreſſe mẽtio ſe illud dixiſſe in publico.Et ꝓpterea dici non poteſt ſe fuiſſe ignorantem.

An cũ reſtõ fuerit dãnoſa infamato fieri debeat. C. 11.

CALO. Satis audiui qũo teneatur ad ſatisfaciendũ & reſtitutionem hanc faciendam, tñ remanet nobis difficultas, nam ex quo detractor nõ tenetur reſtituere famã infamato, qñ reſtõ famæ eſſet detrimentum & infamia eius,& ſic retractando poſſit cõfirmare infamiã illã, & ſic vt mihi videtur nõ debet facere illã ſatiſfactionẽ, vt per p̃cedentia ꝓbari põt hæc dubitatio noſtra. DAV. Satis acute inquiris hanc materiã, tñ dico breuiter quod qñ reſtõ famæ eſſet detrimentum de nouo ipſi infamato tenetur oĩno facere ſatisfactionẽ,ſi vult ſaluus fieri,non tñ debet reiterare illa verba q̃ ſunt ĩfamatoria de verbo ad

Nota qũo tenetur ſatisfacere qñ reſtõ nõ poteſt fieri ſine iſamia infamati.

verbũ,qa tunc de nouo infamaret illum, ſed tm̃ debet dicere culpã ſuã de oĩ offenſa & ĩfamia ab eo facta, & illum reſtituere ad priſtinã ĩnocentiã, eo modo cõueniẽti & bono quo fieri põt, vel talis reſtõ non eſt omno pͤtermittẽda,ſed vſq; ad aliquod tp̃s differẽda,donec fieri poſſit ſine infamia illius pſone læſæ,& hoc vt diximus fieri debet nõ retractãdo ignominiã aut iniuriã ad verbũ,ſed tm̃ in genere,ne iterũ ĩfametur, & ſic patet quod erat in ſcd̃o loco pͤpoſitũ in diuiſione de crimine vero occulto tamẽ non ſeruato iuris ordine in publico præpoſito.

An negans crimen ſibi impoſitum tamẽ verum, licet in publico teneatur ad reſtitutionem. Cap.12.

SALO. Miror q̃uo infamans aliquẽ vero & crimine occulto,& in publico illi impoſito,negãdo teneatur ad reſtõnem. DAV. Dico fili ꝙ non teneatur retractare verbũ.ſ.negationẽ ſuã qua negauit ĩ publico verum crimẽ ſibi impoſitũ, namq; nõ tenetur quicũq; ſtatim in iudicio cõfiteri ſe reum nõdum cõuictus,tenetur tñ per verba quædã ſobria,vt dictum eſt in pximo dubio reſtituere famam illi quẽ notauit indirecte de calũnia,dicendo non habeatis ip̃m calũniatorẽ,nam credo bonã habuiſſe intentionẽ pponendo,vel forte ſe credidit probare verbum ſuũ,& eſt deceptus. Et ſi illæ inſtantiæ ſupius factæ in mente pueniẽt aut occurrant ibi,illæmet inſtãtiæ poſſunt fieri,quia eſt quaſi eadem reſponſio, & il-

Nota q̃uo tenetur ad reſtitutionẽ uerũ crimẽ ſibi impoſitũ negãdo.

ſaſmet reſponſiones opus eſt dare.

An negans crimen ſibi impoſitum, licet ſecretum, in publico peccet mortaliter. Cap.13.

SALO. In tuis benedictis, & reſpō ſis, accidit difficultas quædā in anima, an ille qui negat verum crimē licet ſecretum in publico ſibi ipoſi tum peccat mortaliter. Dic obſecro pater, nam videntur aliquæ rationes ſatis claræ. Tum quia mentitur mendacio perniciosō, quia contra accuſantem ipſum infamando. Tum quia eſt contra rempublicam. Nam reſpublica propter mendatiū eius publicū impeditur à punitione eius iuſta. DAV. Nam inoportuna fuit inſtantia & dubitatio tua, quæ quia breuis, breuē habebit reſpōſionē. Scis enim in noſtra lege ſcriptum eſſe. Iuſtæ qđ iuſtum eſt exequeris, non igitur reſpublica omnia mala debet punire, ſed quæ iuſte ſunt puniēda, poteſt iſta humana poteſtas iuſte punire, & ea ſunt quæ corā ſæculari iudice probari ſufficiēter poſſunt, & propterea non læditur reſpublica ſi iudiciū diuinū excedat iudicium eius, vt aliqua reſeruentur diuino iudicio ſuper q̄ non poteſt eſſe iuſtum iudicium reipublicæ, homo.n. non poteſt videre ea quæ latent, ſed quæ patent, Deus aūt intuetur cor, & omnia. Et vt breuius dicam, & clarius poteſtas humana tm̄ ea iuſte punire poteſt, quæ poſſunt eſſe ſufficiēter deducta & probata in iudicio, quæ ſunt occulta iudicare non poteſt, ſed diuino iudi

An negās uerū crimē ſibi īpoſitū peccet mortaliter.

Nota q̄ poteſt reſpublica iuxte puni re.

cio relinquũtur,in quo omnia nota ſunt & manifeſtá. Nam eccleſia iudicat quæ foris ſunt, Deus autem eſt perſcrutator cordium & corda ipſa intuetur. Propterea concludimus,occulta & ſecreta non pertinere ad humanum iudicium,neque ad rempublicã,& per conſequens non eſt contra illam. Ad illud cum dicis ꝙ eſt pernicioſa contra accuſanté. Dicimus(tua pace)hoc verum non eſſe,ſed ipſemet eſt ſibi pernicioſus,qui eo modo præponit quo præponere non deberet,immo deberet non præponere. Et ideo ſibi imputetur ſi aliqua infamia ſequatur. Nam ipſe eſt cauſa non ille negans. Nam defendet innocentiam ſuã in publico vbi non eſt nocens nec habendus eſt pro nocente,donec fuerit conuinctus.

An negans verũ crimẽ ſibi impoſitũ peccet. Cap. 14.

SALO. Recte percepiſſe & optime videor q̃ dixeris, tñ difficultas quædã ad dicẽdũ me mouet; dic pater peccat ne iſte mentiẽdo ꝑ ſe, qa negat veritatẽ & ꝑ cõſequẽs mẽtitur? DA. Durũ videtur ꝙ qlibet accuſatꝰ ĩ publico ab vno ſtatĩ teneretur de neceſſitate ſalutis ĩ publico cõfiteri illud. Et ſic ſtatim exponeret ſe ꝑiculis et in iudicio ſanguinis. Sed habẽdo oculũ nõ tãtum ad ꝑſonas,ſed et ad honeſtum & inhoneſtũ nõ apparet honeſtũ illud & ſcd̃m rectam rationẽ ꝙ debeat confiteri corã tali iudice. Nam ipſe pluſq̃ quicũq; alius accuſans auferet ſibi famã,qa cõfitẽti cõtra ſe in iudicio creditur, ꝗd ergo? cauta eſt re-

Nota ꝙ homo non cõuinctus non tenetur ſe exponere iudicio ſãguinis.

ſpõſio legiſtaꝝ. Nego ꝑpoſitá vt ꝑponuntur,& hæc ſine mẽdacio poſſunt dici in ꝑpoſito, qa proponuntur in publico & vt publica publice ꝑbanda. Sic aũt ea negare põt ille,ſi ſcit ea nõ poſſe ꝑbari in publico.

An accuſatus corã iudice de crimine occulto, poſſit cõpelli vt ſimpliciter neget,aut affirmet. Cap.15.

PALO. Quid dicẽdũ eſt ſi iudex cogat eum vt rñdeat & cõfiteatur ꝑpoſitũ crimen vel neget,qd faciet quũ fuerit accuſatus? ſi ſimplr negabit,ſic mẽtietur,quia cõtra veritatẽ,ſi confiteatur,cõtinuo infamat ſeipm,& ſe iudicio ſanguinis tradit. DAV. Dicimus ꝙ accuſatus atq; infamatus rñdere põt iudici, ꝙ ipſe ſufficiẽter rñdit,& ꝙ nõ vult ab illa rñſione declinare,& ſic eſt modus iuriſtarũ,faciet ergo iudex erga accuſanté qd iuris eſt. Et ſic patet dilecte fili ꝙ nõ mẽtitur ille qui eſt accuſatus in iudicio, qa non debet ſimplr affirmare vel negare, ſed negare præpoſita vt præponũtur, qa præponuntur vt publica & publice ꝑbanda. Et ſic negãdo non mẽtitur. Nam veritatem dicit negãdo illa tanq; publica,quia non pñt in iudicio probari, nec poteſt compelli à iudice ſecundum iura aliter reſpondere. Nam talis eſt mos iuriſtarum & legis peritorum.

Qño accuſatus ĩ iudicio debet rñdere

An teneatur pœnitere negando crimen ſibi impoſitum non exprimendo illa verba vt præponuntur. Cap.16.

SALO. Nũquid ſi neget, intendens tñ negare illud vt præpoſitũ eſt, licet non exprimeret omnia illa verba, ſicut ſacerdos facit, dicẽs nihil mali ſcio de homine iſto, quia loqtur vt in publico, audiuit autẽ in alio foro, nũqd ergo teneatur iſte qui ſic negauit pœnitere de illa negatione, ex quo negauit illud propoſitũ non exprimẽdo illa verba. ſ. vt præponũtur, licet haberet hanc intentionẽ ſic negãdi. DA. Bonarũ mentiũ eſt cognoſcere culpã, vbi culpa non eſt. Et ideò vbi dubitatur an ſit culpa, & qualis, bonæ mentis eſt cognoſcere illã, iccirco in tali caſu bonum eſt culpã agnoſcere indiſtincte ſi ſit mortale, tanq̃ de mortali, & ſi ſit veniale tãq̃ de veniali. Et ſic clarent tria quæſita de detractione ipſius famæ.

An detractionis peccatum ſit maius alijs. Cap. 17.

SALO. Non ſunt hæc negligenda, ſed pleno mentis affectu & diligentiſſime conſyderanda, huiuſcemodi enim ſceleribus mundus videtur oĩo plenus, paucique animaduertunt q̃ grauiter offendunt Deum, animã, & proximũ, non immerito Deus optimus & maximus abnegat huiuſcemodi detractores habitare in tabernaculo ſuo, & eſſe in monte ſancto ſuo, ſunt enim polluti, coinquinati, & illa macula denigrati, qua aulam ingredi non merentur. Sed nec tibi ſit moleſtum quum tãtum diſpliceat Deo hoc detractionis peccatum dicere nunquid ſit maius alijs?

DAV.

DAV. Graue omnino eſt & abominabile peccatum hoc detractionis. Vis ne fili cognoſcere & videre q̃ graue ſit detractionis peccatum. Dicas quæſo, nonne graue peccatum eſt ſubripere bona temporalia proximi? certe ſic. Eſt enim contra præceptum dñi nõ furtum facias, tñ detrahere proximo incõparabilius eſt maius peccatum. Namq; peccata commiſſa cõtra proximũ penſantur & cõmenſurantur ſcd̃m nocumenta, quæ illi inferuntur, vt quanto maius eſt nocumentũ tãto maius peccatũ. Nam ex hoc habetur ratio culpæ. Tunc ſic. Nocumentũ tanto maius eſt, quanto bonũ quod demitur eſt maius. Exempli gratia dato q̃ quis abſtulerit tibi centum, alius vero ducentos aureos, cæteris paribus, magis peccat ſecundus q̃ primus. Et ex hoc latiſſime patet veritas, detractionis peccatũ eſſe maius q̃ furtum. Nam ſi ſtatera ex vna pte contineat omnia fortunæ bona mobilia vel ſtabilia, viciſſim vel ex altera parte contineat omne bonũ nomen & famã bonã, vtrum illorum credas eſſe melius? & certe bonũ nomen dices & famam, hoc eſt qd̃ tu litterarũ monumentis mandaſti dicens. Melius bonum nomen q̃ diuitiæ multæ, & alibi Curã habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi q̃ mille theſauri & precioſi & magni. Ex qbus ſequitur q̃ magis peccat detractor q̃ fur, latro, vel incendiarius. Secundo dicim⁹ magnum & graue eſſe peccatũ detractionis quod ex hoc videre licet & clare, nonne tibi videtur magnum peccatũ homicidium? SALO. Certe ſic. DAV. Propterea conſtanter & firmiter credo q̃ non eſt maius peccatũ q̃ peccatum detractionis & infamiæ. Nam

Maius peccatũ eſt famam ꝓximo auferre q̃ bona temporalia.

Non uidetur minus peccatũ infamiæ, q̃ homicidiũ.

cum infamas aliquem aufers moralem vitam & ciuiſlem, quæ nobilior eſt corporali, q̄m illa cōmunis eſt nobis & vermibus, & non ſolum occidis vnū, ſed multos, primo teipſum, ſecundo infamatā perſonam, tertio audientes. Et ideo concluſio hec merito in ſacris codicibus eſt conſecrata. Vnde ſcribitur. Nemo peritorum aut prudētium putet, ꝙ minus ſit peccatum in verbis lingua mentiēdo, q̄ȝ manibus ſanguinē fundēdo, igitur patet q̄ȝ graue ſit peccatū detractionis q̄d maius eſt q̄ȝ homicidium. SALO. Dura ſatis viſa eſt hec deciſio multis, ꝙ homicidium maius ſit q̄ȝ detractio. Eſt ne aliquid aliud quod te moueat, & ad corroborandū hoc & citet. DAV. Licet aliqui oppoſitum ſentire videantur, tamē in ſacris canonibus ſi recte memini, & non tm̄ in iure canonico; ſed in iure ciuili vt I c. Nemo peritorū .xi.q.iij. Et ſunt verba Auguſtini. Nemo peritorū aut prudentiū putet, ꝙ minus ſit peccatum in verbis lingua mentiēdo, q̄ȝ manibus ſanguinē fundendo. Et prima chor.ix. Expedit inquit apoſtolus magis mori q̄ȝ gloriā quis euacuet. Et in lege iuſta cauſa de manumiſſis iudicata. ff. habetur p argumentum ꝙ periculū vitæ & periculum infamiæ æquiperantur. Idem oldradus conſilio.xcv. quā deciſionē ad illorum mentē recitatā & ad robur dictorum dixiſſe volui vt illis aliter ſentientibus non videamur à rectitudine deliraſſe. Tertio. Nonne magnū eſt peccatum detractiōis et graue, quod homicidio cōparatur, quid pōt eſſe aliud niſi humanum ſanguinem ſugere? SALO. Ita reor quidem. DAV. Suxiſti ne vnq̄ȝ humanū ſanguinē. SALO. Auertat Deus pater obſer-

Non minus peccatū ē peccatum detractionis q̄ hūanum ſanguinem ſugere.

uande. DAV. Detraxiſti nunq̃ proximo. SALO. Tot ſunt quæ ad aures peruenerunt. Ex huius pecca ti varietate quod hydræ capitibus ſimile videtur, vt i⸗ poſſibile pene ſit ſine tali peccato pertranſire,& ſic la tenter ingreditur vt difficile factu ſit poſſe illud euita⸗ re. DAV. Scias hoc benedicte fili quod ſi quis alicui detraxerit illius ſanguinem ſuxerit. Si quis enim præ⸗ latis, & eccleſiaſticis perſonis notam criminis addide rit, & ſanguinem illorum ſuxerit & carnes lacerauerit & manducauerit, ſic de alijs eiuſmodi, cauendũ eſt igi tur à tali crimine & vitio. Nam detractor lupo & ra⸗ paciſſimis animalibus deterior eſt. Nam canis caninã nõ comedit. Nec aĩalia eiuſdem ſpeciei, homo vero q̃ detractor eſt, peſtiferis dentibus hoĩem deuorat & co medit. Et ad hoc accedunt multa quæ hoc peccatum reddunt abominabile. Itaq; videamus vindictam hu⸗ ius ſceleris ex qua peccati grauitas cognoſcetur. Nõ ne in noſtra lege habemus numeri. 12. quod Maria ſo ror Moſis effecta eſt leproſa, quia contra ſuum fratrẽ moiſen murmurauit? Datan & Abiron cũ vxoribus filijs & omni eorũ ſubſtantia deuorauit terra, & in in⸗ fernum viui deſcenderunt pp murmurationis pecca⸗ tum. Numeri. 16. contra Moiſen & Aaron ducẽti & quinquaginta viri proceres & ſynagogæ & qui tem⸗ pore conſilij per noĩa vocabantur, quia conſenſerunt murmurationi eorum interempti ſunt ab igne à domi no miſo. Legitur & ibidẽ (vt noſti) q̃ propter murmu rationẽ factam contra Moiſen et Aaron concremati ſunt q̃tuordecim millia hominũ & ſeptingenti, & mul ta alia quæ breuitatis cauſa pertranſimus. Caueat igi⸗

tur fili peccator ab huiuſmodi peccato. Nã maximè diſplicet Deo vt ſatis clare demoſtrauimus.

Quomodo poteſt homo peccatũ detractionis euitare, ne tantum malum cõmittat. Cap. 18.

SALO. Et metuenda ſunt & cauenda tanti facinoris puerſa ſcelera, vt & rõnibus & exẽplis ſatis plene aperire nobis voluiſti. Sed totus ferè mundus videtur in hoc tã graui ſcelere verſari. Et quãuis multi caueant in hanc maculã incidere, tñ ſic latenter obrepere conatur, vt inſipientes fallat & ſapiẽtes; omittamus eos qui in detrahendis & mordendis alijs oblectãtur, & ſinamus eos in valle lachrymarũ & miſeriæ pmanere, te (vt reor) cui grauitas ſceleris eſt notiſſima, medicina latere nõ põt, obſecramus igitur nec te tedeat, manifeſtare quibus modis tantũ ſcelus poterunt homines euitare & illæſi euadere. DAV. Dicam qd facturi ſint oẽs, vt tãtũ ſcelus euadere poſſint, cum detractores aduerſus pximum loquũtur, accipiant igitur hoc documentũ quod vocatur diſcreta reprehenſio, exẽpli cauſa, cum audis aliquẽ proximo detrahentem, velis eum diſcrete rephendere, & dicas, obſecro amice qeſcas & ſileas, ego in iis q̃ grauiora ſunt quotidie delinquo, qũo illum damnare potero? hoc ſane medicamẽto duo pficies, nam te & ipm curabis. SALO. Quid faciã pater, ſi ſint maioris dignitatis & q̃litatis hoĩes quibus talia dicere non auderẽ, & præſertim qñ vt plurimum ſunt inimici huiuſmodi detracto-

Quid faciendum ut detractiões euadere poſſimus.

Primũ documentũ dr̃ diſcreta correptio.

res, nec ꝑpterea à detractione deſiſteret. DAV. Si qđ tale accideret honeſtiori modo velis ꝓcedere, nec illũ rephendere velis, & ideo ſeruetur hoc documentũ qđ charitatiua excuſatio appellatur. Et dicas cum excu-ſatione, forte illa ꝑſona nõ fecit hoc malum quod di-cis. Et forte nõ habuit intentionem malefaciendi, vel nõ cognouit, quod ſi cognouiſſet ſine dubio non fe-ciſſet. SALO. Quid ſeruandũ eſt, cum ſint aliqui de-tractores ꝑtinaciſſimi, qui quanto magis rephendun-tur, tãto magis obloquũtur cõtra illas perſonas, quæ excuſantur. DAV. Cũ tales inueneris, noli eos rephẽ-dere, ſed alio remedio vtaris quod nuncupatur cauta elõgatio, hoc eſt elonga te, & fuge à conſpectu detra-hẽtis, cui dicas parcito, ſunt enim mihi multa expediẽ-da, & recedas in Dei nõie, nec mentieris. Namq; ani-mam tuã à peccato ſeruabis. Nõne in ſcriptis reliqui-ſti ô bone fili. Detrahẽtia labia procul ſint à te. Et ali-bi cum detrahentibus ne cõmiſcearis, qm̃ repente cõ-ſurget perditio eorum & ruinã vtriuſq; detrahentis. ſ. & gratis audiẽtis, quis nouit quaſi dicat nemo. SAL. Sæpius accidit aliqb⁹ in locis, tẽporibus & perſonis in quibus non licet rephendere, nec charitatiue excu-ſare, nec fugere detractores, qđ igitur fiet? DA. Quũ huiuſcemodi caſus cõtinget, in quo neq; rephendere neq; excuſare, aut fugere ſit cõueniens, hoc ſaltẽ reme-dio vtaris, oſtende faciem tuã mœſtam & contriſtatã, vt manifeſte appareat ꝙ detractio proximi tibi diſpli-ceat. Nam nemo inuito auditore libẽter refert. Sagit-ta in lapidẽ nunq̃ figitur, ſed aliqñ reſiliẽs repercutit dirigentẽ. Accidit. n. detractori ſicut prædicatori qui

Secundũ dr̃ charitatiua excuſatio.

Tertiũ docu-mentũ dr̃ cau-ta elongatio

Quartũ do-cumẽtũ faciẽ triſtẽ et meſtã oſtendas.

populum minime attentum dimittit citius. Si igitur detractor viderit te non libẽter audire, quod cognoſcitur per vultum triſtem tũc recedit à detractione, & labia eius exiccabũtur, vultus palleſcet, & vlterius loq̄ nõ audebit. SALO. Et ſunt alij vſq; adeo temerarij, audaces, & effrænati, vt quacũq; demoſtratione habita & viſa, deſiſtere non ceſſant à detractione, igitur qd? DAV. Habeas de ꝓxio firmã ſtabilitatẽ, hoc eſt non credas de ꝓximo malũ qđ audis, ſit cor tuũ lapis duriſſimus & adamãti ſimile. Nã ſignum prudẽtis eſt non ita facil'r credere mala p̃ſertim, vt bene dixiſti al's. Qui cito credit leuis eſt corde. Nam vir grauis & ſapiens nõ cito mouetur niſi ſatis certe nouerit, qđ credibile videtur, qđ pro documento habeatur, ne qs primis informationibus credat, vnde multa mala exoriũtur, & qđ deterius eſt inqetat hoc mẽtem & animam, & crebræ diſſenſiones oriuntur & odia, & ex amiciſſimis inimicos facit. Et capiat hanc qlibet doctrinã, vt in audiendis detractionibus ſuccurrat recordatio p̃teritorum ſuoꝝ, vt cum de altero maledicitur ſuccurrat de te maledici poſſe, & de alijs, q̃ maledicta fuerũt, cũ qbus cognoſces falſa, & incõparabiliter minora eſſe q̃ dicantur. Nemo. n. eſt de quo non q̃nq; maledictũ ſit, & ſine veritate maledictũ. SAL. Sunt quidã publice peccantes, qui nullo modo excuſari poſſunt, quos publicant ipſi detractores & manifeſtãt, qũo dabitur pro eis aliqua excuſatio? DAV. Quũ audis detractores talia ſcelera publice facta enarrãtes cõpatere illis pſonis quæ peccauerunt, nec debes diffamare, & publicare, ſed ora pro eis, adiuua eos, & conſilio, & mo

Quintũ documentũ nõ credas de ꝓxio malum qđ audis.

Sextumdocumentũ dr̃ p̃teritorũ recordatio.

Septimũ documentũ cõpatere illis pſonis quibus detrahitur.

nitis, vt emendẽt vitam ſuam. Namq; ſi præſtamus au-xilia corporibus humanis deficientibus, quãto magis debem⁹ aïæ opem ferre? Si qs ceciderit corporaliter, nonne cogimur ex munere charitatis ſubuenire? cur nõ magis ſpiritualiter, ſi ceciderit nõ eſt ſuccurrẽdũ? Sed heu fili charitas mortua eſt, charitas perijt, chari-tas extincta eſt. Et qs eſt q adiuuet? qui opituletur? aut opem ꝓximo ſuo afferat? Quãobrem vt animã ſuam quilibet à peccato ſuo ꝑſeruet, audita alioꝝ detractio-ne, hæc documenta diligenter obſeruet.

Qui ſunt qui audiendo detractores peccant. Cap. 19.

GALO. Satis argute audiuimus, qũo q libet ab detractoribus cauere poterit, ne incurrat detractionis peccatum cũ illis. Deſyderaret hic ſoci⁹ meus ſcire vt mihi ſignificauit, qui ſunt illi qui au-diendo detractores peccant ſimul cũ illis. DAV. au-diens detractores tripliciter peccat. Prĩo ſi taceat. Se-cundo ſi placeat. Tertio ſi inducat. Primo audiens de-tractionẽ, & tacẽs põt eſſe in peccato ꝑꝑ tria. Primo quia forte alicui incumbit ex officio ſeu gradu corri-gere detrahentem, & tamen hoc non facit, nec oſten-dit detractori, ꝙ diſpliceat ſibi detractio. Et ideo præ-lati, parentes, & ſuperiores audientes detractionem et non corrigentes ex officio peccant mortaliter. Secũ-do audiens põt mortaliter peccare ꝑꝑ periculum qđ inde ſequi põt, tunc enim audiens nullo modo debet conticere vt ipſi periculo obuiet. Nam (vt aiunt) ſacri

Nota qũo audientes detractiones tripliciter poſſunt peccare.

canones. Non caret ſcrupulo concessionis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare. Tertio pp radicem, quia timor humanus quandoq; pōt eſſe peccatū mortale. ſ. quando per illud aut pp illū dimitteret agere vel corrigere quod eſſet contra præcepta Dei, his modis tribus pōt quis mortaliter peccare audiens detractionē & conticens. Secundo modo pōt quis peccare audiens, ſi placet & delectat eū audire, qui detraxerit pp odium illius cui detrahitur, examinet ergo ſili mi ſeipſum homo, & videat ſi aliquando audiēs detractionē fieri contra aliquem, placuerit ne ſibi vt denigretur fama illius, & quoties toties confiteatur, quia iam peccauit mortaliter, & non minus q̄ ipſe detractor, immo poſſibile eſt q magis, qa ſcilicet forte magis delectatur in audiendo, q̄ detractor in detrahendo. Tertio & vltimo audiēs detractionē peccat, ſi ad detractionem inducat, & maxime ſi malitioſe aut aſtute fiat, & talis inducens detractorem plus offendit q̄ detrahens, quando ſcilicet homo maiori malignitate procedit, & talis inducens debet coram Deo rationem reddere de omnibus malis, & detractionibus factis. Et demum, vt ad finem huius detractionis de qua agitur perueniamus, eſt tenendum aliquos peccare venialiter detractorū auditores, & illi ſunt qui detractiones audiendo non firmiter credūt detractoribus, licet mentes eorum titubent & vacillēt, tñ non eſt actus voluntatis & plenus conſenſus, qui quidem non peccāt mortaliter. Quáobrem benedicte fili q voluerit in tabernaculo dñi habitare non detrahat, pximo ſuo honorem & famam, & non agat in lingua ſua dolum.

Nota q ſunt illi q audiunt detractiōem & nō peccāt mortaliter.

Pars

Pars quinta quot & quibus modis poteſt proximus offendi quo ad corpus & animam.

יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל צֶדֶק ׃ וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ ׃ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ רָעָה

Hoc eſt

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? qui nō egit dolum in lingua ſua, nec fecit ꝓximo ſuo malū. DAV. Ait dn̄s deus patrum noſtrorū, Deus Abraam, Deus Iſaac, Deus Iacob, ô dilecte fili ille habitabit in tabernaculo meo in militāti eccleſia ꝑ gratiam quæ domus eſt ſpecialis eius, & requieſcet in monte ſancto meo, in triūphanti eccleſia & cœleſti aula ꝑ gloriam. Q ui ingreditur ſine macula peccati originalis. ſ. actualis & mortalis & venialis. Et operatur iuſtitiam, hoc eſt diuinam naturalem & humanā. Q ui loquitur veritatem in corde ſuo, videlicet, qui non temerarie & male iudicat de proximo ſuo ī anima ſua. Q ui non egit dolum in lingua ſua, detrahendo proximo ſuo famam, & ille habitabit & requieſcet in eo. Q ui non fecit proximo ſuo malum, nec quo ad corpus, nec quo ad animā, neqꝫ in temporalibus bonis, aut ſpiritualibus, quilibet igitur volens ſanctum montem habitare, hæc audiat, hæc ipſa faciat.

Q uomodo & quot modis proximus poteſt offendi. Cap. 1.

SAL. Pauca ſunt q̃ ꝑcipit dñs de⁹ ceuaoth de⁹ iſrael,et Deus noſter, q̃(vt opinor)vix ſeruare poterit q mortali carne fuerit ĩdutus,niſi ſuper naturali gratia illuſtratus,pauca equidẽ ſunt,non pauca tñ cõtinere videtur myſteria,nec oĩbus nota , tu vero q hæc noſti,& ab illo fonte ĩmenſo et abũdantiſſimo exhaurire meruiſti,impertire nobis,quidnã hæc ſacra verba & Dei noſtri rñſa cõtinere videãtur? Dic igitur benigne pater,in verbo iam dicto,quomodo & quot modis homo aut proximus offendi poteſt quãtũ ad corpus,quantũ ad animã,& bona ſpiritualia, aut temporalia,non enim videntur iſta paruæ difficultatis & momenti. DAV. Sapienter dictum eſt hæc non eſſe paruæ difficultatis & mométi,multa etenim latent in eis, quæ & ſi lõgiora ſint,conabor breuiora facere & illa colligere,multa dimittentes ſapientiæ tuæ relaxanda. SALO. Nil pater nobis reponas ſi volueris me tanto pondere exonerare. Eſt hic meus ſocius,qui valde oblectatur etiam ſingula quæq; audire,& à te præſertim, qui à cõmuni omnium veritate hæc perceperis. DAV. Et fiat libenter,poſſumus lædere proximum in corpore,tripliciter. Nam aut lædẽs proximum intulit dãnum vltimũ,ſcilicet mortem. Aut abſcidit aliquod membrum , quod ab ipſo læſo recuperari non poteſt. Aut illum vulnerauit aliquo vulnere & quidẽ curabili.

Proximus pt lædi tripliciter in corpore.

Quid facere tenetur ledẽs ꝓximũ vt ſaluetur. Cap. 2.

SALO. Dato pater ꝙ in oĩbus iam enarratis ꝓximum læſiſſet, & poſt læſionē ſaluus fieri deſyideraſſet, quid faciendū eſſet, nam homo viuēs abſq; dubio viator eſt, & non eſt in termino (vt videre videor) de ſalute nō eſt deſperandus. Nā in quacūq; hora ingemuerit peccator, Deus parcet, facta quãtū fieri pōt debita ſatisfactione, nam ad impoſſibile nemo tenetur. DAV. Satis diſcreta & ratione plena videtur petitio tua, propterea vt de hac materia habeatur reſolutio clara, circa hoc ſunt duo diſcutienda. Primo, quid ijs omnibus poteſt iuſte reddi, vt ille reus ſit abſolutus à tali crimine. Secundo, quid ſtatutum eſt, & vt recto ordine procedamus. Primo ad primū, quod mihi præpoſitū eſt declarare. Quantum ad primum, quod de vltimo dãno illato .ſ. morte & de abſciſione mēbri & de curabili vulnere, pro ijs omnibus in lege noſtra hebraica lex talionis eſt inſtituta. Et ſi talis lex eſſet apud omnes, iuſta eēt, quia nō eſt facile pro tali dãno illato, vt fiat cōpenſatio æqualis per bona fortunæ, quod ſecundū quantitatem delicti debet eſſe & plagarum modus, quia non æquiualent, & per conſequens non ſeruaretur iuſtitia diuina, apud nos ergo pro ijs omnibus pœna talionis ē inſtituta, tamen apud alias nationes, talia ſtatuta ſeruari non videntur. Quoniam noſtra iudicialia apud eos non obſeruantur.

Pro quolibet dãno illato corpori in lege moſaica lex talionis inſtituta eſt.

Quid ſtatutum eſt de vltimo dãno illato .ſ. de morte apud alias nationes. Cap. 3.

SALO. Nunquid apud illas nationes al iud ſit inſtitutum? an pctm̄ cōmiſſum nō punitur? DAV. Peccatū apud alias nationes nō euadit impunitum, immo quandoq; præter modum punitur. Dicam tamē quid eſt ſtatutum apud nōnullas nationes, pro dāno maximo illato. ſ. vitæ extinctione ſiue morte vniuerſaliter in multis republicis ſtatuta eſt lex talionis, vt homicida moriatur, & hoc rōnabiliter. Nā nō ſolū cōpetit legi noſtræ hebraicæ, ſed ēt naturali, & chriſtianoꝝ, & ex cōſequēti cū talis lex conſona ſit legi naturali, & cōformis legi diuinæ, vbicūq; lex iſta conſtituta eſt iuſta eſt. ſ. vt vita pro vita reddatur, iuſte debet homo & patienter ſoluere iſtam pœnam, quæ ſi alicubi non ſit ſtatuta, non ꝓpterea debet ſibi iſtam pœnam inferre, quia nullus debet eſſe homicida ſui, ſine ſpeciali præcepto Dei.

Pró morte il lata lex talionis apđ multas nationes inſtituta eſt.

Quare alie nationes non obligantur ad legem moſaicam. Cap. 4.

SALO. Quare cæteræ nationes non obligantur ad iſtam legem, cum fuerit à Deo data, cui omnes nationes obedire teneantur. DAV. Non eſt poſtergāda petitio tua, tñ dicam breuiter, ꝙ cæteræ nationes non tenebantur ad iſtam legem noſtram hebraicam ſeruandam. Et quū dicis ꝙ eſt lex diuina. Certum eſt, & per cōſequens oēs nationes ſubijciuntur ei, tamen ad illam non tenebātur, quia fuit ſpe

Nota quare cæteræ nationes non tenebantur ad legē moſaicā.

cialiter data populo hebraico, vt memini dixiſſe in pſalmo. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Et propterea qui fuerunt in lege naturæ, per obſeruantiam illius legis poterãt ſalui fieri, & qui fuerunt in lege moſaica tenebantur ad legẽ naturalem & Moſaicam per quam poterant ſalui fieri, chriſtiani vero nõ tm̃ tenẽtur ad legem naturalem, quæ ſemper obligauit & obligat oẽs nationes, ſed ẽt ad legem euangelicam. Et ſic ſcd̃m chriſtianos dicendum eſſet, quod cum venerit Deus & homo perfect⁹ & illis nouam legem dederit, ad quam omnes tenentur, quia oĩbus data eſt, poſt publicationẽ euangelij nemo ſaluus fieri põt, niſi per obſeruãtiam illius legis, licet ante publicationem quilibet potuiſſet ſaluus fieri. Et hoc oſtendam clariſſime, ꝙ non tenebãtur gentiles ad legem moſaicam, & ꝙ poterãt ſalui fieri ſi naturalem obſeruaſſent. Nam Iob apud nos ĩmo apud oẽs ſaluus factus eſt. Et tñ gentilis fuerat, ſic de multis de quibus in ſacra pagina, quod non fuiſſet ſi obligatus fuiſſet ad obſeruantiam noſtrã & legem moſaicã.

Nota q̃ão qlibet qui fuit ante publicationẽ euangelii potu't in ſua lege ſaluari.

Poſt euangelii publicationẽ nemo poteſt ſaluari niſi in fide & lege euãgelica

Iob gentilis de facto ſalu⁹ factus eſt.

Si lex non eſſet ſtatuta pro morte illata quid homo facere debet. Cap. 5.

TALO. Habita hui⁹ difficultatis declaratione, quæro ſi in aliquo loco nõ eſſet ſtatuta talis lex, & conſtat ꝙ nemo ſibi debet mortem inferre, quia vt dixiſti, nemo debet eẽ homicida ſui ſine ſpeciali mandato & diuino, quid tenentur facere, vt ſint

abſoluti ex tali delicto? DAV. Expedit eis, vt iuſtis de
Homicida tenetur exponere animam ſuá pro aia interfecti.
cauſis vitam ſuam exponant pro fide. ſ. contra inimicos eccleſiæ pro reſtitutione illius cuius vitam abſtulerunt. SALO. Quid dicendũ videtur ſi tantam reſtitutionẽ facere nolunt. DAV. Dico ꝙ nõ poteſt eſſe omnino immunis à reſtõne homicida, ſicut faciunt fatui quidam, qui homicidas abſoluunt illis non oſtendentes reſtõnem neceſſario incũbentem, quaſi facilius poſſet tranſire homicida, vt ita dicam quã bouicida. Nam ſi quis occidiſſet bouem proximi non abſolueretur ſine reſtitutione. Tenetur igitur ad reſtitutionẽ ſpirituale æquiualẽtem vitæ quã abſtulit. Tamen aduerte ꝙ ſi interfectus aliquos ſubſtentauiſſet dum viueret, vt puta parentes vel propinquos homicida tenetur ad reſtitutionẽ tantam omnibus illis dandam quãtam per interfectionem abſtulit illis. Et quia vix poſſet recompenſare per bona fortunæ illud quod abſtulit homicida expediret ſimpliciter animæ illius quod ſolueret per paſſiones voluntarias, vel patienter ſuſceptas, vt ſcilicet occideretur ꝓ homicidio, & ꝑpea prouiſum eſt cõitatibus aut republicis in quibus ſtatuta eſt lex & pœna talionis in cã homicidij. Patet. n. quantũ deus deteſtatur homicidiũ quando ego q iuſte occiderã volui ædificare ſibi domũ, & tñ quia effudi multũ ſanguinẽ fui à Deo prohibitus, ſi iuſtus occiſor apud deum nõ acceptatur, neq; ad cultum eius, occiſor iniuſtus vbi apparebit? hoc ãt eſt quod adhuc diximus, ſcilicet quod teneatur ad talem reſtitutionẽ intelligatur de iniuſte occidente.

Interfector tenetur ad oẽ dãnum & in tereẽ iterfecti.

Quis dicatur & ſit iuſtus occiſor. Cap. 6.

SALO. Audiuimus ad quid tenetur, q̃ vltimũ damnum proxĩo intulit. ſ. mortem, hoc eſt quia tenetur patienter ſuſtinere pœnam à lege ſibi inflictã hoc eſt mortem, vbi talis lex ſtatuta eſt, vel voluntarias ſuſcipere paſſiones, vitam ſuam pro fide exponendo pro anima illius interfecti, & hoc q̃n iniuſte interfecit illum, non aũt iuſte, dic obſecro quis dicatur iuſtus occiſor? Cum Deus æternus expreſſe dicat & præcipiat nolle occidi. Dicens vniuerſaliter omnibus non occidas. DAV. Optime dubitaſti, breuiter ad tuam dubitationẽ reſpõdeo, ꝙ ille iuſte occiditur, quem lex iuſta generaliter, vel Deus ſpecialiter iubet occidi, quicũq; ergo his exceptis hominẽ occidit ſanguinis reus eſt, & homicida.

Quis dicatur iniuſtus occiſor.

Quomodo poteſt cognoſci q̃n lex ſit iuſta. Cap. 7.

SALO. Quæ eſt iſta lex iuſta? vel quãdo iſta lex erit iuſta? vt ſciamus quis ĩterfector non erit aut ſit homicida, ſi ſecundũ illam legem iuſtam operatur & facit. DAV. Nulla lex eſt iuſta, niſi illa quæ deſcendit à lege diuina, ſicut cõcluſiones practicæ à principijs practicis, vel quæ cõcordat legi diuinæ, ſaltem vel non diſcordat. SALO. Aperias clarius ac dilucidius, quæ ſunt iſtæ cõcluſiones practicæ, & prĩcipia practica, vt facilius appareat lex iſta. DA. Principia practica ſtricte loquendo ſunt illa, quorum terminis cognitis intellectus de neceſſitate ſtatim aſ-

Nota quis ẽ ille qui iuſte occiditur.

Nota q̃n lex dicatur iuſta.

ſentit & notitia illius primi principij dictat & dirigit voluntatem ad faciendum illud, verbi gratia, ſummũ bonum eſt ſumme diligendum, iſtud vocatur primũ principium. Nam cognito ſũmo & cognito bono, intellectus immediate aſſentit huic notitiæ huius principij, & iſta notitia dirigit regulat & ſtimulat voluntatem ad amandum ſummũ bonũ, & ex hoc principio ſummũ bonũ eſt ſumme amandum, ſequitur conſequẽtia Deus eſt ſummũ bonũ, ergo Deus eſt ſumme amãdus, iſta igitur concluſio deſcendit ab hoc primo prĩcipio, & vocatur principiũ practicũ, & concluſio practica, quia tam principium ꝗ̃ concluſio dirigunt voluntatem ad diligendũ bonũ. Tunc ad propoſitũ dicimus, ꝙ illa lex eſt iuſta quæ deſcendit à lege diuina, ſicut concluſiones practicæ à principijs practicis, vel quæ concordat legi diuinæ, vel ſaltem nõ diſcordat. Cum ergo lex diuina abſolute prohibeat. Non occides, & nulli inferiori liceat in lege ſuperioris diſpenſare, ergo nulla lex poſitiua conſtituens hominẽ ad occidendum iuſta eſt ſi in caſibus illis ſtatuit, quos Deus non excipit ſiue extrahit. Excipit aũt multos, vt patet expreſſe exodi. 21. c. ſ. blaſphemũ, homicidã, adulterũ, & multos alios vt bene nouiſti. Nullus ergo ſecundũ iuſtam legem occidit, nec lex poſitiua iuſte infligit homicidiũ ſi non excipitur ille caſus à Deo prohibente homicidium. SALO. Ergo lex eſt iniuſta quæ præcipit furem occidi? quia Deus non excipit ab illo pͤcepto negatiuo. Non occides peccatum furti, immo manifeſte oſtendit ſe nolle excipere furẽ, nec velle eũ plecti morte, Nam infligit furi aliam pœnam. ſ. reſtitutionẽ

tionẽ q̃drupli vel quincupli, vt patet exodi.21.c. DA. Dicimus, iam Meſſias venit & nouam legem dedit, & ſi ĩ illa talis caſus.ſ.furti excipitur ab illo præcepto iam ſic liceret chriſtianis interficere furem & lex illorum eſſet iuſta, tñ neq; in lege noſtra hebraica, neq; in lege euangelica, eſt tale præceptũ reuocatũ, ſiue exceptum.ſ.vt pp hoc peccatum liceat hominẽ occidere. Et ideo niſi reuocauerit aliqua reuocatiõe ſpeciali, qđ non habetur è ſcriptura, nec de bulla ſuper hoc deſcẽdente de Cælo audiuimus, non video q lex aliqua iuſta poſſit ſtatuere hominẽ poſſe occidi p ſimplici furto. Dico aũt ſimplici ſiue ſolo, qa ſi eſt fur & cum hoc ſuaſor præſumitur homicida, quia vult occidere & ad hoc paratus eſt ſi aliquis vult ſibi reſiſtere, hoc patet p illud, quod Deus ordinauit exodi.22. de fure nocturno & diurno. Fur nocturnus ĩpune occiditur, qui aũt intrantem ad furandum de die occidit homicidij reus eſt; Cauſa diuerſitatis huius benedicte fili eſt, qm̃ q de nocte furatur præſumitur q occideret ſibi reſiſtentem ſi poſſet, non autem qui de die intrat.

Lex iniuſta ẽ q̃ iubet hominẽ occidi pro ſimplici furto.

Fur nocturnus impune occiditur.

An fuit aliqñ licitũ occidere hominem pro ſimplici furto. Cap.8.

CALO. Fuit ne vnq̃ licitum nobis occidere hominẽ pro ſimplici furto, ita q aliqñ fuerit talis caſus in lege hebraica reuocatus, aut in lege euangelica oppoſitum à Chriſto Meſſia ordinatum aut non? DAV. Nunq̃ in lege noſtra fuit licitum &

exceptũ ab illo præcepto negatiuo, vt.ſ.pro ſimplici furto liceat hominẽ occidere. Tamen poſito caſu ꝙ licuiſſet nobis, non ꝙ ſit verum, magis videtur ꝙ per legem euangelicã apud chriſtianos ſit reuocatus; q̃ rigor contra adulterium? Patet quia peccatum furti eſt multo minus q̃ adulterium, & hoc aliq̃n tu dixiſti. Nam grandis eſt culpa, quum quis furatus fuerit, furatur enim vt eſurientẽ repleat animam, deprehenſus quoq; reddet ſeptuplum, qui aũt adulter eſt, ꝓp inopiã perdet aĩam ſuã, ſed pœna adulterij ſecundũ eos eſt reuocata, vt habetur apud eos in lege euãgelica cũ mulierem adulteram liberauit, Dicens. Nemo te condẽnauit mulier, nemo dñe, vade & amplius noli peccare, multo magis igitur eſt reuocatus rigor contra furtũ, etiam ſi fuiſſet ſtatutum in lege noſtra ſicut fuit. SALO. Licet verba ſatis clara fuerit, & apta, ſed quia aliquãtulũ prolixa rogamus breuius, vt colligere illa valeamus. DAV. Multa difficultas breuioribus verbis collecta efficit maiorẽ difficultatẽ, & ideo diffuſius & amplius dicere volui, vt ex illa amplitudine hæc breuitas deſyderata à vobis clarior fieret, ad quã hortaris & rogas, fiat quod petis & breuiter dico. Q̃d' ex quo oĩs lex humana pro tãto eſt iuſta ſiue recta, pro quanto conformatur voluntati diuinæ, à qua oĩs lex recta dependet tanq̃ ex prima regula. Et lex diuina p̃cipit ſiue voluntas diuina vult hominẽ non occidi, niſi in illis caſibus de quibus fit mẽtio in veteri teſtamento, & alibi nõ inueniũtur reuocati, cum ſit ꝙ occidere hominem ꝓpter furtum ab illo p̃cepto, qa neq; apud chriſtianos eſt reuocatũ, neq; apud noſtrã legẽ exceptua-

Nun q̃ fuit licitũ i lege hebraica occidere hoiem pro ſimplici furto.

tum, ergo ſequitur dilecte fili, ꝙ cum lex oīs p̄cipiens furem pro ſimplici furto occidi, eſt iniuſta, & per conſequens adminiſtrantes talē legem ſunt homicidæ, q̄a illa lex non eſt conformis volūtati diuinæ ſiue diuinæ legi. SAL. Hæc noſtra poſitio & veſtra determinatio videtur ſatis dura & quaſi non rationabiliter poſita apud multos, tamen bene ſcio in lege noſtra hoc eſſe ordinatum. Et primo conſuetudinem dicunt eſſe in cōtrarium vt. ſ. pro ſimplici furto homo moriatur, & ꝙ iudices occidentes ſcd̄m leges iuſtas nō ſunt homicidæ, immo iuſte occidunt. Nec illud quod dicitur valet. ſ. ꝙ dn̄s abſolute præcipit nō occides, cum multi caſus inde excipiantur, vt patet exodi, & præſertim vigeſimo ſc̄do. c. Videtur Deus dediſſe poteſtatem p̄ſidentibus condendi leges ratiōales, quibus populus tenetur obedire, vt patet deuteronomij. c. 17. Vbi dicitur ꝙ qui ſuperbiens non obediet ſacerdotibus & iudici ex decreto morietur iudicis. DAV. Pace illorū dictum ſit. Et propterea dico ꝙ iſta poſitio ē ſatis vera & multū rationabilis. Et cum dicitur ꝙ cōſuetudo eſt in oppoſitum. Salua illorum pace, non eſt conſuetudo ſed corruptela vocari debet, quia conſuetudo ſonat in bonum, hoc aūt non tm̄ nō eſt bonū, immo cōtra Dei voluntatem & legem. Et ideo tanq̄ corruptela eſt funditus extirpanda. Secūdo dico fili, ꝙ hec opinio includit repugnantiā in dictis ſuis, nam verum eſt quod iudices qui ſcd̄m iuſtas leges iudicant aut interficiunt homines non peccāt, ſed in propoſito iſta lex qua ſtatuitur furem interfici pro ſimplici furto, non eſt iuſta, tū quia repugnat legi & volūtati diuinæ, ex qua

Obiectio notabilis tenens licere occidere hoīem p̄ ſimplici furto.

Cōfutatio clara obiectiōis tenentis licere occidere hominē p̄ ſimplici furto.

omnis rectitudo legis humanæ depēdet, tum quia in pœna impoſita per legem excedit delictū, & per con ſequens eſt iniuſta, & ex conſequenti nō eſt lex immo de facto eſt contra omnē legem, & maxime diuinam, qa ſcdm quantitatem delicti debet eſse plagarū mo- dus, vt ait Deus æternus in noſtra lege, & ex conſeq̄n ti non ſolum non pōt dici lex qa eſt iniuſta, ſed ēt qa immediate contradicit legi diuinæ puniendo delictū vltra grauitatem & quantitatem eius. Crudelitatis eſt enim aliquem vltra merita punire, modo āt interficiē- do furem pro ſimplici furto pœna excedit delictum, quia nullum bonum temporale poteſt æquiperari aut æquiualere vitæ humanæ. Nec illud deuteronomij eſt ad propoſitum, nam ex illis verbis .ſ. qui ſuperbiēs nō obedierit ſacerdotib' & iudici, ex decreto iudicis mo rietur. Quia ibi dn̄s loquitur de idolatra qui ſecundū legem debet lapidari, & qn̄ accuſatus tanq̄ morte di- gnus caſus eſt dubius, tunc debent recurrere ad præſi dentes, & iudices ſuper hoc ordinatos, qui tanq̄ peri- ti in lege debent declarare, vtrum ille ſecundū legem ſit dignus morte an non? & ſtandum eſt iudicio ipſorū vt condēnat' moriatur, aut tanq̄ innocēs abſoluatur. Et non q̄ ipſi iudices & præſidētes ordinent nouam legem de morte danda, ſed tm̄ ſunt legis declaratores in caſibus dubijs, & illi qui tanq̄ digni morte ſuperbi rent nolentes obedire iudicibus & præſidētibus, mor- te ſine aliquo reſpectu puniātur. Et ſic patet q̄ noſtra poſitio ſtat in robore ſuo. Et ideo dicitur ibi ſi difficī- le & ambiguum iudicium eſſe ꝓſpexeris inter ſangui nem & ſanguinem, cauſam & cauſam, leprā & leprā,

Iudices in le- ge hebraica n̄ poterāt ordi nare nouam legē de mor- te danda.

& iudiciũ intra portas tuas videris verba variare, ſurge & aſcende ad locum quẽ elegerit dñs Deus tuus, veniẽsq; ad ſacerdotes leuitici generis, & ad iudicẽ qui fuerit illo tempore, quæresq; ab eis, qui iudicabũt tibi iudicij veritatẽ & facies quodcũq; dixerint, qui p̄ſunt loco quẽ elegerit dñs, & docuerint te iuxta leges ſequerisq; ſniam eorũ, nec declinabis ad dexteram, nec ad ſiniſtram. Et ſequitur. Qui aũt ſupbierit nolẽs obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat dño Deo tuo, ex decreto iudicis morte moriatur homo ille. Et loquitur ꝙ iudices condẽnantes aliquẽ eẽ dignum morte ſcđm legem. Et non ꝙ abſolute ipſi condent legem condẽnantẽ ad mortẽ ꝑter legẽ Dei, & ſic patet ꝙ authoritas iſta nõ eſt ad ꝓpoſitũ eorũ.

Nota qũo hic paſſus intelligatur.

An homicida inuoluntarius teneatur ad tantam reſtitutionem, ſicut voluntarius. Cap. 9.

SALO. Clariſſime p̄cepimus, quis dicatur occiſor iuſtus, & quis iniuſtus, qũo lex humana poſſit eſſe iuſta, qd teneatur homicida de vltimo & maximo dãno illato.ſ. morte, & hactenus diximus de homicidio volũtario, qd dicẽdum videtur de homicidio caſuali? ſolet enim hoc fieri & accidere, vt proijciẽs lapidẽ aut telum non ad hominis mortẽ, & hoiem tñ vel amicum occidit, quod equidẽ fit præter proijcientis intentionẽ, nunqd & iſte teneatur ad tantã reſtitutionẽ, ad quantam ille qui voluntarie interfecerit? DAV. Nulli dubiũ eſt, quin maius ſit

Nota de homicidio inuolũtario qñ qs teneat ad reſtitutionem.

pctm̃ magisq; Deo diſpliceat homicidium voluntarium q̃ʒ caſuale, tñ ad hoc quod aliqs ad reſtitutionẽ non teneatur in caſibus fortuitis & inuolũtarijs. Duo reqrũtur. Primo quod fecerit quãtum in ſe eſt vel fuit vt caueret dãna & pericula. Scđo ꝙ non dederit operam rei illicitæ. Si vero negligens fuerit, aut in dolo, aut in culpa ad reſtõnẽ tenetur. Pari ratione ſi dederit operam rei illicitæ. Dico igitur ꝙ emittere ſagittam aut lapidem ex cuius iaculatione & emiſſione poteſt mors ſequi, ſi ſequatur tenetur ad reſtõnem, iam patet quia dedit operam rei illicitæ. Nam res illicita eſt ſic proijcere lapidẽ, aut ſagittam, vt mors ſequi poſſit. Et ſic patet ad dubiũ. Nũqd tñ teneatur ad tantã reſtõnẽ, ſicut tenetur homicida volũtarius, durũ mihi videtur.

Quid ſi ex negligentia medici patiens moriatur, ſiue mutiletur, ad quid tenetur. Cap. 10.

SALO. De caſuali homicidio optime ꝑcepimus, qñ illa duo occurrũt, quid ſi ex negligentia curationis? aut ex iperitia medici laborãs aut infirmus moriatur? aut mutiletur? nõne tenetur ad reſtitutionẽ? nonne eſt homicida cum hominẽ interficiat? DAV. Dico medicũ eſſe in culpa tripliciter fieri poſſe. Ante factum. In facto. Et poſt factum. Ante factũ, ſi fuerit imperitus aut indoctus, & tñ cũ hoc curationi ſe ĩmiſcet & intromittit. In facto, nam licet peritus ſit in arte, tñ nõ ſeqtur debite traditionẽ artis. Poſt factũ qñ diligentiam nõ adhibet rebus tractãdis atq; curan

Medicũ eſſe ĩ culpa de morte alicuius ꝑt eẽ tripliciter.

dis, aut ſi infirmũ derelinquat ſanitati nondũ reſtitutũ, quocũq; eorũ modorũ in culpa fuerit tenetur ad dãni reſtitutionẽ, occaſione ſuæ vel negligentiæ, vel imperitiæ contingentis, pſertim, ſi pro mercede operetur, & ſe vt peritũ in arte oſtẽdat, & ſic de vltimo malo & damno illato, ſ. morte tenetur.

Ad quid mutilans tenetur, vt ſe à peccato liberare poſſit. Cap. 11.

SALO. Dic rogo de mutilatione mẽbri, quãdo quis offenderit proximum, offendens quid tenetur facere, vt à tali peccato ſe poſſet liberare. DA. In noſtra legẽ vt ſæpiꝰ nouiſti iam eſt declaratũ & ſancitum vt ad pœnam talionis teneatur. ſ. manus pro manu, & pes pro pede.

An lex talionis de mutilatione membri in omni gente obſeruetur. Cap. 12.

SALO. Eſt ne talis lex apud alios obſeruata præter hebraicã nationem? DAV. Non vbiq; gentium hoc ſeruatur, vt pœna talionis appareat, ſed tranſit in pecuniariã, vt ſic cõiter loquamur, ſed talis reſtõ pecuniaria debet rñdere nõ ſolũ dãno, quod incurrit quis pp mutilationẽ pro toto tẽpore futuro, quo vſus eſſet quis mẽbro abſciſo, ſed etiam impenſis expo

Ad qd tenetur mutilans p mẽbro abſciſo.

ſu-

ſitis pro curatione. Et ꝑterea dicunt teneri ad placa‑tionem læſi. Nam perpetua remanet illi deſolatio ex membri mutilatione,in qua re magis eſt ponderanda paupis qui magis eget,q̃ diuitis, etenim pauper ma‑gis vtebatur parte læſa ad procurandũ ſibi neceſſaria ad victum,licet ſecundum eos ſit conſyderãda etiam perſonæ dignitas,& non immerito.

Cur chriſtiani non tenẽtur ad legẽ moſaicã. Cap.13.

SALO. Si chriſtiani dicũtur acceptare legem noſtram,cur nõ ſeruãt illam? Et præterea mihi videtur talem mutilatio nem nõ habere debitã ſatisfactionem per bona fortunæ. Nam illa non ſunt æquiualẽtia dãno illato proximo vt ſatis certũ. DA. Dicunt chriſtiani ſe non teneri ad noſtra ꝑcepta iudi cialia,ſed tantũ ad moralia & legalia. Et ꝓpterea no‑lunt illa obſeruare. Et ad illud cũ dicitur illi mutilatio ni ꝑ bona fortunæ ſatisfieri non poſſe. Diceret ꝙ cũ nõ ſit nobis præceptum à Deo quod pro tali pecca‑tõ fiat talis ſatisfactio,& per mutilationẽ mẽbri offen dẽtis læſus ille nihil boni cõſequatur, iõ melius vide‑tur vt offẽdẽs per contritionẽ & dolores ſatisfaciat Deo de malo contra ꝓximum cõmiſſo. Et proximo ꝑ bona tẽporalia,& apud chriſtianos videtur magis rationabile. SALO. Si ad præcepta iudicialia nõ te nentur,vt ipſi dicunt & talẽ faciũt ſatisfactionẽ,vide tur ſatis rõnabile,etenim ſi lædẽs talionis pœnam da ret,læſo nihil boni adeſſet,& ſi ad aliã ſatisfactionem

Chriſtiani nõ tenẽtur ad iu dicialia legis moſaicæ.

præterq̃

præterq̃ quæ dicta eſt pecuniariam teneretur, punire tur vltra quantitatẽ delicti, quod eſt incõueniens, quia idem peccatum non debet bis puniri; maxime ſi vna pœna eſt illi æquiualens, vt in propoſito.

De vulnere curabili. Cap. 14.

HIc igitur pater benigne de vltio, qũo lædens aliquẽ curabili vulnere teneatur ad ſatisfactionẽ? DAV. Noſti ꝑ quolibet dãno illato eſſe pœnam talionis in noſtra lege ſancitã, vt ſimili pœna afficiatur lædẽs q̃ affectus eſt patiẽs, aut læſus, tñ apud alias nationes, vt diximus, hoc minime ſeruatur, ſed cõiter cõſtituta eſt lex pecuniaria, tñ dicũt lædentẽ teneri nõ ſolũ ad õia dãna q̃ paſſus fuerit læſus, ſed etiã ad placationem ipſius læſi, pro illata iniuria, ꝑſertim cõſyderata q̃litate ipſi⁹ læſi, quaꝑꝑ benedicte fili ex his dictis patere videtur de dãno illato in proximũ, quo ad corpus, & quot modis, & qũo offendi poteſt, & qd faciendũ eſt à lædente, vt proximo ſatisfacere poſſit, & ſe à tali peccato aduerſus proximũ cõmiſſo liberare poſſit, niſi qd vltra tibi acciderit quod mentem tuam perturbet aut reddat inquietam.

Ad qd teneatur uulnerãs uulnere curabili.

Qũo et quot modis ꝓxim⁹ offẽdi pt quo ad aĩam. c. 15

SALO. Non eſt in quo dubitare poſſimus, ſic videntur omnia plene dicta in læſione ꝓximi q̃ moleſtet & lædat corpus, remanet ſi recte memini de ſecundo dicẽdũ, hoc eſt de dãno quo ad ani

mam,quomodo & quot modis pximus lædi poteſt, vt per huiuſmodi tuam declarationem quilibet poſſit tantùm ſcelus euadere,& in illo monte ſancto habitare. DAV. Iuuenis es,& memoria viges. Et nos nō ſumus adeo immemores,quamuis ſenectus opprimat, & ad nos obrepat,bene dicis hoc eſſe ſcđo loco præpoſitū,& ad illud peruenire accelerabā,ne à propoſita diuiſione velut immemor ſecederē,quā vos optare & intelligere animaduerto. Et ideo ad illam & ſecundam illius partem de læſione animæ. Itaq; aduerte ꝙ proximū offendi quo ad animā pōt tripliciter intelligi,ſicut bonū animæ triplex eſt, vel bonū hoc poteſt capi tripliciter. Primo modo,pro potentijs ſpiritualibus animæ,intellectu,memoria,& volūtate, quæ ſunt bona eſſentialia aīæ noſtræ. Secundo modo pro habitibus ſiue infuſis,ſiue acquiſitis, ſcilicet ꝓ gratia ſiue charitate,fide,ſpe,& pro habitibus iuſtitiæ caſtitatis, & alijs huiuſmodi. Tertio modo pro actibus moralibus,& meritorijs,quæ omnia ſpiritualia bona dicuntur,quia ad animā pertinēt. Si loquamur de bonis eſſentialibus animæ.ſ. de intellectu, volūtate, memoria. Dicimus ꝙ nemo pōt offendere pximū neq; directe neq; indirecte. Nam cum potentiæ animæ ſint idem realiter cum ipſa aīa,& aīa ſit incorruptibilis, & à ſolo Deo pt̄ annihilari,igitur nulla creatura pōt illi nocere aut offendere eripiendo talia ſpiritualia. Si vero loquamur de bonis ſpiritualibus,ſecundo.ſ. modo & tertio in gratia in virtutibus ſiue habitibus,& in meritis, Dico tibi ꝙ nullus in ijs bonis poteſt directe damnificari ab alio. Nā illa non pn̄t ab homine auferri,

Quot modis læditur proximus q̄tū ad animam.

niſi p ꝓpria demerita, vitia, & peccata, nullus aũt act⁹ fili benedicte eſt virtuoſus, neq; vitioſus, nec pecca‑tũ, nec meritorius, aut demeritorius, niſi qui ꝓcedit à libera voluntate, qm̃ in inuoluntarijs neq; laudamur neq; vituperamur. Vnde oĩs actus vitioſus ideo pec‑catũ eſt, quia volũtarius, ſola igitur voluntate põt ho‑mo peccare ꝓprie loquendo, & nunq̃ contra volun‑taté propriam ad peccatũ compelli. Tamen põt quis ꝓximum lædere indirecte inducẽdo eum ad vitioſos actus, quibus vitia & peccata generantur, & virtutes corrũpuntur, & bona gratuita depduntur, & talis in‑ductio quãq; fit iubendo, quãq; minis aut pœnis cõpel‑lendo, quãq; cõſulendo, & pſuadendo, rogãdo, donis & promiſſionibus alliciendo, aut à bonis ĩpediendo, & ſimiliter multa faciendo, quæ ĩtelligi magis põt, & ſic poterit quis indirecte proximũ lædere in ſpirituali‑bus bonis, & non directe & immediate, cum illa aufer‑ri non poſſint niſi voluntarie, & ideo indirecte indu‑cendo voluntatem.

Aliquis põt indirecte offendere proximũ quãtũ ad aĩam in bonis ſpũalibus infuſis & acquiſitis.

Ad quid teneatur lædens proximũ in bonis ſpiritua‑libus vt ſaluetur. Cap. 16.

SALO. Nouimus quõ in bonis ſpiri‑tualibus læſio proximi idirecte fiat, qd opus erit facere, vt Deum recõciliet & proximo ſatisfaciat, & vitã ĩgredi poſ‑ſit æternam? Difficile omnino videtur, ꝙ ſi quis amiſit charitaté, & Dei gratiam per alterius offenſionem, & multa bona opera quod de facili poſ‑

Obiectio pō‑deranda.

ſit illi ſatisfacere, maxime cum non tantum depēdeat ab ipſo offendente, ſed primo & principaliter a Deo largiente gratiam & acceptante merita, tanq̄ digna æternæ vitæ habitaculo, & ēt ab ipſo offenſo, qm̄ recuperatio gratiæ & meritorum & virtutū, magis ab ipſo offenſo dependet, q̄ ab offendēte, & voluntas noſtra ſemel allecta ad vitia, non de facili redit ad priſtinum ſtatum, ſed maxima cum difficultate, & per conſequens videtur impoſſibile eſſe quaſi & maxime difficile, vt offendens poſſit reducere offenſum ad illud vnde cecidit, pp demerita & peccata offendentis.

DAV. Vtinam hæc non eſſent tam vera, quæ prædicas & dicis, vereor enim ne maior pars damnatorum ſimul & dānandorū ſit pp offenſionem proximi in ſpiritualibus bonis, & enim ſi non poteſt quis ſaluari niſi facta ſufficienti ſatisfactione rerum temporalium, quāto minus poterit ſaluus fieri niſi facta perfecta reſtitutione rerum ſpiritualium? quæ ſi cum temporalibus cōparētur pene nulla ſunt, & pro nihilo reputari debēt. Namq; ſi homo lædit proximū in temporalibus bonis, de facili poterit ſcire in quibus & in quantis eum offenderit, & per cōſequens poterit de facili illi ſatisfacere, ſed cum offendit in ſpiritualibus bonis nemo ſcit, quæ & quanta fuerint bona, quæ illi abſtulerit, verumtñ dicam quid opus erit facere ꝓ viribus noſtris.

Quid tenetur facere dānificans ꝓximū in bonis ſpiritualibus.

Dicendum itaq; videtur, q̄ tenetur damnificās inducere deceptum ad cōdignam pœnitentiam modo ſibi poſſibili, & ad opera meritoria, ſimiliter conſulendo, perſuadendo, promittendo, queadmodū fecit dum ad peccata illum induxit, quum vero ad hoc non ſufficit,

quia facilius eſt peruertere, q̃ȝ conuertere, tenetur per ſe orando, & per aliorū orationes impetrare illi conuerſionem, & per alios perſuaſores efficaciores, dum tñ non prodat & manifeſtet peccatū illius occultum. Ecce patet quantum eſt periculum aliū ſollicitare & ad peccandum inducere, qm̃ vix digne reſtituere pōt qn̄ voluntatem illam allectam ad peccata vix pōt perſuaſionibus, & alijs modis ad pœnitentiam deducere, & ratio huius eſt, qm̃ qui in ijs lædit, plus lædit q̃ȝ in quibuſcunq; alijs, ergo plus tenetur & magis debet ſecūdum iuſtitiam proximo, ad ſatisfaciēdum tale bonum quod illi abripuit.

Ad quid male conſulentes teneantur vt à peccato ſint immunes. Cap. 17.

SALO. Et acute ſimul & apte veniſti ad huiuſmodi diſtictionē & ſufficientem declarationem. Ecce tamen exoritur difficultas. Nam ſūt qui conſulentes exiſtimāt bene cōſulere, & tñ ſuis conſilijs malis multos dānificant, quid ergo debent & facere tenētur dānificatis? Namq; ſuis malis conſilijs realiter mala ſuſceperunt. DAV. Reſpondeo, aut ille qui male conſulit eſt iuris conſultus, ſiue doctor aut non, ſi eſt iuriſcōſultus, & ex ignorantia conſulit, & per illā lædatur proximus, ad reſtitutionem tenetur. Nemo enim debet vti officio in alterius damnum, nec debet in tali muneris exercitatione permanere ſi eſt indoctus, & ſi cōſilium

Ad qd teneātur male conſulentes.

illud ex negligentia ſua deducitur, qm̃ legibus ſtudere non nititur, & ſuæ propriæ opinioni confidit, & propterea læditur ꝓximus. Dico ꝙ tenetur ad intereſſe. Si vero alicui famoſo doctori fidem adhibuerit, credens illud eſſe verum, & quum hoc cõſiliũ eſt malum adhibita omni diligentia quantũ in ſe eſt, hoc fortaſſe excuſaret. Si aũt non eſt iuriſconſultus, nec tenetur ex officio conſulere, tunc nõ tenetur (vt mihi videtur) ad reſtitutionẽ, ſi illi bona fide conſulit iuxta vires ſuas, requiſitus tamen. Nam qui petit conſilium ab eo, ſcit eũ non eſſe peritum, & per conſequens ſi ſe læſum ſenſerit imputetur ei.

Ad quid teneantur defloratores. Cap. 18.

SALO. Hoc bene intellecto quo ad læſionẽ, et læſionis reparationem, qđ dicendũ videtur de eo ꝙ deflorat virginẽ, hoc impoſſibile eſt ꝙ poſſit virginitatẽ reſtituere quã abſtulit, & illi ſatisfacere. Nã impoſſibile eſt illã nõ fuiſſe corruptã, ex quo corrupta eſt, quomodo poterit igitur ſaluus fieri ſine reſtõne? DAV. Certũ eſt hoc quod dicis, & ĩpoſſibile eſt virginitatẽ reſtituere, & ꝑ hanc impoſſibilitatẽ non tenetur illi ſatisfacere. Tamẽ tenetur ad aliã ſatiſfactionẽ ſibi poſſibilẽ, vt ducat ipſam in vxorem, & dotet eam, vt habetur in noſtra lege expreſſe, aut reddet ei dotẽ quã virgines ſolent accipere, ſi ipſe habeat vxorẽ, & hoc habita rõne dignitatis virginis, & facultatis ipſius defloratoris, & eo magis ꝑ deflo-

Ad quid tenetũr defloratẽs virginem.

rationem ſi alteri viro iũgatur, hæc ſunt remedia iuſta pro reſtõne poſſibili, & ſic patet qũo lædatur ꝑximus quo ad animã quod erat nobis ſecũdo loco ꝑpoſitũ.

Quomodo & quot modis offendi poteſt proximus quo ad bona ſpiritualia. Cap. 19.

PALO. Soluta ſunt oĩa quæ videbãtur mẽtes noſtras aliquo modo inquietas reddere, quo ad læſionem & ꝓximi offenſam, q̃ corpus & q̃ animã tãgerent. Dicenda videntur ea, q̃ ſpiritualia bona tãgũnt & mouent, q̃ nõ ſunt facilia intellectu, neq; in iudiciũ cadere pñt, niſi cũ difficultate. Propterea pe timus quo modo, & quot modis poſſit lædi ꝓximus, quãtũ ad bona ſpiritualia. DAV. Vide fili ne fias immemor. Nam in ꝓcedẽtibus dixiſſe memini de bonis ſpũalibus. Tñ non grauabor neq; aliquo modo mihi moleſtũ erit ad renouandam memoriã aliqua dicere, nec patiar à me ambiguũ recedere, & iõ breuiter aduerte ꝙ bona ſpũalia vel ſunt bona eſſentialia aĩæ, ſicut intellectus, voluntas, & memoria, q̃ dicũtur bona eſſentialia, eo ꝙ ſunt idem realr̃ cum eſſentia aĩæ, vel ſunt bona accidentalia, & iſta ſunt in multiplici differẽtia. Quædã ſunt ſupernaturalr̃ infuſa, ſicut ſunt charitas, ſeu gratia, fides, & ſpes, quæ ĩmediate à Deo infunduntut in aĩa noſtra, & ab ipſo ĩmediate creantur. Quædã ſunt acquiſita & hoc mere naturaliter, & ſic ſunt virtutes morales, iuſtitia, fortitudo, & tẽperantia, & hæc ſunt ꝑ actus virtuoſos acquiſita, quædã ſunt

Nota quotuplex eſt bonũ ſpũale aiæ.

quæ non ſunt ſimpliciter & penitus naturaliter acquiſita, neq; ſimplr & penit⁹ ſuper naturalia, & tales ſunt actus & meritoriæ operationes, quæ nō ſunt īmediate à Deo, qm̄ quantū ad ſubſtratū ſiue ſubſtantiam actus ſunt principaliter à voluntate noſtra, & quantū ad acceptationē ſunt mediante charitate, ſiue effectiue concurrente, ſiue inclinatiue, quæ charitas eſt immediate à Deo, eſt ēt viſio diuina & fruitio eiuſdē q̄ eſt tota merces noſtra in patria cœleſti. Poſſet aūt īter bona ſpūalia cōnumerari fama, eo ꝙ magis videtur ꝑtinere ad aīam, ſiue ad bona ſpūalia q̄ȝ corporalia, habes igitur breuiter q̄ ſunt bona ipſius aīæ. SALO. Rogamus, dicas. Q ūo offēdi pōt proximus in bonis ſpūalibus, & dic q̄ȝ breuiſſime fieri pōt, & ſi materia videatur nō parua, ſcio te poſſe & velle, īcipias igitur. DAV. Nō recedam à deſyderio tuo ad quod perueniā per rerū capita, vos eſtote intenti, quid facilius poterit vobis ſatisfacere, loquētes igitur de bonis ſpiritualibus aīæ. Prīo modo de bonis eſſentialibus, ſ. vt intellectus voluntas & memoria. Dicimus ꝙ neq; directe neq; indirecte pōt aliquis proximū lædere, qm̄ illæ potentiæ, ſiue bona illa cum ſint idem realiter cū anima, ſicut ſolus Deus pōt creare animam, ita ille ſolus poteſt annihilare cum potentijs eius. Si autem loquamur de ſecūdis bonis, ſiue de bonis ſecūdo modo, quæ ſunt à Deo immediate infuſa ipſi animæ, ſicut ſunt, charitas, fides, & ſpes. Et de vltimis, ſiue de bonis quæ non ſunt mere ſupernaturalia, neq; mere naturalia, ſicut ſunt actus meritorij, & clara & aperta viſio & fruitio Dei. Et deniq; de bonis animæ naturaliter acquiſitis, aut de virtutibus

Bona eſſētialia aīe nō poſſūt auferri aliquo modo.

Nota q̄ō pt quis offendere ꝓximū q̄tū ad bona accidentalia aīæ.

tutibus moralibus,iuſtitia,temperantia,& alijs. Dicimus vnica reſponſione ꝙ nemo põt directe offendere ſiue nocere proximo,quia neq; virtutes ſupernaturales.ſ.charitas,fides,& ſpes,neq; actus meritorij,neq; clara & aperta viſio ac fruitio deitatis põt amitti, niſi per actum voluntatis propriæ, hoc eſt per ꝓpria demerita & peccata,& cum hoc non poſſit eſſe niſi me re & voluntarie. Sequitur ꝙ nullus põt offendere ꝓximum directe, tñ indirecte & mediate põt aliquis in ijs omnibus offendere & nocere proximo varijs modis,conſulendo,perſuadendo,rogando,promittẽdo, minitando, alijs modis vtendo,& proximũ ad peccatum inducendo.Et ſic cum per peccata, bona ſupnaturalia iam dicta demeritorie amittantur, & bonis meritorijs & actibus.ſ.meritorijs viſione clara & fruitione diuina priuentur, & habitus vitioſi in contrariũ per peccata generentur.Sequitur ꝙ quicunq; eſt cauſa peccati ſui proximi, de facto eſt cauſa indirecte vt proximus amitat omnia iſta bona.Sic patere opinor quõ in his bonis põt aliquis lædere proximũ indirecte & mediate.Si vero loquamur de fama,q̃ magis videtur teneri ex parte animæ q̃ corporis.Dico ꝙ põt aliquis multipliciter lædere proximũ(vt ſuperius dixiſſe memini).Sed breuiter ſeptẽ modis.Primus eſt occultatiuus,qñ id q̃d eſſet manifeſtum neceſſario ad honorem & ſalutem animarum propalare non permittit,aut nolit.Secundus eſt negatiuus.ſ.cum negat ſciẽter alterius bonum,dicens id non eſſe verum.Tertius deprauatiuus quum dicit bonum illud iam factum,ſed malo animo,aut intentione,aut quia ſcãdala ſunt ſub-

Septem modis põt quis offendere ꝓximũ q̃tũ ad famam.

ſecuta. Quartus venenatiuus, qñ.ſ. mala bonis immiſcentur, prius exponentes bona alicuius opera, poſterius addentes mala. Quintus publicatiuus, quum occulta manifeſtant peccata proximi vel ijs quibus non debent, aut ordine quo non debent. Sextus augmentatius addendo, & ex modo loquendi peccatū aggrauando. Septimus inuentiuus.ſ. falſa crimina imponédo, & hoc claris verbis, ſiue oſcuris, aut palliatis, & quocunq; modo inuenire poterit ſceleſtus peccator. Et hoc idem in genere triplici claudere poſſimus.ſ. falſum crimen imponentes. Altero modo verum crimen tñ occultum non ſeruato iuris ordine præponétes. Et tertio verum crimen, tñ occultum in publicum ſibi oppoſitum negantes, hij ſunt tres modi, quibus in genere læditur proximus, & de ſatisfactione, aut qbus modis pōt homo ab huiuſmodi peccatis & defectib⁹ liberari, dicere non oportet, qñ ſuperius enarrata, hæc fuerunt omnia. Sic patet ad ſecundum principale.

Tripliciter pt quis in genere offendere proximum.

Quomodo & quot modis offenditur proximus in bonis temporalibus. Cap. 20.

SALO. Expoſitis ijs quæ corpus lædūt & animā, veniat dulce tuum eloquium poſtea quæ dixeris de ſpiritualibus ad quartum principale.ſ. qūo & quot modis proximus læditur in bonis tēporalibus, vt valeamus apprehendere pleneq; intelligere, quanta ſit lōgitudo, latitudo, & profunditas huius offenſionis. DAV. Lata & profuſa eſt, & multiplex hu-

us rei diſcuſſio,totq; habet capita quot belua lernæ, tñ ex oĩbus capita ſeptem colligemus,per quæ facili⁹ poterit quilibet proximi offenſam in bonis tẽporali= bus cognoſcere,ſeptem igitur modis põt lædere pro ximũ in temporalib⁹ vel fortunæ bonis. Primus mo dus,furtum dicitur. Secũdus,rapina. Tertius, vſura. Quartus,ſimonia. Quĩtus,ſacrilegiũ. Sextus,dãni occaſio. Septimus & vltim⁹ dicitur dãni ꝑticipatio.

Septẽ modis poteſt q̄s noſcere ꝑxio q̄tum ad bona temporalia.

Quid ſit furtum,ſiue furari. Cap.21.

SALO. Sigillatim hæc dicẽda vi dentur nobis,quo poſſimus diſti= ƈte hanc læſionẽ cognoſcere,ob= ſecramus ne ſit tibi moleſtum defi nitiones ſimul dicere & diſtinƈtio nes hæc ſunt quæ ĩtelleƈtum ſolẽt reddere clarum. Dicas igitur quid ſit furtum ſiue fura= ri & ſic de alijs. DAV. Furtum eſt contreƈtatio alie= næ rei mobilis & corporalis frauduloſa,ĩuito dño ani mo lucrandi faƈta. Et in hoc eſt aduertendum furtum à rapina diſtingui, furtum enim occulte fit. Rapina ãt violenter & manifeſte, quotieſcunq; igitur quis occul te aliena capit,& contra illorum voluntatem,quoꝝ il la ſunt bona furtum cõmittere dicitur, qũocũq; ergo aliena capiat,occulte tñ ĩuito dño ſiue magna ſit ſiue res parua,dũmodo animũ habeat furãdi & proximo inferendi nocumentũ,& ſcit illi nocere, licet minima ſit res furtum vocatur & eſt peccatũ mortale. Et hoc non eſt ꝑtermittẽdum,ꝙ furtum nõ ſolum cõtrahitur

Quid eſt furtum.

In quo differt furtũ à rapina.

Nota ꝙ non ſolū in re ſed in uſu rei furtū eſſe poteſt.

in cõtrectatione rei alienæ, ſed ēt in cõtrectatiõe vſus eius, vnde ſi quis furatꝰ fuerit aliqd, vtputa equum aut boué non vt detineat, ſed vt habeat vſum eius aliquot dies, cõtrectatio iſtorū animaliū ſic frauduloſa inuito dño furtum eſt. Et ex hoc ſequuntur tria documenta.

Quibus modis committitur furtum.

Primū depoſitarij qbus res deponuntur ſi vtantur eis, furtū cõmittunt, qm̄ auferunt vſum rei inuito dño. Secūdū ſi qua res cõmodatur alicui ad vſum vnius operis, & illa applicatur ad alteꝝ vſum, niſi expreſſe ſciatur voluntas dñi, ita eſſe vel non eſſe faciēdum, vel ſaltem innoteſcat quoquo modo fieri poſſit furtum cõmittitur, accipiēdo vſum rei inuito dño. Tertium ſi qs rem pignoratā teneat, & illa vtatur īuito dño furtum cõmittit. Sciente dño vſuram cõmittit, & deniq; qnq; genera hominū furtum cõmittunt primi aliena occulte auferētes. Alteri aliena incēdētes et deuorātes. Tertij bona publica defraudantes. Quarti aliena īueniētes et non reddētes. Vltia aliena mala fide p̄ſcribētes.

Ad quid obligantur, qui bona proximi furantur, & detinent. Cap. 22.

Ad qd tenentur furantes.

SALO. Ad quid obligantur qui bona pximi furantur. DAV. Tenētur fili nõ ſolum ad reſtituēda ea q̄ furati ſunt, ſed etiam ad vſum rerum, & ad itereſſe vel dānum qđ paſſus eſt dñs ex priuatione illaꝝ, & ſi forte perierint aut deſtructæ ſint, tenetur fur ille, ad totum æquiualens, offenditur pximus in bonis tēporalibus p rapinam, quæ quidē ē furto grauior &

Qño rapina committitur.

eius pctm̃ multo acerbius, qm̃ & publice fit & cũ violentia. SALO. Qui ſunt iſti, qui Deum aut ꝓximum in bonis ſuis lædunt pp rapinã. DAV. Quinq; ſunt genera hominũ bona ꝓximi rapiẽtium, aut per rapinam lædentiũ. Primi, ſunt iniuſte bellantes. Secundi, mare & aridã prædantes. Tertij, crimen cõcuſſionis committentes. Quarti, aliena per vim occupantes. Quinti, vera debita negantes.

Quid ſit furtum.

Quot ſũt homines q rapinã committunt.

Quid ſit iuſtum bellum. Cap. 23.

Circa primũ, iam ſcis rectũ eſſe iudex ſui & obliqui. Et ꝓpterea cõſyderandum eſt qd ſit iuſtũ bellum, vt ex hoc ſciamus qđ eſt iniuſtũ. Ad huius rei cognitionẽ intelligẽdũ eſt, ꝙ ad bellum iuſtũ tria reqruntur. Primo principis authoritas, qm̃ nõ qlibet arbitrio ſuo bellum poteſt mouere, ſed oportet à principe eccleſiaſtico, vel ſeculari, licẽtiam habere, cui forte incumbit, & q illam cõcedere poſſit. Secundo iuſta cauſa, hoc eſt vt fiat pro rerum repetitiõe, vel patriæ defenſione, vel ꝙ bellum moueatur illius culpa contra quem infertur. Tertio requiritur recta intentio, vt non moueatur odio, ſed ꝓpter iuſtitiã & charitatem, vt inde bonum ſequatur vel malum euitetur. Itaq; ſi qua iſtarum trium circunſtantiaꝝ in mouendo bello defuerit, iniuſtum omnino bellum erit & bellantes rerum alienarum fiunt raptores.

Quid reqritur ad iuſtum bellum.

Ad qd teneãtur iniuſtum bellum exercẽtes. Cap. 24.

Ad qd tenẽtur iniuſtum bellũ mouentes.

CALO. Ad quid tenentur exercentes iniuſtũ bellũ. DAV. Quicqd lucrantur huiuſmodi raptores reſtituere tenẽtur, ſi ſalutẽ animæ qñq; expectẽt. Immo principes mouentes, auxiliantes, conſulẽtes, vel fauore quoquo modo pſtãtes. Et ſi nihil lucri ẽt percepiſſent, ſtante bello iniuſto, ad oĩa dãna tenentur & obligantur, quæ illius cã belli quoquo modo fuerint cõmiſſa, vt habetur in ſacris legibus, ſi ẽt ſubditi mouentiũ iniuſta bella dãnificantur ab illis, cõtra quos mouẽtur debẽt ſatiſfieri, & releuari ab illis qui mouẽt tale iniuſtũ bellũ, vel dãt cãm vt moueatur, cõſulendo, fauẽdo, & auxiliãdo. Immo plus dico poſito bello iuſto, ſi aliquæ priuilegiatæ pſonæ lædantur, vt clerici, religioſi, cõuerſi, mercatores, & ruſtici agriculturã exercentes, & aĩalia ad agriculturam neceſſaria, debent oĩum dãnoꝝ habere integrã ſatiſfactionẽ, & à mouentibus bellũ quãuis iuſtũ, debet illis integre ſatisfieri, vt habetur in ſacris canonibus. Similiter & peregrini. Similiter & ſubditi illorũ cõtra quos fit iuſtum bellum, in quo nõ præſtant ſuis ſupioribus auxilium, cõſiliũ & fauorem. Non debent lædi neq; dãnificari, & q dãnificãt, ſatisfacere tenentur. Nam peccata ſuos tantum debẽt tenere authores, nec pœna eſt vlterius ptrahenda q̃ delictũ fuerit in excedente repertũ,

Nota de pſonis priuilegiatis tẽpore iuſti belli.

Secũdi raptores ſunt, mare & terrã prædantes, veluti piratæ amicos & inimicos in æquore maris indifferẽter expoliantes, & pariter latrones q in ſyluis & in nemoribus alijſq; locis inſidiantur, & violẽter aliena rapiunt, ſub rapina collocantur, qui omnia reſtituere te-

Qui dicũtur raptores.

nentur & dãnis ſatisfacere,ſi minus,ſalui nõ poterunt
fieri. Tertij ſunt crimen concuſſionis cõmittentes, vt
dixiſſe memini.

Quid ſit crimen cõcuſſionis,& qũo cõmittitur. C.25

SALO. Qũo hoc crimen cõcuſſionis
& quot modis cõmitti poteſt. DAV.
Quatuor modis cõmittitur crimẽ hoc
concuſſionis. Primo ſi ſuperiores & in
aliquo magiſtratu conſtituti,metu iter-
poſito,aut minis aliquid à ſubditis extorquent. Secun-
do modo concuſſio cõmittitur,quum quis non facit
quod facere tenetur niſi pecunia exhibita, vt puta iu-
dex habens vel à principe vel à republica debitum ſi-
bi ſtipendium,ad hoc vt omnibus iuſtitiam miniſtret,
verumtñ non intendit ſententiam ꝓferre in aliquibus
cauſis,niſi appareãt pecunia,& munuſcula, quæ qñq;
legibus vires tollunt. Et ſic à partibus fit ſolutio,ẽt ab
ea cui iura fauẽt. Sic medicus conditione ſua ductus,
negat infirmo auxiliũ tacite neq; medicari põt niſi pe
cunia,vel pedibus,vel manibus ſuis medicetur. Sic ad
uocati,notarij,& in aliquo officio cõſtituti,qñ non li-
benter & æquo animo curant officia ſua miniſtrare,
atq; exercere niſi doloſa facies nummi appareat. Ter
tio fit concuſſio cum quis accuſat, & ab accuſatione
deſiſtit propter pecuniam,& tãto magis ſi eo animo
accuſat. Quarto fit eadem concuſſio, cum immode-
rate extorquet ſalariũ artifex in artificio ſuo,rationabi-
le enim eſt vt ſolutio aut impẽſio æqua ſit labori præ-

Crimen concuſſiõis quot modis committitur.

Bñ nota hũc paſſum.

ſtanda, vt ſeruetur iuſtitia cõmutatiua. Sunt enim multi videntes proximos indigere operibus ſuis, ſine quibus aliter fieri non põt, & iniuſta petunt ſic extorq̃nt viciſſim illi coguntur dare plusq̃3 licet. Et q̃nq3 viliſſimo precio, vel locare, vel vendere vt neceſſarijs operibus ſubminiſtrent, & ſic concutiuntur & peccatũ cõcuſſionis cõmittitur. Hæc ſunt quæ ex cõcluſione habentur, redeamus igitur ad quartos raptores. Quarti raptores dicuntur ꝑ vim aliena occupantes, & ſic detinentes dominia, & alioꝝ bona, ſub noĩe rebellionis ſunt raptores, & tale crimen concuſſionis cõmittunt, et ĩuito dño ꝑ vim ac manifeſte aliena rapiunt. Quinti ſunt vera debita negantes, qui proditores appellari poſſunt, iſti quattuor modi pertractantur, in ſacris codicibus & legibus vt habetur in ſacris canonibus.

Quid facient concuſsores vt ſaluentur. Cap. 26.

SALO. Quid tenentur facere, hij cõcuſsores & raptores vt valeant cœleſte donum recuperare, aut aſsequi? DAV. Quid? an me pertentas? hæc non ſunt tibi notiſſima? Quid? tenentur reſtituere illa bõa, & fructus omnes inde ꝑceptos, immo oĩa damna q̃ inde ſunt ſecuta deductis tñ moderatis, expenſis. Aliter impoſſibile eſt cœleſte donũ deperditũ recuperare. DAV. Reuertamur fili benedicte ad tertiũ modum, quo bona proximi iniuſte tollũtur, q vt diximus vſura cõmuni noĩe appellatur, quæ in noſtra lingua hebræa (vt ſcis) morſus vocatur. Nã

Ad q̃d tenentur raptores & concuſſores.

Vſura uocatur morſus ĩ liguã hebraica.

ſicut

ſicut ſerpens in ſilentio mordens parũ ſentitur, vel effectus percipitur in principio parum, ſubinde inflatur homo, & illius praui morſus iam effectus diffunditur ꝑ totum corpus, ſic malum vſuræ non ſentitur in principio, ſed in fine totã deuorat rerum ſubſtantiam.

Quid ſit vſura quæ morſus dicitur. Cap. 27.

SALO. Dic obſeruande pater amore noſtri latius immo latiſſime. Deſyderamus enim huius venenoſi ſerpẽtis morſus cognoſcere & euitare. DAV. Benedicis fili benedicte. Sed ſi latiſſime de vſura diceremus finis pene operis non reperiretur, ante diem clauſo componeret (vt dicitur) veſper olympo. Sic conabimur ea dicere quibus latiſſimũ campũ materiæ illius poſſit qlibet colligere. Et primo ad diffinitionẽ eius venientes, vt ſacræ leges dicũt, vſura eſt quodcunq; ſolutioni rei mutuatæ accedit ipſius rei gratia vſus. SAL. Clarius ſi libet. DAV. Et clarius dicam licet ſubiectum noſtri ſermonis magnũ ſit. Et ꝓpea eſt conſyderãdum, ꝙ vſura nunq̃ cõmittitur niſi interueniente mutuo vero, & expreſſo, vel palliato ſiue interpretato. Nam qñ non interuenit mutuũ veꝝ vel interpretatum, in illis cõtractibus põt eſſe iniuſtitia, non autem vſura. Si igitur contractus nõ eſt vſurarius, duo principaliter requirũtur. Primo ꝙ talis cõtractus ſit gratuitus & non oneroſus ſiue grauatiuus, hoc eſt ꝙ ſit gratis ſine grauamĩe illius cui fit, & ideo ad iuſte contrahendũ mutuũ, oportet ſeruare qualita-

Quid eſt vſura.

tem in numero,pondere,& menſura.Et ideo quoties= cūq; aliquis aggrauat proximū aliquo modo pp mutuum quod fecit ei,& vult aliquid plus ſibi reddi,q̄ꝫ dedit,illud quod plus accipit eſt vſura , & contractus eſt vſurarius,ſiue illud quod plus accipit ſit pecunia, ſiue ſit veſtimentum,ſiue ſit res mobilis,ſiue immobilis,dū= modo ſit aliquo modo aliquo præcio æſtimabilis.Et ideo dicitur quodcunq; ad denotandū ꝙ non tm̄ cō= mittitur vſura,qn̄ pp mutuum accipitur pecunia vltra ſortem vel capitale principale,ſed ét quicquid ſit illud dicitur eſſe vſura. Et ſic patet quid vſura ſit. Et breui= ter & ſatis clare, conuertamur nunc ad ſimoniam.

Quid eſt ſi= monia.

Quartus modus quo bona aliena iniuſte capiūtur di= citur ſimonia quæ(vt pateat)ſic declaratur, atq; deſcri bitur:Simonia non eſt aliud q̄ꝫ vēdere,vel emere, vel alium contractū non gratuitum facere,pro ſpūalibus habēdis præcio rei tēporalis. Quicunq; igitur emit, vel vendit ſpiritualia,vel pertinētia ad ſpiritualia præ cio rei temporalis,dicitur committere ſimoniam.

Ad quid ſimoniaci teneantur. Cap.28.

Quid ſimo= niaci tenētur facere.

SALO. Quid faciendū eſt iis, vt à tali culpa liberi fiāt & regna cœlorum ca= piant. DAV. Dicimus ꝙ pecunia re= cepta per ſimomiā, à receptore retine= ri non poteſt,nec cōferenti debet reſti tui,qm̄ turpiter dedit, ſed pauperibus debet erogari, vel illi eccleſiæ,cuius iniuria data eſt.Et breuiter in oī= ſimonia,quantum ad beneficia ſimplicia vel curata p

ſimonijs recepta, talis recipiēs perdit fructus, quia nō pōteſt recipere illos, & receptos tenetur reſtituere, deductis expenſis factis in vtilitatem eccleſiæ, gratia colligendorum fructuum. Et præterea tenetur beneficiū reſtituere & renunciare.

Quid ſit ſacrilegium, & quomodo, & quot modis committitur. Cap. 29.

QVintus modus quo bona proximi auferuntur iniuſte, dum in bonis tēpalibus ꝓximus læditur. Dicitur ſacrilegium quod ſic deſcribitur. Sacrilegiū eſt ſacræ rei violatio vel vſurpatio & eiꝰ ethimologia eſt q̄ſi ſacræ legis læſio, q̄ncunq; igitur irreuerētia ſiue inhonoratio fit legibus ſacris, quæ ordinant q̄ facienda ſunt erga ſacra, ſacrilegium committitur, fit aūt aut cōmittitur tribus modis. Si voluerimus ꝓprie loqui. Primo ratione perſonæ, quū quis perſonam lædit eccleſiaſticā. Secundo ratione loci. ſ. quum eccleſiæ immunitas vel cymiterij violatur. Tertio ratione rei. Et hoc tripliciter fit, vel quum aufertur ſacrum de ſacro, vt cum quis aufert calices, & alia ſacrata de eccleſia aut templo ſacrato. Vel ſecundo modo ſi auferat non ſacrum de ſacro, vt puta rem quæ ſacrata non eſt, de conſecrata eccleſia. Vel tertio modo ſacrum de non ſacro, ſi auferatur videlicet res conſecrata de loco non conſecrato hoc dixiſſe volui, proprie loquēs de ſacrilegio, etenim improprie multis modis

Quid ē ſacrilegium.

Sacrilegiū cōmittitur tripliciter.

accipi pōt,tñ animaduertendū eſt ꝙ oē pctm̄ à perſo na eccleſiaſtica cōmiſſum dicitur materialiter ſacrilegium,& per accidens,formaliter aūt & proprie ſacrilegium eſt,illud pctm̄ quod pſona ſacta ſacra agit cōtra ſanctitatem directe,vt ſi virgo Deo ſacrata fornicetur,& ſimilia.Sacrilegium aūt indirecte dictū & improprie,quum rem eccleſiæ quis indebite vſurpet.

Ad quid teneantur ſacrilegi,vt à tali macula liberentur. Cap.30.

Ad qd tenentur ſacrilegi.

SALO. Magnū profecto malum eſt hoc pctm̄, quod contra ſacra committitur,qūo poteſt abſtergi hæc macula ſi cōtra Deum & ſacra? DA. Si in peccatis his tēporalia acceperunt,tenentur ad integram ſatisfactionē,& ad dānū oē & intereſſe inde ſecutum. Qui vero offenderūt quantū ad bona ſpūalia tenētur reducere pſonam illam eodē modo pſuadendo,rogādo,pmittendo,ſicut fecerat inducendo illam ad pctm̄,& vt ſupius dictum eſt,qn̄ hoc non ſufficeret debēt per orationes ſuas,& alioꝝ impetratas,pro illa pſona rogare Deum,& per alios pſuaſores efficaciores,dūmodo nō prodāt & manifeſtent peccatū illius occultum,ſecus nec fecerunt nec facient ſuoꝝ peccatorum cōuenientē ſatisfactionē, neq; Deus de potentia ordinata poteſt illis parcere, & hoc ad quintum. Reliquum eſt de ſexto dicere,qūo qs pōt proximum ſuum dānificare in tēporalibus bonis,quæ dicitur dā

ni cauſatio, hoc eſt cum aliquis cauſa eſt damni rerũ temporalium ſui proximi.

Quõo & quot modis cõmittitur dãni cauſatio. C.31.

CALO. A te expectamus magno cũ deſyderio hoc audire, qũo et quot modis cõmittatur hoc peccatum. DAV. Innoteſcat oĩbus eſſe cãm dãni proximi multipliciter poſſe intelligi, & hæc ſunt tibi maniteſtiſſima, ſed qa voles dicam qñ vel eſt cã ſupior, hoc eſt ꝑcipiendo, ſolent.n. ſuperiores ſuis ĩferioribus præcipere & ſubditis qñq; vt malefaciant. Vel vt ꝓxima ĩmediate auferẽdo. Vel vt coadiuuans, vt ſocius in auferẽdo & dãnificando. Vel vt inducẽs, ſi cõſulit vel fauet tali conſilio, vel fauore, vel adulatione, per quã fit malum & rerũ ablatio & ſine qua non fieret. Vel detinet poſitiue. Vel priuatiue. Vel interꝑtatiue ĩmediate detinet vt.ſ. qñ non facit reſtituere cũ ex officio ei cõpetat. Vel auxilium vel fauorẽ præbẽdo, vt ſi tacet in iudicio reqſitus vbi poſſet ſnĩaliter reſtitui ſuo dño, & tñ dicendo veritatẽ non ĩminet ei periculũ ſtatus vel perſonæ, & breuiter oĩs mali cauſatio, aut rerum ablatio reducitur ad auferre & detinère, & hoc vel vt cauſa principalis, vel ꝓxĩa, aut coadiuuãs ſeu inducens, aut nõ impediẽs, qñ eius ĩpedimentũ eẽt ad bonũ reipublicæ & ſine ꝑiculo perſonæ impedire. Quot modis pót fieri dñi cauſatio.

An dãnificantes teneantur in æquali gradu ad reſtitutionem. Cap.32.

SALO. Videntur iſti oẽs non in æquali gradu dãnificandi, cum videãtur adinuicem multum differre. Nam aliud eſt immediate auferre, aliud eſt perſuadere, & cõſulere, & adulari. DAV. Ideo oẽs iſti in æquali gradu dicuntur eſſe, quia omnes reducũtur ad cõſenſum efficacem, & ideo videtur facere manu propria furtum, & dare tale conſilium, ſiue fauorẽ per quem cõmittitur tale furtum, & ſine quo non cõmitteretur, & ꝓpterea non ſolum qui talia agunt morte digni ſunt, qñ peccatũ debet puniri vita corporali, ſed etiam qui facientibus conſentiunt, veluti ſacræ leges proclamant. Multo magis conſulentes fauentes, et auxiliantes cõſilio, auxilio, & fauore efficaci, digni ſunt eadem pœna, & ideo non intrabunt in montem ſanctum Dei. SALO. quid agendũ? DAV. Tenetur omnes in ſolidum ad omne damnũ, qđ nullus iſtorũ põt à peccato liberari, niſi ab aliquo illorum facta ſatisfactione, qua facta tenetur quilibet primo reſtituenti pro rata, aliter nunq̄ ad ſalutẽ ꝑuenient. Quicũq; igitur vitam ſupernã quærit vt habitet in domo Dñi, oportet illam ingredi ſine macula, iuſtitiam operari, veritatem loqui in corde ſuo. Nõ agere dolum in lingua ſua. Nec facere proximo ſuo malum, hoc eſt qđ diximus, quodq; in ſua reuelatione expoſuimus, q nõ fecit proximo ſuo malum, qui nõ offendit corpus, nõ animam, non bona temporalia, neq; proximi ſui bona ſpiritualia. Ecce q̄; arcta eſt via, quæ ducit ad vitã, & ideo quærite dominũ dum inueniri põt, vt Eſaias ait inuocate eum dum prope eſt, derelinquat impius

Qui ſunt illi q tenentur & obligãtur in ſolidũ & æquali gradu.

Ad qđ tenentur dãnificantes.

viam ſuā,& vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertat ad dominū, & miſerebitur eius. Non enim viæ meæ viæ veſtræ,neq; cogitationes meæ cogitatiões veſtræ dicit dn̄s,ſed ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris,& cogitationes meæ à cogitationibus veſtris, ſic Deus deducet in illam cœleſtem aulā & in montē ſanctū,in quo habitare poterit.

Pars ſexta de opprobrio euitando, & quomodo & quot modis committi & euitari poteſt.

יהוה מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך הולך תמים
ופעל צדק ׃ ודבר אמת בלבבו לא רגל על לשנו ׃ לא
עשה לרעהו רעה וחרפה לא נשא על קרבו ׃ Hoc eſt

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo?aut quis requeſcet in monte ſancto tuo?dicit dn̄s. Qui īgreditur ſine macula.Qui opatur iuſtitiā. Qui loquitur veritatē in corde ſuo. Qui nō egit dolum in lingua ſua.Qui nec fecit proximo ſuo malum. Et addit & opprobriū non accepit aduerſus proximos ſuos. DAV. Audite verbū Dn̄i,audiat qui vult mōtem ſctūm habitare,hoc eſt qđ tu fili deſyderabas audire.Dicit dn̄s.Qui nō accepit hoc eſt, qui ne vult qdē ītelligere,aut voluit opprobriū.i.iniurias,cōtumelias,īproperia,& irriſiones, aduerſus ꝓximū ſuū. Non.n.oportet tantūmodo,nos à falſo iudicio cauere cōtra ꝓximum in aīa noſtra male iudicādo,ſed etiā cauere opus eſt non audire opprobriū & cōtumelias

maledicétiũ. Videat qlibet & cõſyderet q̃ʒ arctiſſima eſt via quæ ducit ad ſalutem.

Opus eſt nos præcauere ne mala proximi audiamus. Ca.1.

SALO. Obſtupeſcit quicũqʒ cupit, aut cogitat ad ſuperos euolare, qñ in eam cogitationẽ deducitur & rõnem, q̃ habenda eſt prius q̃ʒ ad ea loca pueniat, à multis deſyderata, à paucis vero poſſeſſa, non.n. ſufficit nõ male iudicare de proximo in aĩa, nõ detrahere famã eius, nõ offendere aut lædere eũ in corpore, in aĩa, in bonis ſpũalibus, & tẽporalibus, verũetiam oportet ab aliorum peccatis præcauere, vt non ſolum nõ cooperemur, ſed ne male loquẽtes illos audiamus. Propterea velis æquo animo dicere & benigno, à qbus oportet nos p̃cauere, ne mala & opprobria cõtra ꝓximũ audiamus, vt p hæc media ad fœlicem patriam quilibet poſſit peruenire. DAV. Dicã fili, & æquo animo vel benigno (vt petis.) Nam multipliciter ſolent homines proximum inhonorare. Ali quando per detractionem. Aliquando per contumeliam. Aliquando per improperia. Aliquando per cõuitia. Aliquando per opprobria, & aliquãdo per deriſionem, & per multos modos alios, quos breuitatis cauſa omittimus.

Quibus modis ꝓxim' inhonoratur.

Quomodo & quot modis tale peccatum contra proximum committitur. Cap.2.

SALO.

SALO. Q ũo quodlibet iſtorum põt cõmitti, & ſit vt recte itelligatur, dicas quæſo?nõ ne vides ſociũ cubito me pulſitare, vt non vereat vel minutiſſima quæq; iterrogare? DAV. Hæc oblata nobis materia eſt pfecto ſatis ampla, ſed qm̃ ſuperius multa dicta ſunt breuiter pertrãſibimus. Eſtis iam bene memores dictorũ, & propterea iterum illa repetere eſſet ſuperfluum. Detractio benedicte fili eſt alienæ famæ p occulta verba denigratio. Et tunc fit, quum verba occulta dicuntur, qm̃ in illius abſentia proferuntur. Contumelia eſt, quum quis id quod eſt contra honorẽ alicuius deducit in notitiam eius, & alioꝝ, ſiue per ſigna, ſiue per verba. Conuitium aũt differt à cõtumelia, qa conuitium generaliter importat defectum culpæ & pœnæ. Cõtumelia vero ſolum culpæ, vt ſi quis dicat alicui eum eſſe cæcum, aut claudum iniurioſæ, vel alia huiuſmodi, qui re vera cæcus eſt, aut claudus, conuitiũ dicit ſed non contumeliam. Si autẽ iniurioſæ dicat eum furem eſſe, non ſolum conuitium infert, ſed et cõtumeliam. Et ſimiliter dico, ꝙ improperium non eſt aliud niſi contra honorẽ proximi. ſ. aliquem defectũ in conſpectu ſuo, quod idem fit ſi deducat in notitiam aliorum, quum dicit eum eſſe cæcum, claudum, ſurdũ, mutum, & ſimilia. Opprobriũ aũt nõ eſt aliud niſi verbum iniurioſum, aut quum quis iniurioſe loquitur contra proximũ eũ dehonorare intendens. Irriſio eſt quũ quis malum alicuius, aut defectum vertit in ludum & in riſum, vt erubeſcat & verecundet, & breuiter omne

Quid ſit detractio.

Quid ſit contumelia.

Quid ſit conuitium.

Quid ſit irriſio.

verbum contra proximum aliquo modo iniurioſum præcauere debemus.

An ſit ſemper peccatũ mortale intelligere malum dictum contra proximum. Cap. 3.

GALO. Eſt ne ſemper peccatum mortale quũ quis audit aliquem loquẽtẽ cõtra proximũ aliquo iſtorum modorũ? Certe ſi ita eſſet videretur ſatis graue, et quaſi onus minime perferendum, & eſſet pene impoſſibile vitam mortalem iſtam pertranſire quod videretur ſatis abſurdum. DAV. Audire verba male loquentium aduerſus proximũ non ſemper ẽ peccatum mortale aliquo iſtorum modorum. Dicimus tandem ſic ꝙ audiens maledicentes põt peccare tribus ex cauſis, ſi illa iniuria illata ſit peccatum mortale, quæ cõmittitur contra proximum. Pria ſi audiens iniuriam taceat. Secunda ſi placeat. Tertia ſi inducat. Quo ad primã dico ꝙ audiens malum de proximo & tacens põt peccare mortaliter pp tria, Primo ſi illi incumbit ex officio ſiue gradu aliquo corrigere male loquenté, & tñ nõ facit, nec oñdit maledicẽti illud ſibi diſplicere, quod de proxĩo dicitur. Et ꝑpea prælati, magiſtri, & ſuperiores, & patres oẽs mortaliter peccant, qñ tacent, nam ex officio non licet tacere ſed redarguere. Dico & ſecũdo pp aliquod periculum qđ ex illa oblocutione ſequi põt, tunc non debet tacere. Nam vt aiunt ſacræ leges non caret ſcrupulo conceſſionis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.

Trib' modis ſiue cauſis audiẽs malum de ꝑximo pt peccare mortaliter.

Tertiò, pp̄ radicē. Nam timor humanus, qn̄q; pōt eſſe peccatum mortale .ſ. qñ per illum dimitteret aliq̄d agere vel corrigere, quod eſſet contra Dei præcepta, & tenetur ex officio corrigere delinquentē. Quo ad ſecundam cauſam dicimus, ꝙ pōt peccare mortaliter audiens male loquētem, ſi placeat & delectet illum audire pp̄ odium illius de quo male dicit. Et ſæpius magis peccat audiēs, q̄ȝ male dicēns, qm̄ forte magis delectatur audiens, q̄ȝ loquens, & per conſequens maius peccatum. Quo ad tertiam cauſam. Et ſciēdū quoq; ꝙ audiens peccat, ſi maledicentem inducat ad maledicendum de ꝓximo, & magis peccat qñ talis inductio ex malignitate procedit, & cauſa eſt illius maledictionis, & hic equidem coram Deo reddet rationem de omnibus malis quæ inde ſequuntur. Omnes igitur hi q̄ male loq̄ntes audiūt mortaliter peccant, quocunq; iſtorum modoꝝ, ſi id quod audiunt peccatum ſit mortale. Si autē non ſit mortale, vel ꝙ ſibi diſpliceat illud audire, ſeu arguat male dicentem, aut non inducit, & tunc aufugere non pōt quin audiat vt ſæpe cōtingit, non eſt dicendum eſſe peccatum mortale.

Q̄ño excuſantur à peccato mortali audientes malum de proximo.

An poſſim⁹ itelligere maleloquos ſine peccato. C. 4.

SALO. Nonne poſſimus audire huiuſmodi maleloquos, ſeu maledicentes & non peccare? Nā hoc ſatis durum videtur hoīes cogi ad peccandum ex patulis aurib⁹. DAV. Poterit qlibet audiens nō peccare, ſi documēta mea obſer

Qũo pôt ho moaudiř male loq̃ntes & non peccare.

uauerit. Primũ.n. documentũ erit diſcreta reprehẽſio. Debet enim maleloquentẽ, & contra ꝓximum diſcrete auditor reprehẽdere. Et dicere quieſcas amice, ego in iis quæ grauiora ſunt quotidie delinquo, quõ igitur illum dãnare poſſum, & hoc medicamẽto ſe & illum curare poterit. SALO. Quid faciẽdum ſi plærosq; inuenerimus non patiẽtes monitionẽ et efficerẽtur inimici mei, & à maledicẽdo non deſiſterent? DAV. Cũ huiuſmodi hominibus deſiſtendum eſt à reprehenſione. Sed vtendum tali documento, quod dicitur charitatiua excuſatio, poteris enim excuſare illã pſonam, et dicere malũ hoc nõ feciſſe, & ipm male dicentẽ male inſtructum aut informatũ eſſe, vel dicas illum non habuiſſe intentionẽ male faciendi, vel q̃a malum nõ cognouit quod nõ feciſſet, ſi iam cognouiſſet, vel ſi fecerit, poteris dicere eum ex ſurreptione feciſſe, atq; imediate eum pœnituiſſe. SAL. Sunt & aliqui vſq; adeo maleuoli, qui quãto magis reprehendunť, aut pſonæ illæ excuſantur aduerſus quas loquunť, tãto magis ad dicẽdum excitãtur & aggrauant delicta ꝓximi. DAVID. Tunc capias documẽtum, quod dicitur cauta elõgatio, abeas & recedas à [illegible] illoꝝ. Et dicas in pluribus [illegible] s. cũ illo perſi [illegible] recordaris qđ [illegible] e. SALO. acci [illegible] excuſare, nec fuges [illegible] nõ licebit illos des [illegible] ad documẽtum [illegible] iſſem, vt cogno [illegible], nemo libenter recitat nõ lis

benter audieti. Declina vultũ tuum triſtẽ, caput cõfri‐ca, & ſæpius expue. Tunc exiccabũtur labia maledi‐centis, & vultus expalleſcet, & voluntas male dicendi deficiet. Nõne memor es dicti tui, & bene dicti, vẽtus aqlo diſſipat pluuias, & facies triſtis linguam detrahẽ‐tem. SALO. Memini inueniſſe maleloquos & pxi‐mo detrahentes, qui nullo dictoꝝ modoꝝ põt à ma‐ledictis contineri, ſed magis ad male dicendũ incitan‐tur. Et in male dictis perſeuerant. DAV. Tunc firma ſtabilitate eſt vtendũ, hoc eſt nõ de facili credas, ſisq; corde tuo marmoreus, nec leuis ad credẽdum, grauis ad mouẽdum, ſapientis.n. eſt oculis & manibus firma‐re aliquid, prius q̃ credat, & ideo nemo credat hæc, q̃ labia detrahentia pferunt. Et accipiat qlibet hoc do cumẽtum, & meminerit forte, de ſe multa qñq; dici & dicta fuiſſe, quæ falſa fuerant. Et multo maiora, ſic de alijs dici poſſe in quocunq; caſu dicant & de alio re‐citent. SALO. Q ñq; contingit de pxĩo aliqd mali in medium afferri, qd nullo modo negari aut excuſa‐ri poteſt, qd faciendum cẽſes? DAV. Compatere illi pſonæ q̃ peccauit, & cuius pctm̃ eſt manifeſtum, nec ppea debes illã vilipendere, ſed ora pro ea, & adiuua [illegible]ſilio, monitione honeſta, vt ſe emendet. Namq; ſi [illegible]mur proximo cõpati & auxiliari in ijs quæ ſunt [illegible]poris, multo magis in ijs q̃ ſunt animæ. Nam ſi qs [illegible]alto ceciderit, nõne expectat auxilium in neceſſita‐[illegible]bus ſuis? quod eqdem tenemur præſtare, & ſi ſpiritua‐[illegible]iter ceciderit cur debemus ipm̃ deſtituere, nõne debe‐mus adiuuare? vt ex baratro ſurgat quod maius peri‐culum eſt, maiusq; dãnum, q̃ ipſius corporis, eſtote fi‐

lij mei cōpatientes & fraternitatis amatores. Sed heu qa charitas mortua eſt, veh cadenti, nā non eſt qui eleuet aut extollat, quapp capite hoc documētum, ſi qn̄ audiueris tui proximi bonum opus gaude & lætare, & deo gratias age, qui illud ꝓximo cōceſſerit, ſi vero malum & pctm̄, aut aliqđ ſcelus de illo dictum audiueris, tunc examina te ipſum & pſcrutare ſingula cordis tui, ſi qd cōmiſeris quod adhuc nō ſit manifeſtum, referas Deo gratias, ſi non cōmiſeris maiores reddas illi gratias, qui te cadere non pmiſit. Quicunqꝫ igitur voluerit ſanctum mōtem habitare hæc obſeruet, quæ dixit dominus, & opprobrium non accipiat aduerſus proximum ſuum.

Pars ſeptima de vilitate ſuijpſius, & quæ ſunt quæ hominem ad hoc inducunt.

יהוה מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך הולך תמים ופעל
צדק ודבר אמת בלבבו לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו
Hoc eſt רעה וחרפה לא נשא על קרבו ונבזה בעיניו נמאס

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? dicit dn̄s. Qui īgreditur ſine macula, ōpatur iuſtitiā, loquitur veritatem in corde ſuo, nō egit dolum in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malū, & opprobriū non accepit aduerſus proximos ſuos. Et vilis reputatur in oculis ſuis, & abominatur ſeipſum. Audite optimi viri, audite filij Dei, quid addat in reuelatiōe ſua al

tiſſimus & æternus Deus. Et qui vilis reputatur ĩ ocu-
lis ſuis. Et abominatur ſeipſum, non enim eſt ſatis ſer
uare prædicta. Hoc eſt aduerſus ꝓximos ſuos oppro
brium non accipere, & contumelias & impropꝑia il
lorum non audire, nec dolum per detractionẽ aliquo
modo admittere, & veritatem in corde ſuo loqui, nec
temerarie iudicare, & iuſtitiam quæcunq; ſeruare, & ſi-
ne macula cuiuſlibet, vel origĩalis, vel mortalis, vel ve
nialis eſſe, quæ repetere ſapienti viro eſt ſupꝑuacaneũ
tibi pſertim? Sed oportet reputari ſe vilem in oculis
ſuis ex profunda humilitate. Quicunq; igitur aulã in-
gredi ſupernam deſyderat, ſeipſum humillimũ ex ma
gna humilitate reputet, hec eſt volũtas dñi Dei noſtri
patrum noſtroꝝ Abraam, Iſac, & Iacob.

Q uæ hoiem ad ſupbiam inducere videtur. Cap. i.

SALO. Et quis erit tantæ perfectionis aut integritatis & circunſpectionis, vt vilem ſe faciat, vilem teneat, ſeipſum odio habeat? nemo equidem videtur in fragilitate humana, immo oppoſitũ te-
nere, quando naturæ bona conſydero & cognoſco,
Deũ creaſſe hominẽ in tanta dignitate & eminentia,
vt quodãmodo oĩum creaturarũ ſit finis & cõplemen
tum. Nõne tu obſeruande pater ore ꝓphetico dixiſti.
Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius oues & boues vni-
uerſas inſuper & pecora cãpi, volucres cœli, & piſces
maris, qui perambulãt ſemitas maris. Addendum vi-
detur quod Deus æternus non ſolũ nos ſuper omnes

creaturas conſtituit,ſed quod admirabilius eſt ad imagine & ſimilitudine ſuam nos fecit. Veluti textus hebraicus noſter manifeſte ſignificat.Gen.1.cap.dũ hæc conſydero,ad altitudinem & præſtantiã me ducere videntur.Et licet angeli quantũ ad eſſe naturæ, ſint digniores & nobiliores,tñ quo ad eſſe gratiæ,nos ſum⁹ in ſublimiori gradu cõſtituti & exaltati. Et quod magis ad noſtram cuſtodiã ſunt conſtituti,vt tu quãdoq; dixiſti in pſalmo. Angelis ſuis Deus mãdauit de te,vt cuſtodiant te in omnibus vijs tuis.Ex hoc igitur capite, hisq; rationibus & authoritatibus cogor me magis exaltare q̃ humilẽ reddere. Q đ ſi bona fortunæ reſpicio,q̃bus æternus deus hoĩes ditauit,& non paucis,ſed maximis,multo magis inflatur anima mea & extumeſcit,fecit.n.me regem Hieroſolymorum, quæ hodie ſuper terram apud nos obtinent principatũ,video me ab oĩbus venerari, & in magna æſtimatione haberi.Si ad ſapientiã me cõuerto. Video me ſapiẽtia prædiuitem et ornatũ,ad quã audiendã veniunt ex termino orbis terrarum.Si ad nobilitatem reſpexero,tu pater noſti noſtros ꝓgenitores & auos & proauos,taceõ de pulchritudĩe,decore,cæteris bonis, tã naturæ, q̃ aliarũ rerũ quas breuitatis cauſa omitto.Et ſi mundum,ſenſualitatem,& ſocietatem conſydero,hæc oĩa ad ſuperbiã magis prouocant & inuitant,q̃ me viliſſimũ exiſtimare debeam, quõ igitur vult Deus, vt me ipſum vilificẽ,ſpernam,et odio habeam? DAV. Non ſine affectu mentis dilecte fili cõſyderauimus q̃ te potius ad ſupbiam aut exaltationẽ (quod abſit)incitent & moueant: Non enim hæc cadere pñt in ſapiente,

tandem

tandem quia voluiſti alioꝝ perſonam ſumere, & cauſas recitare quibus hoïes ſuperbire & inflari poſſunt. Aduerte & aduertãt alij eaſdem cauſas eſſe non ſupbiendi,(vt ita loquar)aut inflandi ſed te humiliandi ꝓpter Deum . Certum eſt enim ꝙ quãto magis recipit aliquis & dona & munera maiora à ſuo datore,tanto magis humiliari debet & illius voluntati prõptiſſime obedire.Igitur ſi Deus ex ſua mera bonitate tã in bonis naturæ ꝗ̃ fortunæ te ditauit,& ſuper multas & ꝗ̃ſi cunctas creaturas te ſublimauit,tãto magis illius amore debes humiliari & inter cuncta viliſſimũ te reputare,magis enim obligaris,quia maiora accepiſti.Sed ſi volueris ſcire vt noui.Nam hac de cauſa voluiſti illa addere.Quid faciendum vobis eſt vt vileſcere & quaſi pro nihilo ob humilitatem reputari valeatis, præter ea quæ dixi quibus humiliari debet homo, Multæ ẽt ſunt cauſæ quæ ad hoc hominẽ inducere habeãt. Sed potiſſimum ſi tria reſpiciamus.

Que ſunt cãe quæ inducũt hoiem ad humilitatem.

Quæ ſunt quæ hoïem ad humilitatẽ inducunt. Ca.2.

PRima cauſa reſpicienda eſt ex parte venientis. Secunda cauſa eſt ex parte permanentis . Tertia & vltima ex parte recedentis . Prima cauſa eſt ex parte venientis. Dic quæſo fili benedicte . Vnde venis? SALO.De vtero matris meæ de loco ſcilicet miſerabili . DAV. Quid tecũ portaſti. SALO.Mi pater tria.Primo materiam viliſſimam. Secundo culpam damnatiſſimã. Tertio pœnam ve-

riſſimã. Primo materiã viliſſimã mecum duxi, etenim inter cætera elementa terra viliſſima eſt, & in homine maxima pars terra eſt. Nam alia elementa minus habent in eo. DAV. q̄ꜫ ſapientiſſime reſpondiſti, nec mirum voluit benignus Deus te ſapientia decorare. Noluit igitur Deus facere hominẽ ex aqua ne foret lubricus. Non de aere ne foret ſuperbus. Non de igne ne foret auarus, ſed de terra viliſſima factus eſt ne ſuperbiret, ideo Deus voluit formare hominẽ (vt eſt text⁹ noſter) faciamus hominẽ &c. Et infra formauit De⁹ hominẽ de limo, ſiue fimo, ſiue puluere terræ. Et ꝑpea tu, fili hæc conſyderans bene dixiſti. Quid ſuperbis terra & cinis? Nõ ſic fecit multas creaturas. Planetas. n. & ſtellas fecit ex igne prĩcipaliter. Et ꝑtim ex aqua. Vnde in noſtra lingua hebraica cœli vocantur ſcam maim, ex ſcem, qđ eſt ignis, & maim, quod eſt aqua quia cõpoſiti ſunt ex igne & aqua, ſed ventos fecit ex aere, piſces & volucres ex aqua, ſed hoĩes et iumẽta fecit ex terra, quia licet ſint ex quatuor elementis, illis tñ terra prædominatur. O ſuperbia mundi, ò deteſtanda mortalium ignorantia, ò turpis exaltatio, & malæ mentis cogitatio, non habet fili vnde poſſit extolli, ſi hæc tria conſyderauerit homo. Primo ſuorum prĩcipiorum turpem immunditiam, immũditiã. ſ. patris et matris, qui contaminati & corrupti te cõtaminatum & corruptum genuerunt. Bene Iob propheta. Quis põt facere mundũ de immundo conceptum ſemine? hoc audias fili, hoc audiat quilibet, qui carnẽ ſuã alijs præcioſiorem exiſtimat. Nam tanto magis fetida & corruptibilis, quanto magis delicate nutrita. Secũdo

vt amoueatur cauſa ſuperbiẽdi. Dic mihi in vtero matris ſuæ homo quid comedit. Et dicas libenter, ſatis enim polles ſapientia.

Quo homo in vtero matris nutritur. Cap.3.

SALO. Sanguine menſtruo ímun diſſimo í vtero matris ſuæ nutritur ho mo. Nã ꝓpterea retinet ſanguinẽ mẽſtruũ ad educationẽ prolis, & quid eſt aliud niſi ſanguis non purus, q virili ſpermate admiſtus fit cibus prolis. DAV. Optime fili, ecce ꝗ̃ vile eſt illud abiectũ & abominabile quod in vtero matris homo habuit, quod eſt tãtæ calamitatis & imperfectionis quantã dicere nollem. Nã ſanguine mẽſtruato contactæ fruges non germinãt, muſce moriũtur, herbæ fructus amittunt, & flores, ferrũ fit rubiginoſum, nigreſcunt metalla, & æra confundũtur, quod ſi canis cõmederet conuertitur in rabiẽ, hic certe fuit cibus tuus ò iuuenis delicate & nobilis, hic cibꝰ eſt cõis pauperi & diuiti, nobili & ignobili, vñ ergo ſuperbis. Proprietates ſanguinis mẽſtruati.

Quomodo homo ingrediť in hunc mundũ. Cap.4.

TErtio conſyderandũ eſt, qũo veniſti. Nam nulli dubiũ eſt oẽs pueros flentes in mũdum aduenire, & in illo apparere tacite ſignificantes ad locum & vallem lachrymaꝝ & miſeriæ peruenire, cuius principium eſt planctus & dolor. Nondũ

loqtur puer & plorat, qd ſunt aliud lachrymæ niſi teſtes miſeriæ? licet ſolus Zoroaſtes natus ridens legatur, quod ſignũ & prodigium fuerat futurorũ, fuit.n. inuentor magicarum artium. Nunc ad tertium qd tecũ portaſti culpã dãnatiſſimam. Quid eſt homo vt ſuperbire audeat, naſcitur infœlix hõ dãnatus, & filius iræ, q ſi in peccato mortali moriatur pateretur pœnam dãni, licet nõ ſenſus. Erat vt bene nouiſti hoĩs ſors, cũ plæbe angelorum & militia cœleſti, ſed quia pctm̃ contraxit, ſuam ſimilitudinẽ mutauit & gloriam in ſimilitudinem vituli comedentis fœnũ, ppea in me locutus eſt ſpiritus in pſalmo. Homo cum in honore eſſet nõ intellexit cõparatus ẽ iumẽtis inſipientibus et ſimilis factus eſt illis. Eſt pfecto durũ cogitare, ſi homo factus eſt ad vitam & fœlicitatẽ, naſcendo primo contrahat mortem & infœlicitatẽ, quod ex tribus bene põt oſtẽdi. Primo ex mortis dolore. Secũdo ex ſui ignoratione. Tertio ex mẽtis alienatione. Primo maternus dolor oñdit culpã contractã, qui dolor qualis ſit & quãtus, dicant quæ filios parturierũt. Secũdo ignoratione, quia naſcitur homo ignorãtiſſimus. Pullus.n. natus cognoſcit matrem ſuã, ſed puer aut ĩfans minime, ſed oẽs appellat patres & matres. Pullus diſcernit cibũm ſibi conuenientẽ, & quũ frigeſcit quærit alis maternis foueri, quũq; videt miluũ fugit ad vocẽ matris. Puer vero neſcit, niſi vagire neq; aquã neq; ignem nouit fugere, vocem matris non intelligit. Ecce quanta ignorantia plenus ad vitam ducitur homo, & qd ſecũ portauit. Tertio ex mentis alienatione, quæ eadem oſtendit culpã. Mens.n. noſtra nunq̃ quieſcit ſemp vagatur,

Quid homo naſcẽdo ſecũ portat.

& eſt ſemp ad malum intenta. Et ideo deus noſter in noſtra lege dixit. Et cũcta cogitatio hoĩs intẽta eſſet ad malũ omni tpe, pœnituit eum hoĩem feciſſe. Et ꝓpterea q̃nq; tu dixiſti. Peruerſæ cogitatiões ſeperant nos à Deo. Quis igit̃ narrare põt illuſiones fantaſticas à diabolo ĩmiſſas? & à nobis ipſis in mẽtibus noſtris, tot cõcupiſcentias, tot turpitudines, tot ĩmunditias quas pudet nec decet ꝓferre, ne audientium maieſtas lædatur, qd referã iudicia falſa, ſuſpitiones, & ambitiones q̃ hominũ mentes exaſperãt & cruciant, ſpiritꝰ enim aduerſus carnẽ, & caro aduerſus ſpiritũ ſemper inſurgit, vt nõ quæcũq; hoĩes volunt illa faciant, ò ĩmortalis & æterne Deus, vere homo abiſſus eſt tenebroſa, terra miſeriæ, filius iræ, vas cõtumelioſum, genitus in ĩmunditia, viuens in miſerijs, moriẽs in anguſtijs. Quid fecit homo tibi dñe, qui anteq̃ naſcat̃ factus ſit inimicus tuus, & illum oderis, ò miſeranda cæcitas, ò deteſtabilis fatuitas, ò dãnatiſſima mortalium ignorãtia. Q ñ tu benedicte fili hoĩs infœlicitatẽ cogitaſti? fortaſſis nunq̃, ſed cũ in eam cogitationẽ deueneris, certe te humiliabis, te vilem & deſpectum in oculis tuis reputabis. Tertio qd in hunc mundũ portaſti? SALO. Pœnam veriſſimã ex contracta culpa. DAV. Optime rñdiſti. Et hanc ob cãm ſpiritus ſanctus per hoc inſtrumentũ in pſalmo dixit. Ecce in iniquitatibus cõceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hac etenim culpa tres pœnalitates ſequunt̃. Prima magna paup̃tas. Secũda dura infirmitas. Tertia crudelis ſeruitus aut ſeruilitas. Prima pœna eſt magna paup̃tas, quæ maxime repitur in homi-

Quid hõ naſcẽdo ſecum portat.

ne,qui à principio ſuæ natiuitatis eſt nudus, vnde Iob ꝓpheta. Nudus egreſſus ſum de vtero matris meæ,nu dus reuertar illuc. Si cõſyderare voluerimus miſerias noſtras,cauſas habebimus humiliãdi nos ipſos eſſica cíſſimas. Cæteris animãtibus varia tegmenta natura præbuit,teſtam,cortices,coria,pilos,plumas, pennas, vellera,aut lanas,qb⁹ & à frigore & caumate tuta exiſtunt,hoíem vero nudum, & in nuda humo natali die proiici voluit,ad vagitus,& ploratus,nullum.n.aliud animalium ad lachrymas & luctus in principio vitæ dedit natura ꝑter hoiem,vide q̃ magna eſt hoís miſeria,& cauſa humiliandi ſeipſum, omnia irrationabilia hñt loca ꝓpria,volucres cœli nidos,vulpes foueas,ſolus homo in alienis tectis naſcitur. Secunda pœnalitas quã homo ex culpa ſolet in vita habere, eſt dura infirmitas,cui ſubiectus maxime apparet, vix enim finiuntur lãguores vnius infirmitatis, & ecce alij ſupueniunt. Et ꝓpterea bene Iob. Homo natus de muliere breui viuens tpe repletus multis miſerijs. Tertia pœnalitas cõtracta eſt crudelis ſeruilitas aut ſeruitus, quã ſi conſyderaret hõ,& ſe paruipenderet & humiliaret, factus etenim fuerat homo omniũ creaturarum dñs, vt recte recitaſti in obiectionibus tuis. Oĩa ſubiecisti ſub pedibus eius, q eqdẽ inaudita bona,& priuilegia à ſuo conditore accepit,ſed inobediens factus eſt omnium creaturarum ſeruus. Quid dicam tædet me ea dicere, quæ per inobedientiam & culpam homo incurrit,cœlum tibi clauſit,ĩtellectũ obſcurauit, ĩgeniũ hebetauit,hereditate priuauit,iuſtitiã originalẽ amittere fecit,genus humanũ originali culpa fœdauit,mor

Quid homo per peccatum incurrit.

ti te tradidit,& ad inferna te deputauit,qbus factus eſt homo infœlix ex dño ſeruus,ex ſpirituali carnalis, ex domeſtico dñi hoſtis crudelis,ex libero obligatus,de puro infectus,ex ciui cœleſti accola mundi,ex ſano infirmus,de virtuoſo vitioſus,de innoxio noxius, & deſmũ de hoīe belua, conſydera aliquantulũ quanta eſt miſeria hominis & infœlicitas,quot & q̃ntæ ſunt cauſæ nos ipſos humiliandi.Secũda & principalis humanæ miſeriæ cauſa quæ hominē ad ſe humiliandum & paruipendendum adducit, eſt ex parte permanentis, ſcilicet hominis in hoc mundo.

Vbi eſt homo. Cap.5.

HIc obſecro fili vbi ē homo?aut vbi es? Si recte reſpõdere volueris opus erit dicere. Primo in labore. Secundo in magno infortunio.Tertio in deſperato deſyderio.Prĩo in labore ꝑpea exclamat Iob.Homo naſcitur ad laborē, & in lege noſtra maledicta terra in opere tuo,in laboribus comædes,ex cunctis diebus vitæ tuæ. Et ſequitur in ſudore vultus tui veſceris pane tuo,donec vertaris in terram, ex qua ſumptus es,quia cinis es,& in cinerem conuerteris.Et quid mirum?cum in oī ſtatu hominis, & qualitate rerum experiētiam videamus,labores eſſe intollerabiles.Vnde inter cætera ſex ſtatus hominis īuenio plenos erumnis & laboribus multis.Primus eſt ſtatus pauperum,cruciantur enim penuria,fame,ſiti,frigore, contemnũtur,erubeſcũt,miſerabilis conditio mendicã

Sex ſtatus hominũ erũnis pleni de qb⁹ nota.

tis,q ſi petat pudore confunditur, ſi nõ petat egeſtate cõſumitur,& vt mendicet neceſſitate compellitur,amici pauperis receſſerunt, Lazarus mendicus & vlceribus plenus & iacens ab omnibus derelinquitur, ita vt fameſcenti de micis nihil daretur,nota eſt igitur miſeria hominis ex ſtatu paupertatis.Secundus ſtatus diuitum eſt, & miſerabilior,eleuant enim ſe in ſuperbiam, & perdunt intellectum,& velut beſtiæ voluptatibus ſe tradunt,& fiunt immiſericordes.Tertius ſtatus eſt ſeruorum,quorum vita tota eſt in labore,quid infœlici⁹ dici põt ridere compellitur ſeruus,qñ plangẽdum fuerat,& plangere qñ ridendum.Quartus eſt filiorum,q ſemp ſub ferula ſunt parentũ, & ſuorum præceptorũ. Quintus ſtatus eſt continentiũ,q eſt maxime laborioſus,qñ ſpiritus aduerſus carnem,& caro aduerſus ſpiritũ concupiſcit.Sextus eſt cõiugatorum,in quo non extat afflictio minor, vt legitur de ſapiente, qui ſemel à principe magno interrogatus,vt ſui amore voluiſſet quæſitis qbuſdã reſpondere,à quo primum interrogauit cum quibus ſocijs eſt homo in vita? Reſpondit ſapiens ille,ſeptem eſſe ſocios hominis, qui aſſidue eum perturbant,fames,ſitis,calor, frigus, laſſitudo,infirmitas,& mors.Secundo loco interrogauit.Vbi nam eſt homo?Reſpondit in bello multiplici, habet enim intra ſe bellum mordacis conſcientiæ,in ꝓprio corpore,bellum quatuor elementorum inter ſe pugnantiũ, ꝓp quatuor ſuas contrarias qualitates,habet & bellum rerum concupiſcibilium,& diabolicæ tentationis.Tertio interrogatus ſapiens qũo in vita ſe habet homo. Reſpondit vt lucerna ad ventum,quæ cito extinguit, & ſcintilla

Cũ quibus ſociis eſt homo i hoc mũdo.

Vbi eſt hõ in hoc mundo.

Qũo ĩ uita ſe habet hõ.

& ſcintilla in mari quæ citius ab vndis abſorbitur, et vt fumus q citiſſime diffunditur in aere, & penitus nõ videtur. Quarto interrogāti cui ſimilis homo fuiſſet, bene reſpondit aceruo niuis qui calore modico in aquā reſoluitur, ex qua educta fuerat, & in glaciem cõpacta, ſic homo ex putredine genitus modica infirmitate in putredinem reuertitur. Similis eſt roſæ, quæ cito defloreſcit. Similis pomo quod pariter marceſcit. Quinto interrogatus quid eſt hõ? ſapiens dixit. Mancipium mortis, hoſpes loci, viator tranſiens. Et non immerito mancipium, non. n. poteſt euadere man⁹ mortis. Hoſpes loci, q̃n cũ gaudio ſuſcipitur & obliuioni cito traditur. Viator tranſiens merito appellatur, q̃n & dormiens, & vigilans, ambulans, aut ſedens, vel q̃d aliud faciens ſemp eſt ad mortẽ ipſam tẽdens. Quid eſt igitur bone fili, ꝙ homini ꝓdeſſe poſſit? vel in diuitijs? vel delitijs? quid ſedere in regni ſolio? in iuuentute florere? pulchritudine lætari? aut quibus vis tp̃alibus bonis perfrui? ſi tam citiſſime hominis vita euaneſcit? o vita nõ vita, ſed mors, vita fallax, vita caduca, triſtis, debilis, vmbratica, q̃ velut flos nudus & paruulus exareſcit, quæ vita priuas illos, q tibi adhærẽt, quæ quanto magis creſcis, tanto magis decreſcis, quāto magis antecedis, tanto magis recedis, & morti appropinq̃s, vita plena laqueis, q̃bus vniuerſum mundũ capis & ligas, quot ſunt q pp te pœnas ſuſtinent æternas, fœlix ille benedicte fili fœlix, q fallacias et deceptiones vitæ cognoſcit, fœlicior q illius blanditias contemnit, fœliciſſimus q inter oĩa ſeipſum, & pro nihilo habet, & in oculis ſuis vilem ſe facit & reddit. Tertia & principa-

Cui homo aſſimilatur.

Quid eſt hõ.

lis eſt cauſa, qua ad humiliãdum hoiem & ſeipſum vilem & humilem reputãdum ducit, eſt ex parte recedẽtis. Etenim ſi recte conſyderet homo, ex q̃bus in extrema vitæ hora recedat, iam bene dicet ſe à parentibus recedere, ab amicis & fratribus à q̃bus tãto durior ſolet eſſe receſſus, quanto chariores fuerant à q̃bus recedit. Accidit ẽt homini receſſus à diuitijs quas tãto labore fuerat adeptus, à q̃bus non niſi magno cum dolore ſolet eſſe tranſitus, cum præſertim illarum auxilijs nullo modo poteſt eſſe tutus, recedit ab oblectationibus & à mundi nitore & corporis ſplendore, accedit ad ſepulchri latebras, & corporis ſolutionẽ, vt vermiũ fiat cibus q̃ tã laute fuerat educat⁹, vbi grauis fiat odor & moleſtiſſimus fetor, qui fuerat in vita circunſpectiſſimus, & ſibi charis dilectiſſimus, vnde nullus fuit q̃nq̃ reuerſus, quid prodeſt homini nobilitas? quid diuitiæ? q̃d regna? ſi huiuſmodi omnia vitæ miſeriam & hominis infœlicitatem nullatenus poterũt adiuuare? Quibus iam ſatis conſtat vel rationibus vel cauſis, hominem debere ſe viliſſimũ in vita habere, & deſpectum ante oculos ſuos ponere.

A quibus homo in morte recedit.

Quomodo homo poſſit odere ſeipſum. Cap. 6.

CALO. Manifeſtæ ſunt cauſæ claræ diſtinctæ & rationes, q̃bus homo ducitur ad ſuiipſius contemptũ, ſpernẽdum ſe & humiliãdum, q̃bus ſic & formatis bene & recitatis de facili crederet, ſic eſſe, vt verba dictant & rationes, verumtñ durũ eſt & per

difficile id fieri, vt homo ſeipſum habeat contemptũ, cum maxima ſit vnio inter corpus & animã ipſam, & quanto magis aliqua ſunt, vnita aut coniuncta, tanto magis ſe diligunt. Nam vnitas dilectiõis eſt fundamẽtũ, itaq; non video quomodo poſſit homo à ſeipſo abhorreri & odio haberi. Dic rogo & obſecro qũo ad mei ipſius odium peruenire poſſim, & tãtam humilitatẽ, vt ſummi dei voluntatem poſſim adĩplere, & qlibet q nos audit. DAV. Audiui quanta duceris admiratione, & q̃ durũ videatur hoc fieri poſſe, nec miror qñ hæc eſt vltima hominis perfectio, quam qdem niſi diuĩo munere acqrere nemo poteſt, hoc etenim odiũ & ſuiipſius horror in homine cauſa eſt, & cuſtodiẽdi & ſeruandi animam, vt ad mõtem ſanctum facilius peruenire poſſit, ò q̃ fœlix erit, & per beatus, qui ad hanc perfectionem qñq; peruenerit, qm̃ omne aurum in illius comparatione arena eſt exigua, & tanq̃ lutũ æſtimabitur argentum in conſpectu illius, verumtñ oportet triplici gratia illuſtrari, priusq̃ ad perfectionem tantam aliquis peruenire poſſit, quam tibi facio notiſſimam. Prima gratia illuſtrans dicitur. Secunda dicitur inflammans. Tertia & vltima fortificans. Prima quam oportet habere, gratia dicitur illuſtrans, quæ quidẽ tria facit in aĩa. Primo cauſat cognitionẽ ſui. Secũdo cognitionẽ culpæ. Tertio cognitionẽ diuĩæ iuſtitiæ. Prima cognitione cognoſcit homo ſe creaturã Dei eſſe, & ad illius imaginẽ factã, & ad Dei fruitionẽ ordinatam, q̃ pfecto vltima merces noſtra eſt et beatitudo, hæc oĩno eſt primus gradus aſcẽdendi in cœlum. Nam fruſtra mentis oculos ad vidẽdũ Deum

Nota de triplici gratia.

Prima gratia tria cauſat in anima nr̃a.

Primus gradus aſcendendi in cœlũ eſt cognitio ſui.

dirigit,q ſeipſum nondū eſt idoneus ad cognoſcēdū oportet.n.pri⁹ cognoſcere tui ipſius īuiſibilia,ad hoc vt poſſis idoneus eſſe ad inuiſibilia Dei cognoſcēda. Namq; ſi ſeipm̄ cognoſcere hō nō poteſt, q̄ ſupra ſe ſunt,apprehendere nō preſumat,principiū & principale vehiculū ad videndū Deum,eſt dum rōnalis aīa ſeipſam intuetur & cognoſcit,melius.n.eſt ſeipm̄ cognoſcere,q̄ ſe neglecto ſiderū curſus,herbarū ꝓprietates,hoīum cōplexiones, aīalium naturas, naturaliū & ſupnaturalium ſcias habere,multa multi ſciunt, aut ſcire fatētur,q nihil ſciunt,ſi ſeipſos non cognoſcunt, hæc eſt optīa philoſophia, hæc eſt fili. benedicte,via, qua homo poſſit ſeipſum odio habere, & deo gratus eſſe,hic eſt primus aſcendēdi in cœlum gradus. Secūdus effectus ī aīa noſtra genitus ab illa gratia illuſtrāte dicitur cognitio culpæ. Quum.n. homo in ſuipſius cognitionem deducitur, facilius ad ſuæ culpæ & ſuoꝝ peccatoꝝ cognitionē peruenit. Animaduertit illico ſuam ingratitudinē beneficijs à ſummo conditore acceptis non rn̄dentem.Nam præter creationis munus ſi homo fortis eſt,formoſus & ſanus, ſi diues, & diuitijs locupletiſſimus,ſi rex,ſi magnus, princeps, ſi ſapiens,ſi ingenio perſpicax,& deniq;, ſi quid eſt in quo homo valeat,vnde niſi à deo hæc cognoſcat?cui tanta gratitudo debetur quantā homo vix ꝓſtare valet,id cum cognouerit ad ſeipm̄ cōuerſus exclamet & dicat,heu me miſerū,qd feci q̄ diu in vitiorū putredine obdormiui,& me ipſum ignoraui, an ignoras aīa mea,ꝙ dei patientia ad pœnitentiam te inuitat,q̄ diu in peccati miſeria ꝑmanebis, cogita diuīæ iuſtitiæ ſe-

Secūdus effectus grāe ē cognitio culpæ.

ueritatē, q̄ʒ ſit aſpera obſtinatis emendationē non ſu-ſcipientibus. Et tunc vehemēter expaueſces, & mecū ad Deū proclamare nō erubeſcas. Miſerere mei deus ſecūdū magnā miſericordiā tuam, miſerere mei deus qm̄ iniq̄tatem meam ego cognoſco, & pctm̄ meum contra me eſt ſemper. Et ex hoc dabitur ſecūda gra-tia. ſ. inflāmans, qua quidem in amorem Dei cæperis inflāmari. Et quo magis inflāmaberis eo magis pec-cata tua deteſtaberis, & contra te ipſum exurgens ex-clamabis, dicens ò tenebrarū abiſſus, ò errorū profun ditas q̄ me circūdedit, & ad interitum penè me perdu xit, heu me miſerum cæcus factus ſum, q̄d faciam? ad lumen mundi recurram, mutus ſum ad verbum domi ni confugiā & audiā, mortuus fere ſum, ad vitam ꝓpe rabo, vt me recipiat, ipſe illumiābit me, ille ſermones meos mihi reſtituet, ipſe reſcuſcitabit me, vt viuam & laudē eum, ò lumen quod es ſupra omne lumē, illumi na me, ò vita ſempiterna reſuſcita me, ò Deus æterne aperi os meum, vt laudem te, tunc benedicte fili dabi-tur gratia inflāmans, tunc igniri & inflāmari cæperis feruore tanto, vt oēm pœnā quāuis grauiſſimam pa-ratus ſubire & perpeti fueris, & pro tuis peccatis te ip ſum abhorrebis, abominaberis, & odio habebis, quā obrem cū cognoueris mala quæ cōmiſeris et bona q̄ omiſeris, pœnas quas incurreris, tuorumq́; peccatoꝝ multitudinē, turpitudinem, & magnitudinē, diuinæ iu ſtitiæ ſeueritatem in obſtinatos, Dei benignitatem, & erga pœnitentes pietatem animaduerteris, qui tanta patientia te expectauit, tam ardētiſſimo amore te vo-cauit, tunc teipſum obliuiſceris, tunc teipſum odio ha

Quid ſecūda gratia facit.

bebis,tunc abominaberis in hoc mortali corpore eẽ, & cum propheta dices. Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei,magis q̃ habitare in tabernaculis peccatorum.Tunc exaltabis vocem tuam dicens.Cupio diſſolui,& eſſe cũ Deo meo, ſummo bono,infinitæ ſubſtãtiæ pelago,principio & fine,in quo oĩa, per quem omnia,à quo omnia,& amore immenſo cõmotus dices.Quis ſimilis tibi eſt in dijs domĩe,mirabilis in ſanctitate,magnificus,laudabilis, & mirabilia faciẽs, ſero te cognoui lumen & ſplẽdor meus.Erat.n.nubes magna valde & tenebroſa ante oculos vanitatis meæ,vt te ſolem iuſtitiæ te lumẽ veritatis videre nõ potuerim, inuoluebar in tenebris,filius tenebrarũ,tenebras meas diligebam,q͠a te lumen nõ cognoſcebam, cæcus erã & cæcitatẽ amabam,& per tenebras ad tenebras ambulabã. Quis igitur inde me eduxit, vbi cæcus ſedebam in vmbra mortis, quis dedit mihi manũ, vt inde me educeret?quis meus fuit illuminator? tu dñe Deus meus,tu me vocaſti,dum te non vocabã,tu me quæſiuiſti,dum te nõ quærebam,intonuiſti deſup voce grãdi,in archana cordis mei,& cõuerſus vidi tenebras,in quibus latueram,& abiſſum tenebroſam in qua fuerã, & cõtimui,& expaui,& dixi veh ignorãtiæ meæ præteritæ,quoniam non cognoui deum meũ,veh veh tenebris in quibus iacui, quando te nõ perfecte ãmaui, & quia vidi,gratias igitur ago tibi illuminator meus, quia illuminaſti & me vocaſti ad tuam lucem ineffabilem,cui ſit honor laus & gloria.

Pars octaua quare & quomodo timentes Deum ſunt venerandi.

יהוה מי יגור באהלך מי ישכן בהר קדשך הולך תמים ופעל
צדק ודבר אמת בלבבו לא רגל על לשנו לא עשה לרעהו
רעה וחרפה לא נשא על קרבו נבזה בעיניו נמאס ואת יראי
יהוה יכבד Hoc eſt

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis reqeſcet in monte ſancto tuo? qui ingreditur ſine macula, q operatur iuſtitiam, qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui nõ egit dolum in lingua ſua, qui non fecit proximo ſuo malum, qui opprobriũ non accepit aduerſus proximũ ſuum, qui vilis reputatur in oculis ſuis, & abominatur ſeipſum, & addidit timentes autẽ dñm glorificat, hoc eſt eos honorabit, qui me timent, hoc igitur eſt vehiculum quoddam ad mõtem ſanctum, ad vitam æternam ad gloriam ſupernam, quiſquis igitur voluerit portas illas ingredi, velit honorare, reuereri, & obſeruare, timẽtes dominum Deum noſtrum.

Quot & quibus modis timentes Deum ſunt honorandi. Cap. 1.

GALO. Nulli dubium eſt pater obſeruãde, iuſtiſſima Dei præcepta eſſe & honeſtiſſima, tota nimium lex noſtra & ſacræ ſcripturæ verba ſunt iuſtitia & æquitate repleta, iuſtiſſimũ. n. eſt timentes Deum maxime venerari. Nam obſeruatur ſeruus, & illius veneratio habetur, ratione dñi. Et qm̃ timẽtes dñm deũ

ſerui ſunt Dei, merito igitur debent venerari. Sed dubium eſt nobis ꝙ excitat nos ipſos ad te interrogandum, quã reuerentiam aut quem honorẽ in eos cõferre debeam? & quot modis teneor ac debeo ipſos venerari? vt voluntas Dei dñi adimpleri poſſit, & pleniſſime obſeruari. Addendum eſt, cũ non parua difficultas exoriatur, quia adoratio ſiue honor competit Deo tm̃, & cũ ſerui Dei puræ ſint creaturæ, videtur ꝙ ſit quædã ſpẽs idolatriæ, creaturas adorare, ſi ſoli Deo cõpetat, & ex cõſequẽti hoc eſſet blaſphemare Deũ, ſi abſtuleris illi quod ex natura ſibi cõpetit, & illud alteri attribueris, ꝑpea non immerito prohibitæ ſunt in noſtra lege imagines & ſculptilia creaturarum, populum prouocantia ad idolatriam. Quid ergo cenſes faciendũ eſſe? vt nullus in venerandis creaturis poſſit error contingere. Quam libentiſſime quod petis fiat, vndequaq; inſtructus poſſis & tu & qlibet Deo abſq; errore & erroris ſcrupulo obſequi & ſeruire, ꝑpea aduerte, ꝙ licet reuerentia ſiue honor quo times Deum honoratur & veneratur ſit quedã ſpẽs adorationis, ex hoc tñ nõ ſequitur ꝙ adorans talis, hoc eſt, q timentẽ Deum adorat ſit idolatra, nec dicẽdum eſt ꝙ Dei honor auferatur, & alteri vt puta creaturæ tribuatur, neq; ꝙ blaſphemia cõmittatur aliqua. Namq; alia eſt reuerentia quæ debetur Deo, & qua Deus venerat, & alia quã creatura. Sed ad vberiorem huiuſce rei intelligentiã eſt notandum pro nunc triplicem eſſe ſpẽm adorationis. Latriæ, Duliæ, Et Iperduliæ.

Obiectio qui creature non ſũt adorãdæ.

Triplex ẽ ſpecies adorationis.

De multiplici adoratione. Cap. 2.

SALO.

SAL. Facias pater iſtaꝝ definitionũ ꝑticipes, vt noſcamus. Quid ſit adoratio Latriæ, Quid Duliæ, Et qd Iperduliæ. DA. Adoratio latriæ non eſt aliud qꝫ cognoſcere bonitatẽ illius eſſe ſummã à qua adorãs habet bonitatem ſuam totã. Et huic actui voluntatis reputantis bonitatem illius eſſe ſummã, correſpõdet aliquis actus exterior. Et talis adoratio ſoli Deo conuenit & cõpetit ſcd̃m naturam diuinam, qm̃ quælibet creatura habet totum ſuum eſſe ab ipſo Deo ſolo, aut ab ipſa bonitate diuina, & non ab aliqua alia creatura.

Quid ſit adoratio latriæ.

Adoratio iperduliæ eſt extrema reuerẽtia, q̃ debetur alicui creaturæ. Et talis adoratio cõpetit Meſſiæ ſcd̃m humanitatẽ, ille nãqꝫ poſt Deũ eſt nobiliſſima creatura, q̃tũ ad gratiã & acceptationem, & ad beatitudinem poſt Deũ, & ꝓpea talis extrema adoratio debetur ei.

Quid ſit adoratio ipdulie.

Adoratio duliæ eſt reuerẽtia quædam quæ debetur creaturis ſcd̃m magis & minus eo modo quo magis aut minus ſunt Deo coniunctæ per gratiã & bonitatem. Ita ꝙ illa creatura q̃ ꝑticipat maiorẽ gratiã & dei bonitatẽ, maiori reuerentia et honore eſt adoranda aut honorãda, & hoc de creaturis rationalibus, eſt oĩno intelligendum, qm̃ irrõnali creaturæ non cõpetit eiuſmodi honor ſeu reuerentia, quã adorationẽ ſi bene cõſyderauerimus dicim⁹ maxime cõpetere matri Meſſiæ, licet alijs creaturis competat poſt meſſiam, ſed non ꝑ gradum eminentiæ, ſicut cõpetit matri illius, qm̃ inter oẽs puras creaturas apud Deum in gratia, meritis, & beatitudine obtinet principatũ. Ex qbus oĩbus ad dubitationẽ reuertentes dici-

Quid eſt adoratio duliæ.

Honor ſiue reuerentia nõ cõpetit creature irrationali.

Adoratio duliæ principaliter debet mariæ aliis autẽ ſanctis ſcd̃m eorũ merita.

MM

mus,ꝙ ex hoc ꝙ timens Deũ honoreť,& venereť nõ obſtãte ꝙ talis reuerẽtia ſiue honor ſit q̃dã ſpẽs adorationis, non ꝓpea ſequiť ꝙ adorãs timẽtes Deũ ſit idolatra,nec ꝙ Deo honor auferatur,& creaturæ tribuatur,nec ꝙ Deus blaſphemetur,nam vt bene intellexiſti,alia eſt adoratio,qua Deus,alia qua venerať & adoratur creatura.Si honorans timentẽ Deum adoraret adoratione latriæ,quæ ſoli deo cõpetit, ſic eſſet idolatra creaturam pro creatore adorans. Sed ſi adorat adoratione duliæ,que debetur illi creaturæ ſcd̃m gratiam & virtutem,quã habet à Deo,ſicq; non aufertur dei honor,cum illa creatura ſic adoratur,cum talis honor non præciſe cõpetat deo imo non cõpetit, q̃a debetur bonitati finitæ & participatæ,bonitas aũt dei infinita eſt,& nullo modo ab alio accepta,ergo nõ blaſphematur Deus,ſed in hoc adoratur,cũ propter Deũ timentes deum venerentur.

Honor q exhibetur creatur non competit Deo.

Quot & q̃bus modis timẽtes Deũ ſunt venerãdi.c.3.

In quo honor differt à reuerentia.

CALO.Satis plene dictũ eſt,ſatis plene intellectum, ſed addas q̃uo & quot modis debemus timẽtes deũ venerari et reuereri?DA.Dicã vos aduertite,ꝙ honor & reuerentia in hoc differre videntur,etenim reuerentia prĩcipiũ eſt motiuũ amoris, in quantum ſcilicet aliquis ex reuerentia,quã habet in aliquem honorat illum. Nam niſi ipſum in reuerentia haberet non honoraret eum,dico igitur ꝙ aliquis poteſt,immo debet honorare & reuereri timentes deum ſex modis.Primo debent venerari timentes deũ in di-

lectiōis affectū, ipſos affectualiter diligēdo & ex cha
ritate & dilectionis viſceribus amando, & hoc in ordi
ne ad Deū. Nā qui diligit proximū pp deum, eodem
actū, eadem dilectione, eodē amore, diligit ipſum deū
& magis diligit. Etenim ſi diligimus ſeruos propter
dn̄m, multomagis diligimus dominum.

Eodē amore quo diligitur proximus pp deū diligitur Deus.

An dilectio Dei ſtet cū odio proximi & ecōtra. C. 4.

SALO. Exoritur difficultas, ſæpe-
numero. n. iſta duo ſeparantur, nā
aliqs poteſt & de facto diligit deū,
& tn̄ odit ꝓximum ſuum inimicū,
& ex oppoſito aliquis blaſphemat
Deum, & tn̄ amat proximū ſuum,
illi ſubueniens, miniſtrans, & oīa quantum in ſe eſt fa-
ciens, igitur iſta duo non ſe conſequuntur, īmo de fa-
cto Ioānes odit petrum, & lædit, & de offenſione dei
nihil cogitat, īmo vellet nullo pacto offendere deū, et
econtra. Secundo nō ſit moleſtum aperire nobis, qd
per proximū intelligat̄, & quid nobis agēdum in hoc
vt à Dei p̄cepto non recedatur. DAV. Diligere deū
& proximum, duobus modis intelligi poteſt, & meri-
torie & demeritorie, habitu infuſo vel acqſito. Si loq̄
mur de dilectione dei vel proximi meritorie, dicimus
ꝙ nō poteſt quis deum diligere meritorie, & odio ha
bere ꝓximum, nec econtra. Nam pro quocunq; inſtā
ti quis odit deum vel proximū peccat mortaliter, &
ꝑ conſequēs nulla operatio eſt grata & deo accepta,
qn̄ priuatur gratia demeritorie, q̄ principium eſt me-

Proxim⁹ dupliciter pōt diligi.

rendi, qua ablata nulla poteſt opatio deo grata eſſe, ſic patet neminem poſſe diligere meritorie deum & actualiter odio habere proximum, nec econtra. Si vero loqmur demeritorie, ſic dicim⁹ q̄ licet Ioãnes interficiat Petrũ ex odio magno, p̄t tñ elicere actum amoris erga deũ ipſum diligẽdo, & pp deũ pauperes amãdo. Similiter dico ſi loquamur de dilectione q̄ procedit ex charitate infuſa, ſic nullus pōt diligere deum, & actualiter odio habere proximũ, nam de facto amitteret charitatem demeritorie, tum ēt q̄a charitas non p̄t eſſe dei in ſe, niſi vt boni cōmunis & condiligendi, iō non pōt eſſe alicuius actus principiũ quo diligat de⁹, cum contrario dilectionis proximi. Si aũt loquamur de dilectione, quæ procedit ex habitu acquiſito, tunc dico q̄ de facto poteſt quis diligere Deum actu elicito, & tñ odio habere proximum. Nam iſta duo de facto ad inuicem ſeparãtur, & ſic arbitror patere quæ dicenda videbantur ad primum dubium.

Quid per proximum intelligatur. Cap. 5.

AD ſecundũ vero in quo quæritur, q̄s dicatur ꝓximus, dicimus q̄ ꝓximus vocat̃ q̄libet cuius amicitia eſt Deo grata, & accepta, vt ſcilicet ab eo diligatur. Nō. n. debeo ſumme dilectũ à me velle diligi ab aliquo, cuius dilectio non eſt ſibi grata, & à quo nō vult diligi, q̄a igit̃ certũ eſt beatoꝝ

Nota hãc optimã declarationẽ q̄a ualde utilis.

dilectionẽ eſſe Deo gratam, abſolute debeo ab eis ipſum diligi. Et quia de quocũq; viatore ſignato eſt du

bium,debeo hoc ſibi velle ex cōditione,ſcilicet,ſi placeat ei ab eo diligi,vel quando placet ab eo velle diligi.Circa viatores autē ī cōi quia ſemꝑ p̄ſupponēdū eſt aliquos eſſe ſibi gratos , pōt haberi abſolute actus volendi deū ab eis diligi. Breuiter igitur ꝓximus dicitur ille qui eſt in gratia Dei,& cuius dilectio eſt ſibi grata, qui aūt eſt actual'r in Dei inimicitia non vocaē ꝓximus,donec in tali ſtatu ꝑmaneat,cum aūt fuerit in gratiā reſtitutus,de facto,ꝓximus vocatur & eſt,& eodem amore quo diligis teipſum in ordīe ad vitā æternam,debes & ꝓximū diligere. Sed qm̄ nobis eſt īcertum,vtplurimū qn̄ aliquis eſt in gratia Dei,aut nō eſt, niſi eius oꝑa adeo eſſent manifeſta & publica mala, quilibet tenendus eſt & hn̄dus pro ꝓximo, quia eccleſia de manifeſtis iudicat,non aūt de occultis, quorum Deus eſt iudex,q̄ ſolus corda intuetur. Sic reor patere ad quæſitū quæ dicenda vidētur.SALO.Nihil eſt in quo dubitare poſſimus,p̄ſertim in iis ſatis aperte & clare expoſitis,quæſo ne obliuiſcaris quinq; alios modos ſeruādos ad reuerentiā eorum qui timent Deum. DAV.Bene fueram memor eorū quæ p̄poſueram, q̄uis ue nō excitaſſes, ideo vt præpoſita abſoluam˚. Secūdus modus eſt,quo debet homo timētes Deum venerari in obtēperationis obedientia,debes itaq; eis oī cum ſollicitudine obedire,& illis ſubiectus eſſe ꝑꝑ Deū.Nā ex quo ſunt ſerui dei ipſumq́; timent,nō niſi ſancta et honeſta p̄cipere poſſunt.Tertius modus eſt in ſubſequēdo,ſeruiēdo,& concomitando, reliqua & negocia dū fuerit opus faciendo , nā quod fit mēbris capiti reputatur fieri, hoc eſt ſummo Deo. Quartus

modus quo debemus eos honorare,eſt dū nō temerarie iudicamus,& in aīa noſtra de illis nō male dicim⁹, iudicātes illoꝝ opa eſſe mala,nec eos reprehēdentes diſplicet.n.deo, ſunt enim filij dei per gratiā adoptionis,& ſic deo detraheremus,nōne memor es verborū tuoꝝ ex ſupna gratia iam dictorum , ait deus noſter, ego dixi dij eſtis,& filij excelſi oēs,& ꝑpea non debemus male & temerarie de illis iudicare. Quintus modus eſt ſi eis non detraxeris & famam non denigraueris,nec peccata eoꝝ publicaueris,ſed potius occultaueris,aut cælaueris , excuſans illū ꝑp dei honorem & ꝓximi ædificationē,qūo aūt,aut quot modis fama denigratur ſupius eſt dictum, audiāt oēs qđ deus per os meū qnq; eſt locutus. Nolite tangere chriſtos meos, & in ꝓphetis meis nolite malignari.Sextus modus ē, debitum honorē exhibēdo, qui eqdem cōſiſtit in quibuſcūq; conuenientibus ſignis erga proximum, ſigna nāq; exteriora arguūt interiores actus,in qbus primo cōſiſtit omnis actus moralis, & rectus viuēdi modus, patet igitur benedicte fili qūo timētes deū honorare conueniat & quot modis aliter impoſſibile erit placere Deo noſtro.

Quæ ſunt cauſæ quæ ad honorandum timentes deū nos inducunt. Cap.6.

SALO . Accepimus qbus modis tenetur qlibet timētes deum venerari , & qbus prouocamur ad illoꝝ honorē,deſyderamus ad modū ſcire ſūt ne aliquæ cauſæ aut circunſtantiæ,ꝑp quas Deus

p̃cepit ſub æterna maledictiōe nos ſtricte penè cogi ad honorē & veneratione timentiū eum,quæ ſi eſſent & nobis manifeſtæ, væhemētius ĩclinaremur ad illud faciendum et obſeruādū,dic obſecro ſi quæ ſint.DA. Scitote tantā eſſe dignitatē,& talem timētium deum, quātā vix poſſet aliq̃s in huius vitæ ſtatu reperire vel magno vł excelſo,& quāuis quilibet poſſit ac debeat timere deum noſtrū,illi maxime credūtur eum timere q ad illi⁹ honorē & ſeruitutē penit⁹ ſunt addicti & deputati,qua excellētia & dignitate maior ſub cœlo inueniri non pōt, itaq; non ĩmerito oĩ honore omniq; veneratione digni reputātur,& haberi debent,qui tāto dño ſeruire voluerūt,vultis.n.videre & acutius trutinari, q̃ ſuprema ſit ſacerdotum dignitas, & q̃ excelſa timentium deum, animaduertite varia & diuerſa q̃ ſunt in terris miniſteria,nulla tñ illi dignitati cōparanda. Excellens ſane dignitas eſt legiſtaꝝ,q ſuis legib⁹ orbem terraꝝ gubernant,pacem & vnitatem cōgregant & conſeruant. Magna eſt medicoꝝ excellentia qui corpora humana ab infirmitatibus liberāt, & ſua prudentia à grauioribus p̃ſeruant.Non parua eſt philoſophoꝝ excellentia q naturalium rerum ꝓprietates conſyderāt,& naturæ ſecreta acutiſſime rimātur.Clara eſt excellentia metaphyſicoꝝ qui ſubſtantiaꝝ ſepa ratarum ꝓprietates ſpeculātur,in quibus aliqualis humana cōſiſtit beatitudo,& ad alterā via naturali attingere non potuerunt.Quid dicā de præſtantia aſtrologoꝝ & mathematicoꝝ,qui curſus ſtellaꝝ, magnitudinem corpoꝝ cœleſtium atq; elementoꝝ ſpeculant, ꝓportiones & coniunctiones metiuntur, quāta eſt di

Diligēter nota quanta ſit excellentia ſacerdotalis.

Nota de variis & diuerſis creaturarū dignitatibus.

gnitas angelorum,archangelorum,tronorum, q ſint dominationes,poteſtates,cherubin,atq; ſeraphin,qui amore ardenti diuinã eſſentiam contemplãtur, qs eſt q neſciat?inter has oẽs dignitates digniorẽ non ĩueni neq; ſublimiorẽ q̃ſ ſit dignitas timẽtium deum, & eorum p̃cipue q ad ei⁹ miniſteria cultum & gloriã addicti ſunt & deputati,quos dicim⁹ſacerdotes,ſileat bñdicte fili, ſileat oĩum huius ſæculi dignitas,ſileãt barões, quieſcãt comites,taceant marchiones,conticeant duces,principes qeſcant,nõ audiãt reges,aut Ĩpatores dicere quicq̃ſ,obmuteſcant alij, ſi qua fuerint in dignitate poſiti,qñ ſacerdotalis dignitas, & præſertim timẽtium deum oẽs alias excellit & ſuperat,hec eſt vna inter alias & prima dignitas deũ timentiũ ſacerdotum ad cœleſtia ſacra pertractanda veniẽtium, ò ſacerdos ſi volueris cœlo℞ altitudinem contemplari altior es, ſi ſolis pulchritudinem pulchrior es,ſi diſcretiones angelo℞,diſcretior es, ſi omnium domino℞ dignitates, cõparare volueris,dignior es,& ſolo tuo creatore inferior es. Sed qm̃ quæris ſint ne aliquæ cauſæ & circũſtantiæ pp quas deus noſter ita ſtricte p̃cepit nos velle venerari timentes deum,dicimus multas eſſe cauſas ad venerãdum & honorãdum timẽtes deum,nos oĩo inducentes,& potiſſimum tres reſpiciendas ducimus, quarum prima dicitur. Ratio ordinis. Secunda rõ dominationis. Tertia ratio ptãtis ſiue virtutis. Dicimus primo,q; timentium deum dignitas, & co℞ maxime qui ſunt ad eius ſeruitutem & miniſterium deputati & ordinati vt ſunt ſacerdotes, eſt dignior oĩ dignitate ſub ſole habita,& q̃ haberi poſſit,& Primo rõne ordinis,vñ

Dignitas ſacẽdotalis oẽs mundi dignitates ſuperexcellit.

nis,vñ(vt bene noſti) clarꝫ eſt apud omnes ſapientes. Cuius finis eſt melior,ipſum quoqꝫ melius eſt, hoc eſt quãto magis res aliq̃ ad nobiliorẽ finẽ ordinaẗ, tanto magis ipſa eſt nobilior & excellentior. Si quæras ad quẽ finẽ ordinãtur mũdanæ dignitates & dominationes.Inuenies profecto poſt longũ tuæ mentis ratiocinïũ,vt mundus bene regaẗ,& in pace guberneẗ,hic ẽ finis illarꝫ. Finis aũt ſacerdotũ timẽtium deũ quid eſt aliud q̃ꝫ circa animã,gratiã,& gloriam,nõ ſunt ſacerdotes à Deo miſſi niſi ad aïarũ curam, & ad adminiſtrandã,introducendã,& conferẽdam illis gratiam,et ad gloriam ſempiternã, hoc eſt principale obiectum ſacerdotis deum timentis.Quare ſi quanta eſt dignitas finis,tanta eſt excellentia illius q ordinatur ad finẽ, & finis iſte trãſcendit,excellit,& ſuperat oïa, ergo ſequiẗ ꝙ ſacerdotũ dignitas debet & meretur venerari ſup oẽs hominum dignitates. Nãqꝫ ſi volueris animã vnam aut vnum gloriæ gradum q̃ non eſt niſi gratia cõſumata,cũ oïbus huius mũdi bonis cõparare,abſqꝫ oï cõparatione dices illa eſſe nulla, patet igitur ꝙ timentes deum,& ad illius ſeruitia conſtituti rõne ordinationis maiori veneratione ſunt digni, quam quælibet huius mũdi dignitas. Scđo timentes deum, & illi ſeruientes ſunt maiori honore digni qbuſcunqꝫ alijs in quauis dignitate poſitis. Ratione dñationis,nã ſingula ſingulis cõparantes timentiũ deum et illi ſeruientium,& p̃ſertim ſacerdotum dignitas, maior eſt omni alia dignitate mundana,& p̃ſtantior. Etenim ſit ſummus ſacerdos in lege noſtra,vel ſumus chriſtianorum põtifex,& viciſſim impator totius chriſtianæ fidei,du-

Multæ ſunt cauſæ q̃ inducunt nos ad ſacerdotes uenerandum.

Finis legum eſt ut mund' bene regaẗ.

Quid ſit finis ſacerdotis.

NN

bitandum eſt minime ſummum ſacerdotē aut pontifi cem,q caput eſt oīum fidelium timentium Deum di- gniorē eē. Nam corpus myſticum fideliū debet vnū habere caput,& nō duo,aliter eſſet mōſtruoſum, tum qa vicarius eſt ſummi Dei in terris,& quēadmodū eſt vnus Deus,ita nō niſi vnus eſt illius vicarius, & habet plenitudinē ptātis habensq; vtrūq; dñium ſpūale ſci- licet & tēporale,hñs poteſtatem īter electores diſcor dantes eligere impatorem,qa iurat impator ſibi velle obedire,nā pōt illum deponere,multaq; alia ſunt in il lius ptāte quæ breuitati ſtudens dimitto. Ex quibus fa cile colligi pōt pontificē ſummū eminentioris digni- tatis eſſe q̄ȝ imperatorem quemlibet, & ex cōſequenti qlibet ſacerdos timens deum,cum eiuſdem ſit dignita tis ſaltem potētia remota, eſt maiore dignus honore quocūq; alio in mundanis cōſtituto,patet igitur quā- tæ dignitatis & honoris ſit ſacerdos vel timēs deum. Tertio timentes deum & illi ſeruientes maiorem de- bent aſſeq honorem & reuerentiā, rōne poteſtatis & virtutis, hinc effectum eſt vt ſpūs ī pſalmo noſtro lo- cutus ſit,dicēs. Thron⁹ eius ſicut ſol in cōſpectu meo, & ſicut luna pfecta in æternū & teſtis in cœlo fidelis. Quid eſt q̄ mouerat ſpiritū ſanctum dignitatē ſacer dotis vt ſoli cōpareret niſi aliquod magnū fuiſſet my ſterium, pōdera fili tua ſapientia verba in pſalmo di- cta,thronus eius ſicut ſol. Nō potuit non hæc verba ſpūs ille intonare,qbus dignitatē illā ſoli voluit com parare. Satis certum eſt ſolē oībus cœli luminaribus eſſe maiorē quātitate,dignitate,& claritate. Sic digni tas ſacerdotalis magnitudine, dignitate, & claritate,

Summus pō tifex ī multis excedit impe ratorem.

oēs alias & excellit & ſupat, ſicut.n.ſol lux eſt vniformis illuminās, qm̄ virtutem habet illuminādi q in ſuo lumine nullatenus deficit, q̄ʒuis interpoſitione lunæ videatur q̄nq; lumen illius auferri, ita ſacerdos in anima ſua virtutē habet illuminatiuā ſcilicet characteres nūquā illi deficientes cuius vigor tātus eſt vt à nulla poſſit auferri creatura, niſi Deus ipſe ſua oīpotentia pōt illam annihilare, qui ſua potentia voluit virtutem illā in aīa ſacerdotis creare. Et quēadmodum non poteſt ſol in ſuo lumine deficere, ſic nec ſacerdos in ſua poteſtate, poteſt tñ q̄nq; per interpoſitionem lunæ oppoſitum videri, eſſe tñ minime pōt, imo ſacerdos ſuſpēſus licet ſit & excōicatus, degradatus à ſupiori (vt bene tenent chriſtiani) ſi rem ſacrā celebrauerit vere cōficit, dūmodo cōſecrationis verba recta celebrandi intentione ſup debitam materiā proferat, & ideo ſpūs ſanctus bene. Thron⁹ eius ſicut ſol in cōſpectu meo. Habet & ſecūdo ſol virtutem renouatiuam. Nam poros terræ aperit, & virtutem latētem in radicibus ad actū producit, terræq; ſuperficiem herbis & frondibus renouat & reueſtit, ex quo fit vt illius virtute ad intima quæq; penetrante, quod antiquatum fuerat anni tēporibus in pulchritudinem reducatur & renouetur. Pariter & ſacerdotū dignitas terræ poros aperit, hoc eſt corda hominis qui quidem terra eſt, & virtutem operandi quæ iam latebat ad actum producit, & ſuperficiem terræ, hoc eſt conſcientiæ terreni hominis, herbis frondibus & floribus ornat et reueſtit, ideſt virtute ſacerdotali renouātur virtutes, & merita iam mortua inſtaurantur, & noua gratia adornantur.

Characteres non poſſunt auferri niſi à ſolo Deo.

Sacerdos depoſit⁹ poteſt conſecrare.

Quid ſacerdos ī anima noſtra facit.

Ad quid ſacerdotis dignitas ſe extendat. Cap.7.

SALO. Dubitat hic ſocius meus, & id intelligere ambo deſyderamus, nunqd poteſtas & ſacerdotum & dignitas tanti ſit, vt ptãtem obtineat gratiæ iã amiſſæ aut renouãdæ aut recuperandæ, cũ videatur eẽ effectus immediate æterni & ſola potẽtia ĩfinita põt aliqd de nihilo ꝓducere, vt noſtra lex tenet. DA. Tãta eſt ſacerdotis dignitas ſup gratiã amiſſam quanta nec angeli, aut archãgeli, neq; throni, neq; alicuius alterius creaturæ, quacunq; dignitate alia munitæ, qm̃ ſacerdos poteſt concurrere ad amiſſam gratiã non effectiue cũ ſit ſolius dei effectus (vt dixiſti & bene) ſed inſtrumentaliter & vt cauſa coadiuuãs ad gratiam. Nam per ſolam attritionẽ remiſſam q̃ ex ſe non eſſet ad gratiam ſufficiens, per confeſſionis ſacramentum à ſacerdote adminiſtratum, in vltimo inſtanti recipit gratiã, quã ex illo actu imperfecto minime meret, & hoc eſt quia huius ſacramenti ſuſceptio, eſt efficax diſpoſitio & neceſſaria ex diuino inſtituto ad gratiæ ſuſceptionẽ, ꝑpea ſpũs ſanctus dixit, thron⁹ eius ſicut ſol &c. Habet & tertio ſol virtutem nutritiuã, radius enim ſolaris ſubintrans plãtaꝝ & ſeminũ radices, ſuo calore humiditatẽ terræ diſſoluit, & virtute attractiua ſibi propria ꝙ radicibus & ſemini ſimile eſt, ab illis attrahit & ad nutrimentum terræ naſcentium cõuertit, ſic ſacerdotis dignitas deum timẽtis fidelium animas ſacræ ſcripturæ pabulo & cibo ſuauiſſimo nutrit et paſcit, ſic à deo eſt impoſitum, & ſic ordinatum, vt ſacra ſcriptura teſtatur, non in ſolo pane viuit homo, ſed in

Nota qño ſacerdos pt cõcurrerẽ ad grẽ recuꝑationẽ.

Sacra ſcriptura pabulũ eſt animæ.

omni verbo diuinæ ſapiētiæ & ſcripturæ ſanctæ. Nec mirum videri debeat, namq; ſicut corpus materiali ci bo nutritur. Sic mortalium anima verbis paſcit̃, q̃ de ore ſacerdotis tanq̃ de inſtrumēto dei ꝓcedunt, q ex amore intimo & ineffabili charitate per os illius loq; tur, ſunt mirum in modum veneratiõe digni, & ꝑpea ſpūs ſanctus dixit thronus eius ſicut ſol &c. Quarto ĩ eſt ſoli virtus inferiorū conſeruatiua, etenim elementa ꝑꝑ contrarietatem quam habēt & mutuam repugnā tiam, ſeipſa deſtruerent, niſi per ſolis virtutē conſerua rentur, & in eſſe debito ſaluarentur, pariter ſacerdotis deū timentis dignitas, virtutem habet conſeruatiuam, & per illorum orationes ſanctas, mūdus ipſe à multis periculis liberatur, ô quoties diuina ira per orationes ſanctoꝝ eſt placata, vnde ꝓpheta dixit. Inter veſtibu lum & altare plorabant ſacerdotes & miniſtri dñi di centes. Parce dñe parce populo tuo, & ne des hæredi tatem tuam in perditionē, ſunt oı̄no eius familiares & miniſtri ad illius cultum deputati, & ꝑpea ꝑ os meum dixit. Nolite tangere chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. Et iterum ego dixi dij eſtis & filij excelſi oēs. Sunt vt bene intelligitis dei filij ſacer dotes per adoptionis gratiā & diuinoꝝ adminiſtra tionem. Quid eſt enim ſacerdos vt nomen eius ſonat? niſi ſacra dans vel adminiſtrās, aut ſacer dux apđ prio res & maiores noſtros duces appellabantur, & ꝑ eoꝝ orõnes ſæpiſſime deus eſt recōciliatus, & quēadmodū elemēta ꝑꝑ eoꝝ repugnantiā fuiſſent in cōfuſionē illā ātiquā q̃ dixere chaos conuerſa, niſi fuiſſet ſolis virtus cōſeruatiua. Sic mūdus ad ꝑniciē fuiſſet ꝑductus ſæpe

Mundus per oratiões deū timētiū ſæpe liberatur.

Quid ſit ſace dos.

pp ſeditiones,odia, & inteſtina bella, niſi per ſanctas orationes ſacerdotum timentium deum & illum placantium fuiſſet conſeruatus & renouatus. Merito igitur thronus eius ſicut ſol in conſpectu &c. Quinto ē in ſole virtus diſcretiua. Nam colores & rerū ſpēs atq; figuræ quæ ī tenebris ſunt cōfuſæ p ipſius ſolis radios diſcernuntur. Sic per ſacerdotis virtutem peccatorū aīæ quæ in tenebris erant, & mortis obſcuritate p ſacerdotis ptātē & virtutem & irradiationem inter ſe diſcernuntur, & ſicut in noſtra lege ſacerdotis officium erat de lepra corporali iudicare, cuius iudicio mūdus vel īmundus habebatur. Ita inter chriſtianos ſacerdotis eſt de lepra hoc eſt de peccato mortali vel veniali iudicare, cuius iudicio mundus vel īmundus, iuſtus vel iniuſt⁹ qlibet exiſtimat. Merito igit thronus ei⁹ ſicut ſol in cōſpectu meo, & digni reuerētia ſūt et honore.

Sacerdotis officio qlibet iudicatur mūd⁹ uel īmundus

De claui ſacerdotali. Cap. 8.

CALO. Valde durum mihi & mirum videtur, quod eſt modo dictum, īmo blaſphemia apud nos videtur eē. Nā abſoluere à peccato videtur īmediate ad ſolum deū pertinere, qūo ergo euāgelicus ſacerdos poteſt ab illo abſoluere, immo videtur magis eſſe contra eorum doctrinam, quæ de meſſia eorum dicit. Claudit & nemo aperit, aperit & nemo claudit. Et iterum in eorum codicibus inuenitur. Nemo abſoluit, niſi columba vel membra columbæ, ideſt Chriſtus vel mēbra eius, ergo malus ſacerdos nō

Obiectiō notabilis.

pōt abſoluere vel ligare,& tñ eſt ſacerdos, hoc cōtra dicit tuis ſuperius dictis. DAV. Quāto magis credo tuis q̄ſitis oportunam rñſionem dediſſe, & īdubitatis atq; propoſitis mētem veſtram reddidiſſe quietam, tāto magis benedicte fili me inquietū reddis, non immerito te vulgus ſapientem & ipſi ſapientes appellant, moueris.n.nō ſine rōne,& intellectus perſpicacia, tuæ ſapiētiæ plena. Et teneor & volo tibi ſatisfacere, vt patrem decet filio in cūctis præſertim honeſtiſſimis morem gerere, audiamus ſi placet, quid ipſi ſentiant ſacerdotes,& pro difficultatis motæ intelligentia dicunt eſſe notandum. Q đ ptās iudiciaria iudicandi ſentētiādi & abſoluendi pōt intelligi tripliciter ſcđm eos. Primo ſimpliciter principalis. Secundo modo p̄excellēs & non principalis. Tertio particularis & non præexcellens neq; principalis. Primo modo dicunt ſoli deo cōpetere duplici ratione, primo quia ipſe ex ſe ſolus ē iuſtus, immo ipſa ſumma iuſtitia. Prima aūt iuſtitia nō poteſt cōpetere niſi prīo iuſto, quia iudicium non pōt eſſe perfectum niſi ſit iuſtum, primū aūt iudiciū oportet eſse iuſtiſſimum & ita primi iuſti. Secundo, q̄a iudicare eſt præſidentis, primus aūt præſidens non poteſt eſse niſi ſolus Deus, vnde ſicut nō poteſt alijs cōicare potentiam, ita nec primā potentiam. Secunda aūt potentia ptās ſiue clauis.ſ. præexcellens pōt intelligi quātum ad duplicem præeminentiā, vna eſt in vniuerſitate iudicandaꝝ cauſaꝝ, alia eſt ī firmitate ſñiæ definitiuæ,& hoc modo ſcđm eos cōuenit Meſſiæ. Nā Chriſtus ſiue Meſſias ab inſtanti ſuæ cōceptionis cognouit merita & demerita oīum q̄ ſunt cauſæ p̱ quas cœ-

Ptās iudicandi p̄t intelligi tripliciter.

Ptās ſimpliciter principalis competit ſoli deo.

Ptās p̄excellēs competit ſoli Chriſto.

Quæ ſūt cāæ aperiendi uel claudēdi cœlum.

lum eſt claudendũ vel aperiendum, & ẽt Meſſias ha‐
buit voluntatem inſeparabiliter & ĩmutabiliter cõfor
mem volũtati diuinæ, nõ ꝙ repugnabat ei poſſe pec
care quantum erat ex parte humanitatis ex aliqua ra‐
tione ſibi intrinſeca, ſed pp vnionem humanæ naturæ
cũ natura diuina, & ab inſtanti ſuæ conceptionis fuit
beatus, & Deus æternus ſic determinauit velle cõcur‐
rere ad actũ beatificũ, ꝙ nunq̃ vult cõcurrere ad op‐
poſitũ, ꝓpter primum. ſ. notitiam oĩum cauſarũ iudi‐
candarũ, poteſt in oĩbus cauſis ſnĩare, ꝓpter ſecũdum
ſnĩa ſua eſt irreuocabilis, ꝓpterea talis poteſtas iudicã
di non poteſt eſſe in eccleſia militanti. Tertia vero au
thoritas. ſ. quãtum ad cauſas iudicandas, & ad ſnĩam
ferendam. ſ. quæ aliquando eſt reuocabilis poteſt cõ‐
ferre alicui ĩ eccleſia militanti, nam poteſt in illa cau‐
ſas noſſe, & ĩ illa ſecundũ legẽ iudicare. Et ex hoc pa
tet ſcd̃m eos rñſio ad tuas obiectiões. Nam licet po‐
teſtas ſententiandi, iudicandi, & abſoluendi, prio mo‐
do dicta cõpetat ſoli Deo, tamen potentia iudicãdi,
ſententiandi, & abſoluendi, tertio modo dicta poteſt
cõpetere eccleſiæ militanti, & per cõſequens ſacerdo‐
ti. Et ad illud cum dicitur id eſſe contra eoꝝ ſcriptu‐
ras, quæ dicunt. Claudit & nemo aperit, aperit & ne‐
mo claudit. Reſpondent id dictum eſſe de ptãte ſecũ
do modo dicta, quæ non cõpetit niſi tm̃ Meſſiæ ſecũ
dum eos, quia nullus viator perfectam habet notitiã
meritoꝝ & demeritorũ oĩum quæ ſunt cauſæ aperien
di vel claudendi cœlum, ſed tm̃ cõpetit Meſſiæ q oĩa
nouit vt dictum eſt, & ſic patet ad primam. Cum au‐
tem dicitur ꝙ ſolus colũba ideſt Chriſtus, vel mẽbra
colũbæ

Ptãs particularis reuocabilis cõpetit eccleſiæ militanti.

Per membra colũbæ fit digne remiſſio ſed per alios indigne.

columbæ poteſt abſoluere, ergo malus ſacerdos ab-
ſoluere non poteſt, & ꝙ hoc repugnat ſuperioribus
dictis. Reſpondent ꝙ per columbam & eius mẽbra
fit tantum digne remiſſio peccatoꝝ, fit tñ per alios nõ
tñ digne vel recte, quia licet abſoluat, tñ ipſe peccat
mortaliter, cum ſit in peccato mortali & ſacramenta
miniſtrat. Sexto cõparat ſacerdotis dignitas ſoli, ꝑ
virtutem vnitiuam. Nam queadmodũ ſol vnit & con
ciliat & planetas concordat in ſuis effectib9. Atq; cõ
ciliat contraria elementa, cũ ſit ſol mediator inter pla
netas, quia ad armoniam cœleſtem perficiendam hoc
facit ſol in ſuo circulo, quod facit media cordula in iſ-
ſtrumento muſico. Ita ſacerdos timens deum, ſua ptã-
te vnit, conciliat, & cõcordat peccatorem, qui à Deo
iam receſſerat ꝑ confeſſionis ſacramẽtum, & concor
dat in effectibus ſuis, operatio. n. ſua nõ erat Deo gra
ta in ordine ad æternam vitam, ſed ſacerdotis Deum
timentis virtute facta ſunt opa illius deo grata, & quẽ
admodũ inter planetas ſol eſt medius, ſic ſacerdos in-
ter Deum & peccatorem, ſicq; extremũ quod eſt pec
cator, per medium reducitur ſcilicet ſacerdotẽ, ad ex-
tremũ ſummũ. ſ. deum, ſatis conſtat his dictis, ſacerdo
tes dignos eſſe reuerentia & honore, vt bene ſpũs ſan
ctus vult, thronus eius ſicut ſol &c. Accedit ad hoc di
cẽdũ ſolem habere virtutem ĩmutatiuam, ordinatiuã,
& diſtinctiuam, quæ qdem ſimilis eſt Deo ſeruiẽtium.
ſol etenim percurrens ſigna auſtralia breuiores efficit
dies, aſcendens vero ad ſeptẽtrionalia longiores effi-
cit, & dies ipſos immutat. Et ꝑpea ſcd̃m diuerſas ſolis
diſpoſitiones, dies varias & diuerſas recipit ĩmutatio-

Sacerdos me diator eſt iter deũ & pecca torem.

nes,primo namq; diei tempore & in prima parte ſuæ quadræ lucet magis q̃ ferueat,in meridie vero feruet, ſed in vltima quadra occidentis,hoc eſt in veſpere,& pallet & tepet magis,eadem rōne ſacerdos Deum timens,virtutem habet immutatiuā,cōmutat.n.ex pœna æterna peccatorem in tpalem, & de infinita ad finitam,habet etiā virtutem ordinatiuam,qm̄ peccatorem ipſum ordinat, & inſtruit ad vitam æternam, & ſi recte determinat erit ratum & coram Deo determinatum,vnde in illo inſtanti in quo abſolutionem a ſacerdote peccator recipit ab illo vīculo liberatur,quo ad pœnam æternam erat obligatus & cōmutatur in temporalem pœnam , quod apud chriſtianos potiſſime verum eſt qui vere dicunt Meſſiam aduenille, & quēadmodū ſol aſcendens aut deſcendens p varios Zodiaci grad⁹,& auget & diminuit dies,ſic ſacerdos deū timēs clauiū authoritate dum ſuper peccatorē aſcendit per abſolutionem diminuit pœnam infinitam,in temporalem cōmutando. Cum autē deſcendit ideſt negat abſolutionem,pœna illa maior efficitur intenſiue,& dignus morte æterna iudicatur īfœlix peccator, & ꝑpterea digni ſunt omni reuerentia timentes deum ſacerdotes,hinc ſpūs ſanctus,thron⁹ eius ſicut ſol &c. Poſtremo habet illa mundi candela ſol ipſe virtutem viuificatiuam,quam & deum timentes & illi ſeruiētes, ſacerdotio donati præſertim habere videntur,iam ſatis claret nihil poſſe viuere animalis vita vbi ſol non attingit vel virtus eius. Vnde inter planetas oēs ad viuificationē maiorem animalia maxīe diſponit , ſic ſacerdos cuius virtus fuerit amota oēm abſtrahit vitam.

Nota de authoritate ſacerdotis commutandi pœnas.

Sacerdos cōmutat pœnā æternā in pœnā tēporalē.

Sol habet uirtutē uiuificatiuam.

ſpūalem,vel vbi virtus eius attingere non poteſt,ſpūaliter viuere nemo pōt,ſicq; inter oēs creaturas ſua virtute maxime diſponit ad gratiam,quæ vita dicitur animæ & ſpūs,vides fili benedicte quāta ſit ſacerdotis & Deum timentis dignitas, & quāta veneratione digni ſunt & honore qui ad curam animarꝝ & regimē ſunt ordinati,qui dei optimi & maximi facti ſunt vicarij & delegati,qui quo ad animam à Deo ſunt illumīati, in quorꝝ virtute & ptāte hominum cōſciētiæ diuina gratia interueniente ſunt repoſitæ & collocatæ,qui & ſacræ ſcripturæ pabulo animas cibant & ſuſtentant,qui à multis periculis & ab ira dei ſuis ſanctis oratiōibus ſæpiſſime liberāt,qui per eorum poteſtatem iuſtos ab iniuſtis diſterminant,& peccatores p ſacramenta deo vniunt & cōſociāt,qui opera hominum deo grata faciunt,& æternam pœnam in temporalem cōmutant, & à vinculo æternæ dānatiōis abſoluunt, & p gratiā animas viuificant,ſunt & dei filij ſpecialiter electi,ſunt deo gratiſſimi,& in ſupremo ſtatu repoſiti, & ad tam alta myſteria facienda conſecrati,& quid amplius dici poſſit?qñ poſt meſſiæ aduentum panis ſubā & vini eorū oblatione ſancta tranſubatur in ſubam corporis meſſiæ & ſanguinis?hoc eſt qđ ſpūs ſanctus per os meum dixit in pſalmo.Erit fermentum ſiue placentula in terra in ſummis montium,hoc eſt in capitibus ſacerdotū tpe meſſiæ,quod doctores noſtri diuino ſpū illuſtrati de ſacramento panis & vini quod offerunt ſacerdotes meſſiæ tpe bene expoſuerunt,quanta eſt igiť nobilitas,quanta dignitas,quantūq; donum eſt ſacerdotibus à deo datum, quos præpoſuit & præeſſe vo-

Quāta ſit ſacerdotis dignitas.

luit oı̃bus terræ principibus,ı̃mo parua loquor oı̃bus angelorum ordinibus,ſicut .n. non angelos ſed ſemẽ habraæ apprehendit ad faciendam redemptionẽ, ſic non angelis ſed ſacerdotibus reliquit ſui corporis & ſanguinis ſacramẽtalem diſpẽſationem,ò veneranda ſacerdotum dignitas in quorum manibus dei filius velut in vtero virginis ı̃carnatur,ò cœleſte ſacerdotum myſterium per quos deus æternus tanta myſteria operatur,de quibus angeli admirãtur,diabolus contremiſcit,& oı̃s humana celſitudo venerari apprime tenet.

Pars Nona de iuramento,quot & quibus modis committitur.

יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל
צֶדֶק ׃ וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ ׃ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ
רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי
יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר ׃ Hoc eſt

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo?aut quis reqeſcet in monte ſancto tuo? Qui ingrediť ſine macula,et operatur iuſtitiã. Qui loquitur veritatem in corde ſuo. Qui nõ egit dolũ in lingua ſua.Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobriũ non accepit aduerſus proximũ ſuum. Qui vilis reputatur in oculis ſuis, & abominatur ſeipſum. Timentes aũt dñm glorificat ſiue honorat,& nũc bone fili addidit. Qui iurat proximo ſuo & nõ decipit, vel(vt textus hebraicus habet.) Qui iurat male & nõ pœnitet,hoc eſt q̃ iuramento aliq̃d promittit ſuo ꝓxi

mo,& non decipit mentiendo,vel q iurat male, & nõ pœnitebit vt veritas tenet hebraica,hoc eſt ille habitabit in tabernaculo meo, ille requiescet in monte ſancto meo,per gloriam æternam in triũphanti eccleſia, vt memini ſæpius ad huius petitionis expoſitionẽ dixiſſe.SALO.Arctiſſima pater benigne videtur, & ẽ via q̃ ducit ad vitam,& pauci ſunt q ingrediũtur p eã, vita hæc mortalium mors eſt,& non vita,miſerijs plena,fragilis,& fallax,laqueis infinitis penè circundata, qs ad tãtam perfectionem peruenire poterit? heu heu deficiunt vires,deficiunt ſenſus oẽs,& potentiæ obſtupeſcunt.Ad hoc tñ vt eius mandata cuſtodire valeãt omnes, oſtẽdas quæſo vt vltimæ poſitionis partes qbus dictum eſt,qui iurat proximo ſuo,& non decipit. DAV. Hoc eſt qui iuramento aliquid promittit ſuo proximo,& non decipit mentiendo.

Quid ſit iuramentum. Cap.1.

SALO.Hæc bene percepimus, ſed horum expoſitionem querimus,qd ſit iuramẽtum de quo locutus eſt Deus in ſua reuelatiõe,& hoc primo. Secũdo qũo proximum decipiendo periurium cõmittitur? Tertio quot modis poteſt hoc peccatum cõmitti,& maxime q̃ȝ graue ſit hoc peccatum? DAV. Adimplebo volũtatem tuã,vt domini volũtas adimpleri poſſit,et ad patriam peruenire ſempiternam.Ad primum dicimus ꝙ iuramentũ eſt aſſertio humani dicti qđ ipſum ſit verũ.Et hoc vltimate, qm̃ finis oĩs cõ Quare datur iuramẽtum.

trouerſiæ eſt iuramentũ.Homo ſciens hoĩem eſſe mẽdacem atq; ignorantẽ,& per cõſequens fallere & falli poſſe,non poteſt adhibere certã fidem dictis ſuis,& ꝓpterea inuentus eſt modus aſſerendi dicta, alterũ in teſtem adducẽdo,qui nec fallere nec falli poteſt,quod fit cum in iurando adducitur teſtis aſſertionis iurãtis, ipſe Deus,qui ſcit veritatem,& mentiri non poteſt.

De iuramenti diſtinctione. Cap.2.

Quot modis cõmittitur iuramentum.

SALO. Quot modis cõmittiť eiuſmodi iuramentum, vt diſtincte innoteſcat? DAV.Duobus modis,primo cõmittitur ſolo ſermone, vt ĩ noſtra lege cũ dicimus Deus viuit. Viuit aĩa mea,vel vt fit à chriſtianis,teſtis ẽ mihi Deus,Deum ĩuoco teſtẽ, veritatẽ dico in Chriſto,per ſacra euãgelia, & multis verbis alijs.Secũdo modo iurari ſolet cum interuentu alicuius ſacræ rei,vt puta cũ in manu ſacerdotis iuratur in noſtra lege,& inter chriſtianos in manu pontificis,aut ſuper euangelia,ſiue ſuꝑ corpus Chriſti,aut crucẽ vt inter chriſtianos moris eſt, abſolutum eſt igitur primum dubium.

De iuramenti modalitate. Cap.3.

Qũo cõmittitur periuriũ.

AD ſecundum cum quæris, quot modis aut quõ decipiẽdo proximũ,cõmittitur periuriũ,ad huius intelligentiam dicimus.Quod oẽ dictum humanũ vel eſt de ꝑteritis & præſenti-

bus,quorũ eſt veritas determinata,aut de futuris,quorum veritas eſt ĩcerta. De primis dicitur aſſertorium, & hoc loquendo de aſſertione affirmatiua & negatiua.In futuris autẽ cum ſit in poteſtate iurãtis dicit̃ eſſe ꝓmiſſorium,& ꝓpterea cum iuramentũ ſit vtriuſq; dicti aſſertio,duplex eſt iuramentũ.ſ.aſſertoriũ & ꝓmiſſorium,& vtrũq; eſt obligatorium.Loquendo igitur de aſſertorio quod fit de præteritis,& de p̃ſentibus,dicimus quotieſcũq; quis iurat aliqd eſſe vel fuiſſe ſic, & illud in veritate nõ eſt, aut eſt oppoſitũ totũ,cõmittit ille periurium.Nã adducit deum tanq̃ teſtem eius qđ non eſt ſibi verum,ĩmo ſcit eſſe oppoſitum.Similiter quoties aliqs iurat hoc eſſe ſic vel fuiſſe licet in veritate ſit,tñ ſibi non conſtat eſſe verum,ĩmo magis credit & adhæret oppoſito,ille periurat. Nam adducit deũ teſtẽ illius quod nõ eſt ſibi certum, ĩmo credit oppoſitum.Quare quotieſcũq; aliqs iurat de re aliqua fuiſſe vel eſſe ſimpľr certa, & tñ eſt oppoſitum ſemꝑ periurat,ducit.n.deum teſtem illius quod nõ eſt verum. Si autẽ loquamur de periurio promiſſorio vel obligatorio,dicim⁹ illud eſſe quadruplex. Doloſum. Incautũ. Coactum. Et carens his tribus conditionibus indebitis. Doloſum eſt qñ quis iurat ſe eſſe facturũ aliqd & in ipſo iuraméti actu intendit oppoſitũ, & non intendit ſe obligare ad illud quod iuratur, vt ſi dixero iuro dare Ioãni decẽ aureos ad menſem, & nõ habeo voluntatẽ dandi, quod dare iuraui, doloſum eſt ꝑiuriũ. Iuramentũ incautum põt eſſe duplex,vel qa tranſit ſuper materiã omnino illicitã,vt ſi quis iurat ſe occiſurꝰ, aut adulteraturum,et tale iuramẽtum non obligat iu-

Nota de iuramento aſſertorio.

Iuramentum ꝓmiſſorium eſt q̃druplex.

Quid eſt iuramẽtũ doloſũ.

Quid eſt iuramentũ incautum.

rantem ad impletionẽ talis iuramenti, ita vt poſt iura tum debeat actum illum adiplere. Alio modo cõmit titur iuramentum incautum quod qdem tranſit ſuper materiã, quæ de ſe eſſet licita, ſed non eſt materia iura= menti licita, vt cum ſi aliqs obiurat opera pfectionis, in hoc. n. ponit obicem motioni ſpũs ſancti, vñ tale iuramentum ſeruare pergit in peiorem exitum. Et iõ poſt actum nõ eſt ſeruandũ quod iuratur, licet. n. abſo lute liceat non facere opera perfectionis, non tñ licet præfixum velle nunq̃ faciendi opa perfectionis, quia hoc eſt habere velle fixum contra motionem ſpiritus ſancti, ſiue Dei, quod idem eſt, in his ergo duobus iu= ramentis ſcilicet doloſo & incauto duobus modis p̃= dictis, patet q́ iurans nõ manet obligatus ad implen= dum quod iuratur poſt iuramẽtum. Poſſet poni aliud iuramẽtum incautum, qñ quis iurat facturum ſe quod facere non poteſt, licet cum iurat putet ſe illud facere poſſe, & de hoc iudicãdum & dicendum eſt, ſicut di= ctum eſt de iuramento in cõi. Nã ſi poſſit in futurum tenetur, ſi nõ poſſit excuſatur. Nunc ad iuramentũ co actum deducentes ſermonem, eſt ſciendum q́ de iura= mento coacto, coactione quæ cadit in cõſtãtẽ virum licet diuerſæ ſint opiniones, ſaluo meliori iudicio dici mus, q́ coactio poteſt capi duplr, primo pro coactio ne abſoluta, qua aliquis totaliter cogitur ad aliquid fa ciendum corporaliter contra voluntatem eius, ſicut il le qui ligatur &c. & ſi tali coactione aliquid facit con tra Deum non peccat niſi animo poſt factum cõſen= tiret, & ſic eſt dicendum q́ ſi quis tali coactione aſtri= ctus periuraret, dummodo non habeat animum per= iurandi,

Nota de iura mẽto coacto

Nota de du= plici coactio= ne.

iurandi,& poſt factum non cōſentit piurio facto non peccat. Alia coactio dicitur conditionalis,qua qs cō gitur vnum de duobus eligere,& hæc non excuſat in peccatis vt ſacri canones volunt & ordinant. Iuramē tum pmiſſorium carens his tribus cōditionibus.ſ.do lo, incautione,& coactione obligat iurātem ad nun quam habēdum oppoſitā volūtatem ei quod iurauit, & licet differat adimplere illud pp circunſtantias pp quas videtur rōnabiliter differendum,non peccat,ſed tunc eſt primus periurus,quando non habet voluntatem adimplēdi illud quod iurauit,quoniam tunc vult Deum primum fuiſſe teſtem falſi.

De periurio. Cap. 4.

MALO. Audiuimus quot modis committit periuriū contra proximū, aut ſe ipſum, dicas rogo eſt ne ſemp periurium peccatū mortale? DAV. Si loquamur de iuramento in cōi,quotieſcūq; aliqs iurat,ſiue in fauorib9,ſiue in odijs de illo cuius oppoſitum magis credit,vel de illo de quo eſt dubius,id eſt q magis aſſentit vni parti q̄ alteri mortaliter peccat,qa adducit Deum tanq̄ teſtē eius quod neutro modo eſt ſibi certū,quod deberet eſſe certum. Et ideo adducere Deum tanq̄ teſtē falſi eſt irreuerentiam Deo facere,vel adducere eū tāq̄ veritatis ignorantē,& ita non oīno ſcientē,vel adducere eum tanq̄ volentem iuſtificari quod falſum eſt, oībus his modis fit deo irreuerentia,& eſt imediate cōtra primæ tabu

Nota de iuramento in cōmuni qñ qs peccat mortaliter.

Iæ præceptum. Non accipies nomen Dei in vanum, & propterea vtroq; modo, ſi ex deliberatiõe fiat, peccatum eſt mortale.

De excuſatione peccati. Cap. 5.

SALO. Nunqd indeliberatio in iurando excuſet à peccato mortali, hoc ſatis mihi videtur durum, ſi toties mortaliter peccat, quoties indeliberate periurat, & quis poſſet (vt vera dicam) tot peccata euitare. Secundo ſi quis adducat deum in teſtem eo modo quo dictum eſt ad aliquid qđ eſſe verum credit, licet non ſit, puta ad aliquid de quo aliquã habet opinionem, & magis aſſentit illi parti pro qua iurat, peccat mortaliter an non? DAV. Ad id quod quæris, an

Quid excuſat in iurãdo ne ſit mortale.

indeliberatio excuſet à peccato in iurãdo, dico ꝙ quãuis aliqui ſentiant ꝙ vnicum periurium leue non eſt peccatum mortale, tñ ex cõſuetudine periurare ẽ peccatum mortale, dicentes habitum generatum ex multis actibus inclinare ad grauiorem actum q̃3 ſint præcedentes, tñ bone fili videtur mihi, ꝙ ſi primus actus ꝑiurandi indeliberate nõ eſt peccatum mortale, nec ſecundus, nec tertius ſimiliter &c. etiam quocunq; habitu exiſtente, nam actus meritorius non minus requirit illud, vt ſit plene humanus, hoc eſt eſſe ex plena deliberatione, & ex toto conſenſu voluntatis, aliter nõ eſſet meritorius, ergo à fortiori actus demeritori⁹ oportet ꝙ ſit magis vel cum maiori deliberatiõe, & pleno cõ=

ſenſu voluntatis,quia deus promptior eſt ad præmiã-
dum q̃ ad puniendum,igitur ſi deus nõ vult præmia-
re aliquam operationem noſtram,niſi ſit ex toto con
ſenſu & plenitudine voluntatis, & acceptare illá tãq̃
vita æterna dignam,igitur à fortiori deus nõ vult pu-
nire aliquam operationem noſtram pœna æterna,ni-
ſi ſit ex perfectiſſimo & toto conſenſu voluntatis, ali-
ter Deus pronior eſſet ad puniendum q̃ ad præmiã-
dum,cuius oppoſitum manifeſte patet, concludendũ
eſt igitur ꝙ ſicut primũ periurium indeliberatum non
eſt peccatum mortale, ſic nec multoties reiteratũ. Eſt
tñ aduertẽdum fili benedicte aliquos promptos eẽ in-
deliberãdo, ita ꝙ habent adeo breuem deliberatõem
ꝙ vix videtur ꝙ ſit deliberatio,nam habent prudentiã
magnam qua prompti ſunt ad deliberãdũ, quaſi in tẽ
pore ĩperceptibili.Ita poſſet aliquis ex habitu oppo-
ſito acquirere facilitatem deliberandi prompte de op
poſito & quaſi in tp̃e imperceptibili,& talis delibera-
tio eſſet ſufficiens ad rõnem peccati,ſicut eſſet ſufficiẽs
ad rõnem meriti. Non igitur eſt diſtinguendum quã-
tum ad rõnem peccati mortalis,inter raritatem & fre
quentiam periurij,ſed inter deliberationem, & indeli-
berationem. Ita ꝙ deliberatio concurrens reddit pec
catum mortale,& hoc ſiue ſemel,ſiue quotieſcunq;, &
indeliberatio excuſat,ſiue ſemel ſiue quotieſcunq;, pa
tet per dicta periurium commiſſum per indeliberatio
nem non eſſe peccatum mortale.

Nota de deliberatione q̃ & q̃ñ ſufficiat ad peccatũ.

De iuramento dubio,ſiue de iuran-
te in dubio. Cap.6.

AD ſecundum quæſitum, an adducens Deum in teſtem modo prædicto ad aliquid quod credit eſſe verũ, licet nõ ſit, puta ad aliquid de quo habet aliquam opinionem, & magis aſſentit illi parti q̃ꝫ alteri pro qua iurat, ſi peccet mortaliter an non? Dicimus, ꝙ ille cui iuratur aut cõcipit ex lege poſitiua vel ex cõſuetudine iuramentum tanq̃ꝫ ſimpliciter aſſertiuum iurat, aut non tanq̃ꝫ ſimpliciter aſſertiuum, ſed tanq̃ꝫ probabiliter inductiuũ ad credendũ iurato. Primo modo dico ꝙ iurans qũocunqꝫ dubiũ, hoc eſt quod non eſt ſimpliciter certũ mortaliter peccat, quia ad confirmandum illud quod aſſerit ſimpliciter eſſe certum & verum inducit Deum teſtem. Cum tñ illud non ſit ſimpliciter certum. Et ſic debent intelligi oĩa iuramenta illorũ qui iurãt in iudicio, per quorũ teſtimonia conſueuit ferri ſnĩa, qualis non deberet ferri niſi illud eſſe ſimpliciter certum & verũ, verbi gratia ſnĩa mortis non debet ferri, niſi pro crimine certo, igit᷑ iurans illũ criminoſum, cũ non ſit certus de hoc, quantumcũqꝫ coniecturet eum eſſe talem probabiliter, & iurans hoc in tali foro, vbi ex lege poſitiua, vel ex cõſuetudine ſequitur condẽnatio ad mortem, peccat mortaliter. Similiter in foro quocũqꝫ vbi ex hoc ꝙ aliquis conuincitur per iurantes condẽnatur vt reꝰ ſimpliciter, ibi.n. non tantũ fit irreuerentia nomini domini cõtra præceptum primæ tabulæ, ſed etiam quid pernitioſum, quia nociuum proximo. SALO. Videt᷑ hoc eſſe vtile reipublicæ. Nam mali puniuntur & boni exaltantur, aliter nimis præ multitudine malorum

Nota qñ qs peccat mortaliter in iurando quod ſibi non eſt certũ

Obiectio.

eſſemus oppreſſi,& ideo videtur illos non peccare ſi impij vel mali per hãc viam & modũ puniant. DA. Recordare fili ꝙ ꝑ os tuũ Deus locutus eſt,& ad hoc rñdet dicens,iuſte quod iuſtum eſt exequeris, ſunt enĩ quædam mala q̃ nõ ſunt ꝑ hoĩes punienda,ſed vltioni diuinæ relinquenda,puta oĩa illa quæ homo vt hõ non põt ſufficiẽter ſcire,& de q̄bus ſufficienter nõ poteſt docere veritatẽ,eo modo quo doceri deberet,ad hoc ꝙ iuſte ferretur ſnĩa debite punitiua. Nec in iſtis culpabiles ſunt ſoli teſtes,ſed etiã iudex.Si aũt lex poſitiua vel ex cõſuetudine habeatur, ꝙ iurans nõ teneẽ deponere de certitudine,ſed tantũ de credulitate,quia iuramentũ habetur pro credito,non aũt ſimpl'r certo, tunc iurans non peccat,dũmodo ex ſignis ꝓbabilib⁹ cõiecturet magis partẽ illã q̃ȝ alteram, vt ſacræ leges teſtãtur. Et in collegijs,& ciuitatibus,& religionibus ſeruatur qñ fit aliqua electio, & teſtes examinantur cũ iuramẽto de idoneitate electi,qui oẽs iurant per quãſdam coniecturã,& ſic non peccãt,ſi ita tenent & credunt,licet aliter accideret. SALO. Quoties dixim⁹ nos breuiora rñſa tua & dulcia deſyderare cũ breuiora facilius memoria cõtineanẽ,breuiora ſi placet expectamus hæc dicta. DAV. Et breuius dicã & facilius, ſic ꝙ ille q iurat de aliquo ſimpl'r aſſertiue, & tñ illud tale non eſt ſic verum,talis eſt ꝑiurus,& peccat mortaliter adducendo deum teſtẽ alicuius quod dicitur eſſe ſimpl'r & certiſſime verum,et tñ non eſt,& maxime q͂a à iudice ſic verba accipiuntur.Si autem iurat & ſuum iuramentũ non accipiẽ pro vero ſimpl'r, ſed tãtum cõiecturaliter,& ille q iurat ſic exiſtimat & coniecturat

Iurãs ſimpliciter eſſe uerũ & mentiẽ peccat mortaliter & eſt periurus.

eſſe,& pro ſacramento per coniecturã habetur, tunc nõ peccat ſic iurãdo. SALO. Oĩa plene intelleximꝰ & diſtincte,ad reliqua cõuertatur ſermo noſter,de aſſertiuo & ꝓmiſſorio. DAV. Si de aſſertorio iuramẽto loquamur,dicimus ſicut ſupra diximus in iuramento cõi,quod ſi iurat de aliquo fuiſſe vel eſſe vel ſimpl'r ſeu falſum,& tñ non eſt,ſiue iurat aſſertiue, & tñ dubitat,vtroq; modo piurat & peccat mortaliter. Si autẽ loquamur de iuramento ꝓmiſſorio, & primo quantũ ad iuramẽtum ꝓmiſſorium doloſum,qñ.ſ.iurat aliqd ſe eſſe factuꝝ,& tñ habet oppoſitum in ipſo actu iurãdi,peccat mortaliter, quia adducit Deum tanq̃ teſtẽ ſui ꝓpoſiti de aliquo implendo,cum tñ intẽdat oppoſitum. Si autẽ loquamur de iuramẽto promiſſorio incauto primo modo,qđ.ſ.tranſit ſuper materiam omnino illicitam,vt ſi quis iurat ſe occiſurũ,ſeu adulteraturum,ſi qñ iurat habet intentionẽ nõ implendi illud, peccat mortaliter,quia deum adducit in falſi teſtimonium,ſi etiã habuit talẽ intentionẽ adimplendi peccauit mortaliter,quia velle peccare mortaliter,eſt peccare mortal'r,talis igitur in ipſo actu iurandi oĩno peccat mortaliter,verũtamen poſt iuramentũ non debet actum illũ adimplere, qm̃ peccatũ peccato nõ debet addere. Non.n.quia iurauit illicite, fit vlli licitum qđ prius fuerat illicitum. Si loquamur de iuramẽto promiſſorio incauto ſecundo modo ꝙ tranſit ſuper aliquam materiã,quæ de ſe eſſet licita,ſed nõ eſt materia iuramẽti licita,vt quis obiuret opera perfectionis, in hoc ponit obicem motioni ſpũs ſancti,vnde tale iuramentum ſeruare vergit in peiorem exitũ,& ideo poſt

Nota qñ qs in iurõ aſſertorio piurat & pecat mortaliter.

Nota de iuramẽto ꝓmiſſorio qñ qs periurat.

Nota de iuramẽto ꝓmiſſorio icauto qñ ſit pctm̃ mortale.

Nota qñ iurans non manet obligatꝰ poſt iuramẽtum.

actum non eſt obſeruandū quod iuratur, licet.n. abſolute nō facere opa perfectionis liceat, non tñ licet habere fixū velle nunq̃ꝫ facere opera perfectionis, quia hoc eſt habere velle fixū contra motionē ſpūs ſancti, in his duobus iuramētis. ſ. doloſo, & incauto, duobus modis prædictis patet q̃ iurās non manet obligatus ad implēdum quod iuratur poſt iuramētū, ſed in actu iurādi peccauit mortaliter. Poſſet poni aliud iuramētum incautū qñ aliquis iurat ſe facturū aliqd quod nō poteſt facere, licet quum iurat, putat ſe poſſe illud facere, & quātum ad hoc iudicādum eſt ſicut de iuramēto in cōi, quia ſi poſſit in futurū, ſi nō, excuſatur in fauorem. Si loquamur de iuramento coacto coactione, q̃ poſſit cadere in cōſtantē virum, diximus ſi recte meminiſti ſi coactio ſit abſoluta, qua qs totaliter cogit̃ corporaliter ad aliquid faciendum, ſi aliquid facit conſtrictus tali coactione, dummodo non conſentiat, ſic nō peccat cōtra Deum, ſi vero coactio ſit cōditionata, qua qs cogit̃ vt de duob⁹ vnū eligat, hæc coactio non excuſat à mortali in peccatis, ſi illa opera materialiter ſit peccatum mortale. Si vero de iuramento ꝓmiſſorio dicamus, quod quidem caret his tribus circūſtantijs, dolo, incautela, & coactione, obligat iurantē ad nunq̃ꝫ habendum oppoſitam voluntatem ei quod iuratur. Et licet differat adimplere illud ꝑ circunſtantias ꝑ quas videtur rōnabiliter illud differendum, nō peccat, ſed tunc eſt primo periurus, qñ habet voluntatem non implendi illud quod iurauit, quia tunc vult Deum primo fuiſſe teſtem falſi. Ex quibus patere opinor quot modis, & qūo periurium ſit peccatum mor-

Nota quādo iurm incautū qs facit ſit peccatum

Nota q̃ coactio excuſat à peccato mortali.

Quoties de' adducitur i teſtimoniũ falſitatis, toties eſt peccatum mortale.

tale. Et ſic breuiter dici poſſet ꝙ quoties in iurando ſiue affirmatiue, ſiue negatiue, ſiue ſit iuramentum aſſertorium reſpectu præteritoꝝ, & præſentiũ, ſiue ſit ꝓmiſſorium reſpectu futuroꝝ, & contra veritatẽ adducitur deus in teſtem, qũocunq; accipiatur iuramentum ſemper peccat mortaliter, quia adducitur Deus in teſtem alicuius falſi, & ſic fit irreuerentia nomini Dei, in vanũ illud accipiendo & adducendo in teſtimonium falſitatis, ac ſi Deus nõ eſſet veritas infallibilis, aut ꝙ neſciat veritatem, quod vtrumq; eſt falſum & inconueniens.

De frequentatione iurandi an ſit mortale. Cap. 7.

SALO. Mira vidẽtur nobis, quæ & diſtincte, & rõnabiliter fuere de iuramento expoſita, duriuſcula tñ nobis appent qñ aſſidue nomen dei in teſtimonium, paſſim, vbiq;, ab oĩbus ſectis & nationibus, in frequentiſſimo vſu habetur, & vt plurimũ ſolẽt iurare in veritatem homines, qui à noĩe dñi iurando abſtinent, & verba continent, quibus ſi toties mortaliter peccaretur plura eſſent mortalia, q̃ arenæ grana in littore maris, ſed vſq; adeo in conſuetudinem hoc acceſſit, vt pro nihilo habeatur, dic igitur nunquid iurantes vt dictum eſt mortaliter peccent? DAV. Aliq ſentiunt ſic ſi quis iurat per veritatem aut deum, ſi iuramentum illud habetur pro iuramento in veritate, & ille qui iurat ſic, intendit iurare, eſt peccatum mortale ſi periurat. Si vero illud non habetur pro iuramento, illi cui fit, & iurans etiam non ſic iurat, non ſit peccatũ mortale.

mortale. Tamen mihi videtur ꝙ quoties aliquis deli- berate & ex toto cõſenſu iurat per Deum, ſiue per veritatem, vel per aliquid aliud, quod implicite vel explicite importat deum in teſtimonium & periurat, ſemp peccat mortaliter, adducit enim Deum in teſtẽ falſitatis, qui eſt prima veritas, & ſic fit irreuerentia nomini Dei, & adducitur vel tanq̃ mẽdax, vel ingnorans. Si aũt eiuſmodi iuramentum non ſit ex pleno cõſenſu, aut ex tota voluntatis determinatiõe, ſed potius indeliberate & pp malam conſuetudinem, aut corruptelã (vt rectius dicam) ſic non eſt peccatum mortale, quæ reſponſio ſatis videtur rationabilis.

Nota qñ iurantes in cõi ſermone peccant mortaliter.

An liceat p creaturas iurare ſine peccato. Cap. 8.

SALO. Et eſt, & rõnabilis videtur, quid tñ dicẽdum eſt de ijs qui per creaturas vt puta filios, cœlum, & terram, & his ſimilia aſſidue iurant. Nunquid liceat ſine peccato iurare? DA. Iurare p creaturas poteſt aliquis tripliciter, aliqñ fit per ĩprecationẽ, vt cum dicitur ita viuat filius meus, & iſta ratiõe inuocat creaturam ad teſtificãdum, & ſic oppignorat creatura ipſi creatori, & hoc mõ licet iurare, qm̃ oĩs creatura, licet ſit creatoris, tñ ſolatium eius nobis cõceſſũ eſt; & ppea tãq̃ noſtrũ deo oppignorare poſſumus. Aliqñ iuratur per creaturas, & inuocãtur in teſtem ſecũdũ ſe, & ſic non licet iurare. Nam ſic eſſet credere in eis eſſe aliquid numinis, rõne cuius veritas dici poſ-

Nota qñ iurare per creaturas ſit pctm̃.

ſit & cõfirmari. Aliqñ inuocatur creatura in teſtẽ qm̃ in ea relucet diuinæ veritatis veſtigium, & ſic iurare ẽ per Deum iurare, qui relucet in ea, & ſic licet iurare, & per oppoſitum ſi ſit cõtrarium aliquo iſtorꝫ trium modorꝫ, eſt periurium, & eo modo eſt pctm̃, qũo ẽ materia peccãdi. SAL. Nunqd neceſſe ſit qñ aliqs iurat vt vtaẽ his verbis formaliter iuro &c. DA. Nõ eſt neceſſe, ſed ſufficit ad veritatis confirmationem, vt interponat aliquis deum implicite vel explicite.

An uerba ſormalia ſint neceſſaria in iuramẽto.

An idem peccatum poſſit eſſe contra pceptum primæ & ſecundæ tabulæ. Cap. 9.

SALO. Notum eſt nobis hactenus, & ſatis plene conſtat quid ſit iuramẽtum de quo Deus in ſua reuelatione fuit locutus. Et quoties iurans decipiẽdo pximum piurium cõmittat, & quot ſunt iuramenti ſpecies, quibuſqꝫ modis cõmittitur, necnõ qꝫ ſit peccatum graue. Nunc exoritur difficultas, cũ per ſupiora fuerit nobis clarꝫ, quod periurium ſit contra primæ tabulæ præceptum, qm̃ periurium eſt quodam mẽdacium, & ita videẽ ꝙ eſſet cõtra præceptum tabulæ ſecundæ, videlicet. Non dices contra pximum tuũ falſum teſtimoniũ, hoc aũt rõnabile non videẽ, vt vnũ peccatũ numero ſit contra plura præcepta primæ & ſecũdæ tabulæ. Nam præcepta primæ, ad Deũ pertinent, præcepta aũt ſcdæ pertinent ad proximũ, & qm̃ omne peccatũ vel eſt cõtra Deum vel proximum, & ideo omne peccatum vel eſt contra præceptum pri-

Obiectio ꝙ idẽ pctm̃ nõ poſſit eſſe cõtra plura præcepta.

mæ tabulæ, vel cõtra præceptum ſecundæ, & per cõſequens ſi hoc peccatum ſit contra præceptum ſecũdæ tabulæ, non debet eſſe contra præceptũ primæ. DA. Conſyderandum eſt fili benedicte, ꝙ in periurio poteſt aliquando eſſe duplex peccatum, & ꝑ cõſequens contra plura præcepta. ſ. mẽdacium tanꝗ materiale, & aſſumptio nominis Dei in vanum, hoc eſt nõ ſolũ includit mentiri, ſed ẽt irreuerentiam, & primũ. ſ. mentiri pertinet ad ſecundam tabulam, ſed ſcd̃m formaliter ad primã, quia irreuerentia prohibetur in p̃rio p̃cepto. Præterea dicimus, ꝙ iſta duo. ſ. mentiri & irreuerentia poſſunt adinuicem ſeperari, & multoties ſeparantur, verbi gratia ſi aliquis dubitat de re aliqua, & ꝑ illa iurat, & ſic iurando non mentitur. tum quia nõ habet oppoſitum in mente, & res ſic ſe habet, licet nõ ſit certus vel ſaltem vbi iurans tenetur eſſe certus periuratur, ſi non eſt ita certus, & tñ non mentitur ſi res ſic ſe habet vt dixit. Et ꝑꝑea fili periculum eſt & magnũ eq̃dem in frequentia iuramenti, ſine quo ſæpius non peccaret homo, & quo addito peccat. Quamobrem caueat vnuſquiſq; neq; velit iurare per cœlum, neq; per terram, neq; per templum, atq; per altare, imo neq; ꝑ capitis capillum. Sit oĩs ſermo veſter, eſt, ẽ, non, nõ, ſic etenim ſummus deus noſter expetit, & maxĩe caueat vbi nomen domini implicite ſignificatur vel explicite, & vbi proximus decipitur aliter in monte ſancto habitare non poterit.

In ꝑiurio p̃t eſſe duplex peccatum.

An quodlibet iuramentum ſit ſeruandum. Cap. 10.

SALO: Videntur verba tua ad finem tēdere, an defatigatus, nō ſperas plura dicere? in hac præſertim materia iuriſiurandi. Sed nobis remanet ſcrupulus qui non ſinit adhuc quieſcere, quo reſoluto nō puto aliquid obijciēdum huic materiæ. Dicas igitur benigne pater, an quilibet teneatur adimplere & ad effectum ducere aut efficere, quod iuramēto promiſit cū Deus ſit ductus in teſtem ne mentiatur. DAV. Videbantur illa ſufficere, ꝑpea ad finē noſtræ orationis verba mea videbantur tendere, ſed quis poteſt tuæ ſapiētiæ reſiſtere? quæ quotidie noua excogitas & noua petis, non poteſt fili defatigatio aut laſſitudo aliqua me continere, quin tuis votis & petitionibus non reſpondeam, & illis quoquo modo deus adiuuerit ſatiſfaciā. Circa materiam iſtam multa eſſent dicēda in particulari & notanda, ſed qn̄ materia eſt ſatis tedioſa & ampla, ad breuitatem me cōuertam, cuius ſapientes ſunt ſtudioſi. Loquens igitur de iuramento ꝓmiſſorio qa illud tm̄modo reſpicit futurū, & ea quæ promittūtur, dico q̄ quilibet tenetur adimplere iuramentum quod fecit, dūmodo non ſit. Primo cōtra diuina præcepta, immo tunc amariſſime tenetur pœnitere, & de peccato cōmiſſo pariter flere. Secundo q̄ non ſit contra diuina conſilia. Tertio non ſit contra præcepta ſuperiorum & præſertim eccleſiæ. Quarto non ſit contra legem naturalem. Quinto non ſit contra propriam ſalutem. Sexto non ſit contra ſalutem corporalem. Septimo non ſit cōtra proximū, nec quo ad corpus nec

Nota quādo qs non tenet uel tenet obſeruare iuſm.

quoad aīam. Octauo non ſit cōtra bonum cōmune. Nono ꝙ non ſit materia peccati mortalis, nec veniaſlis. Itaqꝫ iuramentum nullam contineat in ſe fraudem ſiue errorem, in oībus his non ſolum iurās tenetur nō adimplere, verum ēt tenetur pœnitere & de cōmiſſo peccato flere. Etenim ſic iurādo malefecit deum in teſtem adducendo alicuius mali faciendi quod eſt valde abſurdum, ſit itaqꝫ iuſtum, oī diſcretione & ſapiētia factum, vt ſic in tabernaculo & in monte ſancto habitari poſſit.

Pars Decima de iuſtitia & iniuſtitia cuiuſlibet contractus.

יְהֹוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל
צֶדֶק ׃ וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ ׃ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ
רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי
יְהֹוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר ׃ כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ Hoc eſt

Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingredit̄ ſine macula, et operatur iuſtitiā. Qui loquitur veritatem in corde ſuo. Qui nō egit dolū in lingua ſua. Nec fecit proximo ſuo malum, & opprobriū non accepit aduerſus proximū ſuum. Qui vilis reputatur in oculis ſuis, & abominatur ſeipſum. Timentes aūt dn̄m honorat ſiue glorificat. Qui iurat proximo ſuo & nō decipit illum. Qui pecuniā ſuam non dedit ad vſurā. Ille dilecte fili habitabit in monte ſancto dn̄i in triumphāti eccleſia per ſempiternā glo-

riam, ille requieſcet in monte ſanctiſſimo, & oĩbus bonis opulentiſſimo, qui domini dei voluntatē adimplere nititur in reuelatis, & ſuperius expoſitis, & inſuper qui pecuniam ſuam non dedit ad vſurā, qui bona pximi non deuorauerit, qui illius ſubſtantiam non diſſipauerit, & deniq; ſanguinem illius non exhauſerit extraxerit (aut vera loquar) exuxerit.

Vnde rerum dominia fuerunt diſtincta. Cap. 1.

CALO. Plena eſt vniuerſa terra huius peccati morbōſa cōtagione, quæ vſq; adeo creuit, vt in conſuetudinē ſit conuerſa, videaturq; licere id fieri quod vſura vorax hominū in mētibus merſa aſſidue varijs modis nititur pſuadere, quæ quia varia eſt, multisq; artificijs obrepere videtur, & latenter hominum mentes maculare atq; corrūpere. Nec te pigeat ad manifeſtāda hæc ſcelera latiſſime verba tua diffundere, vt paruula quæq; quilibet per tuā doctrinā poſſit cognoſcere, & cognita euitare, poſſitq; illis euitatis ad montē ſanctum venire, & qm̄ in his dicēdis nōnulla ſcire deſyderamus, ppea liceat nobis illa ppone re, vt melius tuam abſolutā reſpōſionē valeamus attingere. Primo, cum in ſtatu īnocentiæ oĩa fuerint cōia, & nullū vt patet diſtinctū dn̄ium, vnde factum eſt vt rerū dominia ſint diſtícta, ita vt hoc dicatur meum, & illud tuum? cum ſit ꝙ iure naturæ oĩa ſunt oĩbus cōia. Secūdo ſi dn̄ia rerum fuerunt ab aliquo diſtincta, qūo iuſte talia dominia poſſunt transferri? vt ſi hæc poſſeſ

ſio eſt mea,& volo ꝙ ſit tua, quomodo huius poſſeſ=
ſionis dominium poteſt träsferri. Tertio & vltiq quõ
res proximi iniuſte auferẽ, & cõtra voluntatẽ domini
per vſuram detinetur: hæc ſunt quæ audire deſydera=
mus. DAV. Nec poſſunt bñdicte fili hæc paucis ex=
plicari verbis,& manifeſtari,præſertim ſi ad plenũ au=
dire deſyderas,& ſolutionẽ habere,conabor tamẽ fa=
ciliori modo hæc ipſa colligere, & primo cũ quæris
vnde rerum dñia ſunt diſtincta, an ſint iure naturæ cõ
munia,& pariter in ſtatu innocentiæ. Rñdemus,ꝙ tri
plex eſt lex pro nunc,diuina,naturalis,& humana, ex
lege diuina & naturali dñia rerum tẽporalium nõ fue
re diſtincta,immo in ſtatu innocentiæ oĩa erant cõia.
Et hoc in ſtatu illo maxime fuit cõgruũ, qm̃ vſus reꝝ
ſcd̃m rectam rõnem ita debet hominibus cõpetere,
ſicut cõgruit ad pacificã conuerſationẽ et neceſſitatẽ,
aut neceſſariã ſubſtentationẽ, in ſtatu ĩnocentiæ cõis
vſus ſine dominioꝝ diſtinctione ad vtrũq; iſtoꝝ plus
valuit q̃ diſtinctio dominioꝝ,quia tunc nullus occu=
pauiſſet quod alteri fuiſſet neceſſarium,nec oportuiſ=
ſet per violentiã extorqueri,ſed quilibet hoc quod pri
mum occurriſſet ſibi neceſſarium, ad vſum neceſſariũ
occupaſſet,ſic etiam magis fuiſſet ad ſuſtentationẽ,q̃
ſi alicui præcluderet vſus alicuius rei per appropria=
tionem factam alteri. Erant igitur in ſtatu innocẽtiæ
oĩa cõia,neq; per legem naturæ, neq; per diuinam di
ſtincta erant rerum dñia. In ſtatu vero naturæ lapſæ il
lud legis naturæ præceptum fuit reuocatũ,& hoc ra=
tionabiliter ꝑpter eadẽ duo. Primo quia cõitas rerum
oĩum eſſet contra pacificã conuerſationem,qa malus

In ſtatu ĩno=centie omnia erant cõia.

Quare in ſta=tu innocẽtiæ oĩa erãt cõia.

& cupidus vltra ſibi neceſſaria occuparet, addēs etiā violentiā alijs, qui vellent ſecum his vti, quæ ad neceſſitatem eſſent, vt habetur de Nēbroth, qui erat robuſtus venator coram dn̄o, ideſt hominum oppreſſor. Sc̄do contra neceſſariā ſubſtentationē. Nā fortiores & robuſtiores priuarent neceſſarijs debiliores & minus potentes. Dico igitur ad primum dubium, illā diſtinctionē non fuiſſe factam in ſtatu innocentiæ, neq; diuina, neq; naturali, neq; humana lege veluti nō neceſſariā, ſed in ſtatu naturæ lapſæ, illud fuit reuocatū, duabus iam dictis rōnibus. Et ſic facta diuiſio fuit dominiorum, nō diuina, neq; naturali, ſed tm̄ humana lege iuſta ſiue lata fuerit à rege, ſiue à principe, aut à cōmunitate iuſte regnante vel regente. Et hoc modo probabile eſt factum fuiſſe. Nam vel poſt diluuium Noe filijs ſuis diſtinxit terras, quas ſinguli occuparent, pro ſe filijs & poſteris ſuis, vel ipſi de communi cōcordia inter ſe diuiſerunt, vt patet de Abraam & Loth, quādo dedit Abraam ipſi Loth vtram partem vellet eligere, vt ipſe reliquam occuparet, vel lex promulgata à patre vel ab electo ab eis in principem, vel à communitate cui data eſt authoritas, quæ inquam lex fuit vel eſſe potuit, ꝙ res nondum occupata eſſet primo occupantis, & tunc poſtea diuiſerunt ſe ſuper faciem terræ, & ſic diuerſas plagas diuerſi occupauerunt, factum eſt quod erat commune, proprium per humanam legem.

Tm̄ humana lege facta eſt dn̄iorum diſtinctio.

De tranſlatione dominiorum. Cap. 2.

SALO.

SALO. Optime pcepimus ad pacificam conuerſationem diſtincta rerum dominia, & in ſtatu naturæ lapſæ, et lege humana, non naturali, nunc audire deſyderamus, quo diſtincta dominia iuſte transferri poſſint, vt domus mea ſcđm rationem & iuſte transferatur vt poſſit eſſe tua? DAV. Aduertendum eſt, ꝙ dominium transferri intelligi poteſt, & eſſe dupliciter, vno modo quantum ad dominium, vt ſi res tranſeat ad dominiũ alterius, alio modo quantũ ad vſum ſiue ius vtendi manente dominio apud eũdẽ. Exempli cauſa hæc dom⁹ eſt mea, ſi volo ꝙ ſit tua dupliciter poteſt eſſe, vel ꝙ ſit tua quantũ ad plenum dominiũ vt poſſis illam vendere, donare, & deſtruere, vel vt tm̃ habites, & vſum ad tempus habeas, hæc ãt trãſlatio vel quo ad dominiũ, vł quo ad vſum fieri poteſt vel publica vel principis, vel legis authoritate, vel autoritate priuata ipſius domini imediate poſſidentis, vt ſatis diffuſe probari poſſet, ſed tuæ ſapientiæ non eſt opus, & ppea breuitatis cauſa dimitto. Trãſlatio quæ fit authoritate priuata illius imediate poſſidentis põt eſſe dupliciter, vel per actum mere liberalem, vel per actum ſecundum quid liberalem. Primus eſt qñ transferens nullam expectat retributionem. Secundus qñ pro eo quod transfert expectat aliqd ſibi reddi. Quibus intellectis, dico ꝙ dominus alicuius rei non prohibitus à lege, ſiue à ſuperiore, à cuius voluntate depẽdeat in dando, vel transferendo, vel donando, poteſt donare rem ſuam alij volenti recipere. Hoc ꝓbatur. Nam ex quo per actum voluntatis ſuæ fuit dominus,

Dominiũ poteſt transferri dupliciter.

A quo poteſt fieri trãſlatio dominii.

Trãſlatió capitur dupliciter.

RR

ergo per voluntatem poteſt ceſſare eſſe dominus, & alius vult recipere, ergo põt icipere eſſe dominus. Et non prohibet aliqua cauſa ſuperior, iſtum deſinere, & illum incipere eſſe dominũ, ergo per donationẽ iſtã fit vera & iuſta dominij tranſlatio.

Quomodo aliquid iniuſte detinetur. Cap. 3.

EX hoc patere poteſt tertium dubiũ prĩcipale, ſiue quæſitũ. Nam vt dicit rectum eſt iudex ſui & obliqui, nam pp rectitudinẽ lineæ recte imediate cognoſcitur linea curua. Noſti fili, quod dicimus, & quod concludere nĩtimur, etenim ſi diſtincte cognoſcimus qũo aliquid poteſt iuſte donari & dñium transferri, tũc iuſte diſtincte & optime cognoſcemus, & iudicabimus, qũo aliqs vſurpat & diſſipat proximi ſui ſubſtantiam, aut retinet per vſuram, ſi ergo ad iuſtã donationẽ requiritur liberalis donatio ſeu tranſlatio ex parte donantis, & voluntas recipiẽdi ex parte illius cui fit donatio, & libertas ex parte amborũ, huius ſcilicet donandi, & illius. ſ. recipiendi, hoc eſt ꝙ nulla lege ꝓhibeatur ſuperiori, iſte vel ille, nec ꝑ actũ alterius a quo depẽdeat in iſta trãſlatione, ſi ergo ad iuſtã donationẽ tria iſta ſimul reqrũtur, & vna deficiente, donatio eſt iniuſta, & per cõſequẽs tenetur ad reſtitutionẽ, quæ tria hæc ſunt, videlicet. Primum, liberalis trãſlatio ex parte donantis. Scd̃m, voluntas recipiẽdi ex parte illius cui fit. Tertium, libertas ex parte amborũ, vt nulla lege videantur prohibiti, nec ab aliquo ſuperiori, cui ſubſunt, ex quibus reſolutorie mul-

Ad iuſtã donationẽ qd requiritur.

ta ſequũtur correlaria. Ex primo ſeqtur, ꝙ ſi quis do- nauerit cauſa timoris, ne in iudicio infametur, vel ex- tra, aut ne in bonis tẽporalibus dãnificetur, aut in ꝓ- pria perſona, vel aliquo ſibi propinquo &c. non do- nat liberaliter, & per cõſequens ille cui donatur, ad re ſtitutionẽ tenetur ſi voluerit ſaluus fieri. Secundo, do- nans aliqd vt à morte liberetur, minime donat libera- liter, & iõ cui donatur ad reſtõnem tenet. Tertio, do- nans pro vſuris non liberalr̃ donat, & per cõſequens cui donatur ad reſtitutionẽ tenetur. Quarto, ſubditi & vaſſalli aliqd donantes ſuis dominis tẽporalibus, aut ſpũalibus, precibus, vel timore, vel quouis aliquo fine ducti, non liberaliter donant, & illi qbus donatur ad reſtõnẽ tenent. Similiter, donantes aliqd ſub ratio ne aliqua, puta pauptatis credentes illos eſſe paupes, aut ſuos eſſe cõſanguineos, & non ſunt, nõ ſimplr̃ do nant, & vt multa breui colligam, quicquid donat ſub aliqua ratione, & tamen non eſt ſic, ſicut ille credebat, non ſimpliciter donat, & per conſequens hoc ſcien- tes & recipientes tenentur ad reſtitutionem.

Donãs aliqd cauſa timoris aut alterius reſpectus reci- piens tenetur ad reſtõnem.

Quare qui donat non liberaliter donat. Cap. 4.

CALO. Et qs eſt hic & laudabimus eũ, qui in huiuſmodi luto non ꝓuoluatur, & maculetur? mundus ferè totus his fu- rijs exagitatur, ſed vellem adhuc ſcire, quare iſti qui donant, nõ liberaliter do- nant? ſi ex his tot mala ſequũtur? DAV. Non donat li beraliter, qa ignorantia, & aliqualis coactio excludũt

Quare iſti donantes non li beraliter do- nant.

volũtarium ſimpliciter, vt oẽs ſapientes tenẽt, id enim quod ꝑ ignorantiã fit, nec fieret ſi inoteſceret, quodqꝫ fit coacte minus, nam nõ facit illud volũtarie & libere, & quia in ſupioribus caſibus oĩbus id accidit & fit, ꝓpterea non eſt iuſta donatio & liberalis mere. Itaqꝫ quilibet detinens donata, vſurpatiue continet. SAL. Ratio hæc manifeſta eſt, & ſatis clara, & immediata. DAV. Ex ſecũda particula. ſ. ex volũtate recipientis ex parte illius cui fit, ſeqtur ꝙ nullus vouens votũ paupertatis poteſt recipe aliquid vt dñs. Nõ.n. põt iuſte velle, & quod recipit, non eſt ſuum cũ factũ ſit paupꝫtatis votũ, in particulari, & in cõi prohibetur ſibi iuſte dñium, et non eſt capax quo ad dominiũ, poteſt tamẽ de reb⁹ donatis libere ſimplicẽ vſum habere, ſine quo vita mortaliũ eſſe non poteſt, & pertranſiri. Ex tertia particula ad perfectã donationem requiſita ſeqtur, ꝙ nullus monachus poteſt ſine volũtate abbatis ſui donare, nec filius ſine patris volũtate, nec ſeruus ſine uolũtate domini, nec uxor ſine uiro, ſi non habeat aliqd præter dotem, niſi eleemoſinas, nec ſacerdos in noſtra lege ſine uenia aut licentia ſummi ſacerdotis, nec clericus inter chriſtianos ſine uolũtate ſummi pontificis, aut contra ipſius uolũtatem. Ratio eſt, qm̃ depẽdent à ſuorũ ſuperioꝝ ĩperio, nec illi q ſunt à lege prohibiti, ut furioſi, dementes, hæretici, cõmittẽtes crimẽ læſæ maieſtatis, donantes aliqd officialibus, aut illoꝝ qbus ſtatutũ eſt ſalariũ, aut ante, aut poſt depoſitum officiũ pro aliquo beneficio tẽpore adminiſtrationis præſtito, ſic & multa alia, quæ ex his colligi poſſent.

Nullus qui ẽ ſub dñio alterius poteſt aliqd donare ſine uoluntate illius.

Vnde donatio non eſt liberalis. Cap. 5.

SAL. Cur iſta donatio liberalis eẽ non poteſt cum ſit ꝙ libere donent? DAV. Non eſt liberalis, ſed coacta & iniuſta, qa ipſo facto à lege prohibet, & maxime poſt promulgationẽ, et hæc iam dicta ſufficiant quo ad actum mere liberalẽ. Scđa tráſlatio dici nõ poteſt mere liberalis, ſed ſcđm qd, etenim transferens expectat aliquid, quod æquiualet ei, quod transfertur. Et dicit ꝓprie cõtractus. Nam in ea ſimul trahũtur volũtates partiũ, trahitur enim iſte ad tráſferendũ in alterum à cõmodo quod ab illo expectatur, vel expectat illud transferendum in ſe.

Qui dicunt contractus ſecundũ qd liberales. Cap. 6.

SALO. Qui ſunt cõtractus ſcđm quid liberales in quibus dñia transferuntur? DAV. Dicã, quidam ſunt rei vtilis pro re vtili immediate, ſicut vini pro frumẽto, & ſimilia, & hmõi cõtractus dicitur rerũ ꝑmutatio. ſ. do vt des, vel ſi des. Quidam ſunt rei vtilis pro numiſmate, vel ecõuerſo, qm̃. n. difficile erat res vſuales ĩmediate cõmutare, inuentũ eſt medium ꝑ quod talis cõmutatio faciliter fieret, quod quidẽ vocatur numiſma, vt bene nouiſti. Et dicitur cõmutatio numiſmatis pro re vſuali, emptio. Et cõmutatio vſualis pro numiſmate dicitur venditio. Quidam ſunt numiſmatis pro numiſmate, & dicit mutui datio, & mutui acceptio. Ex hoc bene poteſt haberi cõtractuum iſtoꝝ ſufficiẽtia, ex parte rei à ſufficienti diuiſione. Nã

Quot ſũt cõtractus ſcđm qd liberales ĩ quibus transferur dñium

Nota vñ habetur ſufficiẽtia cõtractuũ ex natura rei

omnis cõmutatio rerũ aut eſt rei vtilis pro re vtili, aut vſualis pro re vſuali, & dicitur contractus cõmutationis, aut eſt rei vſualis pro numiſmate, & dicitur cõtractus vẽditionis, aut eſt numiſmatis pro re vſuali, & dicitur cõtractus emptiõis, aut numiſmatis pro numiſmate & dicitͤ contractus mutuationis. Sunt ergo tres cõtractus, vel quattuor, ĩ qb⁹ dñiũ trãsfertͤ in cõmutatione, vẽditione, emptione, & ꝑmutatione. Nã rerum ꝑmutationi corrñdet mutua vel ꝑmutata accõmodatio. Emptioni correſpondet cõductio. Vẽditioni locatio. Mutuationi vero nõ correſpondet aliquid ꝓprie in tranſlatione vſus rei.

Q uo contractus iuſti vel iniuſti fieri pñt. Cap. 7.

SALO. Diſtincte ꝑcepimus quot ſunt contractus per actum ſcđm quid liberalem in quibus trãsfertur dominium, & qui illis correſpondent, dic rogo de ſingulis iſtorum contractuum, & ea rõne qua debent iuſte fieri, vt domini voluntas fiat, & ꝓximi bona iniuſte non capiantur. Nam his tͤpibus malitia abundat, multiq; aut ſciẽter, aut ex ignorãtia, pauperum ſanguine ſatiãtur, & carnes illoꝝ rapidi vt canes comedunt, nec deum timẽt, nec homines verentͤ. DAV. Fiat quod petis & libentiſſime, verumtñ quia contractus mutuationis potiſſime exercetur hodie in mundo, & inter oẽs eſt peſſimus, ideo ab illo capiam exordium. Sit in contractu mutuatiõis hec prima cõcluſio. Ad iuſte contrahendũ mutuũ oportet ſeruare

Quid requiratur ad contrahendũ iuſtũ mutuum.

æqualitatem ſimpliciter in numero, pondere & menſura, quibuſdã caſibus exceptis quorũ fiet īferius documentũ & memoria. Et pro huius rei intelligentia notandum eſt, ꝙ vſura nunꝗ̃ cōmittitur niſi interueniente mutūo expreſſo, vel palliato, aut interpretato. De eſſentia huius contractus mutuationis duo ſunt, prīo ꝙ ſit gratuitus & nō grauatiu⁹, id eſt, ꝙ ſit gratis & ſine grauamine illius cui fit. Et nota quod dicitur in cōcluſione, vt obſeruetur æqualitas in numero, pondere, & menſura, vt iuſte fiat, & ad hoc tenentur non ſolum iudæi per ſuã legem, ſed & chriſtiani, vt habetur in lege euãgelica Lucæ. vi. c. mutuũ date nihil inde ſperãtes, ꝙ iudæi teneantur infra uidebimus. Secundum ad hoc reqſitũ eſt, ut contractus iſte ſit iuſtus, qđ per ipm̃ contractũ mutui transferat̃ dñiũ rei mutuate à mutuãte in mutuatum, id eſt ab eo q facit mutuũ in illum cui fit, & hoc ſolum per tempus mutuationis, & ratio huius eſt, quia in tali contractu dñiũ transfertur, iccirco apud legiſtas dicitur mutuum, quia ex meo fiat tuum.

Duo ſunt de eſſentia cōtractus mutuationis.

Et ex hac diffinitione ſequitur hoc, quotieſcunq; deficit aliqua conditio, videlicet ꝙ æqualitas in numero, pondere, & menſura non ſeruetur, & per conſequens aggrauatur cui fit mutuũ, talis contractus dicitur vſurarius, & illud plus reſtituere tenetur, aliter dãnabitur, quia contra præceptum noui & veteris teſtamenti dicentis, date mutuũ nihil inde ſperãtes, & ideo in ſacris cōcilijs ſic diffinitur. Vſura eſt vbi amplius requiritur ꝗ̃ quod datur, vt ſi dentur decẽ aurei, vel modius frumenti, & ſic de alijs, & vltra ſortem quod alij capitale dicunt acceperis, vſurã perpetraueris, aut cōmiſeris.

Quotieſcũꝗ in contractu mutuationis non obſeruatur equalitas ĩ numero pōdere & mẽſura contract⁹ eſt uſurarius.

Et ideo in ſacris codicibus decretum eſt, quodcunq; ſorti accedit vſura eſt,& ad reſtitutionem tenetur qui accipit,aliter ſaluus eſſe non poterit.

Non ſolũ in pecunia,ſed in omni re æſtimabili vſura committi poteſt. Cap.8.

SA LO.Vellem ſi libet clarius declarari illud verbum quodcũq;, nunqd præter pecuniam vſura iudicetur, ſi aliquid vltra capitale recipiat̃?DA. Non ſolum vſura cõmittitur quãdo vltra ſortem pecunia recipitur, ſed oẽ illud quod pecunia poteſt exiſtimari aut æſtimari,& ſimpliciter prohibetur in vtraq; pagina.Nam illa dictio quodcunq; eſt nomẽ diſtributiuum,hoc eſt oẽ quod recipitur, ad innuendũ ꝙ ſiue exigat genus,ſiue ſpeciem,ſumendo genus & ſpeciem eo modo quo iuriſtæ accipiũt,ſemper vſura cõmittitur,& ideo cum genus dicatur omne illud quod conſiſtit in numero,pondere,& menſura,ſequitur ꝙ ſi tu mutuaueris centum,& voles tibi reſtitui centum & decem,aut quid vlterius,vſurã cõmittis,& reſtituere teneris quicquid vlterius acceperis,aliter dãnaberis,dicit.n.Deus nihil inde ſperantes.

Vſura nõ tm̃ conſiſtit ĩ accipiẽdo pecuniã ultra ſortẽ,ſed in omni re aliquo ꝑcio æſtimabili.

Quid eſt genus ſecundũ legiſtas.

An liceat alicui dare ad vſuram. Cap.9.

SALO.Nunquid viduæ,& pupilli poſſint dare mutuo , vt aliqd inde habeant ad vitam ſuſtentãdam, vt ſaltem quinq; addantur ſorti ex cẽtenario.DAV.Bene licet fili , & abundanter licet ex lege

diabolica,

Nemini licet fœnerari ex lege diuina.

diabolica,quæ & viduas & pupillos ducit ad inferos, ſed ſcđm legē dñi Dei noſtri nemini licet,non viduis, non orphanis,non pupillis,non cuiuſcūq; conditionis,aut qualitatis ſit viuens in fide & in lege, imo ſi ex centū milibus nūmoꝝ minimū reciperet obolum aut pecuniolam,aut aliqd vltra,cōmittit vſurā,& ex mandato Dei reſtituere tenetur.Simil'r ſi quis mutuo dederit decem libras piperis,vel croci,aut tres mēſuras frumenti,vel aliqd aliud quod in mēſura cōſiſtat,vt oleū, uinum,in numero, ut pecunia,in pōdere , ut aurum et argentū,ſi quid ultra receperit uſura eſt,et reſtituere tenet,aliter non habitabit in tabernaculo ſancto dei,et ſimiliter nec ſpeciem poteris recipere ultra ſortem.

Quid per ſpeciem ſecundum legiſtas intelligatur. Cap.10.

SALO.Cum diuerſi diuerſa ſentiant in hoc nomine ſpecies,quid per ſpeciem intelligere debemus hic præſertim. DAV.Species eſt oīs res quæ ꝑmutatur non numero neq; pondere neq; menſura, vt aīalia,domus,poſſeſſiones,& aliquid ſimile,et ideo bene ſequitur ꝙ ſi mutuaueris alicui centum , & volueris vt vlterius tibi detur domus,ager,aut vinea,aut vt colat poſſeſſiones tuas,vel quid aliud ꝑꝑ mutuū,vſuram cōmitis,nam vltra ſortem ratione mutui accipis.Itaq; eſca vſura eſt, veſtis vſura eſt,& quicquid ſorti accedit vſura eſt,& rō manifeſta patet,quia oē illud pro pecu

nia habetur, cuius præcium pecunia poteſt mẽſurari. Propterea ſi pecuniã dederis pacto interueniẽte, vt recipiens ad trapetũ, molẽdinũ, furnũ, ipothecas, ſcholas, & alia his ſimilia ꝓ cõmodãtis qualitate & recipiẽtis neceſſitate ſi cui datæ ſunt mutuo pecuniæ, ꝑꝑ maiorem diſtantiam patietur maius diſpendium, vel non ſit ita plene ſatisfactus, vel quia libertas tollitur, vſura eſt, & reſtitui debet. Præterea ſi rõne mutui ab aliquo principe vel domino officium acceperis, teneris illud reſtituere. Similiter in alijs vſurã cõmittis. SAL. Durũ videt́ apud oẽs, ſi qđ officium ſuſceperĩ mihi cõceſſum & illud mereor, hoc eſt à viribus meis non alienũ quod nunq̃ꝫ ſperaui, nec etiam ꝑꝑ hoc, illud mutuũ feci, quo iure videar teneri ad renuntiandum & reſtituẽdum. DAV. Aduerte quod dixi, ſi quis mutuũ dederit ꝑꝑ officium, hoc eſt ea mente & aĩo, vt officium ſic aſſequeretur, at ſi cõmodauerit pecuniam gratis minime cogitãs de re illa, & qui pecuniam acceperit mere voluntarie & gratis non exiſtimans ſe obligatum donauerit tale officium, non tenetur renũtiare accipiẽs. Preterea dicam tibi aliud, ꝙ ſi res quam accepiſti pro vſura eſt de ſe fructifera, non ſolum teneris ad illius rei reſtitutionẽ, uerũ ẽt ad omnes fructus collectos, deductis tamen expenſis moderatis. Ratio eſt quia fructus non ſunt rerum tuarum, ſed alterius dñi, immo vlterius dicam, vſurarium teneri ad omnia damna quæ quis ꝑ vſura paſſus fuerit, vt ſi domum uilius uendiderit. Si aliam conduxerit. Si propter hoc ad alterius uſuram acceſſerit, in omnibus his caſibus cõmittitur uſura, ſub nomine expreſſæ mutuationis.

Obiectio.

Nota ꝙ qñ res q̃ accipitur ꝑ uſuram eſt fructifera: non tm̃ tenetur ad reſtitutionẽ rei, ſed ẽt ad fructus omnes.

An per aliã perſonam liceat fœnerari. Cap. 11.

SALO. Sunt q nec ipſi faciunt, ſed ſuã pecuniam alijs concedunt ut faciant, ut puta iudæis & alijs fœneratoribus, nunquid cum aliquid lucri ĩde accepe rint, uſurarij ſint aut uocari debeant?

DAV. Hi non ſunt uſurarij in primo fœneris gene re, ſed in ſupremo & excelſo loco & monte uſuræ po ſiti, nec ſunt uocãdi uſurarij, ſed ipſa uſura, aut uſurarijſ ſimi, quia nõ ſolum ipſi fœnerant & fœnori dãt pecu nias ſuas, ſed ad fœnerãdum & fœnori dandum alios inducunt, ut bona pauperum ſine ulla pietate & miſeri cordia deuorent & conſumant. Et hebræi per legem moſaicam expreſſe tenentur non fœnerari, vt videbi mus cum fuerit opus. Et propterea dato ꝙ chriſtiani pecunias dent iudæis, vel aliqui gentiles, nihilominus nec iudæi, vt non committant vſuram & contra ipſo rũ legem facere poſſunt. Nam gẽtiles per legem na turæ tenentur non fœnerari, iudæi & per legem natu ræ, & per moſaicam ſpecialiter prohibentur, chriſtia ni neq; per legem naturæ ſolum prohibentur, aut per legem noſtram quam ipſi affirmant & tenent, ſed etiã per euangelicam legem explicite & apertiſſime pro hibentur, & ideo maxime ſunt vſurarij qui alios indu cunt ad ſcelus hoc perpetrandum. Immo ſi gratis al teri mutuaret aut mutuo daret pecuniã nihil inde ſpe rans, ad hoc tamen vt poſſit ille fœnerari & diues fie ri, in ſolidum tenetur ad reſtitutionẽ cum illo, nam qui cauſam damni dat, dãnum dediſſe videtur.

Oẽs gẽtes te nentur ad nõ fœnerãdũ alĩ qua lege.

Quare teneantur ad reſtitutionem vſurarū. Cap.12.

SALO. Quo iure vſurarij tenētur reſtituere pecuniā, quam acceperunt? ſi illa eſt fructꝰ pecuniæ ſui dñij & ſuæ rei, nō videnť teneri ad reſtōnem. Nam ſua ē pecunia et illorꝝ debet eē fructꝰ. DA. Tenētur bone fili ad reſtōnem qm̄ pecunia ex ſui natura nō eſt fructifera, ſicut aliqua ex ſe germinātia, ſed tantū prouenit aliquis fructus ex alterius .ſ. vtentis induſtria. Sed induſtria eius nō eſt illius ꝗ pecuniā conceſſit, ergo ille volens ꝑcipere fructū de pecunia, vult habere fructum de induſtria alterius quam tamen nō dedit ſibi ille alius ex hoc, quia accepit pecuniam ab eo, & ideo accipit quod ſuum non eſt.

Quare recipiēs fructū pecuniæ uſuram committit.

Quibus rationibus vſurarij nituntur probare vſuram licere. Cap.13.

SALO. Memini audiuiſſe ſæpius litigantes vſuram licere & ſic aſſerētes, nō vſurpare aliena, nec ſubſtantiam pauperum deuorare, arguentes. Sic. Licet vnicuiq; in cōtractibus ſe indēnem ſeruare, et hoc maxime, ſi ab illo cui mutuū datur precibus inducatur, hoc autē facere nō poteſt niſi accipiendo aliquid vltra ſortem, & hoc ex pacto aliter eſſet incertum. Præterea, dans voluntarie dat, quia nullus ad hoc illū cogit, ſed voluntate ſua accipit pecuniam, & vltra ſortē reddit, & ſic poteſt dñium trāſ-

ferri in alterũ, ergo vſurarius aliena nõ accipit aut nõ habet. Præterea, aiunt iuſtum & æquũ eſſe dãnum creditoris ſibi recõpẽſari à receptore mutui, ſed præſtitor præter ſubſtantiã pecuniæ mutuatæ, ſibi ſubtrahit prædictæ pecuniæ uſum aliquẽ, q́ ſaltem poſſet eſſe ſibi lucroſus, ergo ultra ſubſtantiã pecuniæ mutuatæ debet aliquo modo diſcrete recompenſari, & ſic dicunt licere fœnerari & ultra ſortem aliquid accipere. DA. Rationes horum deuoratorũ recitatæ & plures aliæ, ſophiſticæ ſunt & apparentes, & ꝑpea facillime ſoluuntur. Et primo ad primã, cum dicitur ꝙ unicuiq; licet in contractibus ſe indẽnẽ ſeruare. Dico ꝙ ille qui mutuo dat pecuniam ſuam, ſi ex illa mutuatione nullum patitur dãnũ, ſatis præſeruatur indẽnis, ſi pecuniã ſuã in æquali proportione & numero recipit. Nam vltra accipere nõ debet, aliter ſine aliquo ſuo dãno aggrauaret proximũ vltra ſortẽ recipiendo. Ad ſcd̃m cũ dicitur ꝙ dans volũtarie dat, nullus.n. ad hoc eũ cogit, ſed ſua volũtate accipit pecuniã & reddit vltra ſortẽ, ergo trãsfertur dñiũ. Dicimus ꝙ qui fœneratur pecuniam ab aliquo nõ mere & volũtarie accipit, ſed neceſſitate coactus, aliter ſi ſine vlla neceſſitate acciperet pecuniã, nõ poſſet eſſe ſine pctõ, & vtplurimum, mortali, & cum aliqualis coactio & ignorantia excludãt voluntarium ſimpl'r. Seqtur ꝙ ibi non trãsfertur dominium. Nam ad merã & liberalẽ donationẽ voluntas nullo modo coacta reqritur, ſicut eſt in ꝓpoſito, ergo non volũtarie donat neq; liberaliter, & per conſequens dominiũ non trãsfertur. SALO. Clarius ſi fieri poteſt benigne pater. D A. Fiat quod petis, pro

Ad iuſtā donationē tria requirūtur.

huius intelligentia eſt aduertēdum ꝙ ad iuſtā & merā donationē tria requirunt, vt iuſte dñium trāſferri poſſit, quorū vno deficiente donatio eſt iniuſta, & per cōſequens non trāſfertur dñium, videlicet, volūtas mere liberalis ex parte donātis. Et voluntas recipiendi ex parte alterius. Et ꝙ non ꝓhibeātur aliqua lege, neque dependeat vterqꝫ à voluntate alicuius ſuperioris cui ſubſunt, in dando vel recipiendo, ſed in noſtro caſu et à te poſito deficit prima particula, quia ille qui accipit non mere voluntarie donat vltra ſortē, ſed potius neceſſitate quadā coactus credens ſe obligatū eſſe, & ex cōſequenti mera nō eſt & liberalis donatio, ſic igit nō trāſfertur dñiū. Ad tertium, cum dicitur æquū eſſe & iuſtum, creditoris dānum ſibi recōpēſari à receptore mutui pp vſum pecuniæ ſibi detractū qui potuiſſet eſſe lucroſus &c. & ꝑpterea debet diſcrete recōpenſari. Dicimus ꝙ ſi præſtitor aut creditor erat prius ex præſtita pecunia mercaturus, aut lucrum ex ea ſoluēdo vel emendo acqſiturus, aut dānum aliquod imminens ſaluaturus, et cum hoc pietate & inſtantia & p̄cibus non cupiditate ductus tradidit pecuniā ſuam ſub tali cōditione, ut mutuū recipiens teneatur ſibi ad intereſſe præfati lucri & dāni, tunc licite accipitur & recipit ultra ſortē, ſed prædictis conditionibus excluſis, ſi quando aliqd mutuatur, tunc non poteſt dici ꝙ p̄ſtitor ex ratione mutui ſe dānificet in aliquo p̄ualēti ſimplici & abſoluto precio pecuniæ mutuatæ, & ex hoc non poteſt amplius accipere, credo ſic patere ad ſecūdum & primum quicquid reſponderi poteſt.

Qn̄ licet accipere ultra ſortem.

De cōtractu uēditionis quo ad eius iuſtitiā. Cap. 14.

CALO. Soluta vſurariorum cauillatione & verſutia, eorumq; ſophiſtica argumētādi via, ad ceteros cōtractus venire deſyderamus. DAV. Poſtq̃ de contractu mutuationis eſt dictum, & ſatis bene dictum opinor, quando tuæ ſapientiæ fuit cōprobatum quo ad iuſtitiam illius, ſiue iniuſtitiam, dicendū videtur de contractu venditionis in quo nulli poſſit fieri iniuſtitia, & quæ ſunt in eo ſeruanda. Et propterea ponimus talem concluſionem. Domini rerum iuſte eas vendunt. Si ſine fraude ſeruent equalitatem valoris in venditis ſecundum rectam rationem. In hac diffinitione præintelliguntur conditiones ſuperius aſſignatæ, videlicet voluntas vendendi ex parte vendētis, & voluntas recipiendi ex parte ementis, & ꝙ volūtates eorum non ſint impeditæ ab aliqua lege, ſeu voluntate ſuperioris à qua dependeat illorum voluntas in vendendo, quia aliter cōtractus eſſet iniuſtus & nullus. Et præter has conditiones ponuntur aliæ ſpeciales, ad hoc vt ſit iuſtus venditionis contractus. Primo ꝙ ſit ſine fraude per quod excluditur fraus in ſubſtantia, quantitate, & qualitate. Vt ſi vendas modium frumenti Ioanni, ad hoc ꝙ ſit licitus & iuſtus contractus opus eſt ut in re vendita ſit obſeruata iuſtitia, non ſit fraus aliqua in ſubſtantia, ut ſi pro puro frumento uendas. Non ſit permiſtum aliquo ordeo uel re altera, uel quod uenditur ſub ratiōe frumēti non ſit aliq̃d aliud. Secundo ſi uenditur modius, nō ſit modio minus, aut iuſta menſura. Tertio ſi uenditur pro frumento perfecto, nō ſit corruptum, pariter de oībus alijs intelligas

Ad cōtractū uēditionis ut iuſte fiat q̃d requirit.

Contract' debet eſſe ſine fraude i ſubſtā quātitate & q̃litate ad hoc ut ſit iuſtus.

quæ uenduntur. Secundo, ponitur in ea diffinitiõe ꝙ æqualitas ualoris eſt ſeruanda. Nã q; uelle uillius emere & carius uendere profecto uitiũ eſt, & hoc intelligo de re uili & cara quantum ad uſum humanũ, & iõ dicitur in definitione ſecundum rectam rationem, attẽdentẽ. ſ. naturam rei, in cõparatione ad uſum humanũ pp quem fit iſta uenditio. Debet in iſto contractu ſeruari æqualitas ualoris ſcd̃m rectam rationem, illa aũt æqualitas non conſiſtit in indiuiſibili, nam pẽſatio ualoris rerum uſualiũ non poteſt fieri à nobis niſi p coniecturam ſiue probabilem opinionẽ, & hoc nõ punctualiter ſed ſub quadã latitudine æqualitatis. Vnde paruus exceſſus æqualitatem illam non corrũpit, uerbi cauſa, petia hui⁹ pãni æſtimatur à mercatore expto ducatis decẽ, ab alio undecim, & ab alio duodecim, ita ꝙ ultimum præciũ eſt ducatoꝝ. 12. & primũ decẽ, tunc dñs illius põt uẽdere illum pãnum ſalua cõſcientia uſq; ad ultimũ præcium. ſ. ducatoꝝ. 12. quod ſi exceſſerit latitudinem illã cõtractus ille iniuſtus eſt, & tenetur ad reſtõnẽ. Si igitur ad iuſtam uenditionẽ requiritur, illam eſſe ſine fraude in ſubſtantia, quantitate, & qualitate, & ut obſeruetur æqualitas ualoris ſecũdum rectam rationẽ. Sequitur ex iſta concluſione, ꝙ q uendit aquam pro uino. ſ. miſto, uel unam rem pro alia, cõmittit iniuſtitiam & tenetur ad reſtitutionem, qm̃ facit fraudem in ſubſtantia rei uenditæ, & decipit & dãnificat proximũ ſuum, & ſic deuorat ac diſſipat ſubſtãtiam aliorum contra domini uoluntatem. Nõ poterit igitur habitare in monte ſancto dñi neq; in tabernaculo illius eſſe. Secũdo ſequit̃, quicunq; frumentum, uinum,

Equalitas iuſti pcii in quo conſiſtit.

Primum correlarium.

Secundũ correlarium.

uinum,oleum,& his ſimilia uendunt & non ſeruãt debitam menſuram ſecundum conſuetudinem ciuitatũ & locorum,ſiue conſiſtat in numero, ſiue in pondere, aut in mẽſura,quoquo modo vocetur aut appelletur, talis contractus eſt iniuſtus,& tenetur venditor ad reſtitutionem.Non.n.ſeruat iuſtitiam in quantitate mẽſuræ,& per conſequens damnificat proximũ, & alterius rem accipit & diſſipat ſubſtantiam aliorum & cõſumit.Tertio ſequitur quicunq; vendit frumẽtum corruptum,vinum,vel oleum,aut aliquid vt bonũ, quod eſt à bonitate remotum,talis cõtractus eſt iniuſtus, & vendens,ad reſtitutionem tenetur. Nam nõ ſeruat rei venditæ qualitatẽ, & ꝑ conſeqñs proximũ dãnificat. Tertium correlarium.

An contractus iniuſtus ſit nullus in oĩ foro. Cap.15.

SALO. Nunqd eodẽ modo dicẽdum eſt de omni iudicio, ꝙ ita ſtricte cõtractus ſcinditur & eſt nullus, ſicut dixiſti, vellẽ ſcire in quo foro iſta locum hñt,in foro fori,aut ĩ foro poli. DAV. Quæ diximus & dicenda occurrent intelligant in foro poli,ſiue in foro cõſcientiæ. Nam in foro fori & litigioſo foro et cõtẽtioſo aliter eſſet dicẽdum.Quia lex poſitiua ciuilis reſcindit cõtractum,ubi contrahens decipitur ultra dimidium iuſti præcij,& non aliter.Sed in lege canonica ſiue in foro cõſcientiæ cõdemnatur qlibet excedens latitudinem iuſti precij,& ad illam reſtituendam tenetur, niſi contrahentes in illo contractu intendant ſibi inuicem dimittere quod latitudinem il-

Nota hãc differentiã inter ius canonicũ & ciuile.

lam exceſſit.Et ſi hoc fuerit mere liberalis dõatio nõ eſſet obligatus ad reſtitutionem,tamẽ cõiter oĩs vltra cõem exiſtimationem vel decipitur vel neceſſitatẽ ducitur,& per conſequens non excuſatur quin ad reſtitutionem teneatur.Et ratio eſt qm̃ qui occaſionem dãni dat,damnum dediſſe videtur, ſed defraudans illum in ſubſtantia,qui qdem putat emẽdo accipere aliam ſubſtantiam,vel quantitatem aut qualitatem,qui putat accipere aliam quantitatem & qualitatem,dat occaſionem damni,quia ille non emeret niſi crederet aliã ſubſtantiam,quantitatem,vel qualitatem recipere,& p̃ cõſequens dãnũ videtur dediſſe.Sic igitur patet de contractu venditionis.

Venalia taxatam habent æſtimationẽ. Cap.16.

Nota hanc inſtantiã q̃ frequẽter adducitur.

SALO.Miror aliquantulũ quod dixeris.Nam vbiq; dicunt & affirmant,venalia non habere certam & præciſam æſtimationẽ(vt dixiſti ſcd̃m cõem exiſtimationem,) immo dicũt leges affirmare & velle q̃ tanti res valeat quanti uendi poteſt,& per conſequens aſſerunt vnicuiq; licere rem ſuam vendere quocunq; precio poteſt.DAV.Illa legalis ſentẽtia res tanti valet quanti vendi poteſt,debet ſana mente intelligi,non ſic ex abrupto iudicari,& q̃uis in hoc multa eſſent dicenda,tria tñ in propoſito ſunt attendẽda,vt illa regula iuris ſiue lex ſit vera.Primũ,q̃ non ſit aliqua neceſſitas ex parte vendentis,neq; ementis. Secundum,q̃ non ſit ignorantia ex parte aliqua ſiue de-

Qñõ itelligitur illa lex res tñ ualet quã ti uendi p̃t.

ceptio. Tertium, ꝙ non ſit corruptela ementium. Et ideo ſi aliquis vendit rem aliquam, & emens neceſſitatur illam emere, qm̃ aliter non poteſt facere, emens vero ſcit illam tm̃ non valere, talis rem ſuam fraudulenter vendit, & tenetur ad reſtitutionem, ſimiliter ſi vendens intendit vendere rem ſuam, quia neceſſitate coactus aliter viuere non poteſt, vel qa in carcere uel alibi cogitur, ut neceſſario ueniat ad ſuæ rei uenditionē minoris q̃ ualeat. Emens tenetur ad reſtitutionē. Pari ratione, ſi emens uel vendens eſt ignorans, & vendit rem ſuam minus, iuſto, & emens cognoſcit id fieri ex ignorantia, tenetur ad reſtitutionem & è contra Simili modo, ſi fuerit corruptela, puta quia mercatores cōueniūt malitioſe & callide vt nullus emat niſi vnus ex omnibus, vt res ſuo modo emant & precio, tenentur ad reſtitutionē. Ad hoc igitur vt regula iuris vera ſit tanti res ualet quanti uendi poteſt, his tribꝰ additis eſt limitanda, quibus concurrentibus tenet, at una iſtarū particularum deficiente nulla eſt, nec tenet, nec ualet, & pet illam cōmittitur iniuſtitia & fraus, ut ſatis plene diximꝰ. Et hæc de contractu uenditionis ſufficiant.

De cōtractus emptionis iuſtitia ſiue iniuſtitia. Ca. 17.

CALO. Quid ſit emptionis cōtractus quo ad circūſtantias eius, iuſtitiam ſiue iniuſtitiā, et quid male ſentientes de illa lege, & qūo eſt limitāda, bene percepimus nūc de reliqs aliquid audire deſyderamus? DAVID. De cōtractu emptionis ponitur

Ad cõtractũ emptiõis q̃d requiratur.

eadem concluſio vt emptor iuſte emat ſine fraude & ſeruet æqualitatem valoris in rebus emptis ſcd̃m re-ctam rationem,et ita obſeruetur iuſtitia in ſubſtantia, quantitate,& qualitate,& ſeruent ementes æqualitaté iuſti præcij in emendo ita ꝙ nõ diſcedant à latitudine infima iuſti precij ſcd̃m cõmunem æſtimationẽ, aliter tenẽtur ad reſtitutionẽ. Ex iſta concluſione reſoluto-rie ꝓcedentes,adducemus multa correlaria. Primum quicũq; emit vnam rem pro alia,& ſic decipit vendi-torẽ in ſubſtantia,qualitate,& quãtitate,tenetur ad re-ſtitutionẽ illius,ergo quicũq; vendit vinũ, vel frumen-tum,& his ſimilia, vt corruptũ & tñ in veritate nõ eſt corruptum,& oés cognoſcunt non eſſe corruptionẽ in illo,ſed bonitatẽ cum ille ſit deceptus,qui accipit il-lud bonum pro corrupto,ſiue ſit deceptio in ſubſtan-tia,ſiue in qualitate,aut in quantitate,& in mẽſura,ac-cipiens vel emens tenetur ad reſtõnem,& contractus eſt iniuſtus & ſimilia correlaria ſequũtur quæ fuerunt in vẽditionis contractu. Secũdo ſequitur, ꝙ quicunq; emit aliq̃d minoris q̃; cõis æſtimatio tenet,ille contra-ctus iniuſtus eſt, & ad reſtitutionẽ tenetur ad ſummã vſq;,& quantitaté iuſti precij, aliter in conſcientia nõ põt abſolui,vndecũq; neceſſitetur vendẽs, & ſi emens emit rem illam & deficiat à medietate iuſti precij,con-tractus reſcindit̃ & eſt nullus,etiam in foro contẽtio-ſo vt diximus. Tamẽ eſt aduertendũ, ꝙ licet permutã-tem & vendenté penſare dãnum ſuũ, non autẽ cõmo-dũ ipſius ementis,hoc dico etiã cũ illo cum quo per-mutat,& in caſibus vendẽdo & permutando. Sic in-telligo ſi q̃s indigeat re ſua, & ꝓpter magnã inſtantiã

Primũ correlarium.

Secundũ correlárium.

Nota q̃ñ ſcĩ diſ cõtract̃.

Nota q̃ñ licet carius uendere tuta conſcientia.

inducatur ab alio vt vendat,vel permutet pro re alia, cum poſſet ſe p̄ſeruare indemnem , & ex venditione vel p̄mutatione multū dānificatur poteſt carius ven⸗dere q̄̃ alius , ſi ſine tali dāno venderet,vel p̄mutaret. Sed ſi emens magnum cōmodum conſequatur ex re ſibi vendita,vel p̄mutata, non poteſt carius vendi vel p̄mutari. Nam ꝓpter maius cōmodum qđ conſequi⸗tur,nec res mea in ſe,p̄cioſior eſt,nec mihi melior , & ideo non debet illi maius præmium apponere , ſecus autem eſt qn̄ dānificor, quia tunc eſt mihi precioſior, licet in ſe non ſit.Cum iſtis cōtractibus coueniūt mu⸗tua accōmodatio,conductio,locatio, & conſimiliter quātum ad poſitas cōditiones,eſt ſeruanda iuſtitia , & cōſyderādo ibi ad vſum ſicut hic ad dn̄iū.Et ſic patet qđ dicendū videbatur de contractibus emptionis, vē ditionis,& p̄mutationis, & per cōſequens de contra⸗ctibus illis corr̄ndētibus,vbi trāſfert̄ vſus,retēto dn̄io.

De iuſtitia ſiue iniuſtitia contractus q̄ fit ad tp̄s. C.18.

PAL.O. Optime & diſtincte quidē ac⸗cepimus,de cōtractu vēditionis,& em⸗ptionis,& mutuationis, deq; illoꝝ qd⸗ditate,iuſtitia,& iniuſtitia,& de contra⸗ctibus illis r̄ndentibus,in quibus trans⸗fertur vſus retento dn̄io,quid dicendū videtur? aut qd ſentis de his qui vēdunt rem ſuam,& non ſtatim reci⸗piūt rei venditæ precium, & ſimiliter mutuātes,ſed tē⸗pus expectant,quid iuris de his cōtractibus qui quoti die fiunt in frequentiſſimo vſu?DA. Dicimus ꝙ præ⸗

ter illas conditiones quæ in reliqs contractibus requi runtur.ſ.ꝙ ſint ſine fraude &c. debent ſeruare æqualitatē valoris ſcd̄m rectā rōnem,& adhuc duæ aliæ cōditiones accedunt,vt talis contractus non ſit iniuſtus neqꝫ vſurarius.Prima vt vendentes non vendant tp̄s, tempus enim nō eſt ſuum.Secūda vt vēdēs non ponat ſe in tuto vt in pluribus, velut ſemper delucrādo, & illum cum quo cōmutat vel vendit in dāno.Ex prima particula, ſcilicet ꝙ vendentes vel commutantes tempus non vendant,multa ſequuntur correlaria.Primo quicūqꝫ uendunt rem ſuam ad tempus, uel ut dicitur ad credentiam,plus iuſto precio, ratione dilationis temporis,talis contractus iniuſtus eſt & vſurarius, iniuſtus,quia non ſeruatur æqualitas ualoris,uſurarius quia ibi eſt mutuum palleatum,uerbi cauſa hodie uendas modiū frumenti tribus carlenis,& rōne dilationis ſex menſiū,cōtrahis cū Ioanne in quinqꝫ vel ſex carlenis,contractus eſt vitioſus,nō.n.ſeruatur æqualitas valoris rei venditæ quæ requiritur, vt cōtractus ſit iuſtus emptionis aut venditionis.Secundo dico ꝙ talis cōtractus eſt vſurarius.Nam ibi intercedit mutuū interpretatum,ſunt etenim duo contractus venditionis, & mutui venditionis quidem,quia res vēditur & emptori ſtatim datur.Mutui vero,qm̄ ipſe emptor tenet ſtatim dare precium rei emptæ & expectatur per mēſem vel annum, & idem eſt ſicut ſi venditor mutuaret precium rei emptæ pro quo mutuo non valet niſi decē, & rōne expectationis aſſequetur duodecim. Et ꝑpea vſura eſt,qm̄ rōne mutui recipiat vltra ſortem, & ideo tenetur ad reſtitutionem,tum propter iniuſtitiam,tum

Quid requiritur ad hoc ut contract⁹ ſit iuſtus qn̄ res uēdit ad tp̄s.

Prima regula q̄ requiritur in tali cōtractu.

Primū correlarium.

etiam pp vſurā. Et ex hoc ſequūtur quaſi infinita correlaria, videlicet quicunq; vendit oleum, vinum, frumētū, vel aliquid aliud ſiue ſit genus, ſiue ſpecies, ſiue conſiſtat in numero, aut pondere, vel menſura, quæ genus vocant, ſiue non menſurantur vt ſunt animalia & poſſeſſiones, q̄ ſpēs vocantur, & hoc ad tempus plus debito precio rōne dilationis, omnes hi tenentur & qcūq; fuerit ille tenetur ad reſtitutionē, tum quia non ſeruat æqualitatem iuſti precij, tum q̄a eſt mutuū interpetratum ſiue palliatum, & ex officina vſuraria. Horū primatū tenent mercatores, nō fideles, aut boni, ſed īfideles & mali q̄ puertunt negociationem aut mercaturā omnem, exercentes contractus quos q̄dem vocāt, ſtocos, alij biſtratos, alij retrangulos, alij acciuamentos, & cōmittit hic contractus, qn̄ res vltra preciū iuſtum vēdit propter dilationem temporis. Deinde vero cū emptor egeat pecunia & non re vendita, reuēdit rem illam minoris q̄ valeat & ab eodem mercatore iterū emitur, & ſic duplici gladio configit pauperē, primo venditionis, altero uel ſecundo emptionis. Secūda regula ſiue conditio hui9 contractus, ad hoc ut ſit iuſtus eſt, ut uendens ſiue cōmutans non ponat ſe in tuto de lucrando ut in pluribus, uel ut ſemper, quia ut ſic contractus eſt iniuſtus & uitioſus. Pro intelligentia huius, ut contractus manifeſtentur iuſti ne ſint an iniuſti, uel uſurarij, ponitur talis regula & argumentū à ſufficienti diuiſione. Accipiatur feſtū azimorū in noſtra lege et ſabbatum ſabbatorum, uel feſtū natiuitatis Chriſti inter chriſtianos, & feſtum Ioānis baptiſtæ, & primū feſtū, ſcilicet natiuitatis uocetur. a. & ſcd̄m feſtum, ſcili-

Correlarium ſecundū continens multa.

Secūda regula q̄ reqritur.

Nota hāc regulā & argumentū q̄a ad multa ualet.

cet Ioānis uocetur.b. Tunc Ioannes cōmutat & dat rem ſuam Petro in.a.& eũ expectat uſq; ad.b. aut ergo Ioānes erat uenditurus, aut nō in feſto.b.ſi erat eā uenditurus,aut determinat precium qđ tunc ualet, & expectat uſq; ad maium menſem ſolutionem illam,& tunc miſericordiam illi facit.Nam ſupplet indigentiā proximi anteq̃ teneatur illam ſupplere, aut determinat precium plus iuſto in feſto natiuitatis,& ſic ē uſura,ut aperte declarant ſacri canones. Si Ioannes non erat uenditurus,ſed uſq; ad mēſem maium ſeruaturus, qñ uideretur ſibi ꝙ talis res eſſet plus ualitura,ut poſſit lucrari & ꝑpter inſtantiam reqrentis uēdit illā. Tunc aut ponit precium determinatũ, aut nō, ſi ponit p̃ciũ determinatũ,aut illud precium eſt tale quod ſecũdum rectum iudicium poteſt parum plus uel minus ualere, puta ſi eſt oleum & ſumma illius ſit in precio quinque aureoꝶ & dimidij,aut quīq; & ſex carlenoꝶ aut quattuor,tunc talis contractus non erit uſurarius, neq; iniuſtus,ut ſacri canones determināt, & ratio eſt, qa dubium eſt ſit ne paulo plus aut minus ualiturum, & ſic cum uterq; ſit in lucro & damno in æquali gradu nō cōmittitur fraus,ſi uero ponit ſe in tuto, ideſt ꝙ ponit tale precium, quod ſcđm cōem exiſtimationem non poteſt plus ualere,ſed bene ualde minus,talis contractus eſt uſurarius. Nā ponit ſe in tuto de lucro,et illum cui uendit aut cum quo commutat in dāno, & ſic eſt cōtra ſecundam regulam,& in hoc concordant communiter ſacri doctores. Si uero non ponit preciũ, & erat rem illam ſeruaturus,ſed uult quantũ ualebit in tali tēpore,ſcilicet.a. aut tunc ſcđm cōem exiſtimatio-

Bñ nota hũc ꝓceſſum.

nem

tnem minus valebit q̄ȝ valet, q̄n illi aſſignatur, & ſic mi ſericordiam facit illi, puta ſi eſt frumentum & dat illud in natiuitate dñi, & illius ſolutionem expectat in men ſe iulio quantum tunc valebit, in eo menſe cōiter fru= mentū vilius venditur, talis contractus non erit vſura rius. Aut vult precium determinari pro tpe indetermi nato, hoc eſt vt ſoluat ſibi quantum valebit in toto tē pore vſqȝ ad talem diem q̄n carius venditur. Talis cō tractus eſt vſurarius quia ponit ſe in tuto de lucro, vt in pluribus & illum cum quo contrahit in damno. Et tunc habet illud pro ſe quod euenit vt in pluribus, & cōtra ſe illud quod euenit vt in paucioribus, & ſic ad reſtitutionem tenetur. Aduerte ꝙ cum oleum frumen tum & vinum & his ſimilia decreſcant, illud quod de creſcit non poterit ſine vſura vendere. Similiter ſi ne= ceſſarium pro eius conſeruatiōe vſqȝ ad illud tempus haberet aliquas expenſas faciendas, puta pulverizatio nis, aut locatiōis valorum, domoꝝ, & ſimiliū, ſi ipſam non detraheret, eſſet vſura. Quam ob rem qui curam animaꝝ habent, enarrata ponderent et bene cogitēt ne ſimul cum ipſis ruāt. Et ideo ſacri canones aſſerūt. Conſulte homines facerent, ſi à tali cōtractu ceſſarēt cum hominū cogitationes oīpotenti Deo occultari nequeant. Et ratio q̄a magis ſunt contenti id expedi= re q̄ȝ periculo ſuo vſqȝ ad tempus illud ſeruare. Et vt plurimū ſunt incerti ſi vſqȝ ad illud tp̄s erant ſeruaturi, cum videamus ꝓꝑ emergentia ſæpius ꝓpoſitum mu= tari. Et magis incertum eſt, q̄n non ponitur precium tunc, ſed vult quantum valebit in principio maij, vel in fine, aut in aliquo die feriato, cum certum ſit ꝙ totū

vendere non potuiſſet in eo die tali precio,maxime ſi habeat quantitatem,& cõiter mutatur precium. Si ãt dicat vt ſoluat quantum valebit in madio ſic debet attendi precium cõe, nõ infimũ,neq; maximũ. Sil'r ſi qs vendit rem ſuam pro precio occurrenti,& ſi plus valet vſq; ad illud tp̃s ſolutionis & illud voluerit, ſi autẽ minus non,talis cõtractus eſt vſurarius,vt ſuperius dictum eſt. Cõſimiliter patet de iniuſtitijs in cõmutationibus,vbi fit tp̃is dilatio in recipiendo,eſt.n. iniuſtitia vendere tẽpus,uel ponere ſe in certo de lucrando uel ut ſimpliciter aut in pluribus. Conſimiliter in negotiatiua eſt iniuſtitia,ſi officiat rei publicæ actus eius,uel ſi ĩmoderate recipit à re publica ultra induſtriam, diligentiam,& ſolicitudinem ſuam,& pericula. Præter iniuſtitias iſtas particulares in cõtractibus iſtis uel commutatiõibus,eſt una generalis qñ aliquis uſurpat aliena dño ſimpliciter inuito. Et hoc tam dño proximo, q̃ remoto,niſi in caſibus præſcriptionis, & uſucaptionis,in iſtis aũt non eſt tranſlatio dominij ſcilicet in furto & rapina. Licet ſit uiolenta occupatio rei cuius eſt dominium, & iſta iniuſtitia eſt manifeſtior quacunq; alia,ubi propter ſolam defectuoſam conditionem eſt iniuſtitia in tranſlatione uel mutuatione ut in caſibus ſupradictis. Iã credo ſatis patere ex dictis largiꝰ enarratis,qũo committitur fraus atq; iniuſtitia in huiuſmodi contractibus,nec non qui uſurarij ſunt,& q ab uſura recedunt, & q̃ uarij ſint & diuerſi in numero uſurarij contractus,& iniuſti,breuitatis cauſa pertranſibimꝰ præſertim cũ ex iuſtitia iſtoꝝ cõtractuũ appareat iniuſtitia oppoſitoꝝ qm̃ rectum iudex ſui eſt & obliqui.

In quibus caſibus licet ultra ſortem accipere. Cap. 19.

SALO. Ex multis audiuimus ĩ huiuſmodi contractibus ultra ſortem licere aliqd accipere, cum de iniuſtitia & iuſtitia cuiuſlibet cõtractus apertiſſime oſtenderis, admodũ deſyderam⁹ ſcire ſi in aliquo caſu liceat ultra ſortem aliquid accipere, ne ſit contra mãdatum dñi dei noſtri? DAV. In multis caſibus licet recipere aliquid ultra ſortem, ſed qm̃ ſatis ampla eſt hec materia, pro nũc duo caſus in genere excipiuntur, in qbus licet accipere aliqd ultra ſortem. Q ñq; licet recipere ultra ſortem ex pacto. Q ñq; licet recipere non ex pacto. Primũ poteſt eſſe tripliciter, aut rõne pœnæ cõuentionalis, dum tñ non fiat in vſurarum fraudem, verbi cauſa ego ĩdigeo pecunia mea ad mercandum, cõcedo tñ tibi ad certum diem adijciens conditionalem pœnam, nã niſi eodem die ſoluas, quia multum dãnificabor, ſolues poſtea tantum vltra, hæc pœna adiecta licita eſt, qm̃ licet me indẽnem ſeruare, ſic præmonendo illum cum quo contrahit. Signum aũt id nõ eſſe in fraudẽ vſurarum manifeſtum eſt illud, qñ mercator magis vellet pecuniã ſibi ſolui die præfixo, q̃ in craſtio cum pœna ſibi adiecta, & per oppoſitũ eſt in fraudem qñ vult diem ꝓtrãſiri potius q̃ pecuniam illo die perſolui. Secundum rõne intereſſe, debitor. n. ex cuius non ſolutione notabiliter dãnificatur, tenetur de iuſtitia ſatisfacere creditori de intereſſe, & licet creditor nõ poſſet habere actionẽ contra eum in foro exteriori, quia non ſunt pa-

In quibus caſibus licet ultraſortem recipere.

Licet recipere ultra ſortẽ rõne intereſſe.

cta neq; iuramenta,tñ in foro conſcientiæ debitor te⸗
netur ſatisfacere vltra ſortem de intereſſe. Tertia con
ditio eſt,qñ illud capitale & illud ſuperfluum ponunt
ſub incerto,hæc ſacri canones manifeſte determinant
& ideo ſilentio prætermittenda iudico. Sine pacto ēt
licet,ſolus.n.animus ſine verbali pacto vel ſigno æq⸗
ualenti oſtendenti debitori,ꝙ mutuans non mutuaret
ſine ſpe lucri non facit illum recipientem vltra ſortem
ſine pacto habere alienum,nec teneri ad reſtitutionē.
Et hoc dummodo recipiens non recipiat illud vltra
ſortem rōne mutui,nec ille donat ex tali obligatione
credens ſe eſſe obligatum,ſed mere libere & ex amo⸗
re aliter teneretur ad reſtōnem. Ex hoc poſſunt ſequi
multa correlaria,multiq; caſus vt tibi patet,quæ breui
tatis cauſa pertrāſimus,ſatis.n.vt reor de hac materia
diximus. Et bene notandū eſt,ꝙ cum pecunia habeat
aliquem vſum ex natura propria,vt puta ad videndū,
ad ornandum,& ad oſtēdendam potentiā ſuam tāꝗ̄
diuitem,& ad illum finem poteſt locari pecunia, ſicut
æquus vel aliquid aliud,& pro vſu iſto retento domi⸗
nio recipere aliquid,& tunc ex toto eſt contractus lo
cationis,non aūt mutuatio ſeu mutui datio. Et ſic pa⸗
tet in quibus licet recipere aliquid vltra ſortē ſine vſu
ra. Tamen ſi fuerit animus mutuandi & tali modo lu⸗
crandi,ita ꝙ aliter nō mutuaret,dato ꝙ ex tali mutuo
nihil lucri proueniat,tñ vſurarius eſt apud Deum, &
peccat mortaliter,licet nō teneatur ad reſtitutionem,
qm̄ non habet alienū ſed voluntas pro facto reputat
apud Deum,& peccatum formaliter & defectiue cō
ſiſtit in voluntate. Sic igitur qui voluerit montem ſan

ctum habitare,pecuniam ſuam non det ad vſurã,neq; proximum cupiat damnificare.

De iuſtitia & iniuſtitia contractus ſocietatis. Cap. 20.

SALO. Ad plenũ dicta videntꝛ de cõtractibus donationis qui fit per actũ ſimplr liberalẽ emptionis, vẽditionis,qui fiunt per actum ſcđm quid liberalẽ,quoad eoꝝ iuſtitiam & iniuſtitiã,& de cõtractibus correſpondẽtibus in qbus trãsfertꝛ vſus retento dominio, cum æqualiter currant,& de his in quibus transfertur dñium quocũq; noĩe,de qbus ad plenum ꝓcepimus. Cum ſint pleriq; qui pallio & ſocietatis noĩe multos cõtractus vſurarios valde palliate cõficiũt,vt vix eoꝝ aſtutia cognoſci poſſit,ꝓpterea de his nõnulla diſcutienda & declaranda occurrũt,benigne vt ſoles & audias & ſoluas. Primũ quid ſit iſta ſocietas ſiue contractus ſociationis. Scđm circa quæ poteſt fieri talis cõtractus. Tertiũ quot modis fieri poteſt iſtius ſociationis cõtractus,quibus habitis, facilius apparebit de iuſtitia & iniuſtitia & fraude quorũlibet cõtractuũ ſimilium. DAV. Per quã libenter fiat,& primo dicimus

Quid eſt contractus ſocietatis.

ꝙ cõtractus ſocietatis ſiue ſocietas eſt quedam finitas ſiue fraternitas, ſed pro huius ſolutionis declaratione duo ſunt aduertẽda,quæ reqruntur ad rectitudinẽ huius ſiue de eſſentia huius cõtractus duo ſunt. Primum

Quæ reqruntur ad cõtractũ ſocietatis

ꝙ ars & negotiatio circa quã fit ſocietas ſit licita & honeſta. Secũdum ꝙ æquitas ſiue æqualitas obſeruetꝛ

oĩbus. Alias ſi iſta æquitas & æqlitas tam in lucro q̃ȝ in dãno non obſeruetur nõ poteſt eſſe iuſta ſocietas. Et ideo ſicut inter fratres debet ſeruari æqualitas, ſic ĩter ſocios, ꝑpterea impium eſt inter eos cõmitti vſurã ſiue iniuſtitiã quod quidẽ q̃ñ fit inter ſocios non ſeruatur æqlitas, & iccirco notãdũ eſt ꝙ inter ſocios debet eſſe æqlitas ꝓportionis .i. quãtitatis, non aũt ſemꝑ æqlitas quãtitatis, ideſt ꝙ in lucro & dãno qlibet habeat partẽ rñdẽtem ei quod in ſocietate poſuit, & ſi de hoc nihil aliud expꝛſſum eſt quaſi hoc tacite inter eos actũ ſit, vt qui plus æris uel ꝑiculi ponit, aut ſuſtinet, plus etiam ſperet emolumenti.

An ĩ cõtractu ſocietatis liceat recipe ultra ſortẽ. C. 21.

Quare in ſocietate licet recipe ultra ſortẽ non aũt in mutuo.

ALO. Quare licet vltra ſortem in cõtractu ſocietatis recipere & non in cõtractu mutuationis? DAV. Q̃m ĩ mutuo transfert dñium mutuatæ pecuniæ in accipiẽdo. Non aũt in ſocietate, ſed remanet dñium & periculũ apud dãtem. Et ideo ſi in ſocietate recipit aliqd vltra ſortẽ iuſte recipit, quia ex pecunia ſua recipit quæ in ſocietate in periculo ſuo manet. Non aũt ſic eſt de pecunia mutuata, cũ trãſeat in dominiũ alterius, & in illius periculo maneat, nam velle recipere aliqd ex pecunia mutuata, eſt recipere aliquid ex pecunia aliena, nõ aũt ſua, & hoc quantum ad primũ, in quo quærebatur quid ſit ſocietas aut contractus ſociationis. Quantũ ad ſcd̃m cum quærit̃ circa quæ, poteſt fieri talis cõtractus ſociationis dicitur,

Circa q̃ p̃t fieri ſocietas.

ꝙ talis ſocietas poteſt eſſe circa tria. Primo circa oĩa

bona. Secũdo circa negotiationē. Tertio circa vnã rem. Aduertẽdum tñ eſt, ꝙ ſocietas nõ poteſt fieri circa rem flagitioſam, & inhoneſtam, verbi gratia, quidã ponit pecuniam in manu mercatoris ſeu artificis, & mercator ponit operã ſiue induſtriã ſuam aut exercitium circa talē pecuniã, vel aliqs põit pecuniã & operã, & alter operã ſolum, vel pecuniã ſolum, aut ambo pecuniã & operã vt ex tali negotiatione & arte habeãt lucrum, dico ꝙ ĩ oĩbus his cõtractibꝰ iuſte ſocietas fieri põt, tam de iure ciuili, q̃ȝ canõico, ſi ea q̃ ſunt de eſſentia & natura huius cõtractus obſeruētur vt diximus. SALO. His diſtincte intellectis, adhuc occurrunt nonnulla nobis dicenda. Primo nunqd rõne pacti licitũ erit & iuſtũ vt aliqs habeat de lucro & nihil de dãno, vel magis de lucro q̃ȝ id quod ponitur in ſocietate? DAV. Dico ꝙ nullo modo licet, quia ſocietas eſt quedam fraternitas & tale pactum eſt cõtra naturam, & ideo tenetur ad reſtõnem, & ad id in quo ꝓximũ fraudauit ex pacto. SALO. An ille qui ponit operam tm̃, liceat facere pactum ꝙ.ſ. tantũ vult & habere debeat certũ pro opera ſua, & de dãno nihil vult ſentire an non? DAV. Talis cõtractus licitus eſt, quia non eſt cõtractus ſocietatis ſed locationis operꝝ ſuorum, & verũ, niſi damnũ contingeret ex dolo ſuo vel culpa, quia ſic non liceret. SALO. Ioannes tradidit centũ ducatos Petro in ſocietatē, cũ pacto ꝙ ſuũ capitale vult eſſe ſaluũ, de dãno nihil, ſed de lucro vult ſentire ad libitum ſocij ſui, quantum voluerit dare, nũquid iſte cõtractus ſit licitus? DAV. Breuiter dico ꝙ eſt ſimplr̃ vſurarius, et nullo modo licet, et quicqd ac-

An liceat in contractu ſocietatis eſſe in tuto.

An ꝓ opibus liceat in ſocietate aliqd recipere.

An in ſocietate liceat capitale eſſe ſaluũ

cipit vltra ſorté tenetur reſtituere, vel in ſorte̅ compu tare. Et rō quia idem eſt ac ſi mutuaret illa centum, & pro tali mutuo vltra ſortem aliq̄d habeat, licet illud plus ponat in poteſtate illius, qđ vſura eſt manifeſta. Et in hoc aduerte ꝙ ſi accipiens pecuniam in ſocieta te̅ nollet ſe piculo capitalis exponere, & quæreret aliquem qui eum in tuto poneret, poſſet ille pro tali aſſecuratione aliq̄d recipere ſine vſura, & maxime requiſitus. Et idem dicerem de eo qui dat pecuniā in ſocietatem, ꝙ requiſitus à ſocio vt ſuſciperet in ſe periculū aſſecurando, qđ vltra ſocietaté poteſt accipere aliq̄d ex cauſa aſſecurationis, etiam ſi in ſocietate & negociatione nihil lucraretur, & maxīe cū rogatur & à ſocio inducitur. Et ratio q̄m licet pecunia illa ſtet in periculo illius ponentis in ſocietate, tñ illud periculum precio redimit, quod licet. Tñ duo principaliter req̄rūtur ad hoc vt talis contractus non ſit fraudulentus & vitioſus. Primū, ꝙ ſocius accipiēs mere voluntarie & libere velit & quærat hoc facere. Secundū ꝙ tantū plus poſſet veriſimiliter lucrari de tali ſocietate, vltra parte̅ ſuam, quantū eſt illud quod pro tali aſſecuratione ſolueret cuicūq; cōiter, clarius & tutius eſſet ſi tātū acciperet pro aſſecuratione ab ipſo ſocio determinate, quātū acciperet quilibet alius qui eum aſſecuraret. Et in diuidendo lucrum prius ſolueret conuentū pro aſſecuratione, & quod ſupereſſet de lucro contingente ſibi, illud retineret. SALO. An ſi vidua vel pupillus det centum mercatori, cū pacto ꝙ ſaluum ſit capitale, cum intentione tñ retinendi in ſe periculū capitalis, ſed ſolum paciſcitur ne à mercatore decipiat, & vt

Pro aſſecuratióe liceat accipe ultra ſortem.

An ſola intentio recipiendi in ſe periculū excuſet.

& vt nō pereat capitale ipſi mercatori, ſi ſine ſua culpa piret liceat ſiue licite poſſit facere, an non? DAV. Licet in hoc contractu non ſit vſura, ſed vera ſocietas, tñ videtur peccare mortaliter, ꝓpter mendacium ꝑnitioſum qꝑ dixit in ſui infamiā. Et ideo tenetur notam facere voluntatē ſuam, tum ratione ſuæ infamiæ, tum etiam ne forte morte præuenta hæredes vellent contractum in ſuo robore permanere. Non tamē tenetur reſtituere lucrum qđ inde habuit. Nam iſte contractus vt diximus, eſt vera ſocietas. SALO. Ioānes dans cētū aureos mercatori, vt medietas ſit in periculo mercatoris, altera medietas in periculo ipſius tradentis, & tandē vterqꝫ lucrant & perdunt, an ſit contractus vſurarius? DAV. Nulli dubium eſt eſſe vſurariū cōtractum, qm̄ idem eſt ac ſi Ioānes mutuo dediſſet Petro mercatori. 50. rōne talis mutuationis, mercator Petrus nullum habet ſalarium de induſtria & opera ſua pro reliqua medietate, & ideo idē eſt ac ſi diceret mutuo tibi quinquaginta nummos, & ꝑꝑ tale mutuū deduc mihi quinquagīta alios aureos ſine aliquo ſtipendio, cum tñ talibus pro ſtipēdio quartā partem ſoleat aſſignari, abſque hoc ꝙ in capitalis perditione abſqꝫ culpa ſua facta nihil perdant, propterea talis cōtractus eſt vſurarius. SALO. Franciſcus ponit in ſocietate operā tm̄, & petrus triginta aureos ad tertiam partē lucri & dāni, hoc eſt ſi lucrati fuerint in ſocietate Frāciſcus lucrabitur tertiā. Si autē tota mercatura periret Frāciſcus tenetur Petro perſoluere viginti aureos, nam vult ꝙ illi viginti ſint ſalui, an talis contractus ſit vſurarius? DAV. Diximus ꝙ cū ſocietas ſit aſ-

An liceat medietatē capitalis eē in tuto.

An aliquo modo in ſocietate capitale poſſit eē in tuto.

finitas ſiue fraternitas,ſi vero debet obſeruari æquitas ſiue æqualitas,ita ꝙ vterqꝫ æqualiter ſtare debet in lucro et dãno,aliter nõ poterit eſſe iuſta ſocietas,ſi non ſunt æquales in lucro & dãno, hoc aũt non obſeruatẽ in ꝓpoſito. Nam ſi mercator Frãciſcus recipiens pecuniã & ponẽs operã amitteret mercaturã,& ſic amitteret viginti aureos,& laborẽ ac induſtriã, & viciſſim Petrus nõ amiteret niſi decẽ aureos,qa non laborẽ & induſtriã,iſti nõ ſunt æquales in lucro & dãno, & per cõſequẽs nõ eſt iuſta ſocietas, ſed cõtractus vſurarius, palliatus, ꝓpter mutuũ quod interuenit in ſocietate.

An liceat fieri pactũ de aſſecuratione.

SAL. Licet'ne facere tale pactum in ſocietate,verbi gratia,Ioãnes dat Petro centũ in ſocietate,tali pacto, vt ipſe habeat duas partes lucri & vnã dãni, vel duas dãni & vnam lucri an non? DAV. Breuiter dicimus, oẽ pactũ quod nõ facit deteriorem partẽ alterius arbitrio boni viri ita ꝙ qui plus poſuit plus habeat, licitum eſt,alias nõ eſt licitum,qa tunc nõ eſſent æquales ad vtrũqꝫ.

An ꝓ cõmiſſa pecunia liceat aliqd recipere.

SALO. Quidã ſub noĩe ſocietatis faciũt contractũ cõmiſſionis,vt quedam viduæ cõmittentes pecuniã ſuaꝝ dotium mercatoribus vel artificibus ad illoꝝ diſcretionẽ,quid cenſes de tali contractu, iuſtus eſt an non? DAV. Talis contractus poteſt eſſe vſurarius aliqñ,& aliqñ non,pro quo intelligendo aduertendũ eſt,ꝙ cõmiſſio pecuniæ duobus modis fieri poteſt,vno modo cum trãſlatione dñij in toto vel in parte,puta ſi fiat tranſlatio pecuniæ aut rei cõmiſſæ in dominiũ illius cui cõmittitur, & tunc pro pecunia ſic cõmiſſa quicquã ſperare non licet, ſicut alicui non licet de re aliena ſperare,qa mutuum eſt, & per conſequẽs

aliud accipe non licet. Scđo modo talis commiſſio fieri poteſt ſine trãſlatione dominij.ſ.qñ tota res com miſſa manet in dñio domini cõmittentis,& hoc mo do ipſe committens poteſt ſperare mutuũ ſicut de re ſua,q͂a pecunia illa vel alia res commiſſa eſt,ſicut cõ mittitur aliq̄d ſeruo vel miniſtro q̄ negotiat̃ de rebus dñi ad illius voluntatẽ,& per cõſequens q̄d accreſcit ſorti ſicut res ꝓpria iuſto titulo poſſidetur.S A L O. Quare licet nunc in pecunia ſic cõmiſſa accipere ali quid vltra ſortem & nõ in pecunia mutuata,hæc.n.vi detur æqualiter currere prima facie. DAV. Magna eſt diſſimilitudo iſtoꝵ duoꝵ contractuũ. Nam in mu tuo pecunia eſt in periculo accipiẽtis,cum ibi dñium transferatur,non autẽ ſic in contractu cõmiſſionis,qñ remanet in dñio & periculo tradentis,& ideo licet ali quid ſperare tãq̃ de re ſua, quod nõ eſt in mutuo vbi eſt aliena,& hoc eſt intelligendũ qñ tota pecunia eſt cõmiſſa & non eſt aliqua pars, quia tunc põt eſſe vſu ra ꝓpter mutuũ intercedens.SALO.Hæc reſponſio nobis eſt dubia & incerta,qm̃ de aliarũ rerũ cõmiſſio ne quæ fructũ pariunt,vt vineæ,& ager,poſſit aliquid ſperari,tamẽ in cõmiſſione pecuniæ quæ de ſe nullum parit fructũ non videt̃ aliq̄d poſſe ſperari,nec ſperatũ ſi accipit̃ iuſto titulo poſſe detineri,nam gratis nõ da tur, nec labori proprio reddit̃, nec ꝓpter aliquã rem ꝓpriã recõpenſatur,et ideo videtur ſimpliciter iniuſte poſſideri. DAV.Nõ immerito circa hoc dubitatum eſt,videtur enim habere non parum apparentiæ dubi tatum hoc,tamen ſic reſpondent ad illud, dicentes ta lem contractum eſſe licitũ, & ad argumentum dicũt,

Quar magis in ſocietate q̄ in mutuo li ceat aliq̄d re cipere.

Obiectio.

ꝙ pecunia non parit pecuniam,neq; fructũ imediate, ſed ex hoc quod qs emendo vel vendendo negotiatur,& ideo talis excreſcentia lucri magis eſt de rebus, quæ per cõmiſſam pecuniam cõmutatione iuſta ſunt acquiſitæ. SALO. Videtur argumẽtum adhuc perſiſtere,licet enim pecunia de ſe nõ eſt fructifera, ſed tantum lucrum prouenit ex induſtria mercatoris ſiue negotiatoris, ergo ſequitur ꝙ accipiens lucrum ex illa, accipit laborem & induſtriam alterius. DAV. Licet inſtantia videatur ſatis apparens, tamẽ de facili ſoluitur,ſi fundamentum huius contractus conſyderetur, ideo enim in contractu cõmiſſionis licet accipere aliquid vltra ſortẽ, quia in pecunia cõmiſſa dominiũ nõ transfertur,ſed manet,beneq; ſeruatur apud cõmittẽtem. Similiter & periculum, & qa per illam pecuniã quæ in periculo cõmittentis permanet aliquid lucro apponitur, ideo poteſt aliquid ſperare, & vltra ſortẽ ſine vſura,tanq̃; de re ſua,q̃ permanet in periculo ſuo, & ſic patet reſpõſio ad inſtantiam. Si aũt in cõtractu tali miſceatur mutuum palliatum & ratione mutui in eo fiat potior cõditio mutuantis q̃; mutuarij,aut mutuum recipientis,ſemper pro tanto eſt ibi vſura, pro quanto ad rationem mutui veri vel interpretati fit potior conditio mutuantis q̃; mutuũ recipientis. Et hæc eſt generalis regula, non ſolum in contractibus ſocietatis,ſed etiam in alijs contractibus, per quam regulam multi contractus poterunt diſcerni & diſſolui caſus vſurarij.

Obiectio.

Quot modis fieri poteſt contractus ſocietatis. C. 22.

SALO. Satis diffuſe itelleximus de primo & ſecūdo quæſito, quid ſit ſocietas ſiue contractus ſocietatis, & circa quæ contingit, dic de vltimo quot modis fieri poteſt talis contractus, vt hec materia nulli ſit dubia? DA. Præter ea q̄ diximus hucuſq; adhuc dicimus ꝙ talis contractus ſocietatis poteſt fieri circa animalia ſex modis. Primo, qn̄ animalia exp̄ſſe traduntur gratia ſocietatis contrahende, vel qn̄ licet expreſſe non dicatur gratia ſocietatis dari, tn̄ tacite dantur ſocietatis cā, & hoc modo aliqn̄ contrahit in animalibus groſſioribus, aliqn̄ vero in minutis. Primo dicam, quot modis aīalia groſſiora dantur gratia ſocietatis expreſſe vel tacite. SALO. Dicas quid intelligitur per animalia groſſiora, nā termini non ſunt oībus cognti quos recitas. DAV. Dicam, animalia groſſiora dicuntur, quoꝝ fructus vl̄r non aſcendit ad valorem matris in anno, vt ſunt iumenta, boues, & ſimilia, iſta igitur animalia aliqn̄ dantur æſtimata, aliqn̄ inæſtimata, aliqn̄ cum terra, aliqn̄ ſine terra. Quando dantur æſtimata & ſine terra, tūc periculum caſus fortuiti eſt cōe inter ſocios, & ſic pro parte dominiū manet apud tradentem. Et tacite ꝑ alia parte rōne cōionis in illum cui cōicantur, & ſine traditione trāsfertur. Et idem eſt ac ſi ille mutuaſſet precium medietatis ſocio, & ipſe poſuiſſet aliam medietatem, & cōiter ab ipſis duobus eſſent empta, & ſic in ſocietatem poſita, & ideo quilibet in periculo tenetur pro dimidio, niſi culpa vel dolo alterius eueniret, quia tunc ſolus culpabilis eſſet. Aut periculum caſu fortuito & ſic erit cōe, aut

Quæ dicūtur aīalia groſſiora.

peremptio ſiue ꝑditio venit ex natura rei. Et licet aliq dicant ꝙ periculum in caſu ex natura rei ſit ſolum ipſius dãtis animalia, tñ melius videtur quod ſit cõe. Nã ſicut vtilia naturalia & incrementa ſunt cõia, ſic ẽt & pericula naturalia debent eſſe cõia. Et ideo ſi pactum eſſet ꝙ periculum capitale nõ eſſet cõe, non erit licit? in foro conſcientiæ, niſi in aliquo alio ille ſubleuetur, quoniam ſi altera pars in aliquo aggrauatur, contractus erit iniuſtus, & ideo arbitrio boni viri debet hoc iudicari, vt æqualitas obſeruetur, ex quo aduertẽdum eſt, quia cum animalia ſint cõia, & ſint æquales in periculo, cum ille puta ruſticus q recipit animalia ponat vltra medietatem capitalis, opera ſua, fructus non debent diuidi per medietatem, quia tunc ruſticus aggrauaretur, cum vltra capitale ponat operas ſuas, & contractus eſſet vſurarius ratione mutui interpretati, quia plus aggrauaretur. Q ñ autem dantur inæſtimata & ſine terra, & tunc ſi nullum pactum ſit de capitali, aut fructibus, vel tempore, ſic debet fieri & obſeruari, ille qui accipit iumentum vel vaccam debet quiq; annos tenere, & oẽs pulli aut vituli ſiue filij ipſarum debẽt eſſe cões, & quicquid pulli acqſierint tpe triturationis, iumentũ vero vel vacca debet eẽ illius q eum poſuit in fine ſocietatis, niſi ille q dedit ad ſocietatem tertiam partem dederit ſocio. Nam ſi dedit tertiam partẽ, vacca vel iumẽtum in fine debet eſſe cõe, ita tñ ꝙ in conſcientia æq̃litas obſeruetur, ita ꝙ q plus ponit plus habeat. Notandum eſt tñ ꝙ qñ animal datur inæſtimatum, non poteſt pactum geri licite quod periculum ſit alterius q̃ȝ eius qui ipſum dedit, qa cum dictũ aĩal in

fine ſocietatis,déat eſſe ipſius exponētis,ſi pactum po neret́ qđ periculū nō pertineret ad ipſum ponēte eſſet iniquū,et ſi ipſe pdit aīal et ſocius operas ſuas,vñ ſicut emolumentū ſiue augmentum pertinet ad dantem,ſic & periculū pertinere debet,ſi vero dās in aliquo plus grauaretur in aliquo,puta qa recipiens nollet teneri ī fine de dāno ipſius animalis,quod euenit ex culpa ſua ſed ſolum in parte cum teneatur in totū,ſic poſſet in alio alleuiari quo ad periculū ipſius animalis. Ex quo ſequitur correlarium, ꝙ qui dat animalia cū pacto ꝙ ex primis fructibus capitale ſuum detrahat illicite facit,& tenetur reſtituere quicquid accepit in grauamē alterius ſocij. Nā ſocium in hoc grauat, ꝙ operas & expenſas quas fecit,ſi ſtatim extracto valore capitalis periret,ipſum capitale amiteret,& ſic eſſet ī tuto & ſocius in periculo. SALO. Dato ꝙ capitale non perit ſed cum tempore multum lucratus eſt alter ſocius, ad quam reſtitutionem tenebitur prædictus? DAV. Quātum boni viri arbitrio æſtimabitur periculum perditionis operarum & expenſarum, quas perdere poterat. Sed qñ animalia groſſioris generis dantur cū terra,exempli cauſa cōico ſocio vnum par boum cū certa terræ quātitate,quam debeat arare, & tunc ſi inæſtimata tradidi totum piculum ad me pertinebit. Si vero æſtimata periculum erit cōe,niſi eſſet culpa ſiue dolus alterius,quia tunc ad illum tm̄ pertinebit. Sil'r fructus terræ erit cōis,qñ æſtimata ſunt tradita. Et ratio eſt,quia vnus ponit partem boum & terram, & alter partem boum quam videtur emiſſe rōne æſtimatiōis & operas,& æquitas ſiue iuſtitia expetit, vt æqualiter

partiantur fructus. Non autẽ erũt cões fruct⁹ qñ aniſmalia danť æſtimata, & ratio eſt, quia alter ponit ope ras tm̃, alter animalia & terram, niſi opera illius tantũ æſtimarentur quantũ animalia & terra, qa tunc eſſent cõia. Et propterea arbitrio boni viri iudicandũ erit. De animalibus aũt minutis, vt ouibus, porcis, capris, & ſimilib⁹, huiuſmodi animalia in trienniũ debent da ri, & ſingulo quoq; anno debet dare ꝓ capra duodecim formaticos optimos, & ꝓ pecude ſex nõ tm̃ groſ ſos, quantũ facerent viginti pecudes, nec tam paruos quãtũ facit vna mungitura vnius pecudis, ſed mediocres arbitrio boni viri, in fine vero capra vel ouis data erit ipſius tradentis ante omnia, niſi ille qui accepit ſoluiſſet tertiam partem prætij ipſius, qa ſic erit cõis, hedi vero & agni & lana erunt cões. In porcis vero anni anno ſunt percipiendi porcelli, niſi ille qui acce pit voluerit tenere vſq; ad tres annos, & in fine triẽnij omnia debẽt per dimidiũ partiri, & etiam porcelli de porcellis nati, ſi tamen conſuetudo vel pactum aliud eſſet, vel æſtimata data eſſent, dicas vt diximus de aĩalibus groſſioribus, vt omnino ſeruetᷓ æqualitas & iniu ſtitia nulla fiat alteri ab altero. SALO. Satis diffuſe audiuimus, velis dicere aliqd obſecro de ſecundo mo do cõtrahendi ſocietatem in huiuſmodi animalibus. DAV. contrahitur ſocietas ſecundo modo, ſic, danť animalia ſed non cõicantur, nec dñium illoꝝ trãsferť ſed cuſtodiæ ſolum alterius committuntur, aliquo da to vel accepto precio, & tunc proprie eſt contractus locationis & conductionis. Si vero non interuenit p̃cium, ſed tradens dicta animalia recipit aliquid puta

pro

pro bobus vt arent,& pro pecudibus vt ſtercorent. Aut recipit ille cui traduntur pro mercede cuſtodiæ aliquid,vel opera animalium vt ſtercoratio pro mercede cõpenſetur,qui oẽs tres modi cõſyderari poſſũt vt in ſimili,vt in ſeruo ſic erit contractus innominat⁹, & regulabitur ſcd̃m contractũ locationis cui magis aſſimilatur.Cuius natura eſt,vt fructus & periculum ꝑtineat ad dominũ rei locatæ & hoc de ſecũdo modo. De tertio modo ſic intelligendum eſt,dantur animalia & in totum transferuntur in accipientem,cum pacto ꝙ teneat ea ad meliorandum,& ſic meliorata cõmunicentur & ſic dicitur contractus innominatus, & ſi vendantur precium debet eſſe cõe,ſimiliter & fruct⁹ & periculum ſicut vtilitas. Aduerte ꝙ hic contractus magis aſſimilatur contractui ſocietatis q̃ȝ locationis, & ideo poſſunt intelligi in hoc ea quæ ſuperius diximus in primo caſu,qñ dantur ĩæſtimata vel æſtimata. Si vero melioramentum non ſequatur,credo ꝙ integra ad dominum tradentem ſunt reſtituenda,quaſi cã data & cauſa non ſecuta. Quarto modo dantur animalia,aliqñ æſtimata talr̃ ꝙ cõmodum & incõmodũ ſint recipientis,& ſic reſultat contractus emptionis & venditionis,ideo ſi aliquid reciperet vltra precium rõne temporis eſſet vſura,niſi emptor animalium perceptis fructibus moram traheret in ſoluendo preciũ, qa tunc pro intereſſe poſſet petere partem fructuũ. Quinto modo dantur animalia vt cooperiantur ſiue vt cooperiant,puta taurus vel vacca & huiuſmodi,& contractus eſt innominatus,& ideo ad arbitrium boni viri reducetur,ne cũ aliena iactura aliquis lucretur & di

tetur. Sexto & vltimo datur animalia, nec apparet an cauſa ſocietatis, an quõ mortuis principalibus, & tunc ſecundum conſuetudinem, aut vt conſuetum eſt talia dari, ſic exiſtimabitur vel ſi de conſuetudine nõ appareat, præſumetur contractus innominatus. Et ſic cenſebitur contractus ſocietatis & per oĩa fiat de fructib⁹ & reliquis, ſicut ius ſocietatis exigit vel ſaltẽ receptori animalium fiat debita compenſatio ſecundum exigẽtiam ſumptuũ & laboris ſui, & hoc ratione mandati, ex quo per impoſitionẽ dñi paſcẽda ſuſcepit, ex prædictis igitur fili mi benedicte iã ſatis claret, quõ ſocietas ſit licita vel illicita, & quid dicendum de multis caſibus qui cum fere infiniti ſint, oẽs inſimul cõplecti nõ poſſunt. Aduerte tñ, ꝙ aliquando in ſocietate interuenit ratio mutui interpretati, puta qñ dantur æſtimata animalia, vel exigitur quod ſint ad periculum accipiẽtis contra naturam ſocietatis, & tunc ſi grauatur in aliquo accipiens propter hoc erit vſura. Siľr aliqñ cum ſocietate concurrit contractus locationis, & ꝑpea æqtas attendatur, & quod conuenit talis cõtractus vt ſic ſciat quilibet diſcernere quãdo æqtas eſt, aut iniquitas.

SALO. Omnibus nobis hæc nota ſunt, amota diffiicultatis nebula, quõ ſubſtãtia pauperũ deuoratur per vſurariam prauitatem, nec non per iniuſtã vſurpationem & violentam, & quõ quilibet cõtractus poſſit iuſte vel iniuſte ꝑtractari & fieri, & per cõſequẽs à monte ſancto proſcribi qui talia facinora cõtra legem & magis voluntatem dei facere audẽt, diabolica perſuaſione decepti. Verumtñ ſunt qui manifeſte audent aſſerere hoc ſimpľr licere, nec contra legem Dei eſſe, nec

contra eius voluntatem, immo non verentur nec erubeſcunt dicere, legem diuinã & humanã hoc permittere, ꝙ homines abhorrenti nomine vocãt fœnus & vſuram, & ſic argumentantur. Primo arguunt ꝙ non ſit pctm̃ fœnerari, & à lege diuina permitti. Certum ẽ ꝙ lex dñi eſt immaculata conuertens animas, quia ꝓhibet omne pctm̃. Sed ſic eſt ꝙ in lege hebraica conceditur aliqua vſura, patet deuterono. 23. c. vbi dicitur non fœneraberis fratri tuo, ſed alieno, ꝙ ſi eſſet naturaliter iniuſtum nulli fieri deberet, immo quod magis ẽ in præmium ꝓmittiť pro lege ſeruata, vt dicitur deuterono. 28. c. Benedicet Deus cũctis operibus manuũ tuarum & fœneraberis gẽtibus multis, & ipſe à nullo fœnus accipies. Ergo ſequitur ad iſtorũ ſniam ꝙ vſura non eſt cõtra legem diuinã hebraicam. Arguunt & ſecundo illud quod vergit in vtilitatẽ vtriuſq; partis, ſcilicet mutuantis & mutuũ accipientis non eſt cõtra charitatem, nec contra legem naturæ, ſed mutuum datum ad uſuram aliquando eſt ſic, ergo non debet eſſe contra legem naturæ. Et per conſequens licite fieri poteſt. Tertio arguunt. Nam ea rõne qua licet locare æquum vel domũ & vltra rem locatam licet accipere aliquid aliud pro locatione, ſic videť licere locare frumentum & pecuniam & aliquod precium vltra accipere. Quarto quilibet poteſt accipere & licite rẽ quã dominus eius voluntarie tradit, ſed ille cui fit mutuũ, voluntarie tradit vſuram ſibi mutuanti, & trãſit dominium eius in mutuantem. Ergo ille vſurarius licite poteſt recipere & tenere rem ſibi per vſurã traditam. Arguunt & quito licet fœnerari rõne intereſſe, qm̃ æquũ

Quare nõ liceat fœnerari cũ à lege diuina ꝑmittatur.

Cum uergat in utilitatem utriuſq; quare non liceat fœnerari.

Si licet locare domum & aliqd recipere quare nõ pecuniam.

Cũ dñs uolũtarie dat quare nõ liceat recipere.

Cũ licitum ſit dãnum recõpenſare quare

non licet reci pere ultra ſortem.

eſt & iuſtum dãnum recompenſari illi qui patitur, ab eo qui accepit mutuum, nam licet vnicuiq; ſe indemnem ſeruare, maxime ſi ab illo cui mutuũ datur precibus inducatur. Sed mutuans præter ſubſtãtiam rei mutuatæ ſcilicet pecuniæ, ſubtrahit ſibi aliquẽ vſum pecuniæ, qui eſſet vel ſaltem eſſe poſſet lucroſus, ergo vltra ſubſtantiam pecuniæ mutuatæ velle aliquo modo recompenſari non eſt vſura.

Cum permittatur à iure poſitiuo imperiali, quare nõ licet fœnerari. Cap. 23.

SExto & vltimo arguunt licitũ eſſe fœnerari, nam ꝑmittitur à iure poſitiuo impiali, qui poteſt condere leges, patet q̃a per leges ciuiles in rebus humanis determinatur iuſtitia, ſed ſcd̃m eas licet vſuram accipere, probãt hanc minorẽ per. l. eos. C. de vſuris. vbi ꝑmittuntur vſuræ centeſimæ & quadrageſimæ. Centeſima aũt vſura eſt ſcd̃m glo. c. quoniam. xlvij. di. quæ ſorti eq̃paratur in anno. Similiter patet vſuras eſſe ꝑmiſſas. per. l. vt patet in eoꝝ codicibus, ergo licite q̃s poteſt illam accipere & habere, licitũq; eſt vſuram facere, tum q̃a non eſt cõtra legẽ moſaicam vt diximꝰ, ĩmo Deus vult eos præmiare. Tum quia non eſt contra legẽ naturæ, ĩmo eſt vtile vtrique. Tũ quia licet ſe ſeruari indẽnem in contractibus ſecundũ omnem legem. Tum quia accipiens ad vſuram voluntarie dat pecuniã ſuam mutuanti vltra ſortem, & trãſfertur do-

Nota q̃d ſunt uſuræ centeſimæ.

minium & recipiens efficitur verus dñs. Tum qa ſicut in cæteris locatis rebus licet aliqd pro locatione acci pere, ſic licet mutuãti pro re mutuata ergo &c. DA: Magna eſt peruerſoꝝ cæcitas, qua ducũtur acutis ar gumentis vt valeant peccatũ excuſare. Iccirco ne cõ cludere videantur, ſoluam & deſtruã. Deinceps oſten dam, qꝫ ſit prohibitũ tale peccatũ arctiſſime, quibuſqꝫ legibus ordinatur, & ſtrictiſſime præcipitur & manda tur nullo modo licitum eſſe fœnerari, neqꝫ ſubſtãtias pauperum diſſipari & primo. Ad primũ cum dicit in noſtra lege hebraica concedi aliquã vſuram vt patet per textũ Deutero. xxiij. c. Vbi dicitur non fœnerabe ris fratri tuo, ſed alieno, ex quo videtur iuſtum eſſe & ſcd̃m legem. Rñdeo ex quo in ſacra ſcriptura in hoc paſſu videt & eſt contradictio immediate, debemus multum ponderare præfata verba. Nam hic ſpũs ſan ctus per os meum expreſſe dixit ꝙ ille intrabit in mõ tem ſanctum dñi qui pecuniam ſuam nõ dedit ad vſu ram. Et per conſequẽs vſura hic prohibetur abſolute, & alibi in ſacra ſcriptura, vnde ĩ alio pſalmo ſpiritus ſanctus ait. Præcipita inquit dñe & diuide linguas eo rũ, qm̃ vidi iniquitatem. Et ſubiũgit. Et non defecit de plateis eius vſura & dolus, ſi ergo ex vna parte præci pitur licitũ eẽ fœnerari, & ex altera parte ordinat op poſitũ, & non poteſt ſolui ſcriptura, oportet ſane igit intelligere. Dico ergo ꝙ illa verba quæ addũtur non fœneraberis fratri tuo. ſ. ſed alieno, hoc quod dicitur: Sed alieno non eſſe de textu. Sed erat quædam anti quorũ hebræorũ gloſa qui à ſenſu cõtrario arguebãt dicentes deus p̃cepit nos non fœnerari fratri noſtro,

Cõfutatio ad uerſariorũ de uſura.

Bñ nota qõo intelligitur di ctũ ſacræ ſcri pturæ.

ergo à contrario ſenſu debemus fœnerari alieno, & p̄ tēporis longitudinē & ſucceſſionem illa gloſula quæ erat in margine fuit introducta pro textu. Et ꝓpterea hoc in loco inuenitur cōtradictio in ſacra ſcriptura, ſed argumentū à contrario ſenſu valet, qn̄ in ſacra ſcriptura non inuenitur oppoſitū, ſicut eſt in propoſito, quia fœnerari nemini licet vt ſupra patet. Et hoc idē videtur eſſe de dilectione & odio. ſ. de dilectione amicorū & odio inimicorū. Nam videtur gloſa antiquorū. Vn̄ arguebāt Deus præcipit nobis amicos diligere, ergo debemus inimicos odiſſe, ita ꝙ hæc cōſequētia non ſunt ſacræ ſcripturæ verba, ſed noſtroꝝ antiquorū doctorū gloſa antiqua. Et ꝓpterea dicunt chriſtiani Chriſtū in euangelijs ſuis dixiſſe. Audiſtis quia dictū eſt antiquis, ideſt ab antiqͥs, diliges amicū tuum, & odio habebis inimicū tuum, ego aūt dico vobis diligite inimicos veſtros &c. Dixit quia dictū eſt ab antiquis ad innuēdum illa verba non eſſe ſacræ ſcripturæ ſed doctoꝝ, ſic eſt in propoſito. Aliqui dicunt Deū hoc feciſſe ad maius malum euitādum, ſicut fecit de libello repudij, ne illas interficerent, ſic Deus videns iudæoꝝ auaritiā pronam ad fœnerandū, permiſit ipſos fœnerari alijs gentibus, vt nō fœnerarentur fratribus ſuis, quod maius malum fuiſſet. Tamen prima reſponſio magis ad propoſitum facit, & ſic patet vſuram nūquā à lege moſaica permiſſam ſed magis ꝓhibitam. Ad ſecundā rationē, cum dicit̃ non eſſe contra legē naturalē, neqꝫ cōtra charitatē, qm̄ multoties vergit in vtilitatem vtriuſqꝫ. Dico ꝙ licet cōparatiue accipere ad vſurā ſit minus malum, quia in aliquo caſu minus

amittitur, vel etiam aliquid lucratur per pecuniā vſurariam, tamē ſimpl'r ſemper eſt malum, qm̄ ſemper eſt contra iuſtitiam, accipiēdo per vſuram induſtriam & ſanguinē innocentis, & ideo ſimpliciter eſt cōtra charitatem & iuſtitiā. Cum teneatur mutuare gratis & ex charitate per legem naturæ, & tñ illud non facit. Ad tertium cum dicitur, ꝙ ſicut licet locare domum, poſſeſſiones, & ſimilia, & vltra rem locatam accipere aliquid, ſic locare vinum, vel frumentum, vel pecuniam, & vltra mutuatam pecuniā aliq̄d accipere. Dicimus non eſſe ſimile, qm̄ in re locata ſunt duo. ſ. vſus rei & cōſumptio, ſicut patet in vectura & locatione dom⁹, alius eſt vſus domus, & aliud cōſumptio eius, & ꝑpea poteſt vſus vendi retento dominio, in re autē mutuata nō differt vſus illius à cōſumptione eius, ſicut patet de frumento, nō poteſt in vſu haberi niſi conſumatur, nam hic eſt vſus eius conſumptio & etiā ibi in re mutuata transfertur dñium, & ꝑpea vſus non pōt vendi ſeparatim à conſumptione illius, ut ſatis dictum eſt de uſura, igitur nō quadrat ſimilitudo de re locata & mutuata, & ꝑpea male dicitur. Ad quartū, ubi dictum eſt quēlibet poſſe accipere rem quam dñs eius dedit uolūtarie. Sed q accepit pecuniam uoluntarie tradit uſuram mutuanti ergo &c. Ad hoc dicimus illū qui accepit pecuniam nō uoluntarie & ſimpliciter donare mutuāti ultra ſortē, qm̄ ad hoc ꝙ donatio ſit mere liberalis, inter cætera requiritur ꝙ ſit mere uolūtarie, & nullo modo coacta, neq; ille ſit ductus ignorantia, aliter dñium non poſſet iuſte transferri, ſic eſt in propoſito qm̄ accipiens vltra ſortem non mere voluntarie

donat mutuāti vltra ſortem,ſed potius neceſſitate du ctus propter hoc .n. ut plurimū ad uſurā accipiūt,alr non eſſet ſine peccato mortali, & ex quo nō eſt mera libera & ſimplex donatio,ſequitur ꝙ non poteſt do= minium iuſte trāsferri,ut eſt dictū,& ꝑ conſequēs iniu ſte detinet alienum,et tenetur ad reſtitutionē ut patet. Ad quintū,ubi dicitur iuſtum & æquum eſſe dānū qd quis patitur,ꝓpter mutuū recōpenſari ſibi à mutui rece ptore,qa licet unicuiqꝫ ſe ſeruare indēnem in cōtracti bus ſuis,ſed ſic eſt ꝙ mutuans præter ſubſtantiam pe= cuniæ mutuatæ ſibi ſubtrahit aliquem uſum pecuniæ mutuate ergo &c. Rñdemus,ꝙ ſi ille erat ex pecunia mutuata aliqđ lucrum ſoluendo uel emendo acqſitu= rus aut dānum aliquod imminens licite ſaluaturus,& ſola pietate precibus ductus tradidit ſuā pecuniam ꝙ mutuū recipiens ſub tali cōditione teneatur ei ad in= tereſſe præfati dāni,& lucri,& tunc licite accipitur & exigitur ultra pecuniā mutuatam,ſed qñ excluſis præ= narratis conditionibꝰ aliqd mutuatur, tūc non poteſt dici ꝙ mutuans ex rōne mutui,ſe damnificet in aliquo præualenti ſimplici & abſoluto precio mutuatæ pe= cuniæ. SALO. Clariorem reddas ſententiam tuam ſi fieri poteſt. DA. Libentiſſime,& breuiter collige ſic, licet recipere aliqd ultra ſortem ratione intereſſe, uel lucri ceſſantis,ſicut eſt in propoſito, ſi ille qui mutuat realiter & in ueritate patitur aliqđ ītereſſe , ſiue ceſſat ab aliquo lucro quod de proximo erat facturus,& ra tione amoris id tibi præſtat manifeſtans tibi ſuum dā= num,& ſub illa conditione mutuat. Semper licet reci pere ultra ſortem.ſ.ratiōe intereſſe ſiue lucri ceſſantis,

ſiue

ſiue dāni emergētis, aliter minime licet. Ad ſextam & vltimam rationē cum dicit licere fœnerari, quia ꝑ leges ciuiles iuſtitiā determinantes, licet aliqd accipere vltra ſortem per vſurā vt probatum fuit. Rñdent aliq non eſſe mirādum ſi leges impiales vſuras nō prohibent, ſicut lex canonica & diuina, qm̄ finis iuris ciuilis eſt conſeruare pacificū cōuictum ciuium & totius rei publicæ, & ideo ad ipſum ꝑtinet prohibere & illa vitia tantum punire, quibus pax publica perturbatur, & ſimiliter vitioſos, vt ſunt fures latrones & homicidæ. Cum igitur non ſit vſura in numero illoꝝ vitioꝝ quæ perturbant ciuilem pacē, cum ad illam ſoluēdam cōcurrat voluntas ſoluentis, licet conditionata, ideo nō curat vſuras prohibere, neq; vſurarios punire.

Quare leges ciuiles non ꝓhibent uſurā expreſſe.

Quibus legibus prohibetur vſura. Cap. 24.

Sed qm̄ iuris canonici & diuini finis eſt animas ad Deum ordinare, vt ſcilicet æternam gloriā cōſequant, ideo prohibetur ab iſtis duobus iuribus, conceſſit ergo ius ciuile vſuras non q̄ſi exiſtimās eas eſſe ſcd̄m iuſtitiam, ſed ne multoꝝ vtilitates impedirentur, videns.n. ꝙ aliqui indigeant pecunijs & per vſuras iuuantur, ideo permittebat illas pro meliori cōuenientia & tēporali fœlicitate ſuorum ſubditorum, quā ius ciuile principaliter intendit. Dicimus itaq; cū finis legis ciuilis non ſit circa curandas aīas, ꝓpterea aliquam habēt excuſationē illarum legū conditores, tn̄ in oībus & per oīa ſubijci debēt legi & voluntati

Lex diuina & canonica expreſſe uſurā ꝓhibent.

diuinæ, ſi qs vero fili temerarie & fraudulēter aut malitioſe vellet aſſerere fœnerari nō eſſe pctm̄. Dicimus & declaramus aduerſus eos eſſe procedendum veluti contra manifeſtos hæreticos, & illas non poſſe uocari leges rectas ſed iniuſtiſſimas. Nam oīs lex humana pro tanto eſt recta, pro quanto eſt diuinæ uoluntati cōformis. Et legi diuinæ, à qua omnis rectitudo legis depēdet, & per cōſequens leges uocari non poſſunt. Cum nullus inferior poſſit legi ſui ſupioris diſpēſare. Patet igitur ꝙ licet ꝑꝑ aliquem finē imperiales leges uſuras nō prohibent, qm̄ finis earum nō eſt circa animas gubernandas, tamen leges diuina & canonica, qbus incūbit hoc, uolunt & ordinant. Nunc remanet probandum uſuram eſſe peccatū mortale & prohibitam lege multiplici. Et ꝙ omnes q audent oppoſitū aſſerere tanq̄ hæretici ſunt puniēdi. Dico igitur uſuram prohibitā eſſe per legem moſaicā. Et hoc habetur Exod. 22. Si pecuniā mutuo dederis populo meo paupi q habitat tecū, non urgebis eum quaſi exactor, nec uſuris opprimes. Nō urgebis eum quaſi exactor ſ. repetens debitum cum auſteritate nimia, quādiu īpotens eſt ad ſoluendū. Nec uſuris opprimes, quia uſura morſus uocatur. Nam ſicut ſerpens mordens in ſilentio non ſentitur in principio, ſed poſtea aſcendit ad magnam ſummā, ita ꝙ uenenum illud per totum corpus diffunditur, & ſic apparet effect⁹ illius praui morſus. Sic uſuræ malum nō ſentitur in principio, ſed poſtea aſcendit ad magnam quantitatē, et diſſipat & deuorat totam ſubſtantiā hoīs. Præterea Leuitici. 25. c. habetur. Si attenuatus fuerit frater tuus & ſuſceperis

Nota q̄ñ lex humana dicitur recta.

Lex moſaica uſuram ꝓhibet.

Vſura morſus uocatur.

tum quaſi aduenam & peregrinum & uixerit tecum, nec accipias uſuras ab eo, nec amplius quam dediſti. Et infra pecuniam tuam nō dabis ad uſuram. Et itē Deuter.23.c. Non fœneraberis fratri tuo ad vſurā pecuniam, nec fruges, nec aliquā rem, ſed abſq; vſura id quo īdiget cōmodabis, vt benedicat te dñs deus tuus in omni opere tuo. Patet ergo fili benedicte ꝙ vſura ꝓhibetur per legē noſtram moſaicā. Secūdo dicitur illam prohiberi per legē prophetaꝝ. Et ꝓpterea ſpiritus ſanctus per os meū exclamauit. Cum ī noſtra oratione à deo meo quæſiuiſſem. Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Rñdit deus in ſacra ſua reuelatione, dicens. Qui pecuniā ſuam nō dedit ad vſuram. Et in alio pſalmo ait. Præcipita dñe & diuide linguas eorū, qm̄ vidi iniquitatē, & infra, & non defecit de plateis eius vſura & dolus. Et Ezechias.15.c. ait. Si qs genuerit filium latronē, homicidam, adulterū, idololatrā, vel ad vſuram dantē. Nūquid viuet? Non viuet cum vniuerſa deteſtāda hæc fecerit, morte morietur. Patet ergo ꝙ ꝓphetarū lege prohibetur. Tertio dico vſuram non tātum noſtra lege prohiberi moſaica. ſ. et prophetarum, ſed ēt prohibetur aptiſſime inter chriſtianos lege euangelica, & non tātum ꝓhibetur lucrum vſurarium, ſed etiā ſpes lucri. Vnde Lucæ.6.cap. apud eos ſcribitur. Vbi Meſſias ait. Si mutuū dederis is à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia, verūtamen mutuum date, nihil inde ſperantes, & erit merces veſtra multa, & eritis filij altiſſimi. Patet ergo ꝙ expreſ

Vſura prohibetur p legē ꝓphetarum.

Vſura ꝓhibetur lege euangelica.

ſe prohibetur,non tantum lucrum vſurarium,ſed etiã ſpes lucri,vt diximus.Quarto dico ꝙ vſura prohibetur expreſſe inter chriſtianos, non tantum per legem euangelicam vt dixi, ſed etiã expreſiſſime prohibetur per legem eccleſiaſticam. Longum eſſet recitare & exprimere quot concilia, quot decreta & ordinationes factæ ſint in eccleſia Dei inter chriſtianos de euitatione vſuræ,de quibus aliquid dicã. Vnde alexãder tertius in concilio lateranenſi,vt habetur in cap.qa in omnibus de vſuris ait.Quia in oĩbus fere locis,ita crimen vſurariũ inualuit (vt multis alijs negotijs prætermiſſis)quaſi licite vſuras exerceant,& qualiter vtriusꝗ teſtamenti pagina cõdẽnetur nequaq̃ꝫ attẽdat,ideo conſtituimus vt vſurarij manifeſti nec ad cõionem admittantur altaris, nec chriſtianã ſi in hoc pctõ deceſſerint accipiant ſepulturam, ſed nec oblationes eorum quiſq̃ꝫ accipiat,qui aũt acceperit,aut chriſtianæ tradiderit ſepulturæ,& quod acceperint reddere compellat,& donec ad arbitriũ ep̃i ſui ſatisfaciat ab officij ſui maneat executione ſuſpenſus. Præterea Clemens qntus in concilio viennenſi ad maiorem vſurarũ deteſtationem ſuperaddit in clemẽtinis ex graui de vſuris dicens.Ex graui in nos inſinuatione peruenit, vt quorũdam cõitatum locorum in offenſam Dei & ꝓximi ac contra iura diuina pariter & humana vſurariam quodãmodo approbantes prauitatem,per ſtatuta ſua quãdoqꝫ iuramento firmata vſuras exigi ac ſolui, nondũ concedunt,ſed ad ſoluendũ eos compellunt, ac iuſta i pſoꝝ continentiã ſtatutorũ graues imponendo vſuras repetentibus onera alijsqꝫ vtẽdo ſuper ijs diuerſis

Vſura prohibetur expreſſe per legem canonicam.

coloribus & fraudibus exquiſitis repetitionem impe-
diunt earundem. Nos aũt pernicioſis his auſib⁹ obuia
re volentes, ſacro approbante concilio ſtatuimus, vt
quicunq; cõitatum ipſarũ poteſtates, capitanei, recto-
res, conſules, iudices, conſiliarij, & alij quiuis officiales
ſtatuta eiuſmodi de cætero facere ſcribere, vel dictare,
aut ꝙ ſoluantur vſuræ, vel ſolutæ cum repetũtur, non
reſtituantur plene ac libere ſcienter iudicare præſum-
pſerint ſniam excõicationis incurrant, niſi ſtatuta hu-
iuſmodi hactenus edita de libris cõitatum ipſarũ ſi ſu
per hoc ptãtem habuerint infra tres menſes deleuerit
eandem ſnĩam excõicationis incurrant, aut ſi ipſa ſta-
tuta ſiue conſuetudines effectum eorum habẽtes quo
quõ obſeruare præſumpſerint. Cæterum quia fœne-
ratores ſic utplurimum contractus vſurarios occulte
inuadũt & doloſe, ꝙ vix cõuinci poſſunt de vſuraria
prauitate, ad exhibendũ cum vſuris agitur vſurarũ co
dices rationum cenſura ipſos decreuimus æcclesiaſti-
ca compellendos. Sane ſi quis in illum errorẽ incide-
rit vt pertinaciter affirmare præſumat exercere vſuras
non eſſe peccatum, determinamus eum velut hæreti-
cũ puniendũ, locorum nihilominus ordinarijs & hæ-
reticæ prauitatis inquiſitoribus diſtrictius iniungentes
ut cõtra eos de errore hmõi diffamatos uel ſuſpectos
de hæreſi procedere non omittãt, hæc in dicta clemẽ-
tina ex graui. SAL. Memini pater obſeruande audi-
uiſſe inter chriſtianos & ſæpius non nullis ab ipſorũ
ſummo pontifice eſſe conceſſum, & maxime pupillis
& orphanis ſine aliquo reſpectu licere, & multoties
bullas & ſcripta ſuper hoc oſtendere conãtur ad eo-

rum excuſationem, & dicant ipſum ſummū pontificē poſſe hoc facere, quid tibi ſuper hoc uidet dicēdum. DAV. Mentiuntur expreſſiſſime, eſtq; omnino īpoſſibile ꝙ Papa uel aliq̄ alia creatura cuiuſcunq; ſit conditionis & ſtatus poſſit ſuper hoc diſpenſare. Cum ſit de iure diuino expreſſe in utroq; teſtamento .ſ. ueteri & nouo, ut diximus. Immo altius dicam, ꝙ poſito ꝙ eſſet de iure poſitiuo non fœnerari, tamē adhuc Papa abſolute non poſſet hoc concedere, quia cum ſit per plenum concilium ordinatum, non licere aliquo modo fœnerari, & ſit ſimpliciter prohibitum, & conciliū ſit ſupra pontificem, ſequitur ꝙ nullo modo pōt diſpēſare oppoſitum. Quod aūt per concilium ſit ordinatum & ſimpliciter prohibitum vſuraria prauitas. Audi alexandrum Papā tertiū in concilio lateranēſi (vt habetur in concilio) quod incipit ſuper eodem. Cum vſurarum crimen vtriuſq; teſtamenti pagina deteſtet ſuper hoc diſpenſationem aliquam fieri poſſe non videmus, quia cum ſcriptura ſacra ꝓhibeat pro alterius vita mentiri, multo magis prohibendus eſt quis, vt ēt pro redimenda vita captiui vſurarū crimine minime inuoluatur. Patet ergo ꝙ Papa non poteſt ſuper hoc aliquam diſpenſationem facere, vt iſti affirmāt, immo ipſo facto ſunt excōicati, & à Deo maledicti, & ſic patet ꝙ lege eccleſiaſtica prohibetur. Quinto dico ꝙ vſuraria prauitas non tantum improbatur & prohibetur per legem moſaicam, & propheticam inter nos, non tm̄ per legem euangelicam & canonicam, inter chriſtianos, ſed ēt per legem theologicā .ſ. ipſoꝝ doctorum chriſtianoꝝ expreſſiſſime & apertiſſime pro-

Vſura prohibetur p legē theologicā.

hibetur. Audi quid Ambroſius eorũ doctor antiquus in libro de bono mortis dicat. Si quis vſuram accipit rapinam cõmittit, vita nõ viuet. Et Hieronymus ſup Ezechielẽ. Putant quidam vſuras tantum eſſe in pecunia, ꝙ prouidens diuina ſcriptura omnis rei auferet ſuper abundãtiam, vt plus non recipias q̃ꝫ dediſti. Et Auguſtinus ſuper p̃s. 36. & habetur in cap. Si fœnera ueris ea. cã. &. q. Si fœneraueris hoĩem. i. ſi mutuo deris pecuniam tuam à quo plus q̃ꝫ dediſti expectes, non pecuniam ſolum, ſed aliquid plus q̃ꝫ dediſti ſiue illud triticum ſit, ſiue vinũ, ſiue oleũ, ſiue quodlibet alid ſi plus q̃ꝫ dediſti expectes accipere fœnerator es, & in hoc improbandus & non laudandus, & breuiter omnis ſcola theologorum hoc proclamat & reprobat, patet ergo. Sexto dico ꝙ vſuraria prauitas non tm̃ ꝓhibetur per legem moſaicã noſtrã, et propheticã, non tm̃ per legem euangelicam, et canonicam, & theologicam, ſed ẽt pħoꝝ qui naturalem rationẽ ſequendo vſuram tanq̃ꝫ malum contra naturam ſiue ordinẽ naturæ damnauerunt. Vnde Ariſt. primo politicoꝝ ait, ꝙ vſura eſt acquiſitio maxima pecuniarũ præter naturam, immo contra naturã. Quia parere non artificialibus ſed naturalibus propriũ eſt, immo contra naturã artificialium eſt creſcere in ſeipſis, cum generare poſſint minime, vnde ſcanna & arcæ quãtecũq; ſimul exiſtant, nunq̃ꝫ ſeipſas multiplicant, quia ſunt artificialia, & ſic eſt cõtra naturam eorum multiplicare et creſcere, res vero naturales ſi manent ſimul generant, & pariunt, & multiplicant, vt patet in auibus, & ſimilibus. Cum igitur pecunia ſit quid artificiale, ideo velle ꝙ ſe

Vſura prohibetur per doctrinam philoſophorũ.

Vſura prohibetur p legē naturæ.

ipſam multiplicet,eſt contra eius naturam.Et ideo cō cludit ſapiens ꝙ vſura eſt quid deteſtabile & cōtra naturam.Septimo & vltimo,crimē vſurariū non tm̄ deteſtatur & reprobatur per legem moſaicā, & propheticam.Non tantum per euangelicā & canonicā. Nō tm̄ per legē theologicā,& ſapiētiū,ſed ēt ſi nulla eſſet lex ſcripta,lex naturalis hoc abominat͛ expſſe, qđ aūt hoc per legē naturæ prohibeatur,patet ergo expſſe. Primo certū eſt benedicte fili ꝙ vendere illud qđ nō eſt,vel idem bis, contra naturā & iuſtitiā eſt. Sed vſurarius hoc facit,ergo facit cōtra naturā,vnde quotiēs cōſumptio rei & vſus eius idē ſunt, ita ꝙ ſeparari non poſſunt,ſi unum uenditur ſeparatum ab altero,idē bis vēditur,vel vēditur illud quod nō eſt, verbi gratia frumentū eſt huiuſmodi.Nam uſus frumenti eſt conſumptio eius, & cōſumptio eius eſt uſus frumenti. Simil'r de oleo,uino,& pecunia. Si quis ergo uult frumenti uſum,& ſeorſum cōſumptionē,idem bis uēditur,& uēdit͛ illud quod nō eſt,quia uendis uſum illius rei tanq̄ ſi eſſet diſtinctus à cōſumptione. Et ſic patet quod eſt contra naturā uēdere idem bis,uel uēdere illud quod non eſt,vbi aūt hæc duo ſeparātur,licet ſeorſum vēdere. Secundo ꝓbatur.Certū eſt ꝙ ſicut de lege naturæ & rōnis dictamīe eſt ꝙ habeat lucrum de re ſua,ita eſt contra naturā & rationis dictamen lucrari de re non ſua.Vnde fructus vineæ tuæ et aīalium tuoꝝ ad te ſpectāt,& nō ad me,& econtra, ſed vſurarius vellet lucrari de re non ſua,ergo facit cōtra legem naturæ,& naturalem rectitudinem,quod aūt vſurarius uelit lucrari de re non ſua,ꝓbatur,tu exempli cā mutuas centū du

catos,

catos,& ille mercatur cum illis,& ſic lucratur alios cẽtum,q̃ro quid eſt illud unde uenit tale lucrũ?SALO. Videt mihi ꝙ ſunt duo,ſcilicet induſtria traficantis,& mercantis,& illi cẽtum aurei, q̃a ĩduſtria ſine pecunia nihil aut parũ multiplicaret, pecunia etiã ſine ĩduſtria alicuius illa nullũ confert lucrũ.DA.Optime rñdiſti, ſed quæro à te induſtria qua illa cẽtum multiplicat in alia centum cuius eſt? SALO. Illius cui illa centum mutuaſti.Nãq; natura dedit ſibi hanc induſtriã & ſubtilitatem intellectus,vt ſciret bene traficare,& mercari & inueſtigare talem pecuniam in mercimonijs, ex q̃bus veriſimiliter poſſet extrahi lucrũ.DAV.Optime reſpondiſti.Si igitur non dediſti induſtriam illi ſed pecuniam tm̃,quia induſtriam(vt dixiſti) habuit à Deo. Ergo velle lucrũ ex propria induſtria & actibus illius cui mutuaſti contra naturam eſt,quia talis induſtria illi prodeſſe debet,cui Deus & natura illam conceſſit. SALO. Ille dicit ꝙ non quærit lucrum de induſtria illius ſed de pecunia quã mutuauit,quã dicit eſſe ſuã. DAV.Dico ꝙ falſum eſt,ꝙ illa pecunia ſit ſua.ſ.mutuãtis,q̃a ab illo inſtanti ſiue puncto quo mutuaſti eã ſiue mutuauit eam Petro,vſq; ad illud tẽpus quo mutuauit illi,illa centũ ſunt ipſius mutuũ accipiẽtis, & nõ mutuantis.Et ideo dicunt ſacræ leges.Mutuũ dicitur ex hoc ꝙ meum ſit tuum per totum tempus.ſ.mutuationis.Ex ijs ergo ſequitur ꝙ ex quo induſtria & pecunia ſint accipientis mutuũ,& non mutuantis,oẽ lucrum ſicut & oẽ dãnum inde proueniens ad accipientem mutuũ ſpectat,& nõ ad mutuantẽ,ergo ſi mutuãs inde velit lucrari,vult de re non ſua, & ſic faciet cõtra

legem naturæ. Tertio probatur lege naturali. Quili-
bet obligatur indigenti proximo ſubuenire, & tanto
magis illi prouidere tenetur quanto magis eſt in ma-
iori neceſſitate, & ideo ſpiritus ſanctus per os meũ ex
clamat ĩ pſalmo, Tibi derelictus eſt pauper, orphano
tu eris adiutor. Et ideo lex naturalis ſcripta eſt in cor
dibus noſtris à Deo glorioſo. ſ. Quæcunq; vultis vt
faciant vobis hoĩes, & vos facite illis, hec eſt enim lex
& prophetæ. Et per oppoſitũ q̃ non vultis vt faciant
vobis homines, nolite facere illis. Et ideo graue pec-
catum eſt, ſi velit ei vendere quod ei obligatur liberali
ter dare. Et quis eſt ille qui vendit proximo talem ſub
uentionem q̃ debet eſſe liberalis, ò maledicte vſurarie
tu es ille qui nec ſolum ſubuenis gratis proximo indi
genti, quinimmo ipſum iã penuria & paupertate op-
preſſum per vſuram grauiori pondere premis. Nun-
quid Deus parcet tibi in die vltionis & vindictæ? qui
ſanguine & carne pauperum & innocẽtum nutriris?
heu quia ſanguis eorum de manu veſtra exquiretur, et
clamor eorũm aſcendet corã eo, & diuinam vltionẽ
euadere non poteris. Audite audite Eſaiam prophetã
dicentem. Quieſcite agere peruerſe, diſcite beneface-
re, quærite iudicium, ſubuenite oppreſſo, defendite vi-
duam, venite & arguite me, dicit dñs, ſi fuerĩt peccata
veſtra vt coccinum, velut nix alba erũt, & ſi fuerint ru
bra uelut uermicul⁹, uelut lana alba erũt ſi volueritis et
audieritis, bona terræ comedetis, quod ſi nolueritis &
me ad iracundiam prouocaueritis gladius impiorum
deuorabit vos.

Peccatum vſuræ eſt mortale an veniale? Cap. 25.

SALO. In præcedentibus rõcinijs, vidimus de quidditate cuiuſlibet cõtractus quantũ ad iuſtitiam & iniuſtitiã, & qũo vſurarij merito appellentur, & qui non ſunt dicendi vſurarij, & dictũ eſt de maniſeſta prohibitione ipſius vſuræ ab oĩbus legibus dãnatæ & prohibitæ, deſyderarẽ ſcire vnde eſt ꝙ vbiq; terrarum ſit hæc labes fœneratoꝝ, ut nullius cuiuſuis qualitatis erubeſcat in fœnore, nunqd ſit tale peccatũ leue an veniale? Et ꝑpter hoc fœnerari nõ ceſſant. Et ſi quid grauitatis inſit, oſtendas quæſo, ut manifeſtata illius grauitate deſinant hoĩes ac deſiſtant penitus à tali vitio & pctõ, & pollui & maculari. DAV. Vbiq; terraꝝ, vt dicis, excreuit hoc facinus peruerſum & maxime inter cætera ſcelera obtinet principatum, nec leue eſt, ſed grauiſſimũ multa cõtinẽs in ſe vitia & mala infinita, vis ne cognoſcere an graue ſit peccatũ fœnoris, quid aſſeris peccatum blaſphemiæ, magnũ ſcelus eſt, an non? SALO. Certum eſt pater honorãde ꝙ inter cætera mala, pctm̃ blaſphemiæ eſt adeo graue & abominabile, ꝙ in ſignum doloris & diſplicentiæ blaſphemiæ ordinatum ſit in noſtra lege, vt audiẽtes veſtes deſuper ſcindere teneãtur. Et ille qui primo blaſphemiam Dei audiebat, primo lapidem iacere in blaſphemum tenebatur, & ſic tali morte blaſphemus puniri debet, ecce q̃; grauis & abomĩabilis videt̃ eſſe blaſphemia. DA. Nõ minus eſt peccatum & crimen vſuraꝝ. Nam vſurarij dicentes & affirmantes nõ poſſe viuere ſiue ꝑmanere ſine vſura, & multi alij etiã non fœnerantes qui ꝑpter idem vocant vſurarios in ciuita

Peccatũ uſuræ non ẽ minus pctm̃ ꝗ blaſphemia.

te & permittunt eos exercere vſuras crudeles blaſphe matores Dei ſunt, quia dicunt Deum eſſe iniquum & crudelẽ, ex quo præcipit non fœnerari, tam in noſtra lege hebraica, q̃ etiã inter chriſtianos in lege euange lica, hoc aũt eſt valde abſurdum & maxime inconueniẽs, quia attribuitur Deo crudelitas & impietas, quæ nullo pacto conueniunt ei, & p cõſequens vſurarius blaſphemat Deũ. Secũdo blaſphematur eccleſia ſan cta eius, quæ tam acerbiſſime crimen vſurariũ perſeq; tur, ac impugnat, atq; aſſerẽtes vſuras non eſſe peccatum tanq̃ hæreticos puniẽdos eſſe, vt ſupra dixi. Tertio blaſphemãtur oẽs ſancti doctores, qui tam in noſtra lege q̃ inter chriſtianos vſuram dãnant, & mẽdaces exiſtimantur. Secũdo dico benedicte fili graue eẽ peccatũ uſuræ, nõne uidetur graue eẽ pctm̃ furti aliena diſſipare & deſtruere? SAL. Graue certe & admodũ, unde deus æternus exp̃ſſe p̃cipit nõ furari dicens. Non furtũ facies, nec mirum cũ nutriant̃ carne & ſanguine pupillorũ, orphanorũ, & uiduarũ, & clamores eorũ & lachrymæ aſcendũt in conſpectũ dei. DAV. Aliquo tñ reſpectu maius uidetur peccatũ uſuræ q̃ latrocinij. SALO. Mirum videtur q̃ peccatum vſuræ quouis modo maius ſit latrocinio. Nam latrones in latibulis habitant, & hominibus inſidiãtur, ſine aliquo reſpectu pios & impios, iuſtos & iniuſtos, non tãtum expoliant, & bona ipſorũ deſtruunt, ſed ẽt propria vita priuant, et cum tanto ſcandalo alioꝝ tale maleficiũ exercent, qũo ergo ſunt peioris cõditionis vſurarij, q̃ fures & latrones. DAV. Dico q̃ peioris ſunt conditionis triplici reſpectu. Primo rõne familiaritatis, Nã

Vſurari' blaſphemat eccleſiã ſanctam.

Vſurari' blaſphemat omnes ſanctos.

Pctm̃ uſuræ non ẽ minus q̃ furtum.

Vſurarii ſunt peioris conditionis q̃ fures & latrones.

raptores & fures dici poſſunt latrones ſilueſtres , ipſi vero vſurarij latrones domeſtici. Hoc patet qa latro audito clamore ipſum manifeſtāte fugit,hic vero centies ſi ad latronē clametur tanq̃ latro domeſticus nō fugit.Et ideo periculoſior q̃ latro ſilueſter,cum nulla ſit ad nocendū efficacior peſtis q̃ familiaris inimicus. Secūdo dico ꝙ ſunt peioris conditionis q̃ latrones rōne ſagacitatis, qa vſurarius cū maiori malitia rem alienam vſurpat q̃ fur & latro, eo ꝙ cōpellet voluntatē eius qui mutuū à ſe accipit ad conſentiendum in talē rapinam,& ꝓpterea ſimulat proximo ſuo iniuſtitiam non facere. Tertio dico ꝙ ſunt peioris cōditionis q̃ ſunt latrones & fures rōne ſecuritatis, qa vſurarius aliena vſurpat ſine timore perſecutionis. Tū quia detinēt ſine timore repetitionis,quia ſi publicus eſt & habet libertatē & ſecuritatem,hoc agere non timet,ſi autem non vſurarius publicus ſed occultus cum tāta malitia cælat ꝙ in eis uſuræ labes apparere non pōt, fures aūt ac latrones hunc duplicē timorem habent. Ecce qa ſunt peioris cōditionis.Et cū dicitur ꝙ fures & latrones non tm̄ diſſipant ſubſtantiā iuſtoꝝ,& iniuſtorum,pauperū,&c.ſed ēt eos ꝓpria vita priuant. Dico ꝙ multo peiores ſunt vſurarij, q non tm̄ diſſipant ſubſtantiam pauperū,& nocentū,& innocentum, ſed ēt animas multoꝝ ad tartara reducunt.Et cum tanto ſcandalo pupilloꝝ,tantum pctm̄ ſine verecundia et timore exercēt. Tertio dico ꝙ valde magnum eſt peccatum vſuræ. Vis ne qdē videre?nōne videtur eſſe magnum pctm̄,quod dicitur hypocriſis. SAL. Videtur magnum pctm̄,qa interius malus eſt, & vult bon⁹ re

te & permittunt eos exerc
matores Dei ſunt,quia di
crudelē, ex quo præcipit
lege hebraica,q̃ʒ etiā inte
lica,hoc aūt eſt valde ab
niēs,quia attribuitur De
nullo pacto conueniun
Vſurari' blaſphemat eccleſiā ſanctam. blaſphemat Deū. Secū
cta eius,quæ tam acerb
tur,ac impugnat,atqʒ a
Vſurari' blaſphemat omnes ſanctos. tum tanq̃ʒ hæreticos p
tio blaſphemātur oēs
ſtra lege q̃ʒ inter chri
ces exiſtimantur,Sec
peccatū uſuræ,nōne
na diſſipare & deſtr
dū,unde deus æter
Pctm̄ uſuræ non ē minus q̃ furtum. Non furtū facies
guine pupillorū
eorū & lachry
Aliquo tn̄ reſp
trocinij.SA
quouis mo
lati

de mutuo, vt pro pignore poſ-
ſiſcit, quo mutuo facto paulatim
cere. Cumq; tm̄ creuit quod cer
redimere pignus, accepta occa
ela, de quadam iniuſtitia ſimula-
tur poſſeſſionē, vel domū, et quaſi
n ſuū illis priuat, quod eſt maxīæ
tatis, quia ſicut magis tenemur ꝑ
bus, q̄ȝ alienis, ita eſt maius pctm̄
Quinto dico ꝙ graue & magnū
Nonne eſt magnum peccatum p-
tis. SALO. Maximum videtur ꝑ
to, eſt adeo magnū malū quod di-
tum ſanctum, qui non pōt remitti in
n futuro, & eſt finalis īpœnitétia. Et
ali obligatione moritur determinate
, non ſic aūt eſt de alijs peccatis. DA. Vſura uidetur eſſe pctm̄ in ſpiritū ſanctum.
talis cōditionis, qa licet homo in alijs
tur, tamen in illis ſemper non perſeuerat
enim guloſus ſemper actu comedit, nec
ſemper luxuriatur, & iracundus ſemper ira
nterpellatim actus illos exercent, vſura
rrodit, & conſumit pauperū oſſa die no
, & in ferijs, vigilando, & dormiendo, ſp
nunq̄ȝ deſiſtit. Et iō morbo regio aſſimilari p
ꝑ conſumit, ita vſura in qualibet hora ī quolibet
cto ac momento pauperū ſubam deuorat ac con
nit. Cum aūt vſuræ recordatur vſurarius, non dolet
iitet, nec proponit eam dimittere, & ſic ſemp
erſeuerare intédit, quia quoties homo recor

Pctm̄ uſuræ non ē minus ꝙ̄ hypocriſis.

putari & teneri, & ſic mundum decipit, & ſeipſum dā nat ſub colore & pallio honeſtatis, & mentitur. DA. Vſurarij ſic faciūt ad literā, qa ſub ſpe pietatis & ſubſidij charitatiui defraudant, & decipiunt ꝓximos paulatim, & in principio q̄ſi īſenſibiliter ſerpunt & ſerpēdo q̄ſi īſenſibilr̄ totam ſubām ꝓximoꝝ abſq; ulla pietate deſtruunt, & cōſumunt. Et iō ī multis ꝑtibus uſurarius uocat̄ pi⁹, cū ſit īpius et crudelis. Qua rōne hic īpius pōt pietatē ꝑtendere? qn̄ pauperē mutuo indigentē iuuat pauperiorē fieri, & illa modica ſuba quæ nō ſufficit ei quadam crudeli pietate priuari? O ſcæua pietas, ò crudeliſſima fera, qua audacia, qua temeritate, q̄ frōte, dicis te ex pietate moueri, aut ī hoc agere opus pium, & ideo merito magnum ē pctm̄ ipſoꝝ. Quare to dico magnum eſſe pctm̄ uſuræ, nonne uidet̄ tibi, ꝙ ſit magnum pctm̄ eſſe proditorem ſeu traditorē. SALO. Magnum certe uidetur. Nam licet hoīes mundani multas iniurias patienter ſufferant, tamen hoc peccatum adeo ē abominabile apud eos quod ferre nullo modo ualent. DAVID. Scias ꝙ uſurarius eſt

Vſurarius eſt peſſimus ꝓditor.

peſſimus proditor. Nam ſicut traditor comedit & bibit, & oſtendit ſe diligere, quē vult tradere, vt fuit Iudas, ſic vſurarius bibendo, & comedendo cum paupere & indigente quibus mutuat interim intendit rapere & ſubām ipſoꝝ diſſipare, & non tm̄ vſurarij alienos dānificāt, ſed ēt ſunt tantæ impietatis & crudelitatis, ꝙ conſanguineos ſuos (vt experientia patet) deſtruūt & conſumunt, vnde multoties vidēs vſurarius germanū ſuum, aut alium attinentem ſibi pulchram habere domū, vel poſſeſſionem concupiſcentia oculoꝝ tractus

illi ſubuenire nititur,de mutuo , vt pro pignore poſ‑ſit habere qđ concupiſcit,quo mutuo facto paulatim permittit vſuram creſcere.Cumq̧ tm̄ creuit quod cernit fratrem non poſſe redimere pignus,accepta occaſione & occulta cautela, de quadam iniuſtitia ſimulata iniuridice ingreditur poſſeſſionē,vel domū,et quaſi inaduertētem fratrem ſuū illis priuat,quod eſt maxīæ impietatis & crudelitatis,quia ſicut magis tenemur ꝓpinquis,cæteris paribus,q̄ȝ alienis , ita eſt maius pctm̄ oppoſitum facere. Quinto dico ꝙ graue & magnū eſt peccatū vſuræ. Nonne eſt magnum peccatum perſeuerantia in peccatis.SALO.Maximum videtur perſeuerantia in peccato,eſt adeo magnū malū quod dicitur pctm̄ in ſpiritum ſanctum,qui non pōt remitti in hoc ſæculo neq̧ in futuro,& eſt finalis īpœnitētia . Et ſic qcunq̧ cum tali obligatione moritur determinate iudicat̄ dānatus,non ſic aūt eſt de alijs peccatis.DA. Pctm̄ vſuræ eſt talis cōditionis,qa licet homo in alijs peccatis labatur,tamen in illis ſemper non perſeuerat vt patet.Nō enim guloſus ſemper actu comedit , nec luxurioſus ſemper luxuriatur,& iracundus ſemper iraſcitur,ſed interpellatim actus illos exercent , vſura aūt ſemp corrodit,& conſumit pauperū oſſa die noctuq̧ in feſtis,& in ferijs,vigilando,& dormiendo , ſp operat,& nunq̄ȝ deſiſtit.Et iō morbo regio aſſimilari p̄t, q ſemp conſumit,ita vſura in qualibet hora ī quolibet puncto ac momento pauperū ſubām deuorat ac conſumit.Cum aūt vſuræ recordatur vſurarius,non dolet non pœnitet,nec proponit eam dimittere,& ſic ſemp in pctō perſeuerare intēdit,quia quoties homo recor

Vſura uidetur eſſe pctm̄ in ſpiritū ſanctum.

datur de aliquo peccato mortali,ac de cõmiſſo pec‑cato,neutiq; dolet de nouo toties mortaliter peccat. Dico graue & magnum eẽ pctm̃ vſuræ, nõne tibi vi‑detur magnum pctm̃,pctm̃ homicidij?SALO.Ma‑gnum ẽ q̃dem peccatum homicidij, adeo q; ſanguis effuſus innocens aſcendat in cõſpectũ dei,& Deus no ſter conqueritur.Dicẽs de Chaym qui Abel fratrem ſuum innocentem occidit,vbi eſt Abel frater tuus?Ec ce vox ſanguinis fratris tui clamat ad me de terra, & certe ſi quis vult ſaluus fieri,uitam pro uita reddere de bet.DAV.Q đ ẽ maius malum,& pctm̃, homicidiũ corporale,an ſpirituale?SALO.Nulli dubium,q; q̃n to anima dignior & nobilior eſt corpore, tanto ma‑gis homicidium ſpirituale eſt deterius & maius homi cidio corporali.DA.Maledicti uſurarij diuerſis cau ſis & rationibus atq; modis innumerabiles animas il‑laqueant,& ſpiritualiter moriunt. Et quod peius eſt, Pauciſſimi hoc aduertunt de quibus aliquos dicam q ſpiritualiter moriuntur.Et primo,ut ſunt notarij, qui ſcienter de uſuris contractus cõficiunt,teſtes, & ſenſa‑les in talibus mediatores,ſocij uſurarioꝝ,& factores il loꝝ,ſerui & procuratores ad uſuram inducentes,aduo cati patrocinantes,p̃bentes talibus libertatem fœnerã di,ut ſunt ptãtes,capitanei,rectores,conſules, iudices, conſiliarij in fauorẽ uſurarioꝝ ſtatuta conſtituẽtes,ſilr oẽs prædicti ſtatuta in fauorẽ uſurarioꝝ facta ſuſtinen tes,uel obſeruantes,ſeu ẽt non delentes, pupilloꝝ tu‑tores,& curatores, dum pro eis contractus uſurarios conficiunt,uel confectos executione requirendo fœ‑nus proficiunt,his quoq; connumerari poſſunt uiduæ matres,

Vſura ſpũa‑liter multos occidit.

matres, ad hoc ip̄m cooperantes, rectores hoſpitaliū, domoꝝ gubernatores, hæredes eoꝝ, teſtamēti iniqui executores, principes, atq; dñi, & dñæ iudæorum vel chriſtianoꝝ fœnera ſuſtinentes filij, filiæ, ſerui, conſanguinei, affines, & amici, & breuiter qcūq; in culpa ſeu in vſura participātes, ſimiliter prælati atq; curati, qui vſq; ad mortē vſurarios & quoſcūq; ſupradictos abſoluētes ſeu(vt verius dicam)decipiētes, vſurarios manifeſtos ſepelientes, vel ſepelire fingētes, eleemoſinas iniuſtas de fœnore recipiētes, & de multis alijs, hi oēs digni ſunt morte, qa non ſolum qui faciunt, ſed ēt qui cōſentiunt facientibus, principales aūt qui illaqueant ex vſura ſunt iniuſti hæredes vſurarij, quia trāſit vſura ad ſucceſſores, ſicut lepra græci transfuſa eſt in poſteros, alia peccata non accedūt niſi ad actores eorum, vnuſquiſq; enim in iniqtate ſua morietur, filius nō portabit iniquitatē patris, nec iræ, nec inuidiæ, ſed vſura et rapina trāſeunt ad heredes qm̄ quilibet, qui habet aliquid alicuius, quod fuit male acquiſitum, ſiue per rapinā, ſiue per vſurā, tenetur ad ſatisfaciendū de recepto, ita ꝙ quilibet obligatur de progenie in progeniem, vſquequo facta fuerit debita ſatisfactio, quouſq; durāt bona ipſoꝝ, quia vlterius nō tenerētur. SALO. Si filij & heredes fuerint innocentes, & neſciant hæreditatem eē per vſurā acqſitam, ſed ſunt poſſeſſores bonæ fidei, nūquid tenerētur ad reſtōnem & ſint in malo ſtatu. DAV. Dico ꝙ ſi filij vel filiæ & hæredes neſciant, & talis neſcientia ſiue ignorantia eſt ignorantia affectata vel craſſa, quia poſſent ſcire ſi vellent, & tñ non curant, talis ignorantia eos nō excuſat, quia ſic igno-

Notabile memoria dignū

rans ignorabitur. Vnde legitur de quodam patre vſurario qui dū ad mortem perueniſſet, pater ſpiritualis hortabat᷑ vt vſuras reſtitueret. Vnus filiorꝫ hortabatur patrē vt faceret. Alter vero nolebat. Deniqꝫ mortuus eſt pater, nulla facta ſatisfactiōe vt filios diuites dimitteret, filius alter facta reſtōne ex ijs q̄ ſibi cōtingerant ex hereditate, effectus eſt religioſus, euenit vt die quadam cū oraret uidit terrā apertā & in profundo ignē maximū, & inter cæteros vidit in abiſſo patrem ſuum & fratrē ſuper quē pater maledicebat frequēter dicēs, Maledictus ſis fili, qn̄ ꝓpter te & vt te diuitem dimitterē ad has pœnas ſum deductus ītolerabiles & æternas quas vides viciſſim, filius rn̄debat, īmo tu dignus es maledictione. Et ſis ſemp maledictus, qui mihi mala acqſita reliquiſti. Ego cauiſſem, ab ijs vitijs remot⁹, nec luerem pœnas æternas, & in hoc lacu miſeriæ nō eſſem poſitus, in hac altercatiōe poſiti viſi ſunt ab eo qui gratias agens deo, aliena bona reſtituit. Exiſtima igitur an ſit pctm̄ vſuræ magnum? Nōne crimen infamiæ et ſcelus videtur tibi illud magnū? Dum noīs deprauatio hoīem aggreditur. SAL. Magnū equidē. Nam ſicut exhauſto ſanguine moritur homo corporaliter, ſic ſublata fama moritur homo ciuiliter in mūdo et potior eſſet illi mors q̄ꝫ vita. DA. Et ſic magnū eſt vſuræ pctm̄ & malum, ꝓpter vſuram enim homo adeo infamis efficitur, vt nullus magis habeatur infamis q̄ꝫ vſurarius. Nullus enim niſi effrons & inuerecūdus audet eam exercere, & hi ſunt de qb⁹ dixiſti Prouerbiorꝫ. 2. c. Qui relinquūt iter rectum & ambulant per uias tenebroſas, qui lætātur cum male fecerint, &

exultant in rebus peſſimis,quoꝝ uiæ peruerſæ,& infa-
mes progreſſus eorũ,tanta eſt infamis uſurarij uita,ut
uix unus in magna ciuitate olim reperiretur,cuius bo
na poſt hoïs famam diuulgatã, non hoïs ſed diaboli
bona dicebant,& dum illius bona oſtenderentur ſub
noïe diaboli appellabãtur,vt ecce domus, ecce ager
diaboli. Nemo ex illius domo ſuſcipiebat ignem,ne-
mo in eccleſiã ſumpſiſſet. Nullus pacis oſculũ dediſ-
ſet,expaueſcebant, & inuicẽ vt hoſtem oſtendebant,
ſed tẽporibus iſtis,ô amentia deploräda,& ſtoliditas,
& inſipientia magna, vſurarij ab oïbus honorantur,
oẽs fere illis aſſurgũt,in officijs præponũtur, caterua
magna ſociãtur,copulãtur in cõiugio vel cũ nobili-
bus & primatibus,& quod execrabilius eſt, non reſti-
tuentes,ſed reſtituere ſimulantes in cimiterijs & cõſe-
cratis templis cum ſolẽnioribus exequijs q̃ȝ cæteri tu
mulãtur,q̃m hoc ſcelus vbiq; iam aſſumpſit faciẽ pie
tatis & honeſtatis, fugiat ergo quilibet ab horrenda
vſurarioꝝ cõſuetudine,nec cum illis comedendũ eſt,
nec bibẽdum,nec ſocietas aliqua eſt habẽda, itaq; bñ
ſpiritus ſanctus,per os meum in pſalmo. Supbo ocu
lo & inſatiabili corde,cum hoc nõ edebam,maius.n.
periculũ eſt cum ijs cõſuetudinem habere q̃ȝ cum ra-
pacibus furibus,cum fornicatoribus,aut idolis ſeruiẽ-
tibus,& cum leproſis. Octauo. Abhorrens & euitan-
dum eſt pctm̃ vſuræ,nõne mirabile tibi videtur homi
nem eſſe certum de ſua dãnatione,etiam cum vixerit?
SALO. Mirum videtur. Nullus enim niſi miraculo
ſe põt eſſe certus de ſua ſalute pariter & de dãnatiõe,
q̃m neſcit vtrum amore an odio ſit dignus. DA. Ex

Ex tribus cõſtat certa uſurariorũ dãnatio.

tribus ſane teſtimonijs conſtat certa vſurariorum dã-natio, & in ore duorum trium ue ſtat omne uerbum. Primum teſtimoniũ ſunt euãgelia inter chriſtianos, vnde Lucæ ſexto capite dicit, ea menſura qua menſi fueritis, remetietur vobis. Sed vſurarius cũ non det aliquid niſi recipiat amplius ergo non dabitur paradiſus ab illo iuſto iudice, qui talem legem conſtituit, niſi detur aliquid amplius & melius eo, ſed quia hic nũquã poterit obſeruare fœnerando, neceſſario ſequitur ꝙ nunquã poterit acquirere vitam æternam, et certus poteſt eſſe de ſua dãnatione. Secũdum teſtimonium ſunt autentica inſtrumẽta. Nullum crimen eſt, quod tam patenter & aperte deſerat ſiue relinquat literas æternæ mortis, ſicut facit vſura. Nam in quolibet contractu & particula librorum in quibus cõtractus vſurarij cõſcribuntur, particulare vſurarius priuilegium habet, quod obligat eum ad ſupplicia ſempiterna. Ex quo patet ꝙ tot habet priuilegia quot contractus habet ipſe vſurarius, & propterea ſatis eſt certus de ſua dãnatione. Tamen ſi vult reſtituere, iam delebuntur inſtrumenta æternæ dãnationis, nec habent locum in iudicio Dei, nec in iudicio humano, dum ſunt caſſata, ſiue ſciſſa, & fracta. Tertiũ teſtimoniũ ſunt iudicia manifeſta, & inter alia vnũ potiſſimũ, quãdo in vſurarij contractu fit fœnerator ſocius diaboli. Nam ſicut mercator qñ facit forum cũ venditore arras ſoluit emptor & inter ſoluendum ſuperuenit alter interponẽs vnum denarium & dicit. Particeps huius mercaturæ eſſe volo & prior annuit. Tunc facti ſunt & in lucro & in damno ſocij, ſic euenit vſurario & diabolo. Nã

inter lucra vſurarij apponit diabolus aliquid ĩpie ac-
quiſitũ & dicit ſe ſocium & participem eſſe illius mer-
caturæ, hoc exẽplũ ponit Gregorius ſanctus in Dia-
logo ſuo. Sic dicens. Quidã homo prædiues magnã
habebat pecuniæ ſummã acqſitam, iuxta quam poſuit
duos denarios quos fœnore adeptus erat, totamq; il-
lam pecuniã collocauit in arca. Cunq; altera die ape
riret eã reperit diabolum in arca ſuper denarios ſedẽ-
tem, & prohibẽtem oĩno ne tangeret illos, niſi cũ con-
ſenſu ſuo, eo ꝙ ſocij ſimul eſſent in pecunia illa. Ex q-
bus patet vſurarios dãnandos, ſunt. n. in hac vita ſocij
peccatorum, & in illa ſocij tormentoꝝ. Ex hac cõtra-
cta ſocietate fœnerator cum diabolo cõfœderatur, q
quodãmodo ſĩlitudinẽ eius habet in hac vita. Nam
ſicut diabolus pctĩ nũmũ libenter ſub ſpe mutuat pec-
catori, & nunq̃; per pœnitentiam ſibi vellet reſtitui, vt
demum corpus & aĩam illius lucrari poſſit. Sic vſura-
rius datũ mutuum ſibi reſtitui nollet, vt totam ſubam
pauperis poſſit deuorare. Et ideo Iob propheta bene
dixit. Iuxta multitudinem adinuentionũ ſuarum ſic ſu-
ſtinebit, qm̃ confringens nudauit pauperis domũ ra-
puit & non ædificauit eam, nec eſt ſaturatus vẽter ei⁹,
& cum habuerit quod cupierat non poſſidebit, quia,
ſcilicet perdet in hac vita vel ſaltem illud in morte re-
liquet. Nono & vltimo, nõne tibi magnum & horri-
bile malum videtur? quum qs morte horribili finit vitã
ſuã? cum maxĩo tremore & ſtrepitu & mirabilibus de-
moniorꝫ viſionibus apparẽtium? SALO. Magnum
quippe malum & ſupplicium videtur, qm̃ licet homo
in vita ſua fuerit maximus peccator, ſæpius tñ in mor

Quare uſura-rio tot mira-bilia & horri-bilia ſigna ap-parẽt in morte.

te inuenit pœnitẽtiæ locum & gratiam apud Deum tñ ſi in fine mortis horribilem facit finem,quãuis multa præceſſerint bona nihil ei prodeſſe videntur, ſi per ſolum pctm̃ cõmiſſum in fine vitæ ſuæ ſufficit illi vt dãnetur. Sed quare magis pp pctm̃ vſuræ hoĩes finiant vitam ſuam,ſic horribiliter vt tot mirabilia & horrenda appareant in morte vſurariorum. DAV. Multiplici reſpectu accidere põt,tñ breui ſic habeto. Primo ratione derelictionis. Ad hoc enim ꝙ aliquis bene moriatur oportet habere adiutorium à Deo & ſanctis,et vt adiuuet à Deo & ſanctis oportet iuſta operari ad honorem ipſorum, ſed infœlix vſurarius nõ ceſſat lucrari in quocunq; die ſancto,uel Dei,uel ſanctorum,nulla habita ratiõe,uel feſti paſcatis,uel Dominici, uel ueneris ſancti,vel ſolemnitatis beatæ uirginis Mariæ,& apoſtolorum,uirginum,confeſſorum,martyrum,angelorum & oĩum ſanctorum,propterea ab oĩbus iſtis derelinqtur in morte ſicut in uita nihil fecit ad illorum honorem, ſic ĩ morte ab ijs derelictus nihil fit ad auxilium ipſius ſicq; derelinquit,hinc Micheas propheta.3.c. Abſcõdet Deus faciem ſuam ab eis in tempore illo.ſ. extremo,ſicut nequiter egerunt,derelicti nequiter finierunt. Secundo euenit rõne deſperationis,cũ peccator ĩfœlix a deo & cœleſti curia derelictus facile in barathrũ deſperationis præcipitatur à demonibus,quod qdem libertate conceſſa opere cõpleat,oſtendentes eis multitudinẽ peccatorum ipſorum & oblitam eſſe illius miſericordiam Dei. Vnde Iob.7. Obliuiſcatur illius miſericordia. Et iterũ alibi dicitur. Auferetur ab eo omnis ſpes fiduciæ.ſ. veniæ gratiæ et gloriæ. Et ipſe ſic deſpe

ratus ait illud Iob. Deſperaui nequaꝗ̃ vltra iam viuã, ſcilicet nec ĩ uita corporali nec ſpirituali. Tertio hoc poteſt vſurarijs euenire ratione perſecutionis. Nã cũ vſurarius (vt iam patuit) non ſolum offenderit Deũ ſicut & alij peccatoris, ſed vendiderit tp̃s qđ eſt omnibus creaturis cõe, & ex hoc offenderit creaturas oẽs, audita dãnationis ſnĩa à dño contra eum prolata, clamabit modo inaudito & mirabili, ad eius dãnationẽ confirmandã. Clamabunt oẽs beati, cõtra eum aduocantes infernum. Clamabunt cœli cum luminaribus ſuis quodãmodo voce ſua excitantes ignem. Clamabunt planetæ inuocantes profundum inferni. Clamabunt elementa contra eum & minabuntur tormenta. Domus in qua iacet infirmus, lapides, & ligna, & parietes inſimul aduocantes vindictã. Et ideo Abachuc propheta dixit. Lapis de pariete clamabit, & lignum quod eſt inter iuncturas rñdebit, fiat, fiat, vt in omnib⁹ verificetur qđ tu ſanctiſſimo ſpũ illuſtratus dixiſti. Pugnabit ꝓ eis orbis terraꝝ, cõtra inſenſatos, & accipiet armaturã zelus illius, & armabit creaturã ad ultionẽ inimicoꝝ, vt iuſtitia dei manifeſtet̃ in pctõribus puniẽdis, miſericordia vero in iuſtis benigniſſime ꝑmiandis.

Vndecima Pars contines qũo & qualiter munera contra innocentes accipiuntur.

יְהוָה מִי יָגוּר בְּאָהֳלֶךָ מִי יִשְׁכֹּן בְּהַר קָדְשֶׁךָ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפֹעֵל
צֶדֶק וְדֹבֵר אֱמֶת בִּלְבָבוֹ לֹא רָגַל עַל לְשֹׁנוֹ ׃ לֹא עָשָׂה לְרֵעֵהוּ
רָעָה וְחֶרְפָּה לֹא נָשָׂא עַל קְרֹבוֹ ׃ נִבְזֶה בְּעֵינָיו נִמְאָס וְאֶת יִרְאֵי
יְהוָה יְכַבֵּד נִשְׁבַּע לְהָרַע וְלֹא יָמִר ׃ כַּסְפּוֹ לֹא נָתַן בְּנֶשֶׁךְ וְשֹׁחַד
עַל נָקִי לֹא לָקָח עֹשֵׂה אֵלֶּה לֹא יִמּוֹט לְעוֹלָם ׃ Hoc eſt

DOmine qs habitabit in tabernaculo tuo?aut qs reqeſcit in mõte ſctõ tuo? Qui ingredit ſine macula, pctí originalis,peccati mortalis actualis,peccati venialis. Domine qs habitabit?
Qui operatur iuſtitiã,& diuinam,& naturalem,& humanã,ille in mõte ſancto hĩtabit. Dñe qs habitabit?
Qui loquitur veritatem in corde ſuo , non male aut temerariæ iudicans de proximo ſuo in anima ſua. Domine quis habitabit?
Qui nõ egit dolũ in lingua ſua, ꝓximi nomẽ & illius famã nõ detrahẽs,aut denigrans . Dñe qs habitabit?
Qui nõ fecit ꝓxĩo ſuo malũ,q nec animi,nec corpis, nec fortũæ bõa,nec ſpũalia læſerit. Dñe qs hĩtabit?
Qui opprobriũ nõ accepit aduerſus proximos ſuos. Qui libenter cõtumelias & iniurias,contra ꝓximos illatas,ne audire qdẽ voluit. Dñe qs habitabit?
Qui ex humilitate pp me,vilis reputat in oculis ſuis, & abominatur ſeipſum , oblectatiões ſenſus ſpernẽs oẽs,& cuncta huius mũdi bona, & ſeipſum propter me odio habens,& timentes dominum glorificat & honorat. Dñe quis habitabit?
Qui iurat proximo ſuo & non decipit . Qui iuramento aut iureiurando aliquid proximo permittit, non decepturus. Dñe quis habitabit?
Qui pecuniam ſuam non dedit ad vſuram , proximi ſui ſubſtantiã non detrahẽs & illius ſanguinem ad inſtar lupi exhauriens . Domine quis habitabit?aut quis requieſcit in monte ſancto tuo?
Qui munera ſuper innocentem non accepit ille , fili

benedicte,

benedicte,ille, fili dilecte,ille,amator totius ſapientiæ requieſcet in tabernaculo dei,hoc eſt militanti eccleſia per gratiam,& in monte ſancto dei,in illa triũphãti aula per infinitam gloriam,ille fruetur ineffabili lætitia & gaudijs cœlorum innumeris. Sic clauditur ſuperna altiſſimæ maieſtatis reuelatio. Sic ſuperna altiſſimi & æterni dei reſpõſio iuſtiſſima. Sic totius colloquij,& ratiocinij noſtri diligens examinatio. Qui munera ſuꝑ innocentem non accepit,hoc eſt contra innocentem non accepit. Contra innocentes,vt Notarij. Contra innocẽtes,vt Procuratores. Contra innocentes,vt Aduocati. Contra innocentes,vt Iuriſconſulti iniuſte conſulentes, illi vero iniuſte procurantes & ſcribentes,contra innocentes,vt Iudices iniuſte ſententiam ꝑferentes. Contra innocentes,vt Dñi,Principes,& alij quouis noĩe appellitẽtur qui munera ſuſcipientes,perſcribunt,peruertunt,ꝑturbant, & exilio dare non deſiſtunt,& demũ ad interitum innocentes ꝑducũt. Q ũo igitur tabernaculum Dei altiſſimi ingredi aut cernere poterunt.

De laude præſidentium & dominoꝝ. Cap. i.

SALO. Rectæ & iuſtæ ſunt viæ Dñi, & quid mirũ ſi ab eo q̃ ſumma eſt iuſtitia procedunt, rectæ & iuſtæ ſunt à te nobis expoſitæ & tanta equidẽ rectitudine & dulciter recitatæ, quantã nos ipſi expetere non exiſtimabamus. Nouimus his tuis mellifluis & reſponſis,& verbis,qũo poſſet quiuis

ad ſupernã aulã euolare, quibus euitatis ſceleribus ſanctum montem valeat habitare, ſi his (quæ dicam) paruulis dubitationibus respondere non grauaberis. Nã iam diu te ſumus remorati. Nũc vt finem ipſum te authore attingere valeamus, ſi precibus noſtris adhuc relictus eſt locus, benigne illa ſoluere non dedigneris. Mirum nobis fuit verbũ, & pars illa verbi ac ſñiæ tuæ qua notarios & alios magiſtratus accuſabas, iccirco audire deſyderamus qũo quos dixeris, Notarij, Procuratores, Aduocati, Iudices, Iuriſperiti, Duces, & Principes, & alij, contra innocentes munera accipiant cũ à deo ſint à quo oĩs poteſtas in cœlo & ĩ terris. Et ab hominibus data ſit facultas & poteſtas pp bonũ cõe ordinata & traddita. Propterea non potui non ſatis mirari cũ illa audiui, & ſi ordine procedã ab notariorum officijs, videnť laude digni, & ipſi & ipſorum dignitates. Etenim ſi notarij non eſſent, oĩs periret veritas, in ijs quæ inter homines contrahunť, & in eoꝝ cõmercijs, tum quia oĩs cauſarũ ordo in iudicijs periret. Quanta ſit illorum dignitas & laudabile officium iã late patet, quãdo non ſolum apud minores magiſtratus valet, verũ ẽt apud Principes, Reges, & eminentiſſima tribunalia, Regibusq; oĩbus & principibus ſunt gratiſſimi. Quoꝝ manibus confecta inſtrumenta ad perpetuam hoĩum memoriã protendũtur. Qũo igiť non intrabunt in regna cœlorum? ſi præmio digni videantur? DAV. Prudentiſſime quidẽ & ſapienter ad hæc dicenda ductus fuiſti, nã quæ dixeris cõmendãda videntur, & longe plura ad illorum cõmendãda opera adduci poſſent. Sed vt arbitror adhuc mea dicta

Notariorum laus.

non percepiſti, aut percipere noluiſti. Nō etenim abnegamus illorū officium laude dignū, nā & laude & præmio & honore dignū eſſe qs non videt? qñ ab eis in plena veritate, & fide, & integritate, exercetur vt diuina iuſtitia patiť, & ad cōem oīum vtilitatē, ſic enim à deo ſunt ordinati, & à principibus confirmati. Sed dictum extitit illos à vita æterna abhorrere, q munera ſuper innocentes iniuſte acceperunt.

Quomodo & quot modis notarij contra innocentes munera accipiunt. Cap. 2.

SALO. Quō & fieri poteſt, & quibus rationibus poſſunt notarij ſuper innocentes munera accipe, hæc nobis ſunt penitus incognita, libeat (vt cauti⁹ poſſit qlibet hmōi laqueos euitare) & dicere & manifeſtare, non ſunt mala cōticenda q̄ ſunt euitari digna ne lateat (vt dicitur) anguis in herba. DA. Et dicam, vt nulla de bonis fiat mētio q laude ſunt digni & honore, de peruerſis non notarijs ſed notatis apud regna inferorū, de iniuſta notantibus, quoꝝ nō eſt ſcriptura, ſed deſtructura rerū, qui ne longius vagari videar, inſtrumenta falſa conficiunt moti, odio, amore, vel potius præmio, & muneribus, quibus peruertiť hodie mundus totus.

Quomodo & quot modis notarij falſa inſtrumenta conficiunt. Cap. 3.

De fraudibus notarioꝝ, & decæptionibus multis.

CALO. Dicas benigne pater, quō iſtrumenta falſa cōfici ab eis poſſunt? DA. Multis equidem modis falſa fabricāt inſtrumenta, clauſulas contra partis intentionem addentes. Subſtam cōtractꝰ mutantes Aliquas particulas abſtergentes & penitus amouentes, teſtes nō neceſſarios addentes, & neceſſarios amouentes. Addunt præterea. Annos, dies, inditiones falſas, quibus inſtrumenta redduntur ſuſpecta, & lites oriuntur īmortales, prothocolla nō retinēt, & aduerſæ parti ſæpius concedunt, vſurarios cōtractus & pleraſq; falſas ſcripturas ſollicite ſcribentes, inſtrumenta cælant, & teſtamēta aut falſis ſignata ſigillis recondunt, iniuſtas & inhoneſtas, taxatiōes extorquēt, dilatatiōes aut temporū dilationes ſcribunt, vt ꝓceſſū adaugeant & creſcāt, & vt paucis multa complectar, cupidus notarius rempubicā offendit, Deū contēnit cui iureiurando ſe aſtrinxit, iudicē mentiendo decipit, partes lædit, demum locuſtis notarij ſimiles eſſe vidētur peſtiferis animalibus. Quæ & mordendo nocent, & nocendo conſumunt quæcunq; occurrunt. Niſi ergo abundauerit veſtra iuſtitia plusq̄ ſcribarū & phariſæorum, non intrabitis in regna cœlorum. Et propterea dicit dominus. Et munera ſuper innocentem non accepit. Audiſtis igit͛ quomodo notarij munera capiunt contra innocentes.

Aduocati omni laude videntur digni. Cap. 4.

SALO. Bene audiuimus vias, moſdoſq; quibus puerſi ſoleant notarij cum ipſorum dānatione gaudere, & merito dicunt munera ſup inocentes accipe, & exilium vitæ æternæ obtinere. Quid ſentis de aduocatis, cur & ipſi nō intrabūt? cum illorum officiū & dignitas tantæ ſit hoībus vtilitatis ac neceſſitatis, vt merito videant inter multas dignitates principatū obtinere & cōſeq? Quis eteni illorum poſſet neceſſitatē exprimere & vtilitatē? nemo certe, Aduocatorum pñtia & dignitas, lites inter hoīes diſſoluit et dirimit. Amicitiā ſeruat. Rēpublicam auget, ex quo fit vt non ſecus humano generi prouidere videant q̃ ab armis et plijs ſi parentes & patriam liberarēt, hinc factum eſt, vt quidam dicat. Non ſunt aduocati minima laude digni, qui quod iuſtū, quod bonum, quod æquum eſt hominibus pſuadent, & per eos reddunt inſontes, & defendūtur, oppreſſi releuantur, & demum iuſtitia ipſa periret niſi eſſet qui iuſtitiā allegaret. Ex qbus ſeqtur illos dei habitaculo dignos. Q ūo audiuimus oppoſitum? DAV. Eſt opus verba noſtra prius bene intelligere, deinceps dubitare, ne vel ego vel tu videaris aut iudicemur errare. Nouos ſane modos à ſupioribus obſeruare videris, q in tot acutiſſimis obiectionibus à puncto dubitationis non recedebas, nunc in abiectiſſimis rebus patrē tuū nō audis. SALO. Illa ad ſapientiam faciebant, hæc ad ſtultitiā & inſipientiam, ex qua vſq; adeo abhorreo, vt vix inſipientiæ & ſtultitiæ modos valeam apprehēdere, & terminos, itaq; dicas nec te i-

De aduocatorū laudibus.

pediat dubitatio noſtra. DAV. Dico ꝙ negare non decet aduocatos & eoꝝ officia & operã ſemꝑ neceſſariã & ſũmo opere oportunã, eos & officia honore digna & præmio, qui pleni ſunt ſcientia et veritatis lumine, quo valẽt dñi voluntatẽ adimplere, & ſic ſalui eſſe, ſed hos dicimus integros & ad humani generis vtilitatem à dño deo hominibus datos, qui nõ minus ſunt humano generi neceſſarij, q̃ꝫ qui parentes & patriã armis tueantur & defendant, vt bene in obiectione tua & ſatis eſt dictum, verũtamẽ ſermo nobis exhibitus eſt de prauis, peruerſis, peſſimiſqꝫ aduocatis, qui munera ſuper innocentes accipiunt, qui non intrabũt aulam domini noſtri.

Quid faciunt aduocati in patrocinijs. Cap. 5.

De aduocatorũ cauillationibus.

SALO. Quid ergo facientes aduocati in ſuis patrocinijs, ſe reddũt prauos? DA. Quis illoꝝ fallacias, deceptiões, fraudes, poſſet enumerare? vt ex multis & fere infinitis pauca colligam. Non poſſunt aduocati vni ꝓdeſſe niſi alteꝝ lædant, q̃ dum ſuis mendacijs ditari cupiunt vix præuaricationis pericula fugere poſſunt, cõtrouerſias, rationeſqꝫ cauſaꝝ contra ipſa iura vertunt, & vt aduerſarios coerceant, ad illudẽdos iudices exq̃ſitis exemplis multiplices intellectus & cauilloſas à legibus ipſis eliciunt cõiecturas, vẽdunt linguas ſuas, q̃ ſpiritus ſancti dona exiſtũt, cauſas multiplices gignunt, litigia ſuſcitant, cõtrouerſias fouent & mouent, iurgia ſeminant, innocẽtes de-

cipiunt,diuites ad pauperiē deducunt, cognoſcentes cuius iura exiſtunt,litem in oppoſitum & cauſas ſuſci piunt,& rei iniuſtæ victoriā promittūt obtinere, qñq; vtriuſq; partis patroni fiunt & cōſulunt, alteram deci piendo,alterā expilando partē,calūniam cōmentantes verſutam,& illi verbis ſignis & argumentis fauentes,quæ iura ſunt partis alterius non ſine ſumptu magno differunt. Quid plura dicā?leges & iura peruertunt,& reginā pecuniam venerātur. Et ſic munera cō tra īnocētes patrocinando excipiunt. An putas poſſe in tabernaculo Dei habitare, qui tabernaculum in regno plutonis compoſuere.

Conſules videntur laude digni. Cap. 6.

SALO. Et aduocati, & procuratores q munera ſup innocentes acceperunt minime regna cœlorū attingere poterūt, vt bene per enumerāda ſcelera illorum tua nobis aperuit doctrina. Dic quæſo cur nō cōſules?ſiue iuriſcōſulti habitabunt regna dei? cum eoꝝ munera ſint tantæ neceſſitatis quantam ipſe tua prudētia ſoles bene dijudicare. Proſunt iſti priuatis,proſunt rei publicæ quā pacatam reddunt & quietam,cui & cōſilio ſolent ꝓuidere,ne armis, ne multorum cædibus perturbetur, & ad ſolitudinē veniat qui videtur plus agere,q̄ꝫ qui corpora, hoſtium telis,pro ipſa republica exponunt,ſimiles enim ſunt nauiū gubernatoribus, qui plus agunt & longe plura faciunt naues dirigendo,q̄ꝫ cæteri aut nauigādo aut pugnā-

do,hinc ſpiritus ſanctus per os meum dixit. Et erit ſalus vbi multa conſilia,igitur nō ſolum præmio tēporali,ſed cœleſti & æterno ſunt digni. DAV. Et eſt vt dicis benedicte fili,dignitas iſta honore & præmio ſimul cū laude digna, qn̄ in hominibus honore dignis & laude et præmio eſt repoſita,qui nec munera ſuper innocentes accipiunt,ſed ſermo noſter habitus eſt de ijs quorum nomina ſolum remanſere & à factis iuſtis conſilijsq; honeſtis & ſanctis abhorrent, qui munera falſe & iniuſte cōſulendo nō tantū accipiunt, ſed quo quo modo vl accipere vel extorquere poſſint aſſidue ſtudent,& cogitāt, hi qūo vitam æternam intrabunt.

Quare cōſiliarij poti⁹ demereri q̄ mereri dicant. c.7.

SALO. Quo cōſiliarij qui à conſulendo dicti ſunt,& non niſi ꝓuocati ac rogati ad conſilia exhibenda educūtur, q in dandis illis,mereri potius q̄ demereri exiſtimātur. DAV. Et hi quoq; amore,vel odio obcæcati, precibus vel premio corrupti, cōtra innocētes non cōſulunt,ſed cōſumunt, non regunt,ſed premunt,non defendunt,ſed offendunt,non protegunt,ſed detegunt. Et hi cōſules dicuntur & cōſiliarij non reipublicæ conſulentes & oppſſis, ſed ſibi ipſis appellantur etenim noīe conſulis, ſed à re & effectu ſunt mirum immodū alieni, pauperū domos euertūt ſuas conſtruūt, miſeroꝝ agros & prædia ſubaſtāt, & vt vilius emāt falſa cōſilia cōtra inocentes proferre non erubeſcunt,hi regna cœlorum qn̄q; videbunt.

De fraudibus conſiliarioꝝ.

De iudicum

De iudicum laudibus & dignitate. Cap.8.

De laudibus iudicum.

SALO.Si de conſulibus & iure cōſultis deq; cōſiliarijs hæc videant̃ dici poſſe,qd de iudicib⁹ ſentis?de q̃bus ſermo ē habit⁹ quosq; à tabernaculo ſctō tuis verbis excluſiſti,videt̃ nobis oppoſitū, qd.n.p̃clarius qd dignius inter mortales excogitari poſſit,q̃; vnum reperiri,q in republica cōi ſeruiet vtilitati,q cōia ꝓ ſuis & ſua ꝓ cōibus habeat, q velit & ſciat totius ciuitatis pſonā gerere,dignitatē & decus ſuſtinere,leges obſeruare,iura tueri & exeq,&poſtrēo cuncta q̄ ad rēpublicā ptinēt fidei ſuæ cōmiſſa recordari, quēadmodū tu qñq; dixiſti.Beati q iudiciū faciūt & iuſtitiā in oī tpe. Et p os meū locut⁹ eſt ſpūs ſanctus dicēs.Qui cuſtodit iudiciū & iuſtitiā ipſe exaltabitur, qd ergo dicēdū exiſtimas nonne ſunt digni illo habitaculo de quo toties habitus eſt ſermo?DAV.Optīe deduxiſti & magna laus eſt absq; dubio,magnaq; neceſſitas iudicum recta iudicantiū,q & intrabunt vitā æternā & poſſidebunt,ſed q iudicia ꝑuertunt iniuſte iudicātes nōne munera accipiunt ſuꝑ innocentes.

De iudicum cauillationibus. Cap.9.

De fraudulentiis & decæptionibus iudicum.

SALO.Quō munera contra innocentes accipiunt.DAV.Hæc ſunt vſq; ad eo nota, vt verbis noſtris non egeant, qñ accæpta pecunia contra innocētes iuſtitiam ꝓferunt,nonne munera ſuper

innocentes accipiunt? Cum ſnīam proferre nolunt & ſic innocentes calūniantur, vt aliqd lucelli appareat? nōne munera ſup innocentes accipiunt, cū falſo leges & iura interpretantur, p̄mio aut p̄cibus ducti, & apertā domū muneribus & man⁹ habeant? nōne munera ſup innocentes accipiunt? cū domū muneribus apertā & litibus, et ſilētio vacuā, q̄rimonijs vero plenā & iurgijs refertā habeant? nōne munera ſup innocentes accipiūt? Et demū vt te nō multis morer & ad huius materiæ finē puenire valeam⁹, oēs Barōes, Comites, Duces, Principes, Reges, Impatores, Et omnis poteſtas tam ſpiritualis q̄ temporalis pauperes, innocentes, viduas, orphanos, & pupillos, varijs multiſq; modis opprimētes. Nōne munera ſup innocentes accipiūt? qui qdē vel muneribus, vel odio, vel amore, vel p̄cib⁹ decepti & obcecati iuſtitiā percalcātes denegāt, calūniātes pſcribunt, et dantes exilio illoꝝ ipſoꝝ bona, & īnocentiū auidiſſime cōgregant, & accipiūt, & oneribus & iniuſtis aſſidue collectis aggrauantes illoꝝ ſanguinē ſine pietate bibūt? qd mali pōt dici, qd imaginari & fieri deniq; qđ ab eis nō imaginetur, dicat, & fiat cōtra innocētes? quoꝝ vox, ploratus, & lachryme, & quoꝝ ſanguis vſq; ad altiſſimi æterni & ſupni Dei viui & veri cōſpectū & aures aſcēderunt, & ad deū ſemper proclamant. Et ppea deus æternus dilecte fili & benedicte, per os tuū iſtos accuſat, rephendit, & increpat ſimulq; de ijs cōqueritur dicens. Vocaui vos & renuiſtis, extēdi manū meā, et non erat qui aſpiceret, deſpexiſtis oē cōſiliū meū, & increpationes meas neglexiſtis, ego quoq; in interitu veſtro ridebo, & ſubſana-

bo,cũ vobis id qđ timebatis aduenerit. Cũ irruerit re-
pẽtina calamitas & interitus,quaſi tẽpeſtas ingruerit,
qñ venerit ſuper vos tribulatio & anguſtia,tunc inuo
cabunt me,& non exaudiam,mane cõſurgent & non
inuenient me,eo ꝙ exoſam habuerũt diſciplinã meã,
& timorẽ dñi non ſuſceperint,neq; acqeuerint cõſilio
meo,& detraxerint vniuerſæ correptioni meæ, come
dent igiť fructus viæ ſuæ,ſuisq; cõſilijs ſaturabũtur, &
iterũ per os Eſaiæ. Cũ extẽderitis manus veſtras,auer
tam oculos meos à vobis & cũ multiplicaueritis ora
tiones non exaudiã,manus enim veſtræ ſanguine plẽ
næ ſunt. Lauamini,mundi eſtote,auferte malas cogi-
tationes,veſtras ab oculis meis, qeſcite agere ꝑuerſe,
diſcite bene facere,quærite iudiciũ,ſubuenite oppreſ-
ſo,iudicate pupillo,defendite viduã,& venite et argui
te me,dicit dñs,ſi fuerint peccata veſtra vt coccinum,
quaſi nix dealbabunť,et ſi fuerint rubra quaſi vermicu
lus, velut lana alba erunt,qđ ſi volueritis & audieritis
me bona terræ comedetis,quod ſi nolueritis,et me ad
iracundiã ꝓuocaueritis,gladius ĩpioꝝ deuorabit vos,
qa os dñi locutũ eſt,qũo facta eſt meretrix ciuitas fide
lis plena iudicij,iuſtitia habitauit in ea,nunc autẽ ho-
micidæ,argentum tuum verſum eſt in ſcoriã,vinũ tuũ
miſtum eſt aqua,principes tui ĩfideles ſocij furum,oẽs
diligunt munera,ſequuntur retributiones, pupillo nõ
dijudicãt,& cauſa viduæ nõ ingreditur ad illos,ꝓpter
hoc ait dñs exercituũ,fortis iſrael, heu cõſolabor ſup
hoſtibus meis & vindicabor de inimicis meis,& con
uertã manum meã ad te,& excoquã ad purum ſcoriã
tuã,& auferam oẽ ſtãnum tuum , & reſtituam iudices

tuos,vt fuerũt prius, & cõſiliarios tuos ſicut antiqtus, poſt hæc vocaberis ciuitas iuſti,vrbs fidelis. SALO. Age benigne pater,& nobis ſemp obſeruãde,ſi amore quo in filiũ duceris, voluiſti duce ſummo deo toti⁹ boni datore,& me & ſocium meũ cõſolari,tuis dulciſſimis verbis,clariſſimis diſtinctionib⁹,et aptiſſimis deſinitionib⁹,& diuĩa reuelatione ſatis & abundãter plenis,& vndeq̃q; ſatisfaciẽtib⁹ nobis cõcluſionibus,veſlis benigne ad extremum qñ ꝑuenim⁹, hæc ꝓphetaꝝ verba,quæ ꝑ illoꝝ ora dñs eſt locutus,ad mei ſocij cõſolandũ animũ interpretari & exponere,vt ex oĩ parte,vndiq; & vndeq̃q; quietus valeat recedere,& nomẽ altiſſimi ſemp cõmendare,ego vero q̃ntas gratias tibi agere deberẽ,ꝑter quas nunc ago,& vbiq; agere ſpero,nec verbis nec quibuſcũq; facilioribus modis conſeq poſſe fateor & ſemper fatebor,non ſi linguæ centum,non ora ſi centũ & ferrea vox. DA. Nunq̃ deſatigatur parentis chari animus,neq; claudere põt pietatis & amoris viſcera filio,in ijs præſertim q̃ & proximi vtilitatẽ,& dei optimi maximiq; attingunt dec⁹ & honorem,& fiat quod petis & ad apicem noſtri ratiocinij deducamur,quo qs viam modũq; facilem & ꝑmiſſum lumen habere poſſit ad montẽ ſanctum dñi & tabernaculum Dei. Dicunt igitur hæc verba, dicit & deus æternus & in ijs conqueritur. Vocaui vos,per Patriarchas,ꝑ Prophetas,apoſtolos, & euangeliſtas, ꝑ tot prædicatoꝝ voces & renuiſtis cõtẽnentes eoꝝ monitiones. Extendi manus meas fame,peſte,ſterilitate,flagellando vos q̃ oẽs viuæ voces fuerunt meæ. Et non fuit qui aſpiceret. Pauci.n.aduertere & cõſyderaſ

re voluerunt. Deſpexiſtis oē cōſilium meum in bonis agendis illa renuentes. Et increpationes meas, de malis operatis & factis, & neglexiſtis pœnitētiā non agētes. Ego quoq; in interitu veſtro ridebo & ſubſannabo hoc eſt deſpectibiles faciam vos & deriſibiles. Cū vobis id quod timebatis aduenerit, amittentibus bōa temporalia, & huius vitæ delectabilia. Cum irruerit repētina calamitas, quæ ſubito ſuperueniet delectationi temporali, & interitus id eſt mors repentina, q̄ euitari non poterit, quaſi tempeſtas maris horribilis, quādo veniet ſuper vos tribulatio, id eſt in corpore maxima, & anguſtia, ſiue in mente, ſiue in anima, tunc vocabunt me pœna aperiente oculos, quos culpa tenebat clauſos. Et non exaudiam, quia tranſiit tempus miſerendi, vel quia non merebuntur exaudiri propter eorum obſtinationem. Namq; erit timor ſeruilis & non filialis. Eo φ exoſam habuerunt diſciplinam meam, et timorem dñi non ſuſceperint, qui facit declinare à peccato. nec acquieuerint conſilio meo, bonis inſpirationibus obediendo. Et detraxerint vniuerſæ correptioni meæ, dicentes illam eſſe iniuſtā, & me eſſe perſonaꝶ acceptatorē. Comedent fructus viæ ſuæ, id eſt ſecundum opera ſua male punientur. Suisq; conſilijs ſaturabuntur, quia diſplicebūt eis ſed nimis tarde. Cum extenderitis manus veſtras ad me deprecādū. Auertam oculos meos à vobis, abnegans vos exaudire. Et cū multiplicaueritis oratiōes veſtras nō exaudiā, manus enim veſtræ.i.opa veſtra ſanguine plene ſunt .i. peccatis enormibus. Lauamini per veram pœnitentiam, mūdi eſtote à recidiuatione, auferte mala cogitatio-

num veſtrarum ab oculis meis, ideſt odia occulta. Quieſcite agere peruerſa declinando à malo & deſiſtendo. Diſcite benefacere, bonum operando. Quærite iudicium, hoc eſt executiõem debitæ iuſtitiæ. Subuenite oppreſſo, eum releuando. Iudicate pupillo, id eſt pro pupillo in cauſa ſua iuſta. Defendite viduam, contra eam calumniantem, & venite & arguite me, dicit Dominus, ideſt ſi ita feceritis poteritis conqueri, Si fuerint peccata veſtra vt coccinum velut nix dealbabuntur, & ſi fuerint rubra velut vermiculus, velut lana alba erunt, ideſt peccata quantuncunq; ſint grauia ex genere & habituata ex conſuetudine, diuina gratia purgabuntur. Si volueritis & audieritis me, præceptis meis obedientes, bona terræ comedetis, ideſt ſpiritualia & corporalia, quod ſi nolueritis & me ad iracundiam prouocaueritis, meis præceptis non obediẽtes, & malis operibus ad iracundiam prouocantes, gladius impiorum deuorabit vos, hoc eſt ab aduerſarijs veſtris puniemini in ſpiritualibus & temporalibus. Quomodo facta eſt meretrix ciuitas fidelis, per peccatum adulterij, plena diuitijs, iuſtitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. Argentum tuum, ideſt lingua ſacerdotum & doctorum verſa eſt in ſcoriam, ideſt à veritate in falſitatem. Vinum tuum, hoc eſt correptio populorũ per ſacerdotes & doctores, miſtum eſt aq̃, quia doctores ac prædicatores veluti culpabiles non audent corrigere alios ꝓpter eorum defectus. Principes tui infideles, in regimine populi, ſocij furum, ſuſtẽtantes eos in furando, eo ꝙ communicant furtum cũ eis. Omnes diligunt munera per auaritiam, ſequuntur

retributiones peruertentes iuſtitiam,& ideo ſubiungi tur. Pupillo non dijudicant, pro eo ſententiā proferē do in cauſa iuſta,& cauſa viduæ non ingreditur ad illos,quia non vident lucrum temporale inde exoriri. Propter hoc ait dominus exercituum,hoc eſt angelorum,fortis iſrael.i.potēs ad puniendum malos. Heu, pro malo populi mei,ego cōſolabor ſuper hoſtibus meis,& vindicabor de inimicis meis,& conuertā manum meam hoc eſt poteſtatem meam punientem ad te debite puniendum. Et excoquā ad purum ſcoriam tuam,ad modum auri fabri,qui per virtutē ignis quicquid impuritatis in auro eſt vel argento cōſumit. Sic per ignem tribulationis purgabo vos, & auferam à te omne ſtamnum tuum, & reſtituam iudices tuos vt fuerunt prius,& cōſiliarios tuos ſicut antiquitus, poſt hæc vocaberis ciuitas iuſti, Vrbs fidelis in cultu Dei tui. Et ideo non immerito ſapientia domini dei noſtri in ſanctiſſima reuelatione concludit & terminat. Qui facit hæc,hoc eſt qui īgreditur ſine macula peccati originalis, peccati actualis,mortalis, & peccati venialis,in hac percurſoria vita. Qui facit hæc, ſcilicet operatur iuſtitiam naturalem diuinam & humanam. Qui facit hæc, qui loquitur veritatem in corde ſuo,& male & temerarie nō iudicat de proximo ſuo. Qui facit hæc,qui nō egit dolum in lingua ſua proximi famam & bonum nomen non denigrando, aut detrahendo. Qui facit hæc, qui non fecit proximo ſuo malum, non quo ad corpus, non quo ad animam, non quo ad temporalia & ſpiritualia bona. Qui facit hæc,qui opprobrium non accepit aduer-

ſus proximos ſuos,ſcilicet qui libenter nō audiuit cō tumelias & iniurias contra ꝓximum ſuum. Qui facit hæc,qui ex humilitate vilis reputatur in oculis ſuis, & abominatur ſeipm̄,voluptates, ſenſualitatē,& cætera bona huius mūdi ſpernens, & ſibi denegans,atq; ſeip ſum odio propter me habens. Qui facit hæc,hoc eſt timētes dn̄m glorificat ſiue honorat,ſeruos dei.ſ.pro- pter deum timens & honorans. Qui facit hæc.ſ.ꝓxi mo ſuo iurat & non decipit periurando, & proximū decipiendo,vel qui iurat facere male ſeipm̄ affligen- do per pœnitentiam,& non pœnitet periurando, vt textus habet hebraicus. Qui facit hæc,qui pecuniam ſuā non dedit ad vſuram,proximi ſui & ſubſtantiā ip- ſius non detrahendo aut deuorando. Qui facit hæc, hoc eſt munera ſuper innocentē non accepit, aduer- ſus eum iniuſte ſcribens,indebite procurans, inſidioſe aduocans,inique cōſulens,peruerſe iudicans,tyranni- ce proſcribēs,hæc omnia qui facit,hæc oīa qui ſeruat & operatur,ait dn̄s deus noſter non cōmouebitur in æternum à ciuitate illa æterna,à libro vitæ,à præſcien tia ſempiterna,à conſpectu altiſſimi & magni Dei,ab aula illa regia , ex monte illo ſancto & triumphanti gloria,quam Deus præparauit(vt ſcis benedicte fili) omnibus diligentibus ſe.

FINIS.

Ecce opus ꝑfectum, in expoſitione Pſalmi Dn̄e quis habitabit in tabernaculo tuo,Duce Deo optīo maxi moq;,Dicatū Sereniſſimo Ferdinando Gonzaghæ.

Prícipi Melfictaño,ſuo ãno benemerito. In quo mul ta ad mentem ꝓpriam ſunt memoriæ literarũ manda ta. Et ſi oẽ bonum eſt à patre luminũ deſcendẽs, ꝓpea cum hoĩes & fallere & falli poſſint, ſoli tñ Deo nõ cõ tingat errare, in his q̃ benedicta fuerint, ſit ſolius Dei laus & gloria & ſuæ infallibilis veritatis, in his vero q̃ minus pfecte dicta fuerint noſtre impfectioni aſcriba tur, in oĩbus tñ ſacræ eccleſiæ pedibus humilr̃ me ſub= mittens in q̃bus totius ſacræ ſcripturæ fundatur recti= tudo. Q uã fundare & firmare dignatus Deus qui eſt prima & infallibilis veritas, cui ſit laus & honor per infinita ſæculorum ſæcula. Amen.

Correctiones nõnullarum dictionum, per inaduertẽ= tem impreſſorum feſtinationem impreſſarum.

A. fol. 4. à fronte lin. 26. cuiq̃ȝ, pro cuicũqȝ. C. fol. 11. à tergo lin. 1. quãta reſ, pro quã tanta res. linea. 9. vt vi= deat ſermo, pro vt redeat ſermo. lin. 11. beatitudo, pro priuatio. D. fol. 17. à frõte lin. 10. fulmine, pro flumĩe. D. fol. 20. à tergo linea. 10. impietate, pro impietati. D. fol. 21. à tergo lin. 22. edẽs lignũ, pro edẽtes lignũ. E. fol. 28. à tergo lin. 14. & ritus, pro ut ritus. F. fol. 31. à tergo lin. 23. trutinare, pro trutinari. H. fol. 38. à fron te lin. 17. repletus, pro repletur. O. fol. 62. à tergo lin. 16. potuiſſe, pro potuiſſet. P. fol. 67. à tergo lin. 2. recu lis, pro recolis. P. fol. 68. à tergo lin. penul. ꝑuidet, pro ꝑuidit. Q. fol. 70. à tergo lin. 13. ab ſybillinis, pro à ſy billinis. R. fol. 75. à tergo lin. 21. cognoſciturum, pro cogniturum. S. fol. 80. à fronte lin. 22. concluſiones,

pro cõcluſionũ. T. fol. 81. à tergo linea. 16. me video, pro te video. T. fol. 82. à fronte lin. 19. reducantur pro reducunt. T. fo. 84. à fronte lin. 1. natutæ, pro naturæ. V. fol. 85. à fronte lin. 25. les, pro lex. Z. fol. 99. à tergo lin. 21. datracto, pro detractor. AA. fol. 102. à tergo linea. 9. gradientes, pro gradientia. lin. 19. ſentierit, pro ſenſerit. BB. fol. 107. à frõte lin. 14. nam inoportuna, pro nõ inoportuna. à tergo lin. 23. in iudicio ſanguinis, pro iudicio ſanguinis. CC. fol. 110. à frõte lin. 27. miſo, pro miſſo. DD. fol. 113. à tergo lin. 18. dimittentes, pro dimittens. DD. fol. 114. à tergo lin. 8. republicis, pro rebus publicis. DD. fol. 115. à tergo li. 21. republicis, pro rebus publicis. GG. fol. 125. à tergo lin. 10. poſſimus, pro poſſumus. linea. 23. poſtea, pro poſt ea. GG. fol. 126. à tergo lin. vltima apinam, pro rapinã. GG. fol. 128. à fronte lin. 18. conditione pro cõductione. HH. fol. 129. à fronte lin. 28. qualitatẽ, pro equalitatẽ. HH. fol. 131. à frõte lin. penul. ĩpedire, pro ĩpeditæ. II. fol. 136. à fronte lin. 10. reputari, pro reputare. KK. fol. 137. à tergo lin. 15. ſcammaim, pro ſcemaim. KK. fol. 139. à fronte lin. 4. cogitatieõs, pro cogitationes. à tergo linea. 19. repletus, pro repletur. LL. fol. 141. à fronte lin. 1. abſorbitur, pro abſorbetur. à tergo lin. 1. qua, pro quæ. MM. fol. 141. à frõte lin. 22. ve, pro vel. MM. fol. 145. à tergo linea. 24. amoris, pro honoris. MM. fol. 148. à tergo lin. 4. inueni, pro inueniri. lin. 10. audiant, pro audeant. NN. fol. 150. à fronte lin. 25. corda, pro cor. NN. fol. 152. à tergo lin. 15. conferre, pro cõferri. XX. fol. 181. à fronte lin. 5. qp, pro quod. lin. 21. quartã partem, pro quarta pars. XX. fol. 184. à

fronte lin.2.ponente,pro ponentem. ZZ. fol. 180.à tergo lin.26.is,pro ijs.ZZ.fol.190.à tergo linea.27. nōdum,pro nedum.lin.28.iuſta,pro iuxta.

REGISTRVM

A B C D E F G H I K L M N O P Q
R S T V X Y Z. AA BB CC
DD EE FF GG HH II KK
LL MM NN OO PP
QQ RR SS TT VV
XX YY ZZ.
AAA BBB CCC DDD.

Omnes ſunt duerni præter C D qui ſunt quaterni,& D D D qui eſt ternus.

Impreſſum Venetijs in Aedibus Aurelij Pincij Veneti.Anno Domini M D XXXV. Menſe Auguſti.